

*Τα νέα μέσα της περιφερειακής πολιτικής
και η συμβολή τους
στην τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα*

Διδακτορική Διατριβή

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης

*Τα νέα μέσα της περιφερειακής πολιτικής
και η συμβολή τους
στην τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα*

Διδακτορική Διατριβή

Αρταβάνη Μαρία-Αθηνά

ΑΘΗΝΑ 1998

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο δεν υποδηλώνει την αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα (Ν. 5343/42, άρθρο 202, παράγραφος 2).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	16
Κεφάλαιο 1	31
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	31
1. Περιφερειακή ανάπτυξη και οικονομική θεωρία.....	31
2. Οι θεωρίες της δεκαετίας του '50	33
3. Οι θεωρίες της δεκαετίας του '60	36
4. Οι θεωρίες της δεκαετίας του '70	42
5. Οι θεωρίες της δεκαετίας του '80	46
6. Οι τάσεις της δεκαετίας του '90	49
Κεφάλαιο 2	50
ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	50
1. Οι σκοποί της περιφερειακής πολιτικής.....	50
2. Στρατηγικές και μέσα της περιφερειακής πολιτικής.....	53
3. Τα μέσα περιφερειακής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση	58
Κεφάλαιο 3	63
ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	63
4. Οι νέες τάσεις της περιφερειακής πολιτικής	63
Κεφάλαιο 4	67
ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	67
1. Ο Ορισμός της Τοπικής Ανάπτυξης.....	68
2. Η διαδικασία της Τοπικής Ανάπτυξης	70
3. Φορείς της πολιτικής της Τοπικής Ανάπτυξης.....	74
4. Σκοποί και Στόχοι της Τοπικής Ανάπτυξης	77
5. Η Τοπική Ανάπτυξη στη Νότια Ευρώπη	78

Κεφάλαιο 5	80
ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ (Μ.Μ.Ε.).....	80
1. Οριοθέτηση της έννοιας “Μικρομεσαία Επιχείρηση”	80
2. Ιστορική αναδρομή	82
3. Η μικρομεσαία επιχείρηση στη σύγχρονη οικονομία.....	86
4. Ο ρόλος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην τοπική ανάπτυξη	100
5. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση	101
Κεφάλαιο 6	106
ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΙΣ.....	106
1. Ορισμός	106
2. Η ιστορία των Τεχνοπόλεων	109
3. Η συμβολή των τεχνοπόλεων στην περιφερειακή ανάπτυξη.....	114
Κεφάλαιο 7.....	119
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ	119
1. Κοινωνικός τομέας και τοπική ανάπτυξη	119
2. Τοπικοί Αναπτυξιακοί Οργανισμοί.....	120
3. Τυπολογία των Αναπτυξιακών Οργανισμών.....	122
4. Αναπτυξιακές Εταιρείες	123
Κεφάλαιο 8	126
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	126
1. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, ως μέσο προώθησης καινοτομικών δράσεων	126
2. Οι βασικοί στόχοι του Ε.Τ.Π.Α.	127
3. Η καινοτομική δράση του Ε.Τ.Π.Α.	128
4. Άλλες καινοτομικές δράσεις.....	151
Κεφάλαιο 9	161
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	161
1. Εξέλιξη και Προοπτικές της Ελληνικής Περιφερειακής Πολιτικής	161

Κεφάλαιο 10	166
ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	166
1. Η έννοια των δημοσίων επενδύσεων	166
2. Η εξέλιξη των δημοσίων επενδύσεων στην Ελληνική Οικονομία	168
Κεφάλαιο 11	176
ΚΙΝΗΤΡΑ	176
1. Η οριοθέτηση της έννοιας των κινήτρων	176
2. Η εφαρμογή του συστήματος κινήτρων στην Ελλάδα. Ιστορική επισκόπηση	179
3. Ανάλυση του Ν. 1892/1990	182
4. Το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων	193
Κεφάλαιο 12	195
ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ	195
1. Τι είναι τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης	195
2. Το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης Ι (1989-1993)	198
3. Το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999	210
Κεφάλαιο 13	221
Η ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	221
1. Ιστορική εξέλιξη	221
2. Οργάνωση - δομή της νομαρχίας	224
3. Το νέο σύστημα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης	226
4. Οι αρμοδιότητες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης	227
5. Τα Όργανα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης	228
Κεφάλαιο 14	231
Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	231
* 1. Γενικά	231
2. Οι αρμόδιοι φορείς	232
3. Τα Τεχνολογικά Πάρκα στην Ελλάδα	236

Κεφάλαιο 15	263
ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	263
1. Ιστορική παρουσίαση	263
2. Οριοθέτηση της έννοιας της Αναπτυξιακής Εταιρείας - Τυπολογία Εταιρειών.....	264
3. Θεσμικό πλαίσιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Ο.Τ.Α.....	265
4. Οι Ανώνυμες Εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.....	268
Κεφάλαιο 16	277
ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	278
1. Διάρθρωση των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων.....	278
2. Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και απασχόληση	283
3. Προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.....	285
4. Φορείς άσκησης πολιτικής για τις μικρομεσαίες.....	286
5. Ευρωπαϊκή Ένωση και μικρομεσαίες επιχειρήσεις	288
6. Η Ελληνική πολιτική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις	294
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	300

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συνεχής εξέλιξη των μέσων της περιφερειακής πολιτικής και η εμφάνιση νέων μέσων, τα οποία διαμορφώνονται στη διαδρομή του χρόνου και αξιολογούνται με κριτήριο την αποτελεσματικότητά τους, αποτελεί ιδιαίτερα ενδιαφέρον θέμα για έρευνα. Η αναζήτηση στη συνέχεια των επιπτώσεων της εφαρμογής των νέων μέσων σε συγκεκριμένη χώρα, δημιουργεί τις προϋποθέσεις μιας πιο ολοκληρωμένης θεώρησης των παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση του περιφερειακού προβλήματος και των φαινομένων που αντικατοπτρίζουν την έντασή του.

Η διατριβή αυτή αποτελεί μια μικρή συμβολή στη διερεύνηση των νέων μέσων της περιφερειακής πολιτικής και της σημασίας τους στην τοπική ανάπτυξη. Έγινε προσπάθεια να αναλυθεί η διεθνής θεωρητική σκέψη και η εφαρμοσμένη άσκηση της συνεχώς ανανεούμενης περιφερειακής πολιτικής και να επισημανθεί η σημασία της πολιτικής αυτής για την Ελλάδα.

Η διατύπωση -τέλος- ορισμένων βασικών συμπερασμάτων νομίζουμε ότι σχηματοποιεί τη συμβολή της διατριβής στη σύγχρονη κοινωνικοοικονομική έρευνα για το περιφερειακό πρόβλημα.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω να εκφράσω στον επιβλέποντα καθηγητή κ. *Νίκο Κόνσολα* για την καθοδήγηση που μου προσέφερε.

Ευχαριστίες, επίσης, θέλω να εκφράσω στους καθηγητές κ.κ. Κωνσταντίνο Αθανασόπουλο, Παύλο Λουκάκη, Αθανάσιο Παπαδασκαλόπουλο, Ηλία Σιδηρόπουλο και Αναστάσιο Τασόπουλο, καθώς και στην επίκουρη καθηγήτρια κυρία Όλγα Γιώτη-Παπαδάκη, για το συνεχές ενδιαφέρον τους για την εργασία μου αυτή.

Ευχαριστώ τους συναδέλφους περιφερειολόγους κ.κ. Αναστάσιο Καραγάνη, Μανώλη Χριστοφάκη και την κυρία Ρίτα Σκάρλα για τη βοήθειά τους στη διερεύνηση των ποσοτικών δεδομένων, την κυρία Γιάννα Κώστα για την συμβολή της στην ενημέρωση των στοιχείων για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τον κύριο Διονύση Στυλιανόπουλο για την παροχή στοιχείων για τις αναπτυξιακές εταιρείες και τις κυρίες Λίδη και Λιογκάρη για την ενημέρωση σχετικά με την δραστηριότητα του ΕΛ.Κ.Ε. Ευχαριστώ, τέλος, την κυρία Ειρήνη Τζωρτζοπούλου για την επιμελημένη πληκτρολόγηση του κειμένου.

Μαρία-Αθηνά Αρταβάνη

Αθήνα, Μάιος 1998

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή, με τίτλο "Τα νέα μέσα της περιφερειακής πολιτικής και η συμβολή τους στην τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα" χωρίζεται σε δύο μέρη και δεκαεπτά κεφάλαια. Το πρώτο μέρος απαρτίζεται από τα κεφάλαια 1 έως 8 και το δεύτερο από τα κεφάλαια 9 έως 17. Το αντικείμενο κάθε κεφαλαίου περιγράφεται συνοπτικά παρακάτω:

Το Πρώτο Κεφάλαιο αναφέρεται στο θεωρητικό υπόβαθρο της διαδικασίας της περιφερειακής ανάπτυξης. Παρουσιάζονται οι σημαντικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις των προηγούμενων δεκαετιών με αφετηρία την δεκαετία του '50. Οι προσεγγίσεις αυτές έχουν συνεισφέρει στην διαχρονική εξέλιξη και στη διαμόρφωση των σύγχρονων τάσεων της περιφερειακής ανάπτυξης που παρουσιάζονται στο τέλος του πρώτου Κεφαλαίου.

Στο Δεύτερο Κεφάλαιο αναλύονται οι σκοποί, οι στρατηγικές και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής. Συνδέεται το θεωρητικό υπόβαθρο με τη διαμόρφωση των στρατηγικών και αναφέρονται τα πιο σημαντικά μέσα που χρησιμοποιούνται κατά την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής. Το Κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση

των κυριότερων μέσων περιφερειακής πολιτικής που χρησιμοποιούνται στη διαρθρωτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Τρίτο Κεφάλαιο περιλαμβάνει μία συστηματική παρουσίαση των νέων τάσεων της περιφερειακής πολιτικής. Επισημαίνεται η αξία των "κλασσικών" και των "νέων" μέσων της περιφερειακής πολιτικής καθώς και η παράλληλη χρησιμοποίησή τους.

Στα επόμενα Κεφάλαια (από το Τέταρτο μέχρι και το Όγδοο) γίνεται αναφορά σε νέες στρατηγικές και μέσα περιφερειακής πολιτικής και ειδικότερα:

Στο Τέταρτο Κεφάλαιο προσδιορίζονται οι συνιστώσες της διαδικασίας της Τοπικής Ανάπτυξης. Μετά την ανάλυση του ορισμού, περιγράφονται τα στάδια εφαρμογής της Τοπικής Ανάπτυξης και οι φορείς, που ενεργοποιούνται για την επίτευξη των σκοπών της. Το Κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την αναφορά στη σημασία της διαδικασίας αυτής για τη Νότια Ευρώπη.

Στο Πέμπτο Κεφάλαιο παρουσιάζεται ένα από τα σημαντικότερα νέα μέσα της περιφερειακής πολιτικής, η Μικρομεσαία Επιχείρηση. Αρχικά οριοθετείται η έννοια της Μικρομεσαίας Επιχείρησης, ακολουθεί μία σύντομη ιστορική αναδρομή, της επιχειρηματικής αυτής οντότητας και στη συνέχεια αναλύεται η ανταγωνιστική θέση και η συνεισφορά της Μικρομεσαίας Επιχείρησης στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Ειδική μνεία γίνεται στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις. Στο τέλος του Κεφαλαίου παρουσιάζεται η θέση της Μικρομεσαίας Επιχείρησης, ως μέσο άσκησης της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ένα νέο και πολύ αποτελεσματικό μέσο της περιφερειακής πολιτικής, οι Τεχνοπόλεις, είναι το αντικείμενο του Έκτου Κεφαλαίου, που περιλαμβάνει τον ορισμό, την ιστορία και τη συμβολή των Τεχνοπόλεων στη διαδικασία της περιφερειακής ανάπτυξης και ειδικά στην εισαγωγή της καινοτομίας στην παραγωγή των προϊόντων υψηλής τεχνολογίας.

Το Έβδομο Κεφάλαιο περιλαμβάνει μία συστηματική παρουσίαση των Αναπτυξιακών Εταιρειών, ως μέσων που δραστηριοποιούνται στα πλαίσια του κοινωνικού τομέα της παραγωγής και ενισχύουν τη διαδικασία της Τοπικής Ανάπτυξης.

Το Όγδοο Κεφάλαιο αναφέρεται στις κυριότερες Καινοτομικές Δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, γίνεται αναφορά στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφε-

ρειακής Ανάπτυξης και σε μια σειρά καινοτομικών προγραμμάτων που προωθούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όπως είναι τα Διαπεριφερειακά Σχέδια Καινοτομίας, οι Περιφερειακές Στρατηγικές Καινοτομίας (RIS) και άλλα.

Τα επόμενα Κεφάλαια είναι αφιερωμένα στην περίπτωση της Ελλάδας (Μέρος δεύτερο). Ειδικότερα:

Το Ένατο Κεφάλαιο περιγράφει την διαχρονική εξέλιξη και τις προοπτικές της Ελληνικής Περιφερειακής Πολιτικής.

Το Δέκατο Κεφάλαιο αφιερώνεται στις Δημόσιες Επενδύσεις. Δίνεται ο σχετικός ορισμός και ακολουθεί μία συνοπτική περιγραφή της εξέλιξης των Δημοσίων Επενδύσεων και της συμβολής τους στην εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής.

Το αντικείμενο του Ενδέκατου Κεφαλαίου είναι τα κίνητρα, τα οποία χορηγούνται από την Πολιτεία προς την κατεύθυνση της άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων. Στην αρχή του Κεφαλαίου οριοθετείται η έννοια των κινήτρων. Ακολουθεί η παρουσίαση της εξέλιξης της παροχής κινήτρων από τη δεκαετία του '50 μέχρι σήμερα. Το Κεφάλαιο τελειώνει με τη γενική περιγραφή των ισχυουσών διατάξεων ενίσχυσης των ιδιωτικών επενδύσεων.

Στο Δωδέκατο Κεφάλαιο παρουσιάζονται οι Κοινοτικές ενισχύσεις της περιφερειακής πολιτικής των κρατών-μελών και κυρίως τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης και οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες.

Στο Δέκατο Τρίτο Κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, η οποία μαζί με την Αυτοδιοίκηση Πρώτου Βαθμού αποτελεί ένα από τους πλέον σημαντικούς θεσμούς για την προώθηση της ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο.

Το Δέκατο Τέταρτο Κεφάλαιο αναφέρεται στην εξέλιξη του θεσμού των Τεχνολόγων στην Ελλάδα. Παρουσιάζονται όλες οι Τεχνολογίες οι οποίες βρίσκονται στο στάδιο της λειτουργίας ή ακόμη και του σχεδιασμού.

Στο Δέκατο Πέμπτο Κεφάλαιο αναλύεται η εξέλιξη των Αναπτυξιακών Εταιρειών στην Ελλάδα και ειδικά το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία τους. Η εξέλιξη του θεσμού ολοκληρώνει το θέμα.

Η Ελληνική Μικρομεσαία Επιχείρηση είναι το αντικείμενο του Δέκατου Έκτου Κεφαλαίου. Παρουσιάζεται η διάρθρωση, η κλαδική και περιφερειακή κατανομή, τα

προβλήματα, οι φορείς άσκησης πολιτικής και οι κοινοτικές πρωτοβουλίες που αφορούν στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Το Δέκατο Έβδομο Κεφάλαιο, που είναι και το τελευταίο της διατριβής, περιλαμβάνει τα συμπεράσματα σχετικά με τα νέα μέσα της περιφερειακής πολιτικής και τη συνεισφορά τους στην Τοπική Ανάπτυξη στην Ελλάδα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- AITKEN, P. 1988, SMEs, Research and Development and Technology Policies and European Community; Issues in Implementation, Dyson K. (ed), *Local Authorities and New Technologies. The European Dimension*, Kent: Croom Helm.
- ALEXANDER, P.C., 1963, *Industrial estates in India*, Bombay, Asia Publishing house.
- ANDRIKOPOULOU, E. - GETIMIS, P. - KAFKALAS, G. 1992, Local structures and spatial policies in Greece, Garafoli, g. (ed), *Local Development and Southern Europe*, Aldershot: Avebury.
- ARMSTRONG, H. - TAYLOR, J. 1982, *Regional Economic Policy and its Analysis*, Oxford.
- ARMSTRONG, H. - TAYLOR, J. 1993, *Regional Economic and Policy*, London: Hawester - Wheatsheaf.
- BENNET, J. R. - KREBS, G. 1991, *Local Economic Development*, London:
- BLAKELY, E. J. 1989, *Planning Local Economic Development. Theory and Practice*, London: Sage.
- BOLAND, P, 1993, Regional Economic Development and Institutional Mechanisms in Merseyside, Alden J. - Boland P. (ed), *Regional Development Strategies. A European Perspective*.
- BOUDEVILLE, J. 1966, *Problems of Regional Economic Planning*, Edinburgh.
- BREDO, W. 1960, *Industrial Estates: Tool for Industrialization*, New York, Free Press of Glencoe.
- BRITT, C. 1981, The businessman's perspective, Wilmers P. - Bourdillon B. (eds), *Managing the Local Economy*.
- BRITTON, J. 1988, High Technology in Canada: Location and Policy issues of the Technology gap, Breheny, M. - McQuaid, R. (eds), *The Development of High Technology Industries - An International Survey*, London: Routledge.

- CAMAGNI, R. - RABELLOTI, R. 1986, *Innovation and Territory: The Milan High-Tech and Innovation Field, Millieux Innovateurs en Europe*, Paris: GREMI.
- CAPPELLIN, R. 1992, Technological change and spatial Networks in Economic Lagging Regions, Palma de Maillorca: *paper presented at the IV World Congress of the Regional Science Association*.
- CARROL, J. J., 1965, *The Filipino Manufacturing Entrepreneur: Agent and Product of Change*, New York, Cornell University Press.
- CHINITZ, B. 1961, *Contrasts in Agglomeration*, American Economic Review.
- CHINITZ, B. 1966, Appropriate Goals for Regional Economic Policy, *Urban Studies* No. 3.
- CHRISTY, G.V. - IRONSIDE, R. G. 1987, *Promoting High Technology Industry: Location Factors and Public Policy*, Oxford: B. Blackwell.
- CLARK, C. 1940, *The Conditions of Economic Progress*, London.
- COFFEY, W. J. - POLESE, M. 1984, The concept of Local Development: A Stages Model of Endogenous Regional Growth, *Papers of Regional Science Association*, Vol. 54.
- COFFEY, W. J. - POLESE, M. 1985, Local Development: Conceptual Basis and Policy Implications, *Regional Studies*, vol. 19, 2.
- CORSTEN, H. 1987, Technology transfer from universities to small and medium-sized enterprises - an empirical survey from the standpoint of such enterprises, *Technovation* No. 6, Amsterdam: Elsevier Science Publishers B.V.
- COURLET, C. 1992, Local industrial policies in favour of small and medium sized firms: The French case, Garafoli G. (ed), *Endogenous Development and Southern Europe*, Aldershot: Avebury.
- CURRIE, J. 1985, *Science Parks in Britain - their role for the late 1980s*, Cardiff: CSP Economic Publications.
- DAKEY, R. 1984, *High Technology Small Firms: Regional Development in Britain and the United States*, London: Pinter.

- DIAMOND, D. 1974, The long-term aim of regional policy, M. Sant, *Regional Policy and Planning for Europe*, London.
- DORFMAN, N. 1983, Route 128: the development of a regional high technology economy, *Research Policy*, vol. 12.
- DUGONJIC, V. - FROHLICH, Z. 1996, Elements of Strategy for Small and Medium Sized Enterprises. *Paper presented in 36th European Congress of Regional Science Association*, 26-30 August 1996, Zurich.
- EUL, F. M. 1985, *Science Parks and Innovation Centres - Property, the considered element, Science Parks and Innovation Centres: their economic and social impact*, Amsterdam: Elsevier.
- EUROPEAN COMMISSION, 1997, *Call for tenders by open procedure concerning the on-going evaluation of Regional Innovation Strategies under Article 10 of ERDF*, Ref. 97.00.27.167.
- EVANGELINIDES-ARACHOVITOU, M. 1990, Some Theoretical Aspects Concerning Local Development Policies in Greece, Konsolas N. (ed), *Local Development*, Athens: RDI.
- FIELDER, H. 1988, Innovation centres in the Federal Republic of Germany, *setting up a science park*, London: U.K. Science Park Association.
- FLORENCE, P. SARGANT 1948, *Investment Location and size of Plant*, London: Cambridge University Press, updated 1962.
- FREEMAN, C. 1987, Technical innovation, long cycles and regional policy, Chapman, K. - Humphrys, G., *Technical Change and Industrial Policy*, Oxford: Basil Blackwell.
- FREEMAN, C. 1987, *Technology Policy and Economic Performances Lessons from Japan*, London: F. Pinter.
- FREY, L. 1971, Intégration économique européenne et développement régional, R. Petrella, *Le développement regional en Europe*, The Hague.
- FRIEDMANN, J. 1966, *Regional Development Policy: A case study of Venezuela*, Cambridge: Mass.

- GALBRAITH, J. K. 1967, *The new industrial state*, Harmondsworth: Penguin.
- GARAFOLI, G. 1990, Local Development: Patterns and Policy Implications, Konsolas, N., *Local Development*, Athens: RDI.
- GARAFOLI, G. 1992, Endogenous Development and Southern Europe, Garafoli, G. (ed), *Endogenous Development and Southern Europe*, Aldershot: Avebury.
- GIERSCH, H. 1949, Economic union between nations and the location of industries, *Review of Economic Studies*, No. 17.
- GIERSCH, H. 1965, The Economics of Regional Policy, *German Economic Review*.
- GILLESPIE, A. - HOWELLS, J. - WILLIAMS, H. - THWAITES, A. 1988, Competition Internationalization and the Regions: the example of the information technology production industries in Europe, Breheny, M. - McQuaid, R. (eds), *The development of High Technology Industries*, London: Routledge.
- GORE, G. 1984, *Regions in Question*. Londres: Methuen.
- GRANADOS CABEZAS, A. 1992, Autonomous development as a strategy for regional policy: a balance-sheet of Spanish experience with special reference for Andalusia, Garafoli G. (ed), *Endogenous Development and Southern Europe*, Aldershot: Avebury.
- GUMBERLAND, J. 1966, A Regional Intervindustry Model for Analysis of Development Objectives, *R.S.A.*, paper 17.
- HALL, D. 1987, The Geography of High-Technology Industry: An Anglo-American Comparison, *The Spatial Impact of Technological Change*, London: Croom Helm.
- HELDEY, A. 1981, Finance for development, Wilmers, P. - Bourdillon, B., (eds), *Managing the Local Economy*.
- HENRIQUES, J. 1990, Theories and Policies of Local Development, Konsolas N. (ed), *Local Development*, Athens: RDI.
- HIRSCHMAN, A. O. 1957, *Investment Policies and Dualism in Underdeveloped Countries*, *American Economic Review*.

- HIRSCHMANN, A.O. 1958, *The Strategy of Economic Development*, New Haven.
- HOOVER, E. 1971, *An Introduction to Regional Economics*, New York.
- HOSMER, A. W., 1957, *Small Manufacturing Enterprises*, Harvard Business Review, November-December.
- HOWL, D. 1981, Towards a people based approach to local economic planning, Wilmers, P. - Bourdillon, B., (eds), *Managing the Local Economy*.
- ILLINOIS INSTITUTE OF TECHNOLOGY 1968, *Technology in retrospect and critical events in science*, Washington: National Science Foundation.
- INTERNATIONAL BANK for RECONSTRUCTION and DEVELOPMENT, 1953, *The Economic Development of Mexico*, Baltimore, The Johns Hopkins Press.
- JOINT ECONOMIC CONGRESS OF THE UNITED STATES 1982, *Location of High Technology Firms and Regional Economic Development*, Washington: U.S. Government Printing Office.
- KALDOR, N., 1956, *Expenditure Tax*, New York, The Macmillan Company.
- KINDLEBERGER, C. P., 1958, *Economic Development*, New York, McGraw-Hill Book Company.
- KOK, J. - PELLENBARG, P. 1987, Innovation decision making in small and medium sized firms. A behavioral approach concerning firms in the Dutch Urban System, Van der Knaap, B. - Wever, G. (eds), *New Technology and Regional Development*, Kent: Croom Helm.
- KONSOLAS, N. - SIDIROPOULOS, E. - PAPADASKALOPOULOS, A. 1990, Regional analysis and local planning, Konsolas, N. (ed), *Local Development*, Athens: RDI.
- LACAVE, M. 1990, *Τεχνολογίες, Ανάπτυξη και Νέα Τεχνολογία*, Αθήνα: ΒΙΠ. ΕΤΒΑ.
- LAFITTE, P. 1985, Sophia Antipolis and its Impact on the Côte d'Azur, *Science Parks and Innovation Centres: Their Economic and Social Impact*, New York: Elsevier.

- MAC DONALD, S. 1988, High Technology Industry in Australia. A Matter of Policy, Breheny, M. - McQuaid, R. (eds.), *The Development of High Technology Industries. An International Survey*, London: Routledge.
- MALECKI, E. 1983, Technology and Regional Development: A Survey, *International Regional Science Review*, Vol. 8, 2.
- McCRONE, G. 1966, *Regional Policy in Britain*, London.
- McGUIRE, J. W., 1963, *Factors Affecting the Growth of Manufacturing Firms, A Small Business Administration Management Research Report*, University of Washington.
- MONCK, C. 1987, Science Park tenants and their growth potential and policy implications, *Science Parks and the growth of technology-based enterprises*, London: UK Science Park Association.
- MONCK, C. 1988, Harnessing the Growth Potential of New Technology Based Firms, *Science Parks as an Opportunity for Property and Venture Capital Investment*, Vol. I, Property, London: UK Science Park Association - Peat Marwick McLintock.
- MONCK, C. - PORTER, R. - QUINTAS, P. - STOREY, D. - WYNARCZUK, P. 1988, *Science Parks and the Growth of High Technology Firms*, Kent: Croom Helm.
- MURRAY, R., 1991, *Local Space: Europe and the New Regionalism*, The Centre for Local Economic Strategies and South East Economic Development Strategy, Manchester, Stevenage.
- MYRDAL, G. 1969, *Economic Theory and Underdevelopment Regions*, London.
- NIJKAMP, P. 1990, *Τεχνοπόλεις, Ανάπτυξη και Νέα Τεχνολογία*, Αθήνα: ΒΙΠ. ΕΤΒΑ.
- NISHIOKA, H. - TAKEUCHI, A. 1988, The Development of High Technology Industry in Japan, Breheny, M. - McQuaid, R. (eds), *The Development of High Technology Industries - An International Survey*, London: Routledge.
- NORTH, D. 1955, Location Theory and Regional Economic Growth, *Journal of Political Economy*, No. 63.

- OAKLEY, R. P. 1984, *High Technology Small Firms: Innovation and Regional Development in Britain and the United States*, London: F. Pinter.
- OECD 1982, *Innovation in small and medium firms*, Paris.
- OECD 1986, *Rural Public Management, Technical Cooperation Service*, Paris.
- OECD 1986, *Science and technology indicators no. 2: R and D innovation and competitiveness*, Paris.
- PECQUEUR, B. - SILVA, M. R. 1992, Territory and economic development: the example of diffuse industrialization, Garafoli, G. (ed), *Local Development and Southern Europe*, Aldershot: Avebury.
- PERROUX, F. 1955, Note sur la notion de pôle de croissance, *Economie Appliquée* 7.
- RICHARDSON, H. W. 1972, *Περιφερειακή Οικονομική*, Αθήνα.
- ROSTOW, W. 1960, *The Stages of Economic Growth*, New York.
- ROTHWELL, R. 1980, *Policies in industry, Technical innovation and British economic performance*, London: Mac Millan.
- ROTHWELL, R. 1983, Information and successful innovation, Rothwell R. - Zegreld W. eds, *Reindustrialization and technology*, Longmans, London.
- ROTHWELL, R. 1985, Venture finance, small firms and public policy in the U.K., *Research Policy*.
- ROTHWELL, R. 1986, *The role of small firms in technological innovation. The survival of the small firm*, Gower: Aldershat.
- ROY, R. 1988, *Setting up a science park*, London: U.K. Science Park Association.
- SCHUMACHER, E. F., 1974, *Small is Beautiful; A Study of Economics as if People Mattered*, London, Abacus.
- SCHUMPETER, J. 1939, *Business cycles*, New York: McGraw High.
- SCOTT, A. J. 1988, *New Industrial Spaces*, London: Pion Limited.
- SEGAL, N. S. 1985, The Cambridge phenomenon, *Regional Studies*.

- SOUTHERN, P. 1988, What are Science Parks? Variations in the Product, *Science Parks as an Opportunity for Property and Venture Capital Investment*, Vol. II, Venture Capital, London: UK Science Park Association - Peat Marwick McLintock.
- STEED, G. 1982, *Threshold Firm: Backing Canada's Winners*, Ottawa: Science Council of Canada.
- STEPANEK, J. E., 1960, *Managers for Small Industry*, New York, The Free Press of Glencoe.
- STOHR, W. B. 1981, Development from Below: The Bottom-up and Periphery-inward Development Paradigm, Stohr, W. B. - Taylor D. R., *Development from above or from below?*, Chichester: John Wiley.
- STOREY, D. J. 1982, *Entrepreneurship and the new firm*, London: Croom Helm.
- STOREY, D. J. 1985, *Small firms and regional economic development: Britain, Ireland and the United States*, Cambridge: Cambridge University Press.
- STOREY, D. - KEASEY, K. - WATSON, R. - WYNARCZYK, P. 1987, *The performance of small firms*, London: Croom Helm.
- STOREY, D. J. 1988, The role of small and medium sized enterprises in European job creation: key issues for policy and research, Giaoutzi M. - Nijkamp P. - Storey D. J. (eds), *Small and Medium Sized Enterprises and Regional Development*, London: Routledge.
- SYRETT, S. 1995, *Local Development. Restructuring, locality and economic initiative in Portugal*, Aldershot: Avebury.
- THOMPSON, W. 1972, *A Preface to Urban Economics*, Baltimore.
- UNITED NATIONS, 1961, *Establishment of Industrial Estates in Underdevelopment Countries*, New York.
- UNITED NATIONS, 1961, *Report of the World Social Situation*, New York.
- VANHOVEN, N. - KLAASEN, L. 1984, *Η Περιφερειακή Πολιτική της Ε.Ο.Κ. και των χωρών-μελών της*, Αθήνα.

- VASQUEZ-BARQUERO, A. 1991, *Τοπική Ανάπτυξη: Μία στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- VASQUEZ-BARQUERO, A. 1992, Local development and flexible accumulation: learning from history and policy, Garafoli, g. (ed), *Local Development and Southern Europe*, Aldershot: Avebury.
- VASQUEZ-BARQUERO, A. 1992, Local development initiatives under incipient regional autonomy: The Spanish experience in the eighties, Garafoli G. (ed), *Endogenous Development and Southern Europe*, Aldershot: Avebury.
- WALDCHEN, P. 1988, Industrial Change, New Technologies and E.C. Regional Policy, Dyson, K., *Local Authorities and New Technologies. The European Dimension*, Kent: Croom Helm.
- WILLIAMSON, J. 1965, Regional Inequality and the Process of National Development. A Description of Patterns, *Economic Development and Cultural Change*, No. 13.
- WILSON, T. 1964, *Policies for Regional Development*, London.
- ZIMMERMANN, A., 1950, *Homework in Switzerland*, International Labour Review, July-December.
- ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, Α. Θ. 1989, *Οικονομική Ανάπτυξη - Θεωρία και Πολιτική*, Αθήνα.
- ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. 1992, Η αναπτυξιακή οργάνωση στο χώρο, *Επιστημονική Επετηρίδα Ι.Π.Α.*, Αθήνα.
- ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. 1992, *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης*, Αθήνα.
- ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. 1992, *Χρηματοδοτικά κίνητρα στο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα*, Αθήνα.
- ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. 1995, *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Αθήνα.
- ΑΝΤΖΟΥΔΑΤΟΣ, Β. Ν. 1990, *Τεχνολογικά Πάρκα: Η Διεθνής Εμπειρία*, Πάτρα: Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών Α.Ε.

- ΒΑΣΣΑΛΟΣ, Ι. 1996, Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης, ΚΥΛΠΑΣΗ, Ν. - ΝΙΚΗΤΑΡΙΔΗΣ, Μ. (επιμ.), *Τεχνοπόλεις: Νέο Μέσο της Περιφερειακής Πολιτικής*, Αθήνα: Ι.Π.Α.
- ΒΕΡΥΚΙΟΣ, Ξ. 1996, Το Επιστημονικό Πάρκο Πάτρας, ΚΥΛΠΑΣΗ, Ν. - ΝΙΚΗΤΑΡΙΔΗΣ, Μ. (επιμ.), *Τεχνοπόλεις: Νέο Μέσο της Περιφερειακής Πολιτικής*, Αθήνα: Ι.Π.Α.
- Γ.Γ.Ε.Τ. 1995, *Τεχνολογικοί Φορείς και Επιστημονικά Πάρκα*, ενημερωτικό έντυπο σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και το Ελληνικό Κέντρο Αναδιανομής Value.
- ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. κ.ά. 1977, *Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία*, Αθήνα: GUTENBERG.
- ΓΙΑΝΝΙΤΣΗΣ, Τ. 1983, *Η Ελληνική Βιομηχανία - Ανάπτυξη και Κρίση*, Αθήνα.
- ΓΙΑΤΡΑΚΟΣ, Ν. 1980, *Το Ελληνικό Περιφερειακό Πρόβλημα*, Αθήνα.
- ΓΙΩΤΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Ο. 1992, *Η Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, Αθήνα.
- ΓΡΥΣΠΟΛΑΚΗΣ, Ι. 1996, Το Τεχνολογικό Πάρκο Χανίων. Προοπτικές - Πλεονεκτήματα, ΚΥΛΠΑΣΗ, Ν. - ΝΙΚΗΤΑΡΙΔΗΣ, Μ. (επιμ.), *Τεχνοπόλεις: Νέο Μέσο της Περιφερειακής Πολιτικής*, Αθήνα: Ι.Π.Α.
- ΔΕΜΑΘΑΣ, Ζ. - ΣΕΡΑΦΕΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. 1992, Μικρές επιχειρήσεις και τοπική ανάπτυξη: Μία case study στην Ελλάδα, Konsolas, N. (ed), *Local Development*, Athens: RDI.
- Ε.Τ.Β.Α. 1995-1996, *Επενδύστε στην Ελλάδα*, Αθήνα.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ - ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1992, *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Λουξεμβούργο.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1990, *Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993 του στόχου 1 για την Ελλάδα*, Βρυξέλλες.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1992, *Το ΕΤΠΑ το 1990*, Λουξεμβούργο.

- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1993, *Διαρθρωτικά Ταμεία της Κοινότητας 1994-1999*, Λουξεμβούργο.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1993, *Τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Κοινότητας 1994-1999*, Λουξεμβούργο.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1993, *Τρίτη Ετήσια Έκθεση για την Εφαρμογή της Μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων*, Λουξεμβούργο.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1994, *Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα υπέρ των ΜΜΕ και της Βιοτεχνίας*, Βρυξέλλες, 3/6/1994.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1994, *Το μέλλον των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών στο πλαίσιο των Διαρθρωτικών Ταμείων*, COM (94) 46 τελικό, Βρυξέλλες.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1995, *Ευρώπη 2000⁺. Συνεργασία για τη Χωροταξία στην Ευρώπη*, Λουξεμβούργο.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ 1995, *Πρωτοβουλία ΜΜΕ*
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 1991, *Ευρώπη 2000 - Προοπτικές Ανάπτυξης της Κοινοτικής Επικράτειας*, Λουξεμβούργο.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 1994, *Η εφαρμογή της μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1992*, Τέταρτη Ετήσια Έκθεση, Λουξεμβούργο.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 1994, *Η Εφαρμογή της Μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1993 - Πέμπτη ετήσια έκθεση*, Λουξεμβούργο.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 1995, *Η εφαρμογή της μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1993*, Πέμπτη Ετήσια Έκθεση, Λουξεμβούργο.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 1995, *Οδηγός των Καινοτόμων Δράσεων της Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Λουξεμβούργο.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 1997, *Το πρόγραμμα Καινοτομία (RITTS)*, Λουξεμβούργο.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 1997, *Το πρόγραμμα Καινοτομία, Διαπεριφερειακά Σχέδια Καινοτομίας*, Λουξεμβούργο.
- ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Α.Π. 1967, *Η Οικονομική της Αναπτύξεως*, Αθήνα.

- ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑΣ, Δ. 1968, *Παραδόσεις Δημόσιας Οικονομικής*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- ΚΑΤΣΑΔΩΡΟΣ, Κ. Γ. 1977, *Συμβολή εις την ανωτέρα βαθμίδα Τοπικής Αυτοδιοικήσεως. Επαρχιακά και Νομαρχιακά Συμβούλια. Ιστορική ανασκόπησης, ανάπτυξης, συμπεράσματα*, Αθήνα.
- ΚΑΥΚΑΛΑΣ, Γ. 1984, *Περιφερειακή Οργάνωση της Βιομηχανίας*, Θεσσαλονίκη: Διδακτορική Διατριβή.
- ΚΕΠΕ 1966, *Πενταετές Πρόγραμμα Οικονομικής Αναπτύξεως 1966-1970*, Αθήνα.
- ΚΕΠΕ 1968, *Πρόγραμμα Μακροχρονίου Αναπτύξεως 1968-1972*, Αθήνα.
- ΚΕΠΕ 1976, *Πρόγραμμα Αναπτύξεως 1976-1980. Χωροταξική Πολιτική. Περιφερειακή Ανάπτυξη*, Αθήνα.
- ΚΕΠΕ 1978, *Πρόγραμμα Οικονομικής και Κοινωνικής Αναπτύξεως 1978-1982*, Αθήνα.
- ΚΕΠΕ 1981, *Πρόγραμμα Αναπτύξεως 1981-1985*, Αθήνα.
- ΚΕΠΕ 1983, *Πρόγραμμα Οικονομικής και Κοινωνικής Αναπτύξεως 1983-1987*, Αθήνα.
- ΚΕΠΕ 1988, *Πρόγραμμα Οικονομικής Αναπτύξεως 1988-1992*, Αθήνα.
- ΚΟΝΣΟΛΑΣ, Ν. 1985, *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- ΚΟΝΣΟΛΑΣ, Ν. 1990, *Οι Τεχνοπόλεις ως μέσο αναπτυξιακής πολιτικής της Ε.Τ.Β.Α., Ε.Τ.Β.Α., Τεχνοπόλεις, Ανάπτυξη και Νέα Τεχνολογία*, Αθήνα.
- ΚΟΝΣΟΛΑΣ, Ν. 1992, *Η Προοπτική των Τεχνοπόλεων στην Ελλάδα*, Αθήνα: *Τύπος, Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών*.
- ΚΟΝΣΟΛΑΣ, Ν. 1995, *Το Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999*, Αθήνα: *Επιλογή - ειδική ετήσια έκδοση*.
- ΚΥΛΠΑΣΗ, Ν. - ΝΙΚΗΤΑΡΙΔΗΣ, Μ. 1996, *Πρόταση Δημιουργίας Τεχνόπολης Αττικής*, ΚΥΛΠΑΣΗ, Ν. - ΝΙΚΗΤΑΡΙΔΗΣ, Μ. (επιμ.), *Τεχνοπόλεις: Νέο Μέσο της Περιφερειακής Πολιτικής*, Αθήνα: Ι.Π.Α.
- ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, Γ. 1996, *Το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηρακλείου*, ΚΥΛΠΑΣΗ, Ν. - ΝΙΚΗΤΑΡΙΔΗΣ, Μ. (επιμ.), *Τεχνοπόλεις: Νέο Μέσο της Περιφερειακής Πολιτικής*, Αθήνα: Ι.Π.Α.

- ΚΩΣΤΑ, Ι. 1997, *Οι μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις ως μέσο περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα*, Πτυχιακή εργασία στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.
- ΚΩΤΤΗΣ, Γ. 1980, *Βιομηχανική αποκέντρωση και περιφερειακή ανάπτυξη*, Αθήνα: ΙΟ-ΒΕ.
- ΛΕΜΟΝΙΑ, Ε. 1991, *Αναπτυξιακά κίνητρα στην Ελλάδα και στην ΕΟΚ*, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ, Φ. 1996, Πρόταση ίδρυσης Τεχνόπολης στη Θεσσαλία, ΚΥΛΙΑΣΗ, Ν. - ΝΙΚΗΤΑΡΙΔΗΣ, Μ. (επιμ.), *Τεχνοπόλεις: Νέο Μέσο της Περιφερειακής Πολιτικής*, Αθήνα: Ι.Π.Α.
- ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΙΣ, Μ. Α. - ΑΝΔΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ Β.Κ. 1974, *Αποκέντρωσις, Αυτοδιοικήσις, Ιστορική εξέλιξις, περιγραφή υφισταμένης καταστάσεως. Διοικητική Αυτοδιοικήσις δευτέρου βαθμού, τόμος 1^{ος}*, Αθήνα.
- ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Α. 1995, *Διοίκηση και Αυτοδιοίκηση στο νομό. Από την Νομαρχιακή Διοίκηση στην Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση*, Αθήνα: *Επιθεώρηση Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου*, τόμος 39, τεύχος 4.
- ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ, Κ. 1987, *Νομάρχες - Διοικητική Μεταρρύθμιση*, Αθήνα
- ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ-ΔΕΛΙΒΑΝΗ, Μ. 1985, *Μέτρα για την ενθάρρυνση των βιομηχανικών επενδύσεων*, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- ΝΙΑΡΧΟΣ, Ν. 1991, *Χρηματοοικονομική ανάλυση λογιστικών καταστάσεων*, Πειραιάς.
- ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Ο. 1992, *Η περιφερειακή πολιτική στις χώρες της ΕΟΚ: Η περίπτωση της Ελλάδας*, *Επιστημονική Επετηρίδα Ι.Π.Α.*, Αθήνα: Ι.Π.Α.
- ΠΑΠΑΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, Α. 1989, *Τοπική Ανάπτυξη και διακοινοτική συνεργασία, Θέματα Τοπικής Ανάπτυξης*, Αθήνα: Ε.Ε.Τ.Α.Α.
- ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ, Π. 1992, *Το Αύριο της Ευρώπης - Στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Η μετά Μάαστριχτ εποχή*, Αθήνα.
- ΣΤΥΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Δ., *Στοιχεία από αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή.*
- ΣΦΗΚΑΣ, Ι. - ΚΑΛΛΙΑΝΤΖΗ, Α. 1981, *Οργανισμός Νομαρχίας*, Αθήνα: Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως, ΓΔΔΔ, Εθνικό Τυπογραφείο.

- Υ.Β.Ε.Τ. 1995, Πρωτοβουλία ΜΜΕ, Λειτουργικό Πρόγραμμα, Αθήνα.
- ΥΠ.ΕΘ.Ο. 1989, *Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1989-1993*, Αθήνα.
- ΥΠ.ΕΘ.Ο. 1993, *Έκθεση της 8^{ης} Επιτροπής Παρακολούθησης για το Κ.Π.Σ. 1989-1993*, Αθήνα.
- ΥΠ.ΕΘ.Ο. 1993, *Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1994-1999*, Αθήνα (αναθεωρημένη έκδοση).
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ,
Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας, Π.Δ. 410/95, ΦΕΚ Α', 231.
- ΨΥΧΑΡΗΣ, Γ. 1990, *Κρίση και Περιφερειακή Ανάπτυξη*, Αθήνα: Διδακτορική Διατριβή.
- ΨΥΧΑΡΗΣ, Γ. 1996, *Δημόσιες επενδύσεις και Δημοσιονομική εξισορρόπηση στην Ελλάδα υπό το πρίσμα των κριτηρίων Σύγκλισης της Συνθήκης του Μάαστριχτ, Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο Πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, Αθήνα, ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ.

ΜΕΡΟΣ Ι

Κεφάλαιο 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1. Περιφερειακή ανάπτυξη και οικονομική θεωρία

Στα τέλη της δεκαετίας του '40 άρχισε να συνειδητοποιείται η ανάγκη διερεύνησης της οικονομικής συμπεριφοράς του ανθρώπου σε σχέση με το χώρο. Αυτή η νέα προσέγγιση αποτέλεσε τη βάση ενός νέου κλάδου των Κοινωνικών Επιστημών, ο οποίος αποκαλείται "Περιφερειακή Επιστήμη" (Regional Science) και εκφράστηκε από ορισμένους πρωτοπόρους επιστήμονες με κύριο εκπρόσωπό τους τον καθηγητή Walter Isard.

Σύμφωνα με τον W. Isard "η Περιφερειακή Επιστήμη μελετά συστηματικά τα κοινωνικά προβλήματα με περιφερειακές ή χωρικές διαστάσεις εφαρμόζοντας διαφόρους συνδυασμούς αναλυτικών και εμπειρικών μεθόδων" (Isard, 1975:2). Όλοι οι μεταγενέστεροι ορισμοί που δόθηκαν στην Περιφερειακή Επιστήμη δεν αλλοιώνουν ουσιαστικά τον ορισμό. Το μόνο σημείο που διαφοροποιεί τον ορισμό αυτό είναι η έμ-

φαση που δίνεται στη χρησιμότητα της Περιφερειακής Επιστήμης για την άσκηση της Περιφερειακής Πολιτικής.

Η προσέγγιση αυτή έθεσε τις βάσεις για την επανεξέταση σημαντικών οικονομικών προβλημάτων. Και τούτο διότι, με εξαίρεση τους οπαδούς της Γερμανικής Ιστορικής Σχολής, ο χώρος ως οικονομική μεταβλητή και κατά συνέπεια και τα προβλήματα που προκαλούν οι ανισότητες που εμφανίζονται μεταξύ των διαφόρων χωρικών μονάδων και αφορούν τα κυριότερα οικονομικά μεγέθη παρέμειναν για πάρα πολλά χρόνια στο περιθώριο της οικονομικής σκέψης. Οι αιτίες είναι πολλές και σύνθετες. Ορισμένες από αυτές αναφέρονται περιληπτικά παρακάτω:

Πρώτον: Οι παραδοσιακές θεωρητικές προσεγγίσεις αγνοούσαν τα προβλήματα που προκύπτουν από την διάρθρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο. Όλες οι οικονομικές αναλύσεις αναφέρονταν σε ένα κόσμο αδιάστατο “σε μια χώρα των θαυμάτων χωρίς διαστάσεις”, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Isard, ενώ οι περισσότερες προτάσεις των κλασσικών οικονομολόγων φέρονταν να έχουν παγκόσμια ισχύ.

Δεύτερον: Ο χρόνος είχε θεωρηθεί ως η σημαντικότερη μεταβλητή στην οικονομική ανάλυση. Τα προβλήματα της εξέλιξης των κύριων οικονομικών μεγεθών και η σταθερότητα της εθνικής οικονομίας θεωρήθηκαν περισσότερο κρίσιμα σε σχέση με το πρόβλημα της άριστης χωρικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Τρίτον: Τα οικονομικά προβλήματα που συνδέονται με τον παράγοντα “χρόνο” επιδέχονταν αυστηρές οικονομικές αναλύσεις, ενώ επικρατούσε η άποψη ότι τα υπάρχοντα μέσα επαρκούσαν για την μερική απάντηση προβλημάτων χωρικής φύσης.

Τέταρτον: Η μικροοικονομική ανάλυση είχε βασιστεί επί μακρόν στην οριακή ανάλυση, της οποίας οι παραδοχές στις περισσότερες περιπτώσεις δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε χωρικής φύσεως προβλήματα.

Η διαπίστωση πολλών οικονομολόγων ότι οι δυνάμεις της αγοράς όχι μόνο δεν οδηγούν αυτομάτως στην εξίσωση των περιφερειακών κατά κεφαλή εισοδημάτων, ούτε στην άριστη χωρική κατανομή των πόρων, αλλά αντίθετα σε πολλές περιπτώσεις προκαλούν φαινόμενα τα οποία διαταράσσουν την οικονομική ισορροπία είχε ως συνέπεια την επανεξέταση των θεωρητικών προσεγγίσεων και την ανάδειξη του χώρου σε ουσιαστική οικονομική μεταβλητή. Επιπλέον η επίλυση των πολύ σημαντικών προβλημάτων που εμφανίστηκαν στις Η.Π.Α. και την Ευρώπη ως συνέπεια της μεγάλης οικονομικής

κρίσης του '30 αλλά και των τεράστιων καταστροφών του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου έκανε επιτακτική την ανάγκη εκτεταμένων κρατικών παρεμβάσεων, οι οποίες βαθμιαία λάμβαναν υπόψη και τα περιφερειακά προβλήματα. Αυτές οι νέες τάσεις τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής κατέστησαν την περιφερειακή ανάπτυξη ένα ζωτικό τμήμα της συνολικής οικονομικής ανάπτυξης.

Ποια όμως είναι ακριβώς η έννοια της περιφερειακής ανάπτυξης; Είναι εφικτή η οριοθέτησή της;

Παρά το γεγονός ότι η περιφερειακή ανάπτυξη, όπως άλλωστε και η οικονομική ανάπτυξη είναι μία έννοια ευρεία και πολυδιάστατη, μπορούμε να ορίσουμε ως περιφερειακή ανάπτυξη τη διαδικασία με την οποία επιτυγχάνεται η καθολική ανάπτυξη όλων των χωρικών μονάδων που συγκροτούν μια χώρα ή ένα ευρύτερο χωρικό σύνολο. Με τη διαδικασία αυτή αυξάνεται και επομένως διαφοροποιείται η παραγωγική ικανότητα των χωρικών μονάδων και ταυτόχρονα παρατηρείται εξέλιξη της κοινωνικής, θεσμικής και χωροταξικής τους οργάνωσης.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '50 και μέχρι σήμερα, η περιφερειακή ανάπτυξη κατέχει μία εξέχουσα θέση στην οικονομική σκέψη και τη βιβλιογραφία. Αναπτύχθηκαν πλήθος προσεγγίσεων και προβληματισμών, που δημιούργησαν ένα σημαντικό θεωρητικό υπόβαθρο. Στο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζονται συνοπτικά οι κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις, που αφορούν την περιφερειακή ανάπτυξη από την δεκαετία του '50 και μετά.

2. Οι θεωρίες της δεκαετίας του '50

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '50 δύο είναι οι κυρίαρχες θεωρητικές προσεγγίσεις στην περιφερειακή ανάπτυξη: η πρώτη είναι οι θεωρίες των σταδίων ανάπτυξης και η δεύτερη η θεωρία της εξαγωγικής βάσης.

2.1. Οι θεωρίες των σταδίων ανάπτυξης

Η θεωρητική προσέγγιση των σταδίων ανάπτυξης, που τοποθετείται στο τέλος της δεκαετίας του '50 και χρονικά επεκτείνεται μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60 έχει ένα διπλό θεωρητικό υπόβαθρο: αφενός μεν τις εμπειρικές παρατηρήσεις για τη σχέση που υφίσταται μεταξύ της αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος και της

διάρθρωσης της απασχόλησης στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα παραγωγής και αφετέρου στις θεωρίες χωροθέτησης των οικονομικών δραστηριοτήτων. Στις θεωρίες των σταδίων ανάπτυξης το ενδιαφέρον εστιάζεται κυρίως στις εσωτερικές και δευτερευόντως στις εξωτερικές σχέσεις που δημιουργεί η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Η ίδια η διαδικασία εκλαμβάνεται κυρίως ως μία εξέλιξη του εσωτερικού καταμερισμού της εργασίας και της εξειδίκευσης των εσωτερικών δραστηριοτήτων.

Σ' αυτή τη θεωρητική ομάδα εντάσσονται η θεωρία του A. Hirschmann, η θεωρία των σταδίων ανάπτυξης του W. Rostow, τα συμπεράσματα μιας εμπειρικής έρευνας του J. Williamson και η θεωρία των φάσεων ανάπτυξης του J. Friedmann.

Ειδικότερα, ο A. Hirschmann υποστηρίζει ότι στα αρχικά στάδια της ανάπτυξης εμφανίζονται ανισότητες μεταξύ αναπτυγμένων και υποανάπτυκτων περιφερειών, οι οποίες υποχωρούν σταδιακά καθώς η οικονομία μεταβαίνει στα υψηλότερα στάδια ανάπτυξης. Σύμφωνα με τον Hirschmann *"οι διεθνείς και οι διαπεριφερειακές ανισότητες ανάπτυξης αποτελούν αναπόφευκτη συνέπεια και προϋπόθεση αυτής της ίδιας της ανάπτυξης"* (Hirschman, 1958:184).

Ο W. Rostow (1960) στο σχετικό υπόδειγμα, το οποίο δεν έχει χωρική διάσταση διακρίνει πέντε στάδια ανάπτυξης από τα οποία περνά διαδοχικά μία οικονομία κατά την αναπτυξιακή διαδικασία και είναι τα ακόλουθα: α) της παραδοσιακής κοινωνίας, β) των προϋποθέσεων για την απογείωση, γ) της απογείωσης, δ) της ωριμότητας, ε) της μαζικής κατανάλωσης.

Ο J. Friedmann (1966) καθορίζει τέσσερις φάσεις της αναπτυξιακής διαδικασίας με κριτήριο την ποσοστιαία συμμετοχή της βιομηχανίας στη διαμόρφωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και τις συνδέει με αντίστοιχα μέτρα περιφερειακής πολιτικής. Οι φάσεις αυτές είναι: α) προβιομηχανική με ποσοστό συμμετοχής της βιομηχανίας 0-10%, β) μεταβατική με ποσοστό 10-25%, γ) βιομηχανική με ποσοστό 25-50%, και δ) μεταβιομηχανική με ποσοστό 50% αλλά με φθίνουσα βάση.

Τέλος, ο J. Williamson (1965) βασιζόμενος σε μία εμπειρική έρευνα στην οποία ανέλυσε στοιχεία εισοδήματος αναπτυγμένων και υποανάπτυκτων χωρών, σύμφωνα με τις υποθέσεις του Hirschmann καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπάρχει άμεση και συστηματική σχέση μεταξύ επιπέδου ανάπτυξης και περιφερειακών ανισοτήτων. Οι περι-

φερειακές ανισότητες υποχωρούν με την άνοδο του επιπέδου ανάπτυξης, κάτι όμως που σύμφωνα με τον Williamson συμβαίνει από το στάδιο της ωριμότητας και πέρα ενώ στα πρώτα στάδια ανάπτυξης παρατηρείται, πολλές φορές, όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Στα πλαίσια αυτής της θεωρητικής προσέγγισης, ως υποανάπτυξη θεωρείται ο περιορισμός σε ένα μόνο αρχικό στάδιο ανάπτυξης που μπορεί να οφείλεται σε εσωτερικούς ή και σε εξωτερικούς παράγοντες. Οι εσωτερικοί παράγοντες αναφέρονται στη ζήτηση, την παροχή υποδομής και τη συγκέντρωση αποταμιεύσεων. Οι εξωτερικοί περιορισμοί συνδέονται με την αρχή του συγκριτικού πλεονεκτήματος, το οποίο μπορεί να απαιτήσει κάθε βιομηχανική εξειδίκευση στις υποανάπτυκτες περιφέρειες ή από κανονιστικές αποφάσεις του διεθνούς κεφαλαίου και έχουν τονισθεί κυρίως από ριζοσπαστικούς ή μαρξιστές οικονομολόγους.

Ειδικότερα, αν μία περιφέρεια είναι ενταγμένη σε ένα εθνικό σύνολο με υψηλότερο βαθμό ανάπτυξης από τον αντίστοιχο περιφερειακό μέσο όρο μπορεί να αντιμετωπίσει προβλήματα από την ανάπτυξη μιας εσωτερικής ζήτησης για περισσότερο εξελιγμένα προϊόντα, που θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των εισαγωγών και τον περιορισμό της τοπικής παραγωγής. Επίσης, μία περιφέρεια μπορεί να εξαναγκαστεί να παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα σε παραδοσιακές εξειδικεύσεις, με χαμηλή παραγωγικότητα, λόγω των άμεσων εξωτερικών περιορισμών που τίθενται από το διεθνή καταμερισμό της εργασίας.

2.2 Η θεωρία της εξαγωγικής βάσης

Η θεωρία της εξαγωγικής βάσης με την περιφερειακή της διάσταση αναπτύχθηκε από τον D. North(1955). Ουσιαστικά όμως, πρόκειται για το αποτέλεσμα ενός συνόλου μελετών σχετικά με την ανάπτυξη περιφερειών που διαθέτουν πλούσιους φυσικούς πόρους.

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η οικονομία της περιφέρειας αποτελείται από το βασικό ή εξαγωγικό τομέα και από τον μη βασικό ή τοπικό τομέα με προϊόντα και υπηρεσίες που καλύπτουν τις τοπικές ανάγκες. Ο κύριος παράγοντας που κινεί και καθορίζει την έκταση της ανάπτυξης μιας περιφέρειας είναι οι εξαγωγές και τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματά τους, τα οποία επηρεάζουν κυρίως τον εξαγωγικό τομέα και συνεπώς ολόκληρη τη δομή της περιφερειακής οικονομίας. Κάθε περιφέρεια ε-

ντάσσεται στον διαπεριφερειακό ανταγωνισμό εξειδικευόμενη σε ορισμένους τομείς οικονομικής δραστηριότητας και δημιουργώντας εμπορικές σχέσεις με άλλες περιφέρειες. Σημαντικός παράγοντας για τη δημιουργία των εμπορικών σχέσεων είναι οι διαπεριφερειακές μεταφορικές συνδέσεις. Η ύπαρξη εκτεταμένης εξωτερικής ζήτησης βοηθά να ξεπεραστεί το πρόβλημα της περιορισμένης εσωτερικής ζήτησης, που είναι αποτέλεσμα της μικρής έκτασης των ενδοπεριφερειακών τοπικών αγορών.

Η υποανάπτυξη ή η περιφερειακή οπισθοδρόμηση είναι επακόλουθο της έλλειψης μιας ευέλικτης εξαγωγικής εξειδίκευσης σε δυναμικούς κλάδους.

Η θεωρία της εξαγωγικής βάσης έχει επιτυχή εφαρμογή στην περίπτωση των αγαθών που είναι προσανατολισμένα στους φυσικούς πόρους, των αποκαλούμενων "ρικαρντιανών αγαθών". Επίσης, σε περιπτώσεις βραχυπρόθεσμων αναλύσεων της αναπτυξιακής διαδικασίας περιφερειών που παρουσιάζουν ιστορική εξειδίκευση σε ορισμένους ειδικούς τύπους βιομηχανικής παραγωγής.

Τα κύρια μειονεκτήματα της θεωρίας είναι η υπεραπλούστευση στην προσέγγιση των περιφερειακών οικονομιών, οι πρακτικές δυσκολίες στη διάκριση μεταξύ βασικού και μη βασικού τομέα των περιφερειακών οικονομιών και τέλος, ο κίνδυνος ενός πολύ υψηλού βαθμού εξειδίκευσης, ενώ η διεθνής ζήτηση για ειδικά προϊόντα μπορεί μακροχρόνια να παρουσιάσει σοβαρές μεταπτώσεις.

3. Οι θεωρίες της δεκαετίας του '60

Η δεκαετία του '60 σηματοδοτήθηκε από μια ουσιαστική αλλαγή στον τρόπο προσέγγισης της διαδικασίας της περιφερειακής ανάπτυξης: το ενδιαφέρον της θεωρητικής σκέψης μετακινήθηκε από την ανάλυση του ενδοπεριφερειακού αναπτυξιακού μηχανισμού σε έναν αντίστοιχο διαπεριφερειακό μηχανισμό. Αυτή τη δεκαετία βρέθηκαν αντιμέτωπες δύο κύριες σχολές σκέψης: η νεοκλασική προσέγγιση, προσανατολισμένη στην προσφορά (supply oriented), χρησιμοποιώντας μία απλοποιημένη προσέγγιση της λειτουργίας παραγωγής και η νεοκεϋνσιανή, μία αλληλεπιδρώσα προσέγγιση προσφοράς-ζήτησης, χρησιμοποιώντας μία μη νεοκλασική επενδυτική λειτουργία, επικεντρωμένη στη χωρική σωρευτική διαδικασία.

Από αυτή την αντιπαράθεση αναδείχθηκαν δύο διαφορετικές απόψεις σχετικά με τη διαδικασία της περιφερειακής ανάπτυξης, μία αισιόδοξη και μία απαισιόδοξη και

δύο διαμετρικά αντίθετες προβλέψεις όσον αφορά το πρόβλημα της διαπεριφερειακής σύγκρισης στο κατά κεφαλή εισόδημα και της εξέλιξης των χωρικών ανισοτήτων.

3.1. Η νεοκλασική προσέγγιση

Σύμφωνα με το νεοκλασικό υπόδειγμα περιφερειακής ανάπτυξης με απρόσκοπτη τη λειτουργία της αγοράς, κάτω από εξαιρετικά ανταγωνιστικούς όρους και με την απουσία χωρικών τριβών, η εργασία θα κινείται από τις υποανάπτυκτες προς τις προηγμένες περιφέρειες οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλότερα επίπεδα μισθών και αντιστρόφως το κεφάλαιο θα κινείται από τις αναπτυγμένες προς τις υποανάπτυκτες περιφέρειες, επειδή η απόδοση κεφαλαίου είναι υψηλότερη σε περιφέρειες που χαρακτηρίζονται από χαμηλούς μισθούς και χαμηλό κατά κεφαλή εισόδημα (κεφάλαιο). Βαθμιαία θα εμφανιστούν τάσεις σύζιτησης μεταξύ αναπτυγμένων και υποανάπτυκτων περιφερειών τόσο στο ρυθμό συσσώρευσης κεφαλαίου όσο και στο κατά κεφαλή εισόδημα.

Στη νεοκλασική προσέγγιση η τεχνολογική πρόοδος εξετάζεται με ένα πολύ υποτυπώδη τρόπο και λαμβάνεται υπόψη μόνο στη περίπτωση που είναι ενσωματωμένη σε νέα κεφαλαιουχικά αγαθά, διότι ο υψηλότερος ρυθμός επενδύσεων στις περιφέρειες χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου, εγγυάται ένα νεότερο και καλύτερο απόθεμα κεφαλαιουχικού εξοπλισμού συμβάλλοντας έτσι στην επιτάχυνση των ρυθμών σύγκλισης μεταξύ αναπτυγμένων και περιμετρικών περιφερειών. Στην πραγματικότητα αυτό το γεγονός έχει συμβεί σε ορισμένες μόνο νεοαναπτυσσόμενες περιφέρειες ή χώρες.

Στο νεοκλασικό υπόδειγμα τονίζεται η σπουδαιότητα ορισμένων τοπικών πλεονεκτημάτων μακρο-οικονομικής φύσεως όπως είναι το σχετικό επίπεδο αμοιβής εργασίας ή το κόστος ανά μονάδα εργασίας συμβάλλοντας έτσι στον καθορισμό της ανταγωνιστικότητας της τοπικής παραγωγής αλλά και της δυνατότητας προσέλκυσης επενδύσεων σε μία περιφέρεια.

Η υπανάπτυξη εμφανίζεται ως αποτέλεσμα των ατελειών της αγοράς οι οποίες μειώνουν την διαπεριφερειακή κινητικότητα της εργασίας προς τις αναπτυγμένες περιφέρειες, αλλά και του κεφαλαίου και των επιχειρηματικών πόρων προς τις λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες.

Η νεοκλασική προσέγγιση έχει δεχθεί πολλές κριτικές. Η πιο σημαντική από αυτές είναι ότι δεν λαμβάνεται υπόψη η σωρευτική διαδικασία και η εμφάνιση συνερ-

γιών που αποτελούν ουσιαστικούς παράγοντες της αναπτυξιακής διαδικασίας. Στην πραγματικότητα υπάρχει ένα σύνολο στοιχείων, όπως είναι οι οικονομίες κλίμακας και συσσώρευσης, οι τυπικές εκπαιδευτικές διαδικασίες, η άυλη τεχνολογική πρόοδος, η χωροθέτηση έρευνας και ανάπτυξης (R. and D.) σε αναπτυγμένες περιφέρειες και εμποδίζουν την κίνηση κεφαλαίων προς τις περιμετρικές περιφέρειες, με εξαίρεση ορισμένες “παραδοσιακές” μορφές παραγωγής. Έτσι παρατηρείται διεύρυνση των ανισοτήτων μεταξύ αναπτυγμένων και προβληματικών περιφερειών σε ποσοτικούς και κυρίως σε ποιοτικούς όρους.

3.2. Το νεοκεϋνσιανό σωρευτικό υπόδειγμα

Στον αντίποδα της αισιόδοξης νεοκλασικής άποψης αναπτύχθηκε η νεοκεϋνσιανή προσέγγιση βασισμένη στο μοντέλο της “σωρευτικής αιτιότητας” του Myrdal (1969) που χρησιμοποιήθηκε για να ερμηνεύσει τις αυξανόμενες ανισότητες σε διεθνές επίπεδο.

Στο νεοκεϋνσιανό υπόδειγμα υποστηρίζεται η άποψη ότι με την υπόθεση της νεοκλασικής προσέγγισης οι δυνάμεις της αγοράς όχι απλώς δεν αμβλύνουν τις περιφερειακές ανισότητες, αλλά αντιθέτως τις οξύνουν. Η υπόθεση αυτή έχει εφαρμογή όχι μόνο στις σχέσεις μεταξύ περιφερειών, αλλά και στις σχέσεις μεταξύ κρατών.

Οι διευρυνόμενες περιφερειακές ανισότητες οφείλονται σε δύο αλληλοσυνδεόμενες διαδικασίες: η πρώτη είναι η διαδικασία της σωρευτικής αιτιότητας και η δεύτερη η διαδικασία της χωροταξικής αλληλεξάρτησης ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια.

Σύμφωνα με την πρώτη διαδικασία, μία αρχική ανάπτυξη δημιουργεί μεταναστευτικές ροές προς την αναπτυγμένη περιφέρεια, οι οποίες έχουν ως συνέπεια τη δημιουργία μίας μεγάλης και συνεχώς διευρυνόμενης εσωτερικής αγοράς, η οποία με τη σειρά της προσελκύει νέες επενδύσεις ενισχύοντας έτσι την τοπική ζήτηση και τις δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης. Παράλληλα, η εμφάνιση των οικονομιών κλίμακας και συσσώρευσης, ως συνέπεια της αναπτυξιακής διαδικασίας και η αποδοχή της ενσωμάτωσης καινοτομιών σε νέες επενδύσεις και νέα κεφαλαιουχικά αγαθά, δημιουργούν μία αυξανόμενη παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα στην οικονομία της περιφέρειας και προκαλούν νέα εξωτερική ζήτηση. Οι πραγματοποιούμενες εξαγωγές έ-

χουν ως επακόλουθα την αύξηση της απασχόλησης, νέες μεταναστευτικές ροές προς την περιφέρεια και συνεπώς νέα ανάπτυξη.

Διαμετρικά αντίθετη η διαδικασία της χωροταξικής αλληλεξάρτησης αφορά τις μη ευνοημένες περιφέρειες που δέχονται όλες τις αρνητικές επιδράσεις της σωρευτικής διαδικασίας. Παρατηρούνται δηλαδή επιλεκτικές μεταναστευτικές τάσεις, με αποτέλεσμα να χάνεται το καλύτερο τμήμα του εργατικού δυναμικού, έλλειψη κεφαλαίων, αποδυνάμωση της τοπικής παραγωγής. Άμεση συνέπεια είναι η γενική παρακμή.

Σ' αυτές τις περιπτώσεις κρίνεται αναγκαία η άσκηση παρεμβατικής πολιτικής.

3.3. Η θεωρία των πόλων ανάπτυξης

Η θεωρία των πόλων ανάπτυξης αποτέλεσε το θεωρητικό υπόβαθρο της πιο πολυσυζητημένης στρατηγικής για την επίλυση περιφερειακών προβλημάτων, που εφαρμόστηκε σε αναπτυγμένες, αλλά και αναπτυσσόμενες χώρες. Η υιοθέτηση του πολιτικού προτύπου, αν και επικρίθηκε και θεωρήθηκε υπεύθυνη για την αποτυχία πλήθους προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, δεν έπαυσε να αποτελεί σημαντική στρατηγική επιλογή για την προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Ο πρώτος που διατύπωσε την έννοια του πόλου ανάπτυξης ήταν ο Γάλλος οικονομολόγος François Perroux το 1955. Σύμφωνα με τον Perroux *“η ανάπτυξη δεν εμφανίζεται παντού και μονομιάς· εμφανίζεται σε σημεία και πόλους ανάπτυξης με κυμαινόμενες εντάσεις· διαχέεται μέσα από διάφορα δίκτυα και προκαλεί διαφοροποιημένα τελικά αποτελέσματα για το σύνολο της οικονομίας”*. (Perroux, 1955). Η βασική ιδέα της θεωρίας συνίσταται στο γεγονός ότι η συγκέντρωση οικονομικών δραστηριοτήτων σε ένα αστικό κέντρο, χωροθετημένες σε μια προβληματική περιφέρεια, θα έχει θετικές επιδράσεις στο εισόδημα, όχι μόνο του αστικού κέντρου, αλλά ολόκληρης της περιφέρειας. Οι θετικές αυτές επιδράσεις είναι μεγαλύτερες στην περίπτωση της συγκέντρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων από ότι αν οι οικονομικές δραστηριότητες ήταν διεσπαρμένες. Στη θεωρία του ο Perroux προσδίδει στο χώρο οικονομική και όχι γεωγραφική διάσταση.

Πολλοί άλλοι ερευνητές υιοθέτησαν ή συμπλήρωσαν τη θεωρία του Perroux. Καθοριστική υπήρξε η συμβολή ενός άλλου, επίσης Γάλλου, οικονομολόγου, του Jacques Boudeville, ο οποίος επέκτεινε τη θεωρία και συμπεριέλαβε και τη γεωγραφική διάσταση της έννοιας του πόλου ανάπτυξης, υποστηρίζοντας ότι *“περιφερειακός πόλος*

ανάπτυξης είναι ένα σύνολο από βιομηχανίες εγκατεστημένες σε μία αστική περιοχή, οι οποίες παροτρύνουν την πιο πέρα ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας σε ολόκληρη τη ζώνη επιρροής της”, (Boudeville, 1966).

Τρία στοιχεία κυριαρχούν στην θεωρία των πόλων ανάπτυξης: το πρώτο στοιχείο είναι οι προωθητικές βιομηχανίες, οι οποίες είναι βιομηχανίες που ανήκουν σε σύγχρονους οικονομικούς κλάδους και μέσω διαδικασιών μίμησης, πολλαπλασιαστικών επιδράσεων στο εισόδημα και άντλησης εισροών για την παραγωγική τους διαδικασία από την περιφέρεια έχουν την δυνατότητα να κινήσουν αναπτυξιακές διαδικασίες. Το δεύτερο στοιχείο είναι ο μηχανισμός της πολωτικής διαδικασίας. Μέσω αυτού του μηχανισμού στον πόλο ανάπτυξης, εκτός από τις προωθητικές βιομηχανίες συγκεντρώνονται και άλλες επιχειρήσεις, δημιουργώντας οικονομίες κλίμακας. Συνέπεια της οικονομικής πόλωσης είναι η γεωγραφική πόλωση που εμφανίζεται με τη μορφή της συγκέντρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων σε ένα ή ελάχιστα αστικά κέντρα μέσα στην περιφέρεια. Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι η διαδικασία διάχυσης της ανάπτυξης. Μέσω αυτής της διαδικασίας, τα θετικά αποτελέσματα της ανάπτυξης διαχέονται από τον πόλο σε ολόκληρη την περιφέρεια, που αποτελεί την ζώνη επιρροής του.

Παρά το γεγονός ότι η θεωρία των πόλων ανάπτυξης κυριάρχησε επί μακρόν στη θεωρητική σκέψη και αποτέλεσε το θεωρητικό υπόβαθρο για την υιοθέτηση του πολιτικού προτύπου ανάπτυξης, έχει δεχθεί πολλές κριτικές. Κατ’ αρχήν εξετάζει μονομερώς τη σχέση κέντρου-περιφέρειας χωρίς να μπορεί να εξηγήσει με σαφή και ολοκληρωμένο τρόπο τη χωρική κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων στο χώρο. Το κυριότερο μειονέκτημά της όμως, εντοπίζεται στην υπεραισιόδοξη θεώρηση της διάχυσης των αποτελεσμάτων ανάπτυξης, αφού στην πράξη η διάχυση της ανάπτυξης επιτεύχθηκε σε πολύ μικρότερο βαθμό και αντιθέτως κυριάρχησαν απομυζητικά φαινόμενα με αποτέλεσμα την αποψίλωση των περιμετρικών περιφερειών.

3.4 Η θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου

Σε όλες τις θεωρητικές προσεγγίσεις που κυριάρχησαν στη δεκαετία του ’60, ο παράγοντας “κινητικότητα” θεωρείται το βασικό στοιχείο της περιφερειακής ανάπτυξης, καθορίζοντας τάσεις ισορροπίας ή ανισορροπίας και συσσώρευσης. Στην πράξη, ο παράγοντας “κινητικότητα” απέχει πολύ από το να είναι τέλειος, αφού η νεοκλασική κυρίως προσέγγιση, θεωρεί τη γη, το απόθεμα κεφαλαίου, την υποδομή και την τεχνο-

γνωσία περίπου μη κινητές, ενώ η κινητικότητα της εργασίας είναι συνάρτηση του πραγματικού εισοδηματικού επιπέδου και μπορεί να μειωθεί πολύ γρήγορα.

Στη θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου, η οικονομική ανάλυση διευρύνεται με τον συνυπολογισμό, εκτός της κινητικότητας, και ενός άλλου σημαντικού παράγοντα: της κλαδικής εξειδίκευσης των περιφερειών.

Σύμφωνα με τη βασική υπόθεση της θεωρίας του Διεθνούς Εμπορίου, όπως διαμορφώθηκε από τον Ricardo και τον Ohlin, οι περιφέρειες (ή οι χώρες) εξειδικεύονται στην παραγωγή ορισμένων προϊόντων ή υπηρεσιών όπου παρουσιάζουν συγκριτικό πλεονέκτημα. Το συγκριτικό πλεονέκτημα οφείλεται στην ύπαρξη φυσικών πόρων και στη δομή του παραγωγικού δυναμικού κάθε περιφέρειας (ή χώρας) και εκφράζεται σε όρους κόστους τιμών των συντελεστών παραγωγής. Κάθε περιφέρεια (ή χώρα) πρέπει να εξειδικεύεται στην παραγωγή των προϊόντων όπου παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα και να εισάγει τα προϊόντα, στην παραγωγή των οποίων άλλες περιφέρειες (ή χώρες) παρουσιάζουν συγκριτικό πλεονέκτημα. Κάτω από συνθήκες ελεύθερου εμπορίου θα προκληθούν θετικά αποτελέσματα και θα επέλθει εξίσωση των αμοιβών των παραγωγικών συντελεστών.

Η βασική παραδοχή της απόλυτης κινητικότητας των συντελεστών παραγωγής στο εσωτερικό μιας χώρας δεν είναι απόλυτα ρεαλιστική. Στην πραγματικότητα, οι συντελεστές παραγωγής είναι εν μέρει μόνο μετακινήσιμοι στο εσωτερικό μιας χώρας και συνεπώς οι ανισότητες στο εισόδημα και την ανεργία θα συνεχίσουν να υφίστανται. Επίσης, ορισμένοι παραγωγικοί κλάδοι μιας χώρας, πλήττονται από τον ανταγωνισμό εισαγόμενων προϊόντων και συνεπώς οι περιφέρειες όπου λαμβάνουν χώρα οι συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες δέχονται αρνητικές επιρροές.

Η λειτουργία του Ελεύθερου Εμπορίου έχει πολλές φορές επιπτώσεις, κυρίως στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες. Κι αυτό γιατί οι επιχειρήσεις παρουσιάζουν την τάση να εγκαθίστανται στα κεντρικά σημεία της αγοράς, λόγω της ύπαρξης εξωτερικών οικονομιών με συνέπεια την ενίσχυση των σωρευτικών διαδικασιών και την επιτάχυνση της αποψίλωσης των καθυστερημένων περιφερειών. Εξάλλου, εμπειρικές έρευνες δείχνουν ότι οι αναπτυγμένες περιφέρειες έχουν μεγαλύτερες δυνατότητες διεύθυνσης σε διευρυμένες αγορές και συνεπώς, η κατανομή των ευεργετικών αποτελεσμάτων από τη δημιουργία υπερεθνικών αγορών επηρεάζεται σημαντικά από την

παραγωγική δομή κάθε περιφέρειας. Ο McCrone (1966), υποστηρίζει ότι μία περιφέρεια μπορεί να παραμείνει υποανάπτυκτη, διότι δεν παρουσιάζει πουθενά συγκριτικό πλεονέκτημα, με αποτέλεσμα τη μείωση του ρυθμού επενδύσεων και τη στέρηση των θετικών επιπτώσεων, που προκύπτουν από τις οικονομίες κλίμακας και την τεχνολογική πρόοδο.

Ο Myrdal (1969) άσκησε έντονη κριτική στη θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου, διότι βασισμένη στη νεοκλασική θεωρία της γενικής στατικής ισορροπίας, δεν μπορεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο της ύπαρξης και της διεύρυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων.

4. Οι θεωρίες της δεκαετίας του '70

4.1 Το πρότυπο της ενδογενούς ανάπτυξης

Η δεκαετία του '70 χαρακτηρίζεται από αναθεωρήσεις και αμφισβητήσεις των θεωρητικών προσεγγίσεων και των προτύπων που χρησιμοποιήθηκαν στις μέχρι τότε πολιτικές της περιφερειακής ανάπτυξης. Το πολιτικό πρότυπο ανάπτυξης, το οποίο κατά την προηγούμενη δεκαετία υπήρξε ο οδηγός για τις πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης, δέχθηκε εντονότερες επικρίσεις διότι, όχι απλώς δεν επιτεύχθηκε, στον προσδοκώμενο βαθμό, η διάχυση της ανάπτυξης από τους πόλους προς την περιφέρεια με τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα, αλλά επιπλέον θεωρήθηκε υπεύθυνο για τη διεύρυνση των περιφερειακών ανισοτήτων που εμφανίστηκαν σε πολλές περιπτώσεις.

Η μερική έστω αποτυχία του πολιικού προτύπου και των πολιτικών της “εκ των άνω” ανάπτυξης, είχε ως συνέπεια την αναζήτηση νέων αναπτυξιακών προτύπων και πολιτικών. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 παρουσιάστηκαν ορισμένες σημαντικές εμπειρικές μελέτες για τις ευρωπαϊκές περιφέρειες, που βασίζονταν στην ανάλυση απόκλισης-συμμετοχής, υπογράμμισαν την επιβράδυνση του ρυθμού κίνησης των διαπεριφερειακών συντελεστών, που επήλθε ως αποτέλεσμα της κρίσης κεντρικών και μητροπολιτικών περιφερειών και αναδείκνυαν ορισμένα τοπικά στοιχεία, ως κύριες πηγές της περιφερειακής ανάπτυξης.

Η ενδογενής ή “από την βάση” ανάπτυξη αφορά μια αναπτυξιακή διαδικασία, κατά την οποία η ανάπτυξη μιας περιφέρειας ή περιοχής βασίζεται στην αξιοποίηση

των τοπικών φυσικών και ανθρώπινων πόρων. Θεμέλιος λίθος της ενδογενούς ανάπτυξης είναι η παρουσία βιώσιμης και επιτυχημένης τοπικής οικονομίας, η οποία εξαρτάται από τέσσερις παράγοντες: την επιχειρηματικότητα, την ευελιξία παραγωγής, τις τοπικές οικονομίες και την παρουσία ορισμένων “συμμετοχικών εταιρειών”, που δρουν ως καταλύτες για την ενεργοποίηση των τοπικών δυνατοτήτων.

Σε όρους οικονομικής θεωρίας, η ενδογενής ανάπτυξη βασίζεται στα πλεονεκτήματα κόστους, τα οποία μία συσσωρευμένη, μη μητροπολιτική βιομηχανική ανάπτυξη μπορεί να προσφέρει στις μικρές επιχειρήσεις και να τις καταστήσει ανταγωνιστικές στο περιβάλλον μιας ευρείας αγοράς. Τα κύρια στοιχεία αυτού του μοντέλου είναι:

- α) Δημιουργία εξωτερικών οικονομιών σε εξειδικευμένες περιοχές.
- β) Χαμηλό κόστος παραγωγής, κυρίως λόγω χαμηλού κόστους εργασίας.
- γ) Η παρουσία, τουλάχιστον στα πρώτα στάδια, ενός τομέα “άτυπης οικονομίας” (παραοικονομίας).
- δ) Η δυνατότητα απρόσκοπτης ροής πληροφοριών μεταξύ των επιχειρήσεων.
- ε) Η κοινωνική συνοχή και οι παραδοσιακές αξίες της αυταπασχόλησης και της χειρονακτικής εργασίας.
- στ) Η δυνατότητα για σημαντικές μειώσεις του κόστους των συναλλαγών.

Η προσέγγιση της ενδογενούς ανάπτυξης επέφερε τη συνολική επανεξέταση των στρατηγικών περιφερειακής ανάπτυξης. Οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν στη βελτίωση της τοπικής, αυτόνομης αναπτυξιακής ικανότητας, με μείωση του συγκεντρωτισμού και υιοθέτηση μιας περιφερειοποιημένης επιλεκτικής παρεμβατικής πολιτικής, με στόχο την εξυπηρέτηση των πραγματικών, εξειδικευμένων αναγκών των τοπικών οικονομιών.

4.2 Ο χωρικός καταμερισμός της εργασίας και ο ρόλος των πολυεθνικών εταιρειών

Παράλληλα με την ανάδειξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ως ουσιαστικού παράγοντα στη διαδικασία της περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης αναπτύχθηκε, κυρίως από τους ριζοσπαστικούς θεωρητικούς, μία κριτική θεώρηση της χωρικής συμπεριφοράς των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Οι κριτικές αυτές, οι οποίες βασίζονται στη μακροοικονομική προσέγγιση της νεοκεϋνσιανής σχολής και επηρέασαν σημαντικά την εξέλιξη των θεωριών χωροθέτησης και της τοπικής ανάπτυξης, υπήρξαν μία αντίδραση στη νεοκλασική και στην προσέγγιση των πόλων ανάπτυξης που κυριάρχησαν στη βιβλιογραφία της δεκαετίας του '60 με υπεραισιόδοξες απόψεις σχετικά με την κινητικότητα του κεφαλαίου και το ρόλο των μεγάλων επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με αυτή τη κριτική θεώρηση, οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες έχουν τη δυνατότητα να διαχωρίζουν χωρικά τις διάφορες λειτουργίες τους (διοίκηση, έρευνα και ανάπτυξη (R and D), μεταποίηση), επιλέγοντας με παγκόσμια προοπτική, την περισσότερο κατάλληλη χωροθέτηση για κάθε λειτουργία. Ευρισκόμενες σε πλεονεκτική θέση, έχουν την δυνατότητα να παγιώνουν συγκεκριμένους χωρικούς καταμερισμούς της εργασίας, διαιωνίζοντας την κλαδική και λειτουργική εξειδίκευση κάθε θέσης. Επίσης, λόγω του μεγέθους τους, είναι περισσότερο ικανές να αντιμετωπίσουν την αλλαγή χωροθετικών και μακροοικονομικών παραγόντων, δίνοντας έμφαση και επιταχύνοντας αυθόρμητες χωρικές τάσεις. Αυτή η υπερκινητικότητα του κεφαλαίου των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών αποδεικνύεται πολλές φορές ζημιογόνα για τις περιφερειακές οικονομίες, επειδή προκαλεί μεγάλες απώλειες πόρων, λόγω ξαφνικών φαινομένων τοπικών κρίσεων. Η συνολική διαπεριφερειακή συνοχή αυτού του προτύπου συμπεριφοράς των μεγάλων εταιρειών έρχεται σε έντονη αντίθεση με τα ενδιαφέροντα των τοπικών κοινοτήτων και τους αναπτυξιακούς σκοπούς τους.

Η κρίση διαρθρωτικής οπισθοδρόμησης πολλών παλαιών βιομηχανικών και μητροπολιτικών περιφερειών και η αποτυχία πολλών στρατηγικών πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης, που βασίστηκε στην προσέλκυση μεγάλων ξένων επιχειρήσεων σε πολλές ευρωπαϊκές περιφέρειες στην Ιρλανδία, τη Σκωτία, την Ιταλία (Mezzogiorno), υπήρξε η επιβεβαίωση της αρνητικής κρίσης των ριζοσπαστικών οικονομολόγων.

Τα τελευταία χρόνια επικρατεί μία τάση αναθεώρησης αυτής της αρνητικής κριτικής για το ρόλο των μεγάλων εταιρειών, κυρίως σε περιπτώσεις υιοθέτησης της στρατηγικής της ενδογενούς ανάπτυξης. Αυτό οφείλεται κυρίως σε δύο λόγους:

Πρώτον, αναγνωρίζεται ότι σε περιπτώσεις παλαιών βιομηχανικών ή υποανάπτυκτων περιφερειών, όπου δεν υπάρχει ικανοποιητική παρουσία τοπικής επιχειρημα-

τικότητας, μια εξωτερική παρέμβαση είναι η μόνη βιώσιμη αναπτυξιακή στρατηγική, και

Δεύτερον, λόγω μιας νέας αντίληψης, που κυριαρχεί στις τοπικές κοινότητες σχετικά με τις εξωτερικές επενδύσεις, έχουν αναπτυχθεί σε πολλές περιπτώσεις συμμετοχικές διαδικασίες με τριμερείς συμφωνίες, όπου συμμετέχουν επιχειρήσεις και κοινωνικοί φορείς της τοπικής κοινότητας. Επιπλέον, οι μεγάλες εταιρείες υποχρεούνται να παρέχουν μία σειρά ευκολιών, όπως είναι η επαγγελματική κατάρτιση, η ανάληψη κοινών ερευνητικών προσπαθειών, η μεταφορά τεχνογνωσίας προς τις μικρές τοπικές επιχειρήσεις, η συμμετοχή τους σε πολιτιστικά και κοινωνικά προγράμματα τοπικού ενδιαφέροντος, κ.λπ.

4.3 Η προσέγγιση κεντροποίησης - περιφερειοποίησης (Centrality-peripherality)

Στο τέλος της δεκαετίας του '70 εμφανίστηκε η προσέγγιση centrality-peripherality, μία πραγματικά διαπεριφερειακή προσέγγιση, όσον αφορά τις πηγές της οικονομικής ανάπτυξης. Η θεωρία αυτή είναι διαμετρικά αντίθετη από την πλειονότητα των θεωρητικών προσεγγίσεων της δεκαετίας του '70, οι οποίες βασίστηκαν στο πρότυπο της ενδογενούς ανάπτυξης και εστίασαν το ενδιαφέρον τους στο τοπικό στοιχείο.

Η βασική ιδέα είναι πολύ απλή: Ο όρος περιφερειακότητα (peripherality) χρησιμοποιείται για να δηλωθούν τα στοιχεία, τα οποία εμποδίζουν την περιφερειακή ανάπτυξη και δημιουργούν δυσκολίες πρόσβασης σε εισροές και εκροές αγοράς, στην πληροφόρηση και στην καινοτομία.

Το θεωρητικό υπόδειγμα έχει κριθεί ως υπεραπλουστευμένο, αλλά αυτή η υπεραπλούστευση είναι το κύριο πλεονέκτημά του. Έχει μεγαλύτερη επιτυχία εφαρμογής σε όρους χώρας και λιγότερο σε όρους περιφέρειας και αντλεί τη δύναμή του από τη μονιμοποίηση συνθηκών οπισθοδρόμησης σε πολύ περιμετρικές περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

5. Οι θεωρίες της δεκαετίας του '80

5.1 Η καινοτομία στην περιφερειακή ανάπτυξη

Οι δύο υφέσεις που γνώρισε η παγκόσμια οικονομία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 σε συνδυασμό με τη ραγδαία εξέλιξη της επιστημονικής έρευνας, υπήρξαν η απαρχή μιας ριζικής αναθεώρησης κάθε έννοιας της οικονομικής ανάπτυξης. Η έμφαση μετατοπίζεται από την καθετοποιημένη, μαζική παραγωγή στην ευέλικτη, διαφοροποιημένη παραγωγή και δίπλα στους κλασσικούς συντελεστές παραγωγής τοποθετείται η τεχνολογική καινοτομία, η οποία αναδεικνύεται στον πλέον καθοριστικό παράγοντα της παραγωγικής διαδικασίας. Σηματοδοτείται έτσι το πέρασμα στην εποχή της βιομηχανίας της γνώσης. (Κόνσολας, 1990)

Ανάλογες είναι οι επιδράσεις που δέχθηκαν οι θεωρητικές προσεγγίσεις και τα πρότυπα της περιφερειακής ανάπτυξης. Η καινοτομία σε προϊόντα και σε διαδικασίες παραγωγής θεωρείται η κατευθυντήρια δύναμη στην περιφερειακή ανάπτυξη, ο μόνος πολύ σημαντικός παράγοντας για την τοπική οικονομική επιτυχία. Οι δραστηριότητες που βασίζονται στη γνώση και την πληροφόρηση αναδεικνύονται στις πλέον σημαντικές στρατηγικές δυνάμεις, η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων εξαρτάται ουσιαστικά από αυτές και τελικά ο δρόμος προς την ανάπτυξη περνά μέσα από διαδικασίες γρήγορης χωρικής διάχυσης στη χρήση των νέων τεχνολογιών. Παράλληλα, η κυριαρχία της ευέλικτης, διαφοροποιημένης παραγωγής και η παρουσία εξειδικευμένων αγορών (niche markets), παρέχει ένα ευρύτατο πεδίο δράσης σε μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν το ζωτικότερο τμήμα των μικρών τοπικών οικονομιών.

Συνεπώς, οι λιγότερο αναπτυγμένες και φτωχές σε πόρους περιφέρειες φαίνεται να αποκτούν νέες δυνατότητες. Ακόμη και εάν δεν μπορούν οι ίδιες να παράγουν νέες τεχνολογίες, μπορούν ωστόσο εύκολα να υιοθετήσουν τη χρήση νέων τεχνολογιών που έχουν παραχθεί σε αναπτυγμένες περιφέρειες.

Στο θεωρητικό επίπεδο μπορούμε να διακρίνουμε δύο ομάδες θεωρητικών προσεγγίσεων.

Η πρώτη ομάδα είναι επικεντρωμένη στην χωρική κατανομή της Έρευνας και Ανάπτυξης (R and D) και των καινοτομικών δραστηριοτήτων και στηρίζεται σε δύο βασικές παραδοχές:

Πρώτον: Η καινοτομική δραστηριότητα έχει μία φυσική τάση προς την χωρική συγκέντρωση, διότι οι συγκεντρωμένες χωροθετήσεις διευκολύνουν την εκμετάλλευση της τεχνολογικής και επιστημονικής τεχνογνωσίας, εξασφαλίζουν ευκολότερη πρόσβαση στην πληροφόρηση, διευκολύνουν την κινητικότητα του εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, βοηθούν στην καλύτερη ανάπτυξη των υπηρεσιών υψηλής τεχνολογίας, και

Δεύτερον: οι καινοτομικές διαδικασίες χαρακτηρίζονται από μία σωρευτική τάση, που οφείλεται σε ορισμένους παράγοντες, όπως είναι η παρουσία εξωτερικών οικονομιών, η εμφάνιση spin offs που απαιτούν εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, ή τεχνολογική και οργανωτική τεχνογνωσία. Πρακτικά, οι παράγοντες αυτοί εμφανίζονται κατά κανόνα σε κεντρικές περιφέρειες και έτσι εξηγούνται οι προφανείς ανισότητες στην καινοτομική δυνατότητα μεταξύ κεντρικών και περιμετρικών περιφερειών.

Στη δεύτερη ομάδα θεωριών αναλύονται οι ενδοπεριφερειακές και οι διαπεριφερειακές διαδικασίες διάχυσης της καινοτομίας. Υποστηρίζεται ότι η καινοτομία και η τεχνολογική τεχνογνωσία διαχέονται σχεδόν αυτόματα στο χώρο και στο χρόνο μέσα από τυπικές και άτυπες οδούς. Οι μη μητροπολιτικές και οι περιμετρικές περιφέρειες δέχονται τις καινοτομίες με μία χρονική υστέρηση σε σχέση με τις κεντρικές περιφέρειες, γεγονός που αντισταθμίζεται από το πλεονέκτημα ότι λαμβάνουν δοκιμασμένες και πλήρως αναπτυγμένες τεχνολογίες και συνεπώς τις εφαρμόζουν με χαμηλότερο κόστος.

5.2 Η στρατηγική του καινοτομικού περιβάλλοντος

Η ιδέα του καινοτομικού περιβάλλοντος (innovative milieu) αναπτύχθηκε από τον Aydalot και μπορεί να θεωρηθεί ως η διευρυμένη και βελτιωμένη συνέχεια της πολιτικής της “βιομηχανικής περιοχής” (district) ή της “περιοχής συστημάτων”, που αναπτύχθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του ’70, στα πλαίσια της προσέγγισης της ενδογενούς ανάπτυξης. Το καινοτομικό περιβάλλον μπορεί να οριστεί ως μία ομάδα σχέσεων που λαμβάνει χώρα σε μία δεδομένη γεωγραφική περιοχή και η οποία προκαλεί ενότητα οικονομικών παραγόντων και αποδεκτών κοινωνικών τάσεων ανάπτυξης της

μεταποιητικής δραστηριότητας σε ένα παραγωγικό σύστημα. Έτσι δημιουργείται μία τοπική δυναμική διαδικασία “συλλεκτικής γνώσης” και δρα σαν ένας μηχανισμός μείωσης της αβεβαιότητας στην καινοτομική διαδικασία.

Το νέο στοιχείο, το οποίο διαφοροποιεί την έννοια του καινοτομικού περιβάλλοντος από τις παλαιότερες συγγενείς έννοιες, είναι η ιδιαίτερη βαρύτητα που δίνεται στις καινοτομικές διαδικασίες σε αντίθεση με τις παλαιότερες προσεγγίσεις, όπου το ενδιαφέρον εστιαζόταν στην αποτελεσματικότητα των συντελεστών παραγωγής των τοπικών οικονομιών. Συνεπώς, τα ουσιαστικά πλεονεκτήματα του καινοτομικού περιβάλλοντος απορρέουν από τις δυνατότητες δημιουργίας και υιοθέτησης νέων τεχνολογιών μετακίνησης από παλαιούς παρακμάζοντες σε νέους, δυναμικούς κλάδους παραγωγής και αναδόμησης της τοπικής οικονομίας, εάν πληγεί από εξωτερικές αναταραχές.

Τα κύρια οικονομικά στοιχεία, τα οποία χαρακτηρίζουν το καινοτομικό περιβάλλον είναι τα ακόλουθα:

- α) Εξωτερικές οικονομίες ή τοπικές οικονομίες περιοχής που δημιουργούν μία “βιομηχανική ατμόσφαιρα”, με αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους.
- β) Οικονομίες εγγύτητας, που συντελούν στη μείωση του κόστους συναλλαγών, του κόστους της πληροφόρησης και του κόστους συλλογής των στοιχείων δυναμισμού της τοπικής οικονομίας.
- γ) Στοιχεία συνέργειας, τα οποία αυξάνουν την τοπική καινοτομική ικανότητα με διαδικασίες μίμησης, αλληλεπίδρασης μεταξύ τοπικών επιχειρήσεων, συνεργασίας μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα σε σχέδια σχετικά με την υποδομή ή τις υπηρεσίες, αλληλεπίδραση μεταξύ ερευνητικών κέντρων και επιχειρήσεων κ.λπ.

Το καινοτομικό περιβάλλον συναντάται σε:

- Μητροπολιτικές περιφέρειες εξειδικευμένες σε πολύ προηγμένη παραγωγή, σε σχέση με το εθνικό επίπεδο ανάπτυξης.
- Σε μη-μητροπολιτικές, νεοεκβιομηχανισμένες περιφέρειες με προσανατολισμό σε σχετικά παραδοσιακούς κλάδους.
- Σε παλαιές βιομηχανικές περιφέρειες με μακρά, επιτυχημένη παράδοση.
- Σε πόλους υψηλής τεχνολογίας.

- Σε συνοριακές περιφέρειες, όπου συχνά εμφανίζονται ενδιαφέρουσες περιπτώσεις συνεργασίας μεταξύ περιφερειών διαφορετικών κρατών.
- Σε καθυστερημένες περιφέρειες, που επικεντρώνουν την προσπάθειά τους σε συγκεκριμένο οικονομικό κλάδο.

6. Οι τάσεις της δεκαετίας του '90

Οι πρόσφατες τάσεις στην περιφερειακή πολιτική επηρεάζονται από τη δημοσιονομική πολιτική (σύγκλιση) που ασκείται στον Ευρωπαϊκό χώρο, για να ανταποκριθούν οι χώρες της Ένωσης στα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ, αλλά και από την πολιτική συνοχής, που στηρίζεται σε αναδιανεμητική διαδικασία. Προωθείται περισσότερο επιλεκτική επέμβαση για την περιφερειακή ανάπτυξη καθυστερημένων περιοχών και εφαρμόζονται στρατηγικές "εκ των άνω" και "εκ των κάτω" ανάπτυξης. Κυριαρχούν, πάντως, πρότυπα ολοκληρωμένης και ενδογενούς ανάπτυξης, με σημαντική έμφαση στα νέα μέσα της περιφερειακής πολιτικής και στον καλλίτερο συντονισμό εφαρμογής περιφερειακών προγραμμάτων.

Κεφάλαιο 2

ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Οι σκοποί της περιφερειακής πολιτικής

Η σύγχρονη πραγματικότητα έχει αναδείξει την περιφερειακή ανάπτυξη σε έναν από τους κυριότερους παράγοντες της μεγιστοποίησης της κοινωνικής ευημερίας που αποτελεί το βασικό σκοπό της εθνικής οικονομικής πολιτικής.

Η ανάγκη αντιμετώπισης του προβλήματος των περιφερειακών ανισορροπιών προκύπτει από μία σειρά οικονομικών και κοινωνικοπολιτικών αιτιών. Στα οικονομικά αίτια εντάσσονται κυρίως η διόρθωση της ανεπάρκειας των δυνάμεων της αγοράς, η πλήρης απασχόληση των συντελεστών παραγωγής και η πρόληψη της απασχόλησής τους, η οικονομική μεγέθυνση των πόρων και η ανακατανομή τους, η άριστη χωροθέτηση των επιχειρήσεων στον εθνικό χώρο, η μείωση του κόστους συμμόρφωσης των αστικών κέντρων και η προστασία του περιβάλλοντος. Στα κοινωνικά και πολιτικά αίτια εντάσσονται η καταπολέμηση της περιφερειακής ανεργίας, η

δίκαιη κατανομή του εθνικού εισοδήματος, η πολιτική και διοικητική οργάνωση και η ενεργοποίηση της συμμετοχής του πληθυσμού στις δημοκρατικές διαδικασίες.

Ο κύριος σκοπός της περιφερειακής πολιτικής, δηλαδή η περιφερειακή ισότητα και η καταπολέμηση των περιφερειακών ανισοροπιών επιτυγχάνεται μέσω ενός συνθέτου πλέγματος περιφερειακών οικονομικών πολιτικών με συγκεκριμένους και αυστηρά οριοθετημένους επί μέρους σκοπούς και στόχους. Αυτή ακριβώς η οριοθέτηση και η ιεράρχηση των σκοπών της περιφερειακής πολιτικής είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που ανακύπτουν από την εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο.

Έχουν εκφραστεί πολλές θεωρητικές απόψεις σχετικά με τον καθορισμό των αντικειμενικών σκοπών της περιφερειακής πολιτικής.

Σύμφωνα με τον Diamond (1974) οι σκοποί της περιφερειακής πολιτικής διακρίνονται σε έξι ομάδες, που συνδέονται με την μείωση της ανεργίας, την πληθυσμιακή αποσυμφόρηση των ήδη κορεσμένων περιφερειών, τον υψηλό ρυθμό εκμετάλλευσης των εθνικών πόρων, τη μείωση των διαπεριφερειακών διαφορών στο κατά κεφαλή εισόδημα, τη διατήρηση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας των περιφερειών και το σεβασμό στο περιβάλλον.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του '60 διατυπώθηκαν πολλές θεωρητικές απόψεις σχετικά με τους σκοπούς της περιφερειακής πολιτικής, οι οποίες παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες.

Κατά τον Wilson (1964) κύριος σκοπός της περιφερειακής πολιτικής είναι η οικονομική ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών, που επιτυγχάνεται μέσω δημοσίων επενδύσεων που ενισχύουν την περιφερειακή υποδομή και μειώνουν την υποαπασχόληση.

Κατά τον Boudeville (1966), που είναι σαφώς επηρεασμένος από το πολιτικό πρότυπο ανάπτυξης οι κύριοι σκοποί της περιφερειακής πολιτικής αφορούν αφενός την κοινωνική ευημερία που εκφράζεται με τη μορφή της πλήρους απασχόλησης και της αύξησης του περιφερειακού εισοδήματος και αφετέρου την αύξηση της επιρροής της περιφέρειας σε άλλες περιφέρειες.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην πρόσφατη βιβλιογραφία (Funk 1990: 177-78) στη διάρθρωση των δημογραφικών μεγεθών στην περιφέρεια, στην αύξηση των ευ-

καιριών απασχόλησης, στις χρήσεις γης κατά επιθυμητό κοινωνικό τρόπο, στην προσπελασιμότητα των δικτύων και τέλος στην περιφερειακή ολοκλήρωση.

Από τη σύνθεση των απόψεων των θεωρητικών προκύπτει ότι οι δράσεις της περιφερειακής πολιτικής καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα που εκτός από την καθαρά οικονομική φύση έχουν και κοινωνική, πολιτιστική και περιβαλλοντική διάσταση.

Με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις, αλλά και την εμπειρία που προκύπτει από τη διεθνή πρακτική, σε μελέτη για τους σκοπούς και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής (Ι.Π.Α., 1988) προτείνεται η ακόλουθη ταξινόμηση για τους σκοπούς της περιφερειακής πολιτικής:

α) Οικονομικοί σκοποί

- Εξομάλυνση των περιφερειακών διαφορών που εμφανίζονται στο κατά κεφαλή περιφερειακό εισόδημα.
- Εξομάλυνση των περιφερειακών διαφορών που εμφανίζονται στο Α.Ε.Π.
- Εντατικοποίηση των ρυθμών αξιοποίησης των πλουτοπαραγωγικών πόρων κάθε περιφέρειας.
- Τόνωση της πληθυσμιακής βάσης που είναι απαραίτητη για την αυτοδύναμη ανάπτυξη της περιφέρειας και την αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών της πόρων.
- Βελτίωση της παραγωγικότητας και ενσωμάτωση της σύγχρονης τεχνολογίας στις καθυστερημένες περιφέρειες.
- Ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας.

β) Κοινωνικοί σκοποί

- Μείωση της ανεργίας, κυρίως στις περιφέρειες που παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένη.
- Αποσυμφόρηση του βιοτικού επιπέδου, ιδιαίτερα στις καθυστερημένες περιφέρειες

γ) Περιβαλλοντικοί σκοποί

- Αποσυμφόρηση των κορεσμένων πληθυσμιακά περιοχών.
- Προστασία και βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος.

δ) Πολιτιστικοί σκοποί

- Προστασία και ενίσχυση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας κάθε περιφέρειας

ε) Πολιτικοί σκοποί

- Ενεργοποίηση των πολιτών στις συμμετοχικές αναπτυξιακές διαδικασίες.

2. Στρατηγικές και μέσα της περιφερειακής πολιτικής

2.1 Θεωρία και στρατηγικές

Οι σχεδιαστές περιφερειακής πολιτικής έχουν στη διάθεσή τους μία μεγάλη ποικιλία επιλογών πολιτικής. Οι στρατηγικές και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα με το θεωρητικό υπόβαθρο και τα αναπτυξιακά πρότυπα, που χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε περίπτωση.

Στη δεκαετία του '50 η περιφερειακή πολιτική επικεντρώθηκε στη δημιουργία υποδομής, την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, την παροχή γενικής εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και μιας σειράς παραγωγικών υπηρεσιών και τέλος, στον σχεδιασμό συνδέσεων μεταξύ των τομέων της οικονομίας. Οι επιλογές αυτές συνδέονται με τα θεωρητικά υποδείγματα των σταδίων της αναπτυξιακής διαδικασίας. Μία δεύτερη ομάδα στρατηγικών βασίστηκε στη θεωρία της εξαγωγικής βάσης, μέσω της ίδρυσης κρατικών επιχειρήσεων και της προσέκλυσης θυγατρικών πολυεθνικών εταιρειών.

Στη δεκαετία του '60 οι κύριες νεοκλασικές στρατηγικές στόχευαν στη προσέλκυση κεφαλαίου στις προβληματικές περιφέρειες, ώστε να ξεπεραστούν οι αρνητικές εξωτερικές οικονομίες, στην τόνωση της κινητικότητας των συντελεστών παραγωγής, ώστε να επιτευχθεί ένα επίπεδο τέλειας κινητικότητας και να διορθωθούν οι ατέλειες της αγοράς εργασίας μέσω δημοσιονομικών παρεμβάσεων.

Οι νεοκεϋνσιανές στρατηγικές που συνδέονται με το μοντέλο της σωρευτικής αιτιότητας επικεντρώνονται σε μία σειρά κρατικών παρεμβάσεων με στόχο την ικανοποίηση διοικητικών τοπικών αναγκών στις προηγμένες περιφέρειες για να προληφθούν φαινόμενα οπισθοδρόμησης, προσέλκυση επενδύσεων στις καθυστερημένες περιφέρειες, μέσω της παροχής ειδικών κινήτρων, κρατικές επενδύσεις,

κρατικές επενδύσεις με τη δημιουργία κρατικών επιχειρήσεων και δημοσιονομικές παρεμβάσεις που αφορούν τη μεταφορά εισοδήματος προς τα νοικοκυριά και αύξηση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα στις λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες.

Μία άλλη στρατηγική περιφερειακής πολιτικής, η οποία γνώρισε ιδιαίτερη επιτυχία την δεκαετία του '60 και υιοθετήθηκε σε παγκόσμια κλίμακα είναι αυτή της χωροθέτησης βιομηχανικών συγκροτημάτων και μεγάλων μονάδων παραγωγής που ανήκουν σε οικονομικούς κλάδους, με ειδική σημασία για την οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας, δημιουργώντας τις “προωθητικές βιομηχανίες” που συνδέονται άμεσα με την θεωρία των πόλων ανάπτυξης, η οποία κυριάρχησε στη διεθνή βιβλιογραφία κατά τη δεκαετία του '60.

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις της δεκαετίας του '70 υπήρξαν ο αντίποδας της θεωρίας των πόλων ανάπτυξης. Η κυριαρχία της “εκ των κάτω” ή ενδογενούς ανάπτυξης συνοδεύτηκε από μία σειρά αναπτυξιακών στρατηγικών που στόχευαν στη βελτίωση της δυνατότητας της αυτοδύναμης ανάπτυξης των περιφερειών. Η αυτοδύναμη ανάπτυξη επιτυγχάνεται με την τόνωση της τοπικής επιχειρηματικότητας και τη λειτουργία νέων επιχειρήσεων, που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στην περιφέρεια. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην παρουσία στην περιφέρεια εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, με την παροχή εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης. Ένα πολύ σημαντικό τμήμα αυτών των στρατηγικών αναφέρεται στις τάσεις αποκέντρωσης της διαχείρισης της περιφερειακής πολιτικής και στη μεταβίβαση εξουσιών από την κεντρική διοίκηση στην τοπική αυτοδιοίκηση.

Η αυξανόμενη επιρροή των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών είχε ως συνέπεια την ανάπτυξη στρατηγικών περιφερειακής πολιτικής που προσβλέπουν στη δημιουργία αντίστασης εκ μέρους των τοπικών κοινοτήτων στη χωρική οικονομική εξειδίκευση που παγιώνεται από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες. Παράλληλα όμως, αναπτύχθηκαν στρατηγικές συμφωνίας μεταξύ τοπικών κοινοτήτων και μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών για επενδύσεις στην περιφέρεια εκ μέρους των πολυεθνικών, λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική φυσιογνωμία της περιφέρειας και τη λειτουργία των τοπικών παραγωγικών μονάδων και της συμμετοχής των πολυεθνικών σε σχέδια και προγράμματα τοπικού ενδιαφέροντος.

Στη δεκαετία του '80 οι στρατηγικές και τα μέσα περιφερειακής πολιτικής έ-
χουν ως κύριο σημείο αναφοράς την καινοτομία και την υψηλή τεχνολογία. Επιτεί-
νεται η σημασία της αλληλεπίδρασης και της συνεργασίας μεταξύ διαφόρων φορέ-
ων, τονίζεται η δημιουργία συνεργιών και δικτύων. Η εταιρική και η τοπική
συμμετοχή είναι τα κύρια χαρακτηριστικά των στρατηγικών περιφερειακής ανάπτυ-
ξης, που διέπονται από τη θεωρία της καινοτομίας ως κατευθυντήριας δύναμης για
την περιφερειακή ανάπτυξη και τη φιλοσοφία του “καινοτομικού περιβάλλοντος”.

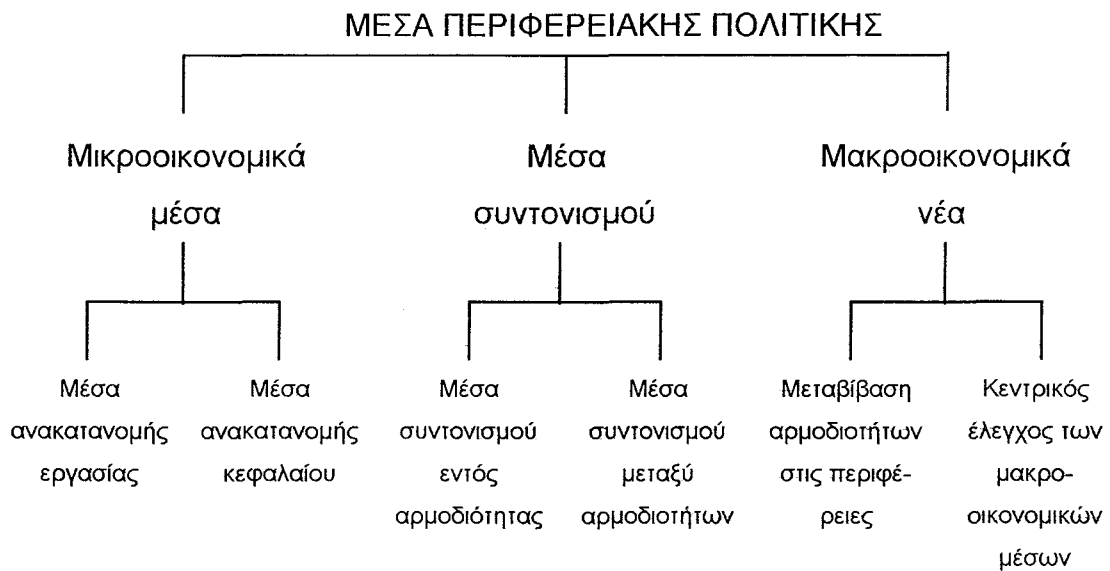
2.2 Τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής

Τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής μπορούν να ταξινομηθούν με πολλούς
τρόπους. Μια κλασική ταξινόμηση είναι εκείνη της διάκρισης σε μακροοικονομικά
και μικροοικονομικά μέσα. Τα μακροοικονομικά μέσα αποσκοπούν στην αλλαγή
του επιπέδου του εισοδήματος ή των δαπανών σε ειδικές περιφέρειες. Στόχος των
μικροοικονομικών μέσων είναι να επηρεάσουν τις χωροθετικές αποφάσεις των επι-
χειρήσεων και των νοικοκυριών.

Όμως εκτός από τα μακροοικονομικά και τα μικροοικονομικά μέσα μπο-
ρούμε να διακρίνουμε και μία άλλη ομάδα μέσων, πολύ σημαντικών για την άσκηση
περιφερειακής πολιτικής. Είναι τα μέσα τα οποία στοχεύουν στο συντονισμό των
κυβερνητικών πολιτικών. Η αποτελεσματικότητα της περιφερειακής πολιτικής εξαρ-
τάται σε μεγάλο βαθμό από τον σχεδιασμό και τη χρήση συντονιστικών διαδικα-
σιών. Τα μέσα αυτής της ομάδας ταξινομούνται σε μέσα συντονισμού των επί μέ-
ρους δράσεων στα πλαίσια μίας συγκεκριμένης αρμοδιότητας και σε μέσα συντονι-
σμού διαφορετικών αρμοδιοτήτων.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ταξινόμηση των μέσων περιφε-
ρειακής πολιτικής.

Πίνακας 2.1: Ταξινόμηση μέσων περιφερειακής πολιτικής

Πηγή: Armstrong - Taylor, 1982

2.2.1 Μικροοικονομικά μέσα περιφερειακής πολιτικής

Η περιφερειακή πολιτική έχει κυριαρχηθεί από τη χρήση μικροοικονομικών μέσων, με τα οποία επιτυγχάνεται η περιφερειακή ανακατανομή του κεφαλαίου και της εργασίας. Στόχος των μικροοικονομικών μέσων είναι να ωθήσουν το κεφάλαιο και την εργασία να κινηθούν προς περιοχές τις οποίες δεν θα επέλεγαν κάτω από κανονικές συνθήκες οι υπεύθυνοι για τις χωροθετικές αποφάσεις.

Ειδικότερα, μπορούμε να ταξινομήσουμε τα μικροοικονομικά μέσα περιφερειακής πολιτικής στις ακόλουθες κατηγορίες:

α) Μέσα ανακατανομής της εργασίας

Η παρουσία περιφερειακών ανισοτήτων σε βασικά μεγέθη, όπως είναι το επίπεδο των μισθών ή τα ποσοστά ανεργίας επηρεάζει την μετακίνηση του εργατικού δυναμικού. Πρακτικά, η κινητικότητα της εργασίας είτε μεταξύ οικονομικών δραστηριοτήτων, είτε μεταξύ περιφερειών απέχει πολύ από το να είναι τέλεια. Τα μέσα ανακατανομής της εργασίας έχουν σχεδιαστεί για να ωθήσουν την εργασία να μετακινηθεί προς τις οικονομικές δραστηριότητες ή τις περιοχές όπου το οριακό προϊόν είναι υψηλότερο.

Διακρίνονται δύο υποομάδες των μέσων αυτής της κατηγορίας:

Στην πρώτη υποομάδα ανήκουν τα μέσα τα οποία στοχεύουν στην μετακίνηση της εργασίας μεταξύ οικονομικών δραστηριοτήτων. Τα μέσα αυτά αφορούν κυρίως την επαγγελματική κατάρτιση, την εκπαίδευση, την επιμόρφωση. Στη δεύτερη υποομάδα εντάσσονται τα μέσα τα οποία στοχεύουν στην χωρική ανακατανομή της εργασίας και έχουν τη μορφή επιχορηγήσεων για να καλυφθεί το υλικό και ψυχικό κόστος της μετανάστευσης, παροχής οικιστικών ευκολιών και πληροφόρησης προς τους μετανάστες και μέτρα που στοχεύουν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της αγοράς εργασίας, όπως είναι για παράδειγμα η ενθάρρυνση των τοπικών συλλογικών διαπραγματεύσεων. Σήμερα, τα μέτρα που στοχεύουν στην χωρική κινητικότητα της εργασίας κατέχουν δευτερεύοντα ρόλο στην άσκηση της περιφερειακής πολιτικής, διότι η ενθάρρυνση τη μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού μπορεί να προκαλέσει σοβαρά περιφερειακά προβλήματα που αφορούν τη συρρίκνωση της δημογραφικής βάσης και την ερήμωση των καθυστερημένων περιφερειών με συνέπεια την αντίστοιχη επιβάρυνση των ήδη συμφορημένων περιοχών.

β) Μέτρα ανακατανομής του κεφαλαίου

Σε αντίθεση με τα μέσα τα οποία στοχεύουν στην αύξηση της κινητικότητας της εργασίας, η φύση των μέσων ανακατανομής του κεφαλαίου ευνοεί την ανάπτυξη ενδογενών οικονομικών δραστηριοτήτων μέσα στα όρια κάθε περιφέρειας. Τα μέσα ενδυνάμωσης της κινητικότητας του κεφαλαίου προς τις καθυστερημένες περιφέρειες ταξινομούνται στις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες:

- Οικονομικά κίνητρα. Στην υποκατηγορία αυτή περιλαμβάνεται μία μεγάλη ποικιλία επιχορηγήσεων και φοροαπαλλαγών.
- Έλεγχοι στη χωροθέτηση των βιομηχανικών δραστηριοτήτων.
- Μέτρα βελτίωσης της πρόσβασης των καθυστερημένων περιφερειών στις πηγές χρηματοδότησης.
- Μέτρα βελτίωσης της διαχειριστικής αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων στις καθυστερημένες περιφέρειες, που έχουν τη μορφή παροχής μιας σειράς συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις.

Τα οικονομικά κίνητρα και κυρίως οι επιχορηγήσεις κεφαλαίου, εκτός της κύριας δράσης τους συμβάλλουν επιπλέον και στην επίλυση του προβλήματος της ανεργίας με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Η συμβολή αυτή εξαρτάται από

ορισμένους παράγοντες, όπως είναι το ποσοστό μείωσης του κόστους προϊόντος που προέρχεται από την επιχορήγηση, οι τεχνικές συνθήκες παραγωγής και άλλοι.

2.2.2 Μακροοικονομικά μέσα περιφερειακής πολιτικής

Εκτός από τα μικροοικονομικά μέσα, η περιφερειακή πολιτική έχει στη διάθεσή της ένα σημαντικό αριθμό μέσων μακροοικονομικής φύσεως. Η χρήση μακροοικονομικών μέσων για σκοπούς περιφερειακής πολιτικής, έχει διαφοροποιημένα αποτελέσματα σε διαφορετικές περιφέρειες. Αυτό επιτυγχάνεται αρχικά με την εισαγωγή της περιφερειακής διάστασης στη χρήση των μακροοικονομικών μέσων και την διαφοροποίηση των επιλογών που αφορούν το προϊόν και την απασχόληση, ανάλογα με τα προβλήματα κάθε περιφέρειας. Σε ένα δεύτερο, πιο προωθημένο στάδιο, προστίθεται ένα εντελώς νέο μέσο, η μεταβίβαση ή αποκέντρωση αρμοδιοτήτων μακροοικονομικής φύσεως προς τις περιφερειακές αρχές.

Συνεπώς τα μακροοικονομικά μέσα περιφερειακής πολιτικής ταξινομούνται στις ακόλουθες δύο υποκατηγορίες:

- Μακροοικονομικά μέσα που αφορούν τη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων και εφαρμόζονται από τις περιφερειακές αρχές.
- Μακροοικονομικά μέσα τα οποία εφαρμόζονται από την κεντρική κυβέρνηση, όπως είναι για παράδειγμα, διαφοροποιημένες κατά περιφέρεια δημοσιονομικές κυρίως πολιτικές.

3. Τα μέσα περιφερειακής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν διαθέτει μακρά ιστορία. Τα πρώτα μέσα άσκησης της περιφερειακής πολιτικής της Ένωσης εμφανίστηκαν με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (European Regional Development Fund) το 1975, η δε πολιτική της Ένωσης μορφοποιήθηκε μετά από μακρές συζητήσεις και διέφερε σημαντικά από τις αρχικές πρωτοβουλίες. Η περιφερειακή πολιτική της Ένωσης αναδιαμορφώθηκε τρεις φορές, το 1979, το 1984 και το 1988.

Τα μέτρα περιφερειακής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση ασκούνται από τα παρακάτω κυρίως όργανα (Armstrong-Taylor, 1993):

- Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.
- Μία ομάδα άλλων κοινοτικών μέσων και ταμείων, τα οποία λειτουργούν με περιφερειακό προσανατολισμό και περιλαμβάνει την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (European Investment Bank), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (European Social Fund), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (European Coal and Steel Community), και το Τμήμα Προσανατολισμού του Ευρωπαϊκού Ταμείου Γεωργικού Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Guidance Section of the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund).
- Μία ευρεία σειρά πρωτοβουλιών που λειτουργούν επικουρικά με την μεταφορά πόρων προς τις μειονεκτικές περιφέρειες και έχουν στόχο να βελτιώσουν τον συντονισμό της περιφερειακής πολιτικής στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ακολουθεί μια συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων οργάνων που προαναφέρθηκαν:

3.1 Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Η σημερινή λειτουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης διέπεται από τις αρχές της αναδιάρθρωσης των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας, που έγινε το 1988. Αυτή η αναδιάρθρωση κρίθηκε αναγκαία για να προληφθούν διαρθρωτικά προβλήματα στις καθυστερημένες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη δημιουργία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς.

Η λειτουργία των Διαρθρωτικών Ταμείων της Ένωσης καθορίζεται από πέντε αντικειμενικούς στόχους από τους οποίους ο αντικειμενικός στόχος 1, δηλαδή “η ανάπτυξη των μειονεκτικών περιφερειών”, ο στόχος 2, “η ανασυγκρότηση των περιφερειών βιομηχανικής παρακμής” και ο στόχος 5b, “η προώθηση της ανάπτυξης των γεωργικών περιοχών”, είναι καθαρά περιφερειακοί. Σε όλες τις δράσεις των άλλων Διαρθρωτικών Ταμείων το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης συντονίζει τις επιμέρους δραστηριότητες.

Για να επιτευχθεί υψηλότερος βαθμός αποτελεσματικότητας του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης έχει τεθεί ένα πλαίσιο δράσης. Τα πιο σημαντικά σημεία αυτού του πλαισίου, αναφέρονται:

- στον επανακαθορισμό των περιοχών που δικαιούνται βοήθεια,

- στη γεωγραφική συγκέντρωση της παρεχόμενης βοήθειας,
- στην προώθηση της έννοιας της “εταιρικότητας” μεταξύ κρατών-μελών, περιφερειακών και τοπικών αρχών και στην
- στην αναδιάρθρωση του συστήματος συντονισμού.

Η συνολική δαπάνη του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης καθορίζεται ως τμήμα του Κοινοτικού προϋπολογισμού και αποτελεί το αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ της Commission, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των κρατών-μελών.

Η μορφή της βοήθειας που παρέχει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης έχει υποστεί διαφοροποιήσεις κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Ταμείου. Αρχικά, την πρώτη περίοδο από το 1975, η παρεχόμενη βοήθεια αφορούσε επιχορηγήσεις επί του κόστους αρχικών επενδύσεων (initial investment cost) και εκπτώσεις επιτοκίου σε ορισμένα κοινοτικά δάνεια, όπως ήταν τα δάνεια της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Οι αναθεωρήσεις τη λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης το 1979, το 1984 και το 1988 άλλαξαν δραστικά την υφιστάμενη κατάσταση.

Σήμερα, μέσω ειδικών προγραμμάτων, η παρεχόμενη βοήθεια εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης έχει την μορφή πολλών, διαφοροποιημένων οικονομικών κινήτρων. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην παροχή ευέλικτων μορφών υποστήριξης προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που αφορούν κυρίως την προμήθεια νέας τεχνολογίας και συμβουλευτικών υπηρεσιών, σχετικά με την έρευνα αγοράς και την χρηματοδότηση άμεσων επενδύσεων.

3.2. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων είναι ένα από τα κύρια όργανα άσκησης περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Τράπεζα παρέχει δάνεια και εγγυήσεις δανείων για επενδυτικά σχέδια. Αντλεί τα κεφάλαιά της από συνεισφορές των κρατών-μελών και από δανεισμούς από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Τα δάνεια για σκοπούς περιφερειακής ανάπτυξης είναι μόνο μία από τις λειτουργίες της Τράπεζας. Στις υπόλοιπες λειτουργίες εντάσσονται παροχές για τη δημιουργία κοινοτικής υποδομής, το περιβάλλον, την ενέργεια, την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και την

ανταγωνιστικότητα, την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε μη βοηθούμενες από τα Διαρθρωτικά Ταμεία περιοχές.

Παρά το γεγονός ότι οι παροχές της Τράπεζας έχουν κυρίως τη μορφή δανείων και όχι επιχορηγήσεων, συνήθως τα δάνεια παρέχονται με όρους πολύ ελκυστικούς και διέπονται από την βούληση της Τράπεζας να αναλαμβάνει μεγαλύτερο κίνδυνο από ότι οι εμπορικές τράπεζες.

3.3. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο χρηματοδοτεί μία μεγάλη ποικιλία προγραμμάτων, που αφορούν την επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση, βοήθεια προς τους εργάτες με ειδικές ανάγκες, μετανάστευση και αποκατάσταση του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού, δημιουργία και διατήρηση θέσεων εργασίας. Η αναδιάρθρωση των Διαρθρωτικών Ταμείων ενίσχυσε την περιφερειακή φύση των δραστηριοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου με ιδιαίτερη έμφαση στις δράσεις που αφορούν τις οπισθοδρομούσες περιφέρειες και την ανεργία των νέων.

3.4. Το Τμήμα Προσανατολισμού του Ευρωπαϊκού Ταμείου Γεωργικού Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

Το Τμήμα Προσανατολισμού του Ευρωπαϊκού Ταμείου Γεωργικού Προσανατολισμού και Εγγυήσεων είναι ένα από τα τρία Διαρθρωτικά Ταμεία της Κοινότητας. Η δραστηριότητά του συνίσταται στην παροχή βοήθειας για την αναδιάρθρωση της γεωργίας στις φτωχότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχουν τη μορφή επιχορηγήσεων για την αγορά γης. Ενισχύονται επίσης αγροτικές επενδύσεις, επιχορηγήσεις σε ειδικές γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες κ.ά.

Η αναδιάρθρωση των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1988, ενίσχυσε τον περιφερειακό χαρακτήρα των δαπανών του Τμήματος Προσανατολισμού.

3.5. Μέσα συντονισμού

Στα κύρια εργαλεία άσκησης περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντάσσονται τα μέσα τα οποία έχουν συντονιστική λειτουργία. Τα μέσα αυτά είναι τα σχέδια περιφερειακής ανάπτυξης, τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης, οι περιο-

δικές εκτιμήσεις του αντίκτυπου που έχουν οι διάφορες κοινοτικές πολιτικές σε περιφερειακό επίπεδο, τα λειτουργικά προγράμματα και οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες.

Θα πρέπει να τονισθεί ότι ο συντονισμός των φορέων που εμπλέκονται στην άσκηση της περιφερειακής πολιτικής της Ένωσης είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την επίτευξη των στόχων της περιφερειακής πολιτικής.

ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

4. Οι νέες τάσεις της περιφερειακής πολιτικής

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 η «παραδοσιακή» περιφερειακή πολιτική τέθηκε υπό έντονη αμφισβήτηση. Στόχος αυτής της αμφισβήτησης δεν υπήρξε η «αποξένωση» των λεγόμενων «κλασσικών» μέσων της περιφερειακής πολιτικής, αλλά η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων σε περιφερειακά προβλήματα, τα οποία, παρά τις προσπάθειες των σχεδιαστών περιφερειακής πολιτικής δεν είχαν επιλυθεί.

Η βασική αιτία αυτής της τάσης αναζήτησης νέων μέσων άσκησης περιφερειακής πολιτικής είναι το γεγονός ότι ένα ποσοστό επιχορηγήσεων, που διατέθηκε για επιδοτήσεις επενδύσεων, που θα πραγματοποιούνταν και χωρίς πρόσθετες ενισχύσεις. Η υπερβολική έμφαση στη βιομηχανία και η παραμέληση του τριτογενούς τομέα επηρέασε πολύ τις νέες τάσεις. Κυρίως η μείωση των μέσων για αύξηση της απασχόλη-

σης ώθησε προς τις υπηρεσίες την περιφερειακή πολιτική. Εξάλλου είναι γνωστό ότι η περιφερειακή πολιτική εστίασε αρχικά το ενδιαφέρον της στο να πείσει μεγάλες εταιρείες να χωροθετήσουν θυγατρικές τους στις προβληματικές περιφέρειες και έτσι παρέβλεψε τις δυνατότητες δημιουργίας νέων επιχειρήσεων με την αξιοποίηση του ενδογενούς επιχειρηματικού δυναμικού.

Παρά το γεγονός ότι η παραδοσιακή περιφερειακή πολιτική έχει δεχθεί πολλές επικρίσεις δεν θα πρέπει να αγνοηθεί η σημαντική συνεισφορά της στην επίλυση σοβαρών περιφερειακών προβλημάτων. Πολλές από τις προβληματικές περιφέρειες θα βρίσκονταν σε πολύ μειονεκτικότερη θέση, χωρίς την εφαρμογή των «κλασσικών» μέσων περιφερειακής πολιτικής. Επίσης, πρέπει να επισημανθεί ότι δεν αγνοήθηκαν παντελώς οι επιχειρήσεις του τριτογενούς τομέα παραγωγής ή η ενδογενής επιχειρηματικότητα.

Η αναζήτηση εναλλακτικών μέσων περιφερειακής πολιτικής πήρε διάφορες κατευθύνσεις από τις οποίες οι σημαντικότερες είναι:

- α) Η διεύρυνση της υποστήριξης των επιχειρήσεων του τομέα των υπηρεσιών, οι οποίες στο μέλλον έχουν την δυνατότητα να δημιουργήσουν περισσότερες νέες θέσεις εργασίας από ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις.
- β) Η ενίσχυση της διαδικασίας ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες στηρίζουν τη βιομηχανική ανάπτυξη και αποτελούν τη βάση της οικονομικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο.
- γ) Η καθιέρωση μιας μεγάλης ποικιλίας μέτρων και κινήτρων με στόχο την προώθηση και επέκταση της έρευνας και ανάπτυξης (R and D) και της διάχυσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων με την υιοθέτηση εκ μέρους των επιχειρήσεων καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία.

Αυτές οι νέες τάσεις της περιφερειακής πολιτικής οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με το πρότυπο της ενδογενούς ή «από την βάση» ανάπτυξης, είχαν ως συνέπεια την εμφάνιση «νέων» μέσων τα οποία χρησιμοποιούνται σήμερα ευρύτατα στην άσκηση περιφερειακής πολιτικής. Τα "νέα" αυτά μέσα συμβάλλουν στη μείωση της ανεργίας και κυρίως στην κινητοποίηση του τοπικού παραγωγικού δυναμικού.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες αναδείχθηκαν σε ένα από τα κυριότερα «νέα» μέσα περιφερειακής πολιτικής θεωρήθηκαν η απάντηση στο πρόβλημα της ανεργίας και της αυξανόμενης ύφεσης σε σημαντικούς «παραδοσιακούς» βιομηχανικούς κλάδους, όπου τις προηγούμενες δεκαετίες ανθούσαν μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα.

Το γεγονός αυτό οφείλεται σε μία σειρά πλεονεκτημάτων που διαθέτουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, δηλαδή στην ικανότητά τους να δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, να συμβάλλουν στην βελτίωση των εργασιακών σχέσεων και να υιοθετούν ευκολότερα καινοτομίες. Τα πλεονεκτήματα αυτά επιτρέπουν στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να ανταποκρίνονται με επιτυχία στις σύγχρονες οικονομικές απαιτήσεις, όπως είναι η κατάτμηση και η εξωτερίκευση της ζήτησης, οι συνεχώς μεταβαλλόμενες προτιμήσεις της αγοράς και η αύξηση του ανταγωνισμού.

Η συνεισφορά της τεχνολογικής προόδου στην οικονομική ευημερία είναι σχεδόν αυταπόδεικτη. Η γνώση και η τεχνολογία έχουν αναδειχθεί σε έναν από τους κύριους συντελεστές παραγωγής και σε πολλές περιπτώσεις αναπληρώνουν την έλλειψη των φυσικών πόρων ή της βιομηχανικής παράδοσης και παρέχουν δυνατότητες γρήγορης και εντυπωσιακής ανάπτυξης σε καθυστερημένες περιφέρειες.

Η δημιουργία ενός μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, επιχειρήσεων με ιδιαίτερες απαιτήσεις και προβλήματα, και η επιτακτική ανάγκη της σύνδεσης της έρευνας με την παραγωγική διαδικασία, υπήρξαν οι κύριες αιτίες για την ίδρυση των τεχνοπόλεων, οι οποίες αποτελούν σήμερα ένα ιδιαίτερα σημαντικό νέο μέσο της περιφερειακής πολιτικής, που χρησιμοποιείται ευρύτατα σε ολόκληρο τον κόσμο. (Κόνσολας, 1997).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έμεινε αμέτοχη σε όλες αυτές τις βαρυσήμαντες αλλαγές. Αντίθετα, έδειξε ιδιαίτερη ευαισθησία όσον αφορά τη διάχυση της τεχνολογικής προόδου, ιδιαίτερα στις περιμετρικές περιφέρειες, την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των περιφερειών, μέσω ειδικών προγραμμάτων.

Ορισμένα από τα νέα μέσα που εμφανίστηκαν πρόσφατα είναι αποτέλεσμα της ταχύτατης τεχνολογικής ανάπτυξης και την σπουδαιότητα των οικονομικών αλλαγών που επέφερε η επιστημονική γνώση στην εποχή μας. Αλλά, πρέπει να ση-

μειωθεί ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις υπήρχαν πάντοτε, όμως νέος είναι ο ειδικός τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούνται στην άσκηση της σύγχρονης περιφερειακής πολιτικής.

Η αξία των νέων μέσων της περιφερειακής πολιτικής δεν έχει αποτιμηθεί ακόμη σ' ολόκληρο το φάσμα εφαρμογής των μέσων αυτών. Αυτό αναμφισβήτητα συμβαίνει γιατί ο χρόνος χρησιμοποίησής τους είναι ακόμη μικρός. Επιμέρους αξιολογήσεις, ωστόσο, δίνουν θετικά αποτελέσματα, όπως προκύπτει από τους δείκτες ανάπτυξης προβληματικών περιφερειών στον Κοινοτικό χώρο.

ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 παρατηρήθηκε μία έντονη αλλαγή, που αφορούσε τις στρατηγικές περιφερειακής πολιτικής. Η στρατηγική της ανάπτυξης “εκ των άνω”, που κυριάρχησε στις δεκαετίες του '50 και του '60 και που συνέβαλε στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη των ήδη αναπτυγμένων χωρών, δέχθηκε έντονες επικρίσεις που αναφέρονταν κυρίως στη δημιουργία δυαδικών φαινομένων και την έντονη αντίθεση κέντρου-περιφέρειας. Η αδυναμία της διάχυσης των θετικών αποτελεσμάτων που εμφανίστηκαν στους πόλους ανάπτυξης και η κυριαρχία των απομυζητικών φαινομένων, οδήγησαν στη παγίωση του δυαδισμού κέντρου-περιφέρειας, με άμεσο αποτέλεσμα τη διατήρηση μιας οικονομίας δύο ταχυτήτων, την πλήρη αποψίλωση των περιμετρικών περιφερειών και τη δημιουργία υπερσυγκεντρώσεων στους πόλους ανάπτυξης. Εξάλλου, η στρατηγική της ανάπτυξης “εκ των άνω” δέχθηκε επικρίσεις και για το γεγονός ότι συνέβαλε στη καθιέρωση του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας, με αρνητικά αποτελέσματα για τις αναπτυσ-

σόμενες χώρες, γιατί περιορίστηκαν σημαντικά οι δυνατότητές τους για αυτοδύναμη και ισόρροπη ανάπτυξη.

Αυτές οι αδυναμίες της στρατηγικής της ανάπτυξης “εκ των άνω”, σε συνδυασμό με τα προβλήματα που εμφανίστηκαν στη διεθνή οικονομία μετά τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις, και τα οποία είχαν ιδιαίτερα αρνητικές επιδράσεις στις περιμετρικές περιφέρειες, οδήγησαν στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων και στην υιοθέτηση της στρατηγικής της “από τη βάση” ανάπτυξης, που υλοποιούνται με την εφαρμογή του προτύπου της ενδογενούς ή τοπικής ανάπτυξης.

1. Ο Ορισμός της Τοπικής Ανάπτυξης

Το πρότυπο της ενδογενούς ή τοπικής ανάπτυξης διαφέρει ριζικά από τα προηγούμενα αναπτυξιακά μοντέλα. Η σπουδαιότερη διαφορά τους επικεντρώνεται στη θεώρηση της έννοιας του οικονομικού χώρου. Έτσι, ενώ σε όλες τις προηγούμενες θεωρητικές προσεγγίσεις και τα πρότυπα ανάπτυξης, ο χώρος ήταν μία πραγματικότητα που απλώς υποστήριζε τις οικονομικές δραστηριότητες και διαδικασίες και η οργάνωσή του ήταν άμεσα εξαρτημένη από τις κοινωνικές σχέσεις και τις τεχνικές παραγωγής, στο πρότυπο της τοπικής ανάπτυξης ο χώρος αναδεικνύεται σε στρατηγικό παράγοντα αναπτυξιακών χαρακτηριστικών και ευκαιριών, όπου αναπτύσσονται ποικιλόμορφες κοινωνικές σχέσεις, μία τοπική “κουλτούρα” και μία σειρά χαρακτηριστικών καθαρά τοπικού χαρακτήρα.

Όμως, παρά το γεγονός ότι ο χώρος έχει ουσιαστικό ρόλο στο νέο αυτό μοντέλο ανάπτυξης, θα πρέπει να τονισθεί ότι η έννοια της τοπικής ανάπτυξης δεν υποδηλώνει την ανάπτυξη μίας συγκεκριμένης και αυστηρά οριοθετημένης χωρικής μονάδας, αλλά αναφέρεται κυρίως στην ανάπτυξη που βασίζεται σε τοπικούς παράγοντες. Δεν είναι δηλαδή ένα σύνολο από γεωγραφικά ή φυσικά χαρακτηριστικά, αλλά ένα σύνολο οικονομικών ανθρώπινων και πολιτιστικών πόρων, καθώς και θεσμικών διαδικασιών, που διαθέτει κάθε χωρική ενότητα, τα οποία συναποτελούν τον πυρήνα της τοπικής ανάπτυξης. Δηλαδή η τοπική ανάπτυξη συνδέεται με ανθρώπους και όχι με τοποθεσίες, όπως θα μπορούσε κανείς εσφαλμένα να υποθέσει.

Δεν υπάρχει ένας σαφώς καθορισμένος ορισμός για την έννοια της τοπικής ανάπτυξης.

Οι Coffey και Polese (1985) υποστηρίζουν ότι η τοπική ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί ως μία διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης και διαρθρωτικών αλλαγών, που οδηγεί σε μία βελτίωση του επιπέδου ζωής του τοπικού πληθυσμού.

Σύμφωνα με τον Α. Παπαδασκαλόπουλο (1989) η τοπική ανάπτυξη είναι ο αντικειμενικός σκοπός μιας νέας περιφερειακής πολιτικής που υιοθετεί τη στρατηγική της “από τη βάση” ανάπτυξης και την εφαρμόζει παράλληλα με την εθνική περιφερειακή στρατηγική ενεργοποιώντας τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού και τις τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες.

Σύμφωνα με τον Garafoli (1992) η τοπική ανάπτυξη είναι μία αναπτυξιακή διαδικασία, η οποία έχει τη δυνατότητα να επιβάλλει μετασχηματισμούς στο τοπικό κοινωνικο-οικονομικό σύστημα, να αντιδρά στις εξωτερικές προκλήσεις, να προωθήσει την κοινωνική γνώση (social learning) και να εισάγει ειδικές μορφές κοινωνικής παρέμβασης. Δηλαδή, με άλλα λόγια ως τοπική ανάπτυξη ορίζεται η δυνατότητα παραγωγής και διάχυσης της καινοτομίας σε τοπικό επίπεδο.

Στο μοντέλο της τοπικής ανάπτυξης μπορούν να αναγνωρισθούν τρεις διαστάσεις:

Η πρώτη διάσταση είναι η οικονομική και περιλαμβάνει στην οργάνωση των τοπικών πόρων από τους τοπικούς επιχειρηματίες σε συστήματα παραγωγής, δηλαδή σε τοπικές επιχειρήσεις και στην παραγωγή προϊόντων, ανταγωνιστικών στις τοπικές, αλλά και στις διαπεριφερειακές αγορές.

Η δεύτερη διάσταση είναι η κοινωνικοπολιτιστική και αφορά το σύνολο των κοινωνικών και πολιτιστικών θεσμών και αξιών που μπορούν να επηρεάσουν την αναπτυξιακή διαδικασία.

Η τρίτη διάσταση είναι η πολιτικοδιοικητική και συνδέεται με τη δημιουργία ενός ευνοϊκού οικονομικού και διοικητικού πλαισίου, που συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη και την προστατεύει από εξωτερικές, αλλά και ενδογενείς δυσμενείς επιδράσεις.

Θα πρέπει να τονισθεί το γεγονός ότι η τοπική ανάπτυξη δεν συνεπάγεται την ύπαρξη μιας κλειστής οικονομίας, παρότι έχει υπογραμμισθεί η σπουδαιότητα επέκτασης της εσωτερικής αγοράς (τοπικής ή υπερτοπικής), η οποία θα καλύπτει τις ανάγκες της μέσω της τοπικής παραγωγής, προσφέροντας έτσι λύση σε ειδικά τοπι-

κά προβλήματα και ικανοποιώντας ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων με αποτέλεσμα την εξασφάλιση μιας αναπτυξιακής ισορροπίας και τη συνεχή επέκταση της χρήσης τοπικών πόρων και κυρίως εργασίας. Αντιθέτως θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι τοπικές οικονομίες δεν είναι συστήματα τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν αυτοδύναμα. Η γέννηση και η ανάπτυξή τους συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη της εθνικής και της διεθνούς οικονομίας και το επίπεδο ανάπτυξής τους, όπως και τα κύρια διαρθρωτικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά τους, διαμορφώνονται όχι μόνο από τους μηχανισμούς εσωτερικής λειτουργίας τους, αλλά και από τη διαδικασία σύνδεσής τους με την εθνική και τη διεθνή οικονομία.

Ένα άλλο, ιδιαίτερα σημαντικό, σημείο είναι ότι δεν υφίσταται, ένα μοναδικό μοντέλο τοπικής ανάπτυξης. Υπάρχει μία πληθώρα τρόπων ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο με αποτέλεσμα να υπάρχουν διάφορες μορφές τοπικής ανάπτυξης. Η διαφοροποίηση αυτή είναι συνάρτηση ενός μεγάλου αριθμού μεταβλητών οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι η παραγωγική δομή και ο βαθμός εξειδίκευσης της τοπικής οικονομίας, το μέγεθος των τοπικών επιχειρήσεων, η προέλευση των επιχειρηματιών και των επιχειρηματικών κεφαλαίων, καθώς και ο τομέας της αρχικής συσσώρευσής τους, οι παραγωγικές αλληλεξαρτήσεις, οι βασικές διέξοδοι αγοράς, ο ρυθμός δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, η προέλευση και ο τόπος εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού, οι δομές απασχόλησης, ο βαθμός και η κυκλοφορία της πληροφοροφόρησης, η εισαγωγή και η διάχυση τεχνολογικών καινοτομιών, οι κοινωνικές δομές και οι παλαιότερες σχέσεις παραγωγής, το εδαφικό ανάγλυφο, οι τοπικοί θεσμοί, οι τοπικές οικονομικές πολιτικές. (Garafoli, 1990)

Η αλληλεπίδραση των πιο πάνω μεταβλητών έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία διαφόρων παραλλαγών του βασικού προτύπου της τοπικής ανάπτυξης, κυρίως όσον αφορά τον τρόπο μετασχηματισμού των τοπικών οικονομικών συστημάτων.

2. Η διαδικασία της Τοπικής Ανάπτυξης

Η διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό αυτονομίας. Στο μοντέλο της τοπικής ανάπτυξης η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης δεν είναι συνέπεια της αποκέντρωσης της παραγωγής και της λειτουργίας

των τοπικών επιχειρήσεων κάτω από τον έλεγχο μη τοπικών εταιρειών, παράλληλα με μία διαδικασία βιομηχανικής αναχωροθέτησης. Είναι συνέπεια της εμφάνισης μιας νέας επιχειρηματικότητας, από τοπικούς κυρίως επιχειρηματίες, που αναλαμβάνουν την αξιοποίηση των τοπικών πόρων και το μετασχηματισμό τους σε προϊόντα και υπηρεσίες με στόχο την κάλυψη αναγκών της τοπικής αγοράς, αλλά και την επέκταση της δραστηριότητας τους σε ξένες αγορές.

Η αυτονομία όμως αυτή δεν υποβαθμίζει την σπουδαιότητα των εξωτερικών ευνοϊκών συνθηκών, οι οποίες εξακολουθούν να παραμένουν σημαντικές, αλλά έχουν πλέον το ρόλο καταλύτη και όχι παράγοντα που προκαλεί την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Η αυτονομία του τοπικού οικονομικού συστήματος αποδεικνύεται και από την προοδευτική απεξάρτηση εκείνων των τοπικών επιχειρήσεων, οι οποίες στα αρχικά στάδια της λειτουργίας τους βρίσκονταν κάτω από τον έλεγχο μεγάλων, μη τοπικών, βιομηχανικών και εμπορικών εταιρειών. Αρχικά αυτονομήθηκαν ορισμένες ειδικές επιχειρήσεις και σταδιακά ακολούθησαν και άλλες, φθάνοντας έτσι στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου δικτύου τοπικών επιχειρήσεων, κυρίως μικρού και μεσαίου μεγέθους, με κυκλοφορία πληροφοριών και σχέσεις συνεργασίας μεταξύ των τοπικών επιχειρήσεων, κυρίως σε θέματα τεχνολογικής καινοτομίας.

Η διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης δεν είναι βραχυχρόνια, ούτε συντελείται σε μία φάση. Υπάρχουν ορισμένα στάδια από τα οποία πρέπει να περάσει υποχρεωτικά η τοπική οικονομία. Τα στάδια αυτά συνδέονται άμεσα με την εμφάνιση και την ανάπτυξη της τοπικής επιχειρηματικότητας, η οποία αποτελεί βασικό παράγοντα στη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης και είναι τα ακόλουθα τέσσερα:

Το πρώτο στάδιο, στο οποίο εμφανίζεται η τοπική επιχειρηματικότητα. Δημιουργούνται δηλαδή τοπικές επιχειρήσεις, όχι απαραίτητα από εντόπιους επιχειρηματίες.

Το δεύτερο στάδιο, το οποίο περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός δικτύου τοπικών επιχειρήσεων με στόχο την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων, κυρίως όσον αφορά την διάχυση καινοτομικών και την πληροφόρηση, καθώς και τη δημιουργία οικονομιών, εξωτερικών για τις επιχειρήσεις, αλλά εσωτερικών για το τοπικό οικονομικό σύστημα.

Το τρίτο στάδιο, στο οποίο εμφανίζεται μία επέκταση των τοπικών επιχειρήσεων με εξαγωγές σε υπερπεριφερειακές και διεθνείς αγορές, που είναι αποτέλεσμα της ίδρυσης του τοπικού δικτύου επιχειρήσεων και της θετικής επίδρασής του στην παραγωγικότητα της εργασίας.

Το τέταρτο στάδιο, όπου υπάρχει κυριαρχία των τοπικών επιχειρήσεων στην τοπική οικονομία, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός οικονομικού πλαισίου με λειτουργίες ελέγχου και παροχής υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις. Παράλληλα αναλαμβάνονται συντονισμένες πρωτοβουλίες από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για να ανθίσταται η τοπική οικονομία, σε δυσμενείς εξωτερικές επιδράσεις.

Ένα μοντέλο τοπικής ανάπτυξης το οποίο θα περιλαμβάνει αυτόνομες οικονομικές διαδικασίες και θα είναι αυτοσυντηρούμενο θα πρέπει, σύμφωνα με τον Garafoli (1992) να βασίζεται:

- α) Στην χρήση τοπικών πόρων που είναι κυρίως η εργασία, το τοπικό, ιστορικά συσσωρευμένο κεφάλαιο, η επιχειρηματικότητα, η γνώση ειδικών παραγωγικών διαδικασιών και επαγγελματικών καθηκόντων και οι υλικοί πόροι.
- β) Στη δυνατότητα να ελέγχεται τοπικά η διαδικασία συσσώρευσης.
- γ) Στη δυνατότητα του τοπικού συστήματος να καινοτομεί.
- δ) Στην ανάπτυξη ενδοκλαδικών και διακλαδικών παραγωγικών αλληλεξαρτήσεων σε τοπικό επίπεδο.

Η τοπική ανάπτυξη, συνδέεται άμεσα με μία βασική αλλαγή στον τρόπο οργάνωσης της παραγωγής, η οποία πραγματοποιήθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του '70. Πρόκειται για τη μετακίνηση από το Φορντικό μοντέλο οργάνωσης της παραγωγής, στο μοντέλο της ευέλικτης εξειδίκευσης. Το μοντέλο αυτό υιοθετεί τον ευέλικτο αυτοματισμό και βασίζεται στην αύξηση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου, η οποία αποφέρει οικονομίες κλίμακας. Απαιτείται υψηλός βαθμός εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού και συνδυασμός πνευματικής και χειρονακτικής εργασίας. Παράγονται διαφοροποιημένα προϊόντα, σε μικρές ποσότητες με στόχο την κάλυψη αναγκών εξειδικευμένων αγορών. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων συνδυάζεται με σχέσεις συνεργασίας και εκδηλώνεται κυρίως μέσω της υιοθέτησης καινοτομιών και της εισαγωγής νέων προϊόντων. Η αντίδραση του συστήματος σε πιθανή μείωση της αγοραστικής ζήτησης είναι ευέλικτη και σύνθετη και

συνίσταται στη διαφοροποίηση των παραγομένων προϊόντων, την υιοθέτηση καινοτομιών, την ανάθεση υπεργολαβιών και τις προσωρινές απολύσεις.

Είναι σαφές ότι η υιοθέτηση του μοντέλου ευέλικτης εξειδίκευσης στην οργάνωση της παραγωγής επιτρέπει στις τοπικές κοινωνικές δυνάμεις να έχουν έναν ιδιαίτερα σοβαρό ρόλο στη συνολική διαδικασία της ανάπτυξης και ευνοεί την εμφάνιση αυτόνομων αναπτυξιακών διαδικασιών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Η λειτουργία του μοντέλου της ευέλικτης εξειδίκευσης είναι αποτέλεσμα της ανάπτυξης της σύγχρονης τεχνολογίας και γι' αυτό απαιτείται η υιοθέτηση καινοτομιών στον τρόπο οργάνωσης, στις μεθόδους παραγωγής και στην ανάπτυξη νέων ή διαφοροποιημένων προϊόντων. Συνεπώς, η ανάπτυξη ερευνητικής δραστηριότητας και η σύνδεση έρευνας και παραγωγικής διαδικασίας, που είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για τη διάχυση της τεχνολογικής καινοτομίας είναι ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης.

Ένας άλλος, πολύ σημαντικός παράγοντας για την διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης είναι οι τοπικοί επιχειρηματίες. Αυτοί αναλαμβάνουν τον οικονομικό κίνδυνο, που συνεπάγεται η επιχειρηματική τους δραστηριότητα και στην οποία στηρίζεται ουσιαστικά η τοπική οικονομία.

Και αυτό, γιατί οι τοπικές επιχειρήσεις, που είναι κυρίως επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, έχουν την ικανότητα να ενεργοποιούν τους τοπικούς πόρους, να προσφέρουν σχεδόν το σύνολο του αριθμού θέσεων στην τοπική αγορά εργασίας και να προσαρμόζονται εύκολα σε οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές. Επίσης, έχουν τη δυνατότητα να συνδέονται με τις εθνικές και τις διεθνείς αγορές, όχι ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης της περιοχής όπου είναι χωροθετημένες, αλλά ανάλογα με την ποιότητα και το είδος των προϊόντων που παράγουν. Έτσι, δρουν ως κινητήριος δύναμη για την οικονομία μιας περιοχής.

Οι ηγετικές τοπικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν σημαντικές ικανότητες προσαρμογής σε απαιτήσεις γρήγορα μεταβαλλόμενων αγορών, διότι μπορούν, λόγω του μικρού και ευέλικτου μεγέθους τους, να προσαρμόσουν την παραγωγή τους στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς. Το θετικό παράδειγμά τους ακολουθούν και οι υπόλοιπες τοπικές επιχειρήσεις, ωθώντας, με αυτόν τον τρόπο, τις τοπικές οικονομίες να προσαρμοστούν σε ένα νέο καταμερισμό της εργασίας, εκμεταλλευόμενες

την ευκαμψία του βιομηχανικού τους ιστού και την ικανότητα καινοτομίας των τοπικών επιχειρήσεων.

Ένα ιδιαίτερα κρίσιμο σημείο στη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης είναι η νοοτροπία του τοπικού πληθυσμού. Δεν αρκεί μόνο η κινητικότητα, η μόρφωση και η πληροφόρηση, που αποτελούν βασικά στοιχεία των πολιτικών της τοπικής ανάπτυξης. Πρέπει ακόμη να ενισχυθεί η δημιουργικότητα και η προθυμία για την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης, μαζί με τους οικονομικούς κινδύνους που συνεπάγεται μια τέτοιας μορφής δράση και, γενικότερα, να δημιουργηθεί ένα κλίμα γενικής αποδοχής των νέων αναπτυξιακών προτάσεων, από το σύνολο του τοπικού πληθυσμού. Αυτή είναι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις, που αντιμετωπίζουν οι πολιτικές τοπικής ανάπτυξης, αφού η επιτυχία τους εξαρτάται από το βαθμό αποδοχής τους από την τοπική κοινότητα.

3. Φορείς της πολιτικής της Τοπικής Ανάπτυξης

Πρωτοβουλίες και πολιτικές για την τοπική ανάπτυξη αναλαμβάνονται από πλήθος φορέων, τόσο του ιδιωτικού, όσο και του δημόσιου τομέα, καθώς επίσης και από μία ομάδα φορέων με δράση που άπτεται κοινωνικών θεμάτων και δεν εντάσσεται ούτε στον ιδιωτικό, ούτε στο δημόσιο τομέα.

Ειδικότερα, η δράση του ιδιωτικού τομέα αφορά κυρίως παρεμβάσεις της τοπικής επιχειρηματικής κοινότητας στη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης, με μία σειρά πρωτοβουλιών, που δρουν ορισμένες φορές παράλληλα με το δημόσιο τομέα, όπως είναι η ίδρυση κέντρων κατάρτισης, η δημιουργία χρηματοδοτικών φορέων κ.λπ. Επίσης, οι επιχειρήσεις με τη δράση τους, καθορίζουν την επέκταση της παραγωγικής δραστηριότητας, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, αλλά δεν συμμετέχουν στη διεκπεραίωση λειτουργιών, που αποτελούν έργο της δημόσιας διοίκησης.

Ο δημόσιος τομέας περιλαμβάνει φορείς πολιτικής, τόσο από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, όσο και από την Κεντρική Διοίκηση.

Οι τοπικές αρχές έχουν τον πιο σημαντικό ρόλο, όσον αφορά το σχεδιασμό, τη λήψη αποφάσεων και την εφαρμογή πολιτικών για την τοπική ανάπτυξη. Η τοπική αυτοδιοίκηση διαθέτει το πλεονέκτημα της άμεσης επαφής με τον τοπικό πληθυσμό και συνεπώς, έχοντας άμεση γνώση των τοπικών αναγκών, είναι η πλέον κα-

τάλληλη για την προώθηση της εφαρμογής, αλλά και για το συντονισμό των πολιτικών τοπικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τον Quevil (1986), στα πλαίσια δράσης της τοπικής αυτοδιοίκησης εντάσσονται ο σχεδιασμός προγραμμάτων με στόχο την ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας και η ολοκλήρωσή τους στα πλαίσια των περιφερειακών και εθνικών προγραμμάτων ανάπτυξης, μέσω της εφαρμογής τους από τους κατάλληλους φορείς και υπηρεσίες, η στήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας, η οργάνωση της τοπικής αγοράς, η υποστήριξη του εμπορίου και των εξαγωγών των τοπικών προϊόντων και η δημιουργία εσωτερικών ροών, μεταξύ τοπικών επιχειρηματικών, εκπαιδευτικών, επιστημονικών, χρηματοδοτικών φορέων και των υπόλοιπων δημόσιων αρχών.

Όμως, παρά το γεγονός ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει κριθεί ως η πλέον αρμόδια, όσον αφορά τη διαδικασία διαμόρφωσης και εφαρμογής πολιτικών τοπικής ανάπτυξης, υπάρχει και μία σειρά αποφασιστικών λειτουργιών, που εντάσσονται στις αρμοδιότητες της Κεντρικής Διοίκησης.

Σύμφωνα με τον Ο.Ο.Σ.Α. (1986) η Κεντρική Διοίκηση είναι αρμόδια για τον καθορισμό ενός γενικού πλαισίου ανοδικής αναπτυξιακής στρατηγικής, που να επιτρέπει να λειτουργήσουν αποτελεσματικά οι επιμέρους πολιτικές τοπικής ανάπτυξης και να αποτρέπει τις συγκρούσεις μεταξύ εθνικών στρατηγικών και στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης. Στις αρμοδιότητες της Κεντρικής Διοίκησης εντάσσεται και η δημιουργία υποδομών μεγάλης κλίμακας, που υπερβαίνουν τις αρμοδιότητες των τοπικών και περιφερειακών αρχών, αλλά είναι απαραίτητες για την άσκηση πολιτικών σε τοπικό επίπεδο και για τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας, οι οποίες ξεπερνούν τα όρια δράσης της τοπικής αυτοδιοίκησης. Τέλος, η Κεντρική Διοίκηση είναι αρμόδια για τον έλεγχο ενεργειών και πολιτικών που επιδρούν αρνητικά στο χώρο, με δυσμενείς συνέπειες για την τοπική ανάπτυξη και γενικότερα, για τον επαναπροσδιορισμό του θεσμικού πλαισίου, καθιστώντας το ευνοϊκό προς τη στρατηγική και τις πολιτικές της τοπικής ανάπτυξης.

Η άσκηση πολιτικών τοπικής ανάπτυξης εκ μέρους της Κεντρικής Διοίκησης συνεπάγεται σημαντικές μεταβολές στη συνολική οικονομική πολιτική. Τα βραχυχρόνια μέτρα μακροοικονομικής προσαρμογής, όπως είναι ο έλεγχος του πληθωρισμού και η ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών, πρέπει να συνδυάζονται με μακρο-

χρόνια μέτρα, όπως είναι η αύξηση της απασχόλησης και η ορθολογική αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων. Επίσης, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι χωρικές επιπτώσεις της Εθνικής Οικονομικής Πολιτικής, ενώ παράλληλα θα πρέπει να συνεκτιμώνται τα ευνοϊκά αποτελέσματα, σε όρους ανάπτυξης, των ενεργειών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και συνεπώς, είναι απαραίτητη η σύνδεση των σχεδίων τοπικής ανάπτυξης με τα σχέδια που αφορούν κλαδικές και αναδιανεμητικές πολιτικές.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση εξάλλου, θα πρέπει να λάβει υπόψη, κατά την εφαρμογή πολιτικών τοπικής ανάπτυξης, ότι το αποτέλεσμα των πολιτικών αυτών καθορίζεται από το σύνολο των μακροοικονομικών και τομειακών πολιτικών της Κεντρικής Διοίκησης. Οι συνολικές πολιτικές σε σημαντικούς τομείς, όπως είναι η βιομηχανία, η εκπαίδευση, η τεχνολογία, η απασχόληση, τα δημόσια έργα, παρότι έχουν σχεδιαστεί για το σύνολο της εθνικής οικονομίας ή για μία περιφέρεια, επηρεάζουν τις τοπικές οικονομίες και κατά συνέπεια, τη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης.

Ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα εμφανίζονται στις περιπτώσεις, όπου υπάρχει σύγκρουση μεταξύ των εθνικών πολιτικών και των πολιτικών τοπικής ανάπτυξης. Επειδή οι σκοποί της τοπικής ανάπτυξης έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα, στα πλαίσια της γενικής αναπτυξιακής στρατηγικής της εθνικής οικονομίας και περιορισμένες επενδυτικές δυνατότητες, η λύση έρχεται αναγκαστικά με την ενσωμάτωση των σκοπών της τοπικής ανάπτυξης στις εθνικές και περιφερειακές αναπτυξιακές πολιτικές. Επομένως, η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα πρέπει να συντονίσει τις πολιτικές της με τα Εθνικά και Περιφερειακά προγράμματα.

Εκτός από τους φορείς του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, που αναπτύσσουν πρωτοβουλίες και εφαρμόζουν πολιτικές τοπικής ανάπτυξης, στην αναπτυξιακή διαδικασία παρεμβαίνει και ένα σύνολο φορέων, που αποτελούν τον αυτόνομο ή κοινωνικό τομέα.

Η δράση του κοινωνικού τομέα περιλαμβάνει ένα σύνολο δραστηριοτήτων κοινωνικού χαρακτήρα και έχει ως στόχο την ικανοποίηση τοπικά καθορισμένων αναγκών. Πρόκειται για ανικανοποίητες ανάγκες, αποδυναμωμένων ατόμων ή ομάδων των τοπικών κοινωνιών, που δεν καλύπτονται από τη δράση δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων. Η ενεργοποίηση του κοινωνικού τομέα υλοποιείται μέσω της δράσης

τοπικών Εταιρειών Λαϊκής Βάσης, που βασίζονται στις ανθρώπινες σχέσεις και στην αρχή της αμοιβαιότητας. Η λογική τους διέπεται από τις αρχές της ισότητας, της συμμετοχής, της ίσης αναδιανομής, της αλληλεγγύης και της συνεργασίας. Τα αποτελέσματα αυτής της δράσης είναι άμεσα, κατευθυνόμενα προς την τοπική κοινωνία.

Ο κοινωνικός τομέας παίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης, όχι μόνο γιατί αποτελεί εναλλακτική λύση γι' αυτούς που δεν έχουν άλλη διέξοδο, αλλά και γιατί οι ομάδες δυσαρεστημένου πληθυσμού προς τις οποίες απευθύνονται τα αποτελέσματα της δράσης του άλλοτε είναι ένα μικρό ποσοστό, σε αρκετές περιπτώσεις όμως, αποτελούν την πλειοψηφία ή ακόμη και το σύνολο του τοπικού πληθυσμού.

4. Σκοποί και Στόχοι της Τοπικής Ανάπτυξης

Κύρια επιδίωξη των πολιτικών της τοπικής ανάπτυξης είναι η ικανοποίηση των αναγκών και η επίτευξη ενός ικανοποιητικού επιπέδου ζωής για τον τοπικό πληθυσμό, μέσω μιας αυτοτροφοδοτούμενης αναπτυξιακής διαδικασίας, με τη χρήση και την πλήρη αξιοποίηση των τοπικών πόρων και των τοπικών πλεονεκτημάτων.

Σύμφωνα με τον Ο.Ο.Σ.Α. (Barquero, 1990) οι πολιτικές της τοπικής ανάπτυξης στοχεύουν:

- α) Στην επίλυση προβλημάτων χρηματοδότησης και παροχής υπηρεσιών προς τις τοπικές επιχειρήσεις.
- β) Στην ανάπτυξη της τοπικής επιχειρηματικότητας με την ανάδειξη νέων επιχειρηματιών.
- γ) Στη δημιουργία εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού με την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση του τοπικού πληθυσμού.
- δ) Στη δημιουργία και βελτίωση των υποδομών.
- ε) Στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας.
- στ) Στη γενικότερη ενίσχυση του συστήματος των τοπικών βιομηχανιών.

Στην ουσία, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις ομάδες πολιτικών τοπικής ανάπτυξης. (Konsolas, N. - Sidiropoulos, E. - Papadaskalopoulos, A. 1990).

Η πρώτη ομάδα, στοχεύει στη διάχυση της σύγχρονης τεχνολογίας και την υιοθέτηση καινοτομιών από το τοπικό παραγωγικό σύστημα. Στην ομάδα αυτή εντάσσονται η τεχνολογική υποστήριξη προς τις τοπικές επιχειρήσεις, η εξασφάλιση πρόσβασης των τοπικών επιχειρήσεων σε ερευνητικά κέντρα, έξω από τα όρια της τοπικής κοινότητας, όπως είναι για παράδειγμα, πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα κ.λπ., ίδρυση οργανισμών εξειδικευμένων στην παροχή τεχνολογικής βοήθειας στις τοπικές επιχειρήσεις, σχετικά με την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών, ίδρυση ερευνητικών επιστημονικών πάρκων από τις κεντρικές και τοπικές αρχές, συνδυάζοντας τους πόρους των πανεπιστημίων, των ερευνητικών κέντρων και των τοπικών επιχειρήσεων.

Η δεύτερη ομάδα, στοχεύει στην υποστήριξη της τοπικής επιχειρηματικής κοινότητας. Σ' αυτή την ομάδα εντάσσονται, η δημιουργία ενός νομοθετικού πλαισίου ευνοϊκού προς τις τοπικές επιχειρήσεις, με την καθιέρωση επενδυτικών κινήτρων και η θέσπιση νέων μορφών και πηγών χρηματοδότησης, όπως είναι τα επιχειρηματικά κεφάλαια, τα αρχικά κεφάλαια, τα κεφάλαια υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου.

Η τρίτη ομάδα πολιτικών, έχει ως στόχο την ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού. Εδώ, περιλαμβάνονται πολιτικές για την ενδυνάμωση της τοπικής συνείδησης, τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού στην αναπτυξιακή διαδικασία και τη θετική στάση εκ μέρους του κοινού, σχετικά με την υιοθέτηση της σύγχρονης τεχνολογίας και περισσότερο αποτελεσματικών μεθόδων παραγωγής.

5. Η Τοπική Ανάπτυξη στη Νότια Ευρώπη

Το μοντέλο της τοπικής ανάπτυξης υιοθετήθηκε σε ευρεία κλίμακα σε όλες τις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι οι γεωγραφικές και αναπτυξιακές ιδιομορφίες των περιφερειών της Νότιας Ευρώπης εμπόδισαν την επιτυχημένη εφαρμογή αναπτυξιακών πολιτικών, οι οποίες έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης και η τοπική ανάπτυξη θεωρήθηκε ως η εναλλακτική λύση για την επίλυση των σοβαρών προβλημάτων καθυστέρησης και

υπανάπτυξης, που αντιμετώπιζαν οι περισσότερες περιφέρειες σε όλα τα κράτη της Νότιας Ευρώπης.

Οι εμπειρίες από την υιοθέτηση του μοντέλου της τοπικής ανάπτυξης διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Οι σημαντικότερες διαφοροποιήσεις αφορούν τον χρόνο εφαρμογής και την επιτυχημένη πορεία, σε όρους αποτελέσματος, της τοπικής ανάπτυξης.

Η πιο επιτυχημένη περίπτωση είναι εκείνη της λεγόμενης “Τρίτης Ιταλίας”, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του ’70. Στις αρχές της δεκαετίας του ’80, το παράδειγμα της τοπικής ανάπτυξης υιοθετείται από την Ισπανία, με την υλοποίηση ενός τεράστιου ερευνητικού προγράμματος, που κάλυψε ολόκληρη τη χώρα. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα, παρουσιάστηκαν 80 περιπτώσεις περιοχών αγροτικής εκβιομηχάνισης, οι οποίες παρουσίαζαν τυπικά χαρακτηριστικά τοπικής ανάπτυξης.

Από τα μέσα της δεκαετίας του ’80, η προσέγγιση της τοπικής ανάπτυξης επεκτείνεται στις περιφέρειες της Νότιας Γαλλίας, ως συνέπεια αναβίωσης ενός τρόπου ανάπτυξης, βασισμένου σε μικρές επιχειρήσεις και τοπικές επαγγελματικές παραδόσεις, αλλά και ως μοντέλο διάχυσης της εκβιομηχάνισης σε νέο-εκβιομηχανιζόμενες περιφέρειες.

Μία ανάλογη δραστηριότητα, μικρότερης όμως κλίμακας, παρατηρήθηκε στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του ’80, στις περιπτώσεις της Πορτογαλίας και της Ελλάδας.

Από την πλευρά της, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ανέπτυξε δράσεις για την υποστήριξη της τοπικής ανάπτυξης από τις αρχές της δεκαετίας του ’80. Δεν καθόρισε στις εθνικές και περιφερειακές αρχές, ποιες πολιτικές έπρεπε να ασκήσουν ή πώς έπρεπε να τις οργανώσουν, λόγω των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζουν οι εθνικές, περιφερειακές και τοπικές δομές, με σημαντικές διαφοροποιήσεις στα πλαίσια της Κοινότητας και με συνέπεια να μην είναι δυνατός ο καθορισμός μιας κοινής προσέγγισης.

Η Κοινοτική δράση για την τοπική ανάπτυξη, εκφράζεται, κυρίως, με την οργάνωση μηχανισμών υποστήριξης προς τα τοπικά δίκτυα επιχειρήσεων, τη διάχυση σύγχρονης τεχνολογίας, τη προστασία και βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος.

Κεφάλαιο 5

ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ (Μ.Μ.Ε.)

1. Οριοθέτηση της έννοιας “Μικρομεσαία Επιχείρηση”

Ο ρόλος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και η σημασία τους στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης έχει αποτελέσει το αντικείμενο μιας ευρύτατης βιβλιογραφίας. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που υπήρξαν σε μεγάλο ποσοστό η έκφραση της επιχειρηματικότητας, σε παγκόσμιο επίπεδο υπέστησαν στη πορεία του χρόνου μία σειρά δραστικών μετασχηματισμών, ως αποτέλεσμα των πιέσεων που εμφανίστηκαν λόγω της ανάπτυξης των σύγχρονων οικονομιών.

Σήμερα, μία σειρά διεθνών οικονομικών συγκυριών όπως η ύφεση της παγκόσμιας οικονομίας, η αλματώδης εξέλιξη της επιστημονικής έρευνας, που είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση των κλάδων υψηλής τεχνολογίας και η γενικότερη τάση μετακίνησης από το φορντικό μοντέλο στην ευέλικτη παραγωγή, ανέδειξαν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ως την ουσιαστική λύση σε μία σειρά οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, σε παγκόσμια κλίμακα.

Πώς μπορεί όμως να οριστεί ποια επιχείρηση θεωρείται μικρή ή μεσαία;

Η απάντηση δεν είναι εύκολη, ούτε μονοσήμαντη, διότι σε οικονομικούς όρους είναι δυνατές πολλές διαβαθμίσεις μεγέθους και κάθε οριοθέτηση είναι αυθαίρετη και ασαφής.

Το οικονομικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο δρα μία επιχείρηση επηρεάζει σημαντικά τον καθορισμό του μεγέθους της: μία επιχείρηση, η οποία θεωρείται μεγάλη σε μία αναπτυσσόμενη οικονομία, μπορεί να θεωρείται μικρή σε μία βιομηχανικά αναπτυγμένη χώρα. Επίσης καθοριστικό ρόλο παίζει και ο κλάδος οικονομικής δραστηριότητας στον οποίο ανήκει η επιχείρηση. Μία επιχείρηση, που θεωρείται μεγάλη σε ένα συγκεκριμένο οικονομικό κλάδο, όπως είναι για παράδειγμα ένας κλάδος του τομέα παροχής υπηρεσιών, μπορεί να θεωρηθεί μικρή σε άλλους οικονομικούς κλάδους, όπως είναι για παράδειγμα η χαλυβουργία.

Υπάρχουν πολλοί τρόποι μέτρησης του μεγέθους μίας επιχείρησης: το ακαθάριστο ή το καθαρό προϊόν, τα πάγια κεφάλαια, η εγκατεστημένη ιπποδύναμη, η νομική μορφή, ο αριθμός των απασχολουμένων. Αναλόγως του τρόπου που επιλέγεται, προκύπτουν πολλοί στατιστικοί, διοικητικοί και αναλυτικοί ορισμοί, οι οποίοι προσαρμόζονται στο περιβάλλον και τους σκοπούς για τους οποίους χρησιμοποιούνται. (Stepanek, J. 1960).

Παρά το γεγονός, ότι δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός άριστος τρόπος για να οριοθετηθεί η μικρομεσαία επιχείρηση ή σχετικές έννοιες, εμφανίστηκε επιτακτική η ανάγκη να υπάρξουν ορισμένες ευρύτερα αποδεκτές συμφωνίες σχετικά με απλές, προκαθορισμένες ταξινομήσεις, κυρίως για να διευκολυνθούν οι διεθνείς συγκρίσεις. Αυτές οι ταξινομήσεις ενσωματώθηκαν σε σχεδιασμούς και αναφορές και σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο.

Χωρίς να παραβλέπεται η σπουδαιότητα των μεγεθών που προαναφέρθηκαν, έχει γίνει ευρέως αποδεκτή η άποψη, ότι ο λιγότερο απορρίψιμος διαθέσιμος τρόπος μέτρησης είναι ο αριθμός των εργαζομένων στην επιχείρηση. Ιδιαίτερα στη περίπτωση συγκρίσεων σε διεθνές επίπεδο, που περιλαμβάνουν επιχειρήσεις, οι οποίες ανήκουν σε διαφορετικούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, είναι ο μόνος πρακτικός τρόπος. Μετρήσεις, που βασίζονται σε όρους αξίας παραγωγής ή κεφα-

λαίων επένδυσης είναι περισσότερο δύσκολο να αποδοθούν και σαφώς υποκειμενικότερες. (Carrol J. J., 1965).

2. Ιστορική αναδρομή

Ιστορικά, η μικρομεσαία επιχείρηση αποτέλεσε τη βάση ανάπτυξης όλων των σύγχρονων οικονομιών. Το πέρασμα από την αγροτική στη βιομηχανική και, στις μέρες μας, στη μεταβιομηχανική κοινωνία, δεν συντελέστηκε αστραπιαία, αλλά μέσω μιας βαθμιαίας μετεξέλιξης, στην οποία η μικρομεσαία επιχείρηση είχε πάντοτε ουσιαστικό ρόλο.

Η ίδια η μορφή της μικρομεσαίας επιχείρησης υπέστη σημαντικές αλλαγές στη διάρκεια του χρόνου, οι οποίες ήταν στενά συνδεδεμένες με τη γενικότερη εξέλιξη της οικονομίας, στα πλαίσια της οποίας αναπτύσσονταν οι δραστηριότητές της.

Μπορούμε να διακρίνουμε διάφορες μορφές μικρομεσαίων επιχειρήσεων, με διαφορετικές ανάγκες και δυνατότητες. Ένα σημαντικό, ιστορικό κριτήριο για την ταξινόμηση των επιχειρήσεων, υπήρξε το σύστημα οργάνωσης της εργασίας.

Η πιο παλαιά μορφή βιομηχανίας στηρίχθηκε στο οικογενειακό σύστημα, όπου μία οικογένεια παρήγαγε προϊόντα για ιδιοκατανάλωση. Στο οικογενειακό σύστημα υπάρχει μόνο ένας στοιχειώδης καταμερισμός της εργασίας και στοιχειώδης εξειδίκευση, που βασίζεται κυρίως στο φύλο.

Με την πάροδο του χρόνου, καθώς ορισμένοι εργάτες εξειδικεύτηκαν σε συγκεκριμένες παραγωγικές δραστηριότητες, που απαιτούσαν κάποιες ιδιαίτερες ικανότητες, το οικογενειακό σύστημα εξελίχθηκε στη χειροτεχνική βιομηχανία. Πρόκειται για μία μορφή μεταποίησης που διεκπεραιώνεται από ένα τεχνίτη, ο οποίος εργάζεται μόνος του ή μαζί με μερικούς βοηθούς ή μαθητευόμενους τεχνίτες. Στο χειροτεχνικό σύστημα δεν υπάρχει σημαντικός καταμερισμός της εργασίας· ο τεχνίτης είναι το κέντρο της επιχείρησης και σε πολλές περιπτώσεις, δρα ως ένας μικρός ανεξάρτητος επιχειρηματίας. Σε πολλούς πολέμους, επί αιώνες, τα χειροτεχνικά επαγγέλματα υπήρξαν, λιγότερο ή περισσότερο, κληρονομικά. Το σύστημα αυτό παραμένει ο βασικός προμηθευτής μεταποιημένων αγαθών στις παραδοσιακές οικονομίες, αλλά και σε παραδοσιακούς κλάδους στις αναπτυσσόμενες βιομηχανικά χώρες. Τείνει να εκλείψει στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, όπου όλες οι οικονομι-

κές δραστηριότητες έχουν υποστεί δραστικούς και πολύπλοκους μετασχηματισμούς. Σ' αυτές τις κοινωνίες, παρατηρήθηκε σε ορισμένους χειροτεχνικούς κλάδους, μία μετατόπιση της δραστηριότητας των χειροτεχνών από τη μεταποίηση προς συναφή επαγγέλματα επισκευών και παροχής υπηρεσιών. (Alexander P., 1963).

Η επόμενη μορφή μεταποίησης είναι το “*δισπαρμένο εργοστασιακό σύστημα*”, μία ιδιότυπη μορφή μεταποίησης, που ιστορικά υπήρξε η γέφυρα μεταξύ χειροτεχνικής και εργοστασιακής παραγωγής. Σ' αυτό το σύστημα, ένας ενδιάμεσος (έμπορος, manager ή παραγωγός, που δρα ως ενδιάμεσος) διανέμει υλικά στους εργάτες στα σπίτια τους ή σε μικρότερα εργαστήρια, περιγράφοντας τα καθήκοντα, τα οποία τους αναθέτει και πληρώνοντας, συνήθως, με βάση τον όγκο παραγωγής (αριθμό παραγόμενων τεμαχίων) ή ακόμη και με μισθό, σε πολλές περιπτώσεις όμως, παρακάμπτοντας την εργατική νομοθεσία.

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο υποκατηγορίες σ' αυτή τη μορφή παραγωγής: η πρώτη είναι η βιομηχανική οικιακή εργασία, που αφορά εργοστασιακή εργασία, που πραγματοποιείται στο σπίτι για ένα παραγωγό και ο οποίος έχει την ευθύνη του γενικού συντονισμού. Διαφέρει από την οικιακή χειροτεχνία, διότι δεν αποσκοπεί στην παραγωγή ενός πλήρους προϊόντος, αλλά συνίσταται από εξειδικευμένα καθήκοντα για την παραγωγή ενός τμήματος του εργοστασιακού προϊόντος.

Η δεύτερη υποκατηγορία περιλαμβάνει τα “*εξαρτημένα ή σχεδόν εξαρτημένα μικρά καταστήματα*”. Πρόκειται για πολύ μικρές παραγωγικές μονάδες, οι οποίες είναι βιομηχανικές χειροτεχνίες ή μικρά εργοστάσια. Αυτές οι παραγωγικές μονάδες παρέχουν με συμβόλαιο την εργασία τους σε μεγαλύτερα εργοστάσια ή σε κάποιον ενδιάμεσο για την κατασκευή ενός μέρους κάποιου βιομηχανικού προϊόντος. Στην πραγματικότητα, η μικρή επιχείρηση εξαρτάται απόλυτα από τη μεγαλύτερη μονάδα αν και είναι χωροθετημένη ξεχωριστά και νομικά ανεξάρτητη. (Hirschman A., 1957).

Το σύστημα της δισπαρμένης εργοστασιακής παραγωγής αποτελεί σημαντικό τμήμα της δραστηριότητας του δευτερογενούς τομέα παραγωγής στις νεοεκβιομηχανιζόμενες χώρες, αλλά συναντάται προσαρμοσμένο στις οικονομικές συνθήκες και στις βιομηχανικά αναπτυσσόμενες χώρες. Κατέχει ιδιαίτερη θέση στην Ιαπωνική οικονομία.

Τα εργοστάσια μικρού, μεσαίου ή μεγάλου μεγέθους είναι η τελευταία και η πιο εξελιγμένη μορφή οργάνωσης της μεταποιητικής δραστηριότητας. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους είναι ο μεγάλος βαθμός καταμερισμού της εργασίας σε σχέση με την παραγωγή. Συνεπώς, υπάρχει πολύ μεγαλύτερη ανάγκη για εσωτερικό συντονισμό από ότι σε όλες τις προηγούμενες μορφές, που περιγράφηκαν. Βεβαίως, σ' αυτή την περίπτωση το διοικητικό οργανόγραμμα παρουσιάζει πολύ μεγάλες διαφοροποιήσεις που εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι το μέγεθος της μονάδας, ο οικονομικός κλάδος στον οποίο ανήκει κ.λπ. (Florence P. S., 1948).

Η εξέλιξη της μεταποιητικής δραστηριότητας από τις πρώτες, αρχέγονες μορφές της μέχρι σήμερα, παρουσιάζεται στο σχήμα 1. Η ταξινόμηση έχει γίνει με βάση το σύστημα οργάνωσης της εργασίας.

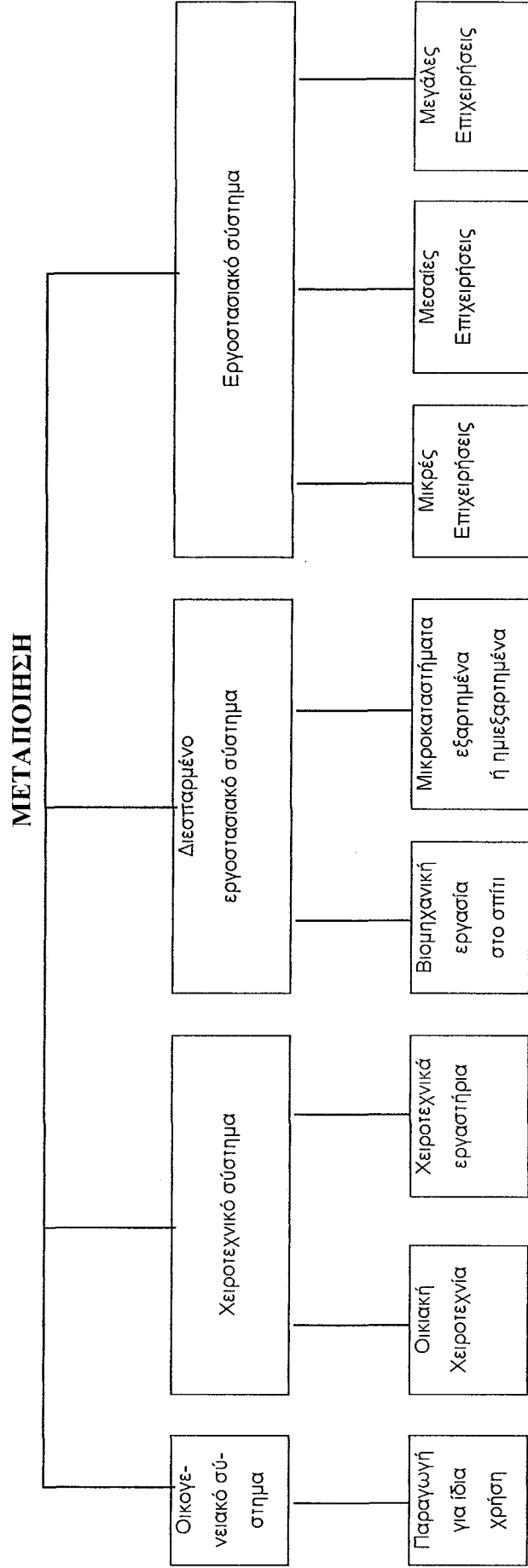
Οι τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα χαρακτηρίζονται από σημαντικές οικονομικές μεταβολές, που για πολλούς αποτελούν μία νέα βιομηχανική επανάσταση.

Οι αλλαγές αυτές σηματοδότησαν το πέρασμα από τη βιομηχανική στη μεγαλοβιομηχανική κοινωνία και είχαν ως συνέπεια την εμφάνιση νέων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Η φύση και οι ανάγκες των κλάδων υψηλής τεχνολογίας, αλλά και του συνεχώς επεκτεινόμενου τομέα παροχής υπηρεσιών παρέχουν ένα ευρύτατο πεδίο ανάπτυξης επιχειρήσεων μικρού και μεγάλου μεγέθους.

Παρά το γεγονός ότι η παραδοσιακή σκέψη έχει συνδέσει την εκβιομηχάνιση με τη δημιουργία βιομηχανικών μονάδων μεγάλου μεγέθους, σήμερα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν ένα ιδιαίτερα σημαντικό τμήμα του μεταποιητικού τομέα σε όλες τις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες του κόσμου, ενώ παράλληλα, πολύ μεγάλη είναι η συμμετοχή τους και στις δραστηριότητες του τομέα παροχής υπηρεσιών.

Εκτός από τον ουσιαστικό ρόλο τους στην οικονομική διαδικασία, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, λόγω των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από τη φύση και το μέγεθός τους, έχουν αντιμετωπισθεί από τη σύγχρονη οικονομική πολιτική ως κύριο μέσο επίλυσης σημαντικών οικονομικών προβλημάτων με κοινωνικές προεκτάσεις, όπως είναι η διογκούμενη ανεργία σε παγκόσμια κλίμακα.

Διάγραμμα 5.1: Ταξινόμηση των μεταποιητικών μονάδων ανάπτυξης του συστήματος οργάνωσης

Πηγή: United Nations: Report of the World Social Situation, 1961

3. Η μικρομεσαία επιχείρηση στη σύγχρονη οικονομία

3.1 Η σύγχρονη μικρομεσαία επιχείρηση

Παρά το γεγονός ότι η εκβιομηχάνιση, που αποτελεί το πρωταρχικό στοιχείο των σύγχρονων οικονομιών έχει ως άμεσο επακόλουθο την ίδρυση μεγάλων βιομηχανικών μονάδων, οι οποίες αναπτύσσονται με ταχύτερους ρυθμούς. Σε σύγκριση με τις μικρές μονάδες, η μικρομεσαία επιχείρηση δεν εξαφανίζεται σε καμία περίπτωση, ακόμη και στις πλέον εκβιομηχανισμένες οικονομίες. Απλώς, παίρνει σύγχρονες μορφές.

Οι μορφές των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, που συναντώνται στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες, διαφέρουν ριζικά από τις αντίστοιχες παραδοσιακές των λιγότερο αναπτυγμένων οικονομιών.

Ο όρος παραδοσιακές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, δηλώνει τις μονάδες που κυριαρχούν και καλύπτουν τις ανάγκες μιας παραδοσιακής οικονομίας. Οι παραδοσιακές μικρομεσαίες επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από προϊόντα, τεχνικές και οργάνωση όχι πολύ διαφορετικά από εκείνα των προηγούμενων γενεών.

Σε αντιδιαστολή με τις παραδοσιακές, ο όρος σύγχρονες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, περιλαμβάνει τις μονάδες που καλύπτουν τις ανάγκες μιας σύγχρονης οικονομίας. Οι μονάδες αυτές είναι προοδευτικές, όσον αφορά την αντίληψη και προσαρμόσιμες στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς, χρησιμοποιούν τα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας στην παραγωγική διαδικασία και εφαρμόζουν σύγχρονες ιδέες οργάνωσης και διαχείρισης στις επιχειρηματικές λειτουργίες τους.

3.2. Η ανταγωνιστική βάση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Το μέγεθος και η διαρθρωτική δομή, προσδίδουν στις σύγχρονες μικρομεσαίες επιχειρήσεις μία σειρά πλεονεκτημάτων, τα οποία στηρίζουν την βιωσιμότητά τους στα πλαίσια των έντονα ανταγωνιστικών σύγχρονων οικονομιών και βοηθούν στη συνύπαρξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με τα μεγάλα εθνικά ή πολυεθνικά συγκροτήματα.

Τα σημαντικότερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι τα εξής: (McGuire J. W., 1963)

- α) Υψηλός βαθμός λειτουργικής ευελιξίας και χαμηλότερα γενικά έξοδα, που είναι άμεση συνέπεια του μεγέθους των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και έχει ως αποτέλεσμα το χαμηλότερο κόστος παραγωγής για ορισμένες κατηγορίες προϊόντων.
- β) Υψηλός βαθμός προσαρμοστικότητας στις ταχύτατα μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς, που είναι αποτέλεσμα του μικρού μεγέθους και της λειτουργικής ευελιξίας τους. Ειδικότερα, οι δυναμικές αλλαγές στο σχεδιασμό προϊόντων δημιουργούν νέα ζήτηση, την οποία ο μικρός επιχειρηματίας, με ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων μπορεί να ικανοποιήσει γρηγορότερα από μία μεγάλη και με πιο σύνθετο διοικητικό οργανόγραμμα, επιχείρηση. Επιπλέον, πολλές δυναμικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία της εισαγωγής στην αγορά νέων, καινοτόμων προϊόντων, με μεγάλες δυνατότητες κέρδους.
- γ) Ανάπτυξη προσωπικών σχέσεων στα πλαίσια λειτουργίας της επιχείρησης, μεταξύ ιδιοκτήτη, manager και εργαζομένων, που σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί τη βάση για περισσότερο στενή και αποτελεσματική συνεργασία και συνεπώς, υψηλότερη παραγωγικότητα σε σύγκριση με μεγάλες, περισσότερο τυπικές επιχειρήσεις.
- δ) Ανάπτυξη υψηλού επιπέδου υπηρεσιών πωλήσεων και παροχή ειδικών υπηρεσιών, όπως είναι τεχνικές γνώσεις, παράλληλα με τα συμβόλαια πωλήσεων, δυνατότητα που συνδέεται με τον σχετικά περιορισμένο όγκο των πελατών που εξυπηρετούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ακόμη, ο σχετικά μικρός αριθμός των πελατών επιτρέπει την ανάπτυξη ενός βαθμού προσωπικών σχέσεων, μεταξύ ιδιοκτήτη ή manager και πελάτη, κάτι που είναι ανέφικτο για τις μεγάλες επιχειρήσεις.
- ε) Εφαρμογή καινοτομιών και τεχνική τελειότητα σχεδιασμού σε εξειδικευμένα προϊόντα, που είναι αποτέλεσμα της ανάληψης επιχειρηματικής δράσεως από εξειδικευμένους επιστήμονες ή τεχνικούς. Το φαινόμενο αυτό συναντάται, κυρίως, σε κλάδους της υψηλής τεχνολογίας, όπου ειδικοί επιστήμονες με αξιόλογη εμπειρία στην ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων, που καλύπτουν εξειδικευμένες καταναλωτικές ανάγκες, αναλαμβάνουν επιχειρηματική δράση

και ιδρύουν επιχειρήσεις μικρού ή μεσαίου μεγέθους, αξιοποιώντας τα αποτελέσματα της επιστημονικής, ερευνητικής δραστηριότητάς τους, όπως είναι πολλές επιχειρήσεις παραγωγής ηλεκτρονικών στις Η.Π.Α.

στ) Δυνατότητα παραγωγής σε πλεονεκτικά επίπεδα κόστους ορισμένων κατηγοριών προϊόντων, ως συνέπεια του μικρού μεγέθους και των άλλων συγκριτικών πλεονεκτημάτων που περιγράφηκαν πιο πάνω. Οι σημαντικότερες κατηγορίες αυτών των προϊόντων είναι οι ακόλουθες:

- Μικρά, ελαφρά προϊόντα που απαιτούν μέτρια ακρίβεια και παράγονται συνήθως με ελαφρύ εξοπλισμό και σχετικά απλές διαδικασίες παραγωγής.
- Προϊόντα, των οποίων η παραγωγή βασίζεται σε πολύ υψηλό βαθμό ακριβείας και εξειδικευμένης εργασίας.
- Εξειδικευμένα συστατικά, τα οποία αποτελούν ενδιάμεση εισροή στη παραγωγική διαδικασία μεγάλων επιχειρήσεων, και των οποίων η παραγωγή κρίνεται ασύμφορη από τις μεγάλες επιχειρήσεις.
- Προϊόντα, τα οποία παράγονται σε μικρό όγκο και έχουν μικρή διάρκεια ζωής.
- Προϊόντα, που απευθύνονται σε εξειδικευμένες αγορές, ή προορίζονται για την κάλυψη διαφοροποιημένων αναγκών.
- Προϊόντα, τα οποία απαιτούν υψηλό μεταφορικό κόστος και απευθύνονται σε τοπικές ή περιφερειακές αγορές.
- Προϊόντα, τα οποία παράγονται με επεξεργασία πρώτων υλών διασκορπισμένων σε μεγάλο βαθμό και οι οποίες είναι δύσκολο να συγκεντρωθούν σε μη επεξεργασμένη μορφή, λόγω αλλοιώσεων ή υψηλού μεταφορικού κόστους.

Τα πιο πάνω συγκριτικά πλεονεκτήματα συμβάλλουν στη συγκέντρωση μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε ορισμένους οικονομικούς κλάδους. Οι κλάδοι αυτοί ομαδοποιούνται σε οκτώ κατηγορίες. Τρεις από τις κατηγορίες αυτές επηρεάζονται άμεσα από τον τόπο χωροθέτησης των επιχειρήσεων, τρεις άλλες κατηγορίες επηρεάζονται από τη διαδικασία παραγωγής και οι υπόλοιπες δύο κατηγορίες δέχονται επιδράσεις από την αγορά.

Αναλυτικότερα, οι οκτώ κατηγορίες οικονομικών κλάδων, στους οποίους παρατηρείται έντονη συγκέντρωση μικρομεσαίων επιχειρήσεων, είναι οι ακόλουθες: (Kaldor N., 1956)

I. Κατηγορίες χωροθετικών επιδράσεων

- Βιομηχανίες με παραγωγική διαδικασία διεσπαρμένων πρώτων υλών.
- Προϊόντα που απευθύνονται σε τοπικές αγορές και με σχετικά υψηλό μεταφορικό κόστος.
- Επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών.

II. Κατηγορίες παραγωγικών επιδράσεων

- Διαχωρίσιμες μεταποιητικές λειτουργίες.
- Χειροτεχνήματα ή ακριβής χειροτεχνική εργασία.
- Λειτουργίες απλής συναρμολόγησης, ανάμειξης ή τελειώματος.

III. Κατηγορίες επιδράσεων αγοράς

- Διαφοροποιημένα προϊόντα με μικρές οικονομίες κλίμακας.
- Επιχειρήσεις που εξυπηρετούν μικρές αγορές.

3.3 Συμπληρωματικότητα μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ανάπτυξης των σύγχρονων μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι ο συμπληρωματικός χαρακτήρας τους ως προς τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Στα πλαίσια των σύγχρονων οικονομιών, οι σχέσεις μεταξύ μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων παραμένουν εν μέρει ανταγωνιστικές, αλλά ταυτοχρόνως έχουν γίνει σε ένα αξιοσημείωτο βαθμό, συμπληρωματικές και ακόμη σχέσεις άμεσης συνεργασίας, με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να εξειδικεύονται σε καθορισμένες οικονομικές δραστηριότητες, όπου παρουσιάζουν συγκεκριμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα. Οι σχέσεις συμπληρωματικότητας μεταξύ μικρομεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων, έχουν αποτελέσει τη βάση για την εκπόνηση προγραμμάτων και την εφαρμογή πολιτικών, με στόχο την οικοδόμηση συνθηκών βιωσιμότητας για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Η συμπληρωματικότητα, μεταξύ επιχειρήσεων, εμφανίζεται κυρίως στις αναπτυγμένες και, σε πολύ μικρότερο βαθμό, στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Διακρίνονται δύο μορφές: η έμμεση και η άμεση συμπληρωματικότητα. (Kindleberger C., 1958).

I. Έμμεση συμπληρωματικότητα

Με τον όρο “έμμεση συμπληρωματικότητα”, δηλώνεται ο καταμερισμός οικονομικών δραστηριοτήτων μεταξύ μικρών και μεγάλων μονάδων, ο οποίος λαμβάνει χώρα χωρίς άμεσες συμφωνίες ή συμβόλαια και είναι συνέπεια της απουσίας ανταγωνιστικών διαδικασιών και της επιλογής κάθε επιχείρησης, εκείνων των οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οποίες παρέχουν στην επιχείρηση τις μεγαλύτερες δυνατότητες κέρδους.

Στα πλαίσια της λειτουργίας της σύγχρονης οικονομίας, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα πρέπει να προσαρμοστούν σε μία ανταγωνιστική συνύπαρξη με τα μεγάλα οικονομικά συγκροτήματα, είτε συμπληρώνοντας τα κενά που δημιουργεί η τυποποιημένη μαζική παραγωγή των μεγάλων επιχειρήσεων, είτε υιοθετώντας δραστηριότητες, στις οποίες παρουσιάζουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Σε μία δυναμική οικονομία, όσον αφορά τις σχέσεις έμμεσης συμπληρωματικότητας, ο άριστος καταμερισμός των οικονομικών δραστηριοτήτων δεν παραμένει σταθερός, αλλά μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου. Επίσης, επηρεάζεται από τον τόπο χωροθέτησης των επιχειρήσεων, διότι αποτελεί συνάρτηση μιας σειράς μεταβλητών, όπως είναι το μεταφορικό κόστος, το επίπεδο του εισοδήματος, ο βαθμός εκσυγχρονισμού των καταναλωτικών προτιμήσεων και η παραγωγική διαδικασία.

II. Άμεση συμπληρωματικότητα

Με τον όρο “άμεση συμπληρωματικότητα”, δηλώνεται η σχέση μεταξύ βιομηχανικών επιχειρήσεων στα πλαίσια της οποίας, η μία επιχείρηση συστηματικά χρησιμοποιεί τα προϊόντα της άλλης, ως εισροή για τη δική της λειτουργία. Τέτοιες σχέσεις χαρακτηρίζουν σύγχρονες βιομηχανικές δομές. Το δίκτυο των σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων, στο οποίο η μία επιχείρηση λειτουργεί ως προμηθευτής της άλλης

λης, είναι εξαιρετικά σύνθετο στις αναπτυγμένες οικονομίες. Η ευαίσθητα προσαρμοσμένη εξειδίκευση, η οποία απαιτείται σε τέτοιου είδους σχέσεις, είναι από τους βασικούς παράγοντες της αποτελεσματικότητας του δευτερογενούς τομέα παραγωγής και του προηγμένου βιοτικού επιπέδου.

Διακρίνονται δύο μορφές άμεσης συμπληρωματικότητας, μεταξύ μικρομεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων: η πρώτη μορφή αφορά τη σχέση, όπου τα προϊόντα της μεγάλης βιομηχανίας αποτελούν εισροή για την παραγωγική διαδικασία της μικρής επιχείρησης και αποκαλείται απώτερη μεταποίηση (*further manufacturing*). Η δεύτερη μορφή αφορά τη σχέση στα πλαίσια της οποίας, η μικρή επιχείρηση είναι προμηθευτής της μεγάλης και αποκαλείται υπεργολαβία (*subcontracting*). Και οι δύο μορφές πολλές φορές δηλώνονται με τον όρο “επικουρική παραγωγή”. (Bredo W., 1960).

α) Απώτερη μεταποίηση

Αυτή η μορφή συμπληρωματικότητας είναι ελάχιστα διαδεδομένη στις νεοεκβιομηχανιζόμενες χώρες, ενώ αντιθέτως χαρακτηρίζει τις αναπτυγμένες οικονομίες. Πολλές μικρές κλίμακας επιχειρήσεις με παραγωγική δραστηριότητα, που συνίσταται στην συναρμολόγηση ή στην παραγωγή τελικών προϊόντων, χρησιμοποιούν ως εισροή για την παραγωγική διαδικασία προϊόντα μεγάλων βιομηχανικών μονάδων.

Οι μεγάλες επιχειρήσεις ενδιαφέρονται να διευρύνουν την έκταση και την αποτελεσματική χρήση των προϊόντων τους από άλλες μεταποιητικές μονάδες και γι’ αυτό το λόγο συχνά παρέχουν τεχνικές συμβουλές, διεξάγουν έρευνες και παρέχουν τα αποτελέσματα των ερευνών και στους πελάτες τους, προσφέρουν επιχειρηματικές συμβουλές και σε ορισμένες περιπτώσεις δάνεια, για να μπορέσουν νέες επιχειρήσεις να ξεκινήσουν ή σε παλαιότερες να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους. Στις αναπτυγμένες οικονομίες αυτή η διαδικασία είναι μία σημαντική πηγή τεχνικών συμβουλών και άλλων μορφών βοήθειας, που είναι διαθέσιμες στις μικρές επιχειρήσεις.

β) Υπεργολαβία

Υπάρχουν δύο βασικοί τύποι σχέσεων υπεργολαβίας μεταξύ μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων και αρκετές ενδιάμεσες διαβαθμίσεις. Στον πρώτο τύπο, η μι-

κρή επιχείρηση συμπεριφέρεται περίπου ως ένας απλός πωλητής και πρακτικά έχει ένα συζητήσιμο βαθμό αληθινής εξάρτησης από τη μεγάλη επιχείρηση. Σ' αυτή την περίπτωση, η μικρομεσαία επιχείρηση είναι ένας ανεξάρτητος υπεργολάβος. Αυτή η μορφή υπεργολαβίας κυριαρχεί στη Β. Αμερική και στην Ευρώπη.

Στο δεύτερο τύπο, η μικρή επιχείρηση είναι συνολικά η κυρίως εξαρτώμενη από ένα μεγάλο καταναλωτή, ο οποίος παίρνει ολόκληρη ή σχεδόν ολόκληρη την παραγωγή και με τον οποίο είναι άμεσα συνδεδεμένη, ακόμη και αν νομικά είναι ανεξάρτητη. Η μικρή επιχείρηση είναι ένας υποταγμένος ή αιχμάλωτος υπεργολάβος. Αυτός ο τύπος υπεργολαβίας συναντάται κυρίως στην Ιαπωνία, όπου η υπεργολαβία από μεγάλες προς μικρές επιχειρήσεις, είναι πολύ διαδεδομένη και οι μικροί επιχειρηματίες είναι εξαρτημένοι από έναν ή ορισμένους μεγάλους καταναλωτές, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι στην Ευρώπη ή τη Β. Αμερική. Υποταγμένη (subordinated), δεμένη (tied) ή αιχμάλωτη (captive) είναι οι περιγραφικοί όροι, που έχουν χρησιμοποιηθεί για αυτή τη μορφή υπεργολαβίας.

3.4 Μικρομεσαία επιχείρηση και απασχόληση

Ακόμη και στις πλέον συντηρητικές εκτιμήσεις, αναγνωρίζεται η άμεση δυνατότητα που παρέχουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όσον αφορά τη δημιουργία απασχόλησης και ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης ή διογκούμενης ανεργίας.

Στη διαμόρφωση των σύγχρονων οικονομικών πολιτικών, η μικρομεσαία επιχείρηση έχει αντιμετωπιστεί ως ένα γρήγορο μέσο δημιουργίας μεγάλου αριθμού θέσεων εργασίας, με σχετικά χαμηλό κόστος κεφαλαίου. Και καθώς οι πολιτικές πιέσεις για τη λήψη άμεσων μέτρων καταπολέμησης της ανεργίας είναι πολύ ισχυρές, έχει παρατηρηθεί η τάση να θεωρούνται οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις ως το κυριότερο - αν όχι το μοναδικό - μέσο γι' αυτό το σκοπό. (Murray R., 1991).

Το θέμα της δημιουργίας απασχόλησης είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε οικονομίες με υψηλά αποθέματα εργασίας, ή όπου εμφανίζεται η λεγόμενη τεχνολογική ανεργία.

Όσον αφορά τις οικονομίες με υψηλά αποθέματα εργασίας, δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζουν την μικρομεσαία επιχείρηση ως ένα μεμονωμένο μέσο καταπολέμησης της ανεργίας, αλλά ενταγμένο σε μία συνολική αναπτυξιακή διαδικασία, που

θα δημιουργήσει σημαντικό αριθμό νέων δραστηριοτήτων, που θα αφορούν την κατασκευή απαιτούμενων ευκολιών και την ικανοποίηση αυξανόμενων αναγκών, που απορρέουν από την άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Στα πλαίσια αυτής της διαδικασίας, η μικρομεσαία επιχείρηση δεν θα πρέπει να αντιμετωπιστεί απλώς ως εργαλείο δημιουργίας θέσεων εργασίας, αλλά ως ουσιαστικός συντελεστής της αναπτυξιακής διαδικασίας, ως σύνολο. Σε αντίθετη περίπτωση, υπάρχει ο κίνδυνος να επιβαρυνθεί η οικονομία με αναποτελεσματικές μονάδες παραγωγής, οι οποίες θα προστατεύονται από ίδια συμφέροντα και θα είναι δύσκολο να σταματήσουν ή να μεταβάλουν τη λειτουργία τους, όταν αλλάζουν οι οικονομικές συνθήκες. (Chinitz B., 1961).

Επίσης, ο εκσυγχρονισμός της οικονομίας και ειδικότερα του δευτερογενούς τομέα παραγωγής, έχει θετικές, αλλά και αρνητικές επιδράσεις στην απασχόληση. Στις περιπτώσεις, όπου ο εκσυγχρονισμός της βιομηχανίας έχει τη μορφή της εισαγωγής νέων προϊόντων, τα οποία δεν εκτοπίζουν τα παλαιά, ή σύγχρονων σχεδιασμών και μεθόδων, που συνεπάγονται καλύτερη ποιότητα ή χαμηλότερο κόστος παραγωγής, έχουν ως αποτέλεσμα την επέκταση της αγοράς και για παλαιά προϊόντα παρουσιάζεται άμεση αύξηση των θέσεων εργασίας στο δευτερογενή τομέα παραγωγής. Παράλληλα, η εμφάνιση νέων κλάδων μεταποίησης έχει ως συνέπεια αύξηση των θέσεων εργασίας, λόγω αυξανόμενων αναγκών για βιομηχανικές πρώτες ύλες, μεταφορές, χονδρικό και λιανικό εμπόριο, χρηματοδοτικές υπηρεσίες, υπηρεσίες για την εγκατάσταση και επιδιόρθωση βιομηχανικών αγαθών και πολλών άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων, που σε μεγάλο βαθμό αναλαμβάνονται από μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η πρόοδος της οικονομίας έχει ως συνέπεια την αύξηση των εσόδων των εργαζομένων και μία γενικότερη άνοδο του βιοτικού επιπέδου, με δευτερογενείς επιδράσεις στη ζήτηση κυρίως καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, δημιουργώντας νέα πεδία οικονομικής δραστηριότητας, στα οποία σημαντικό μερίδιο κατέχουν μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Ο εκσυγχρονισμός της οικονομίας έχει και αρνητικές επιδράσεις στις περιπτώσεις όπου καλύτερα ή φθηνότερα προϊόντα από νέες σύγχρονες επιχειρήσεις ανταγωνίζονται άμεσα, προϊόντα παραδοσιακών επιχειρήσεων, εξαναγκάζοντας τις να μειώσουν ή και να διακόψουν τη δραστηριότητά τους, με αποτέλεσμα τη μείωση ευκαιριών για απασχόληση και την εμφάνιση τεχνολογικής ανεργίας.

Το καθαρό αποτέλεσμα των θετικών και αρνητικών επιδράσεων του εκσυγχρονισμού της οικονομίας στην απασχόληση εξαρτάται από μία σειρά παραγόντων όπως είναι η συνολική κατάσταση της οικονομίας και η πορεία της αναπτυξιακής διαδικασίας, το είδος των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στη πρώτη φάση εκσυγχρονισμού και η δυνατότητα προσαρμογής των παραδοσιακών παραγωγών στις νέες συνθήκες της αγοράς.

Παρά τα προβλήματα, τα οποία παρουσιάζονται σε πολλές περιπτώσεις, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν σημαντική πηγή θέσεων εργασίας, όχι μόνο στις αναπτυσσόμενες, αλλά και στις αναπτυγμένες χώρες, τόσο σε παραδοσιακούς, όσο και σε σύγχρονους κλάδους, καθώς και σε κλάδους της λεγόμενης υψηλής τεχνολογίας, καλύπτοντας όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων μιας σύγχρονης οικονομίας.

3.5 Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τεχνολογία

Η επιταχυνόμενη εξέλιξη της επιστημονικής γνώσης, που παρατηρήθηκε τις τελευταίες δεκαετίες, επέφερε σημαντικές αλλαγές στη συνολική δομή των βιομηχανικών συστημάτων, σε παγκόσμια κλίμακα, με την εμφάνιση νέων επιχειρήσεων και παραγωγικών κλάδων, που στοχεύουν στην κάλυψη νέων απαιτήσεων, άμεσα συνδεδεμένων με την τεχνολογία και την καινοτομία.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα αυτού του νέου οικονομικού συνόλου, λόγω της ικανότητάς τους να αντιδρούν γρήγορα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς, της προθυμίας να αναλάβουν δραστηριότητες με υψηλό βαθμό επιχειρηματικού κινδύνου και τις καλύτερης εσωτερικής επικοινωνίας, σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Πριν προχωρήσουμε στον καθορισμό του ρόλου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη διαμόρφωση ενός νέου οικονομικού πλαισίου είναι σκόπιμο να ορίσουμε τις έννοιες τεχνολογία και καινοτομία.

Τεχνολογία, σύμφωνα με τον Galbraith, είναι “η συστηματική εφαρμογή επιστημονικής ή άλλης οργανωμένης γνώσης για πρακτικούς σκοπούς”. Με βάση αυτό τον ορισμό, η τεχνολογία είναι ένα ευρύ σύνολο, το οποίο περιλαμβάνει τις επιστημονικές γνώσεις, αλλά και τις λύσεις των πρακτικών προβλημάτων, δηλαδή αυτό

που ονομάζουμε τεχνογνωσία, καθώς και τα εργαλεία και τους μηχανισμούς, που χρησιμοποιούνται για να επιτευχθούν αυτές οι λύσεις.

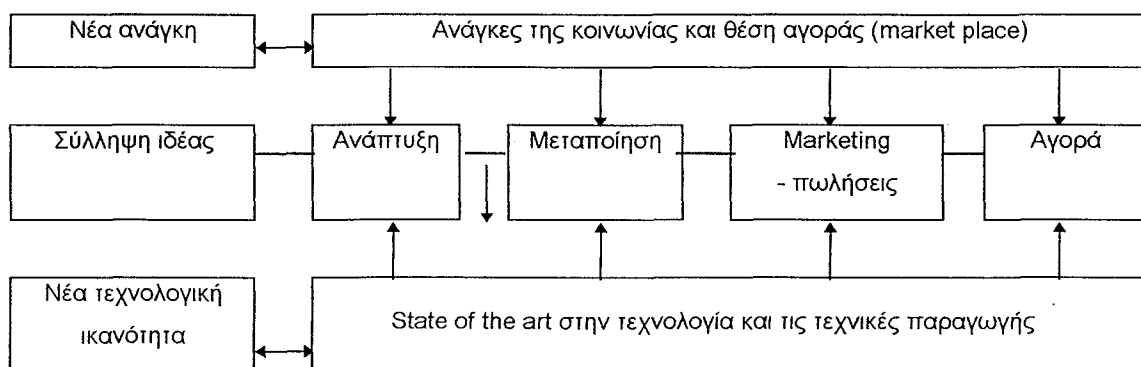
Καινοτομία, μπορεί να θεωρηθεί η συνολική διαδικασία της υιοθέτησης μιας ιδέας στην παραγωγή ενός προϊόντος και, τελικά, στην πώλησή του. Η καινοτομία περιλαμβάνει την αρχική ανακάλυψη και πολλά ενδιάμεσα στάδια εφαρμογής, όπως η έρευνα, η ανάπτυξη, η παραγωγή και το marketing. (Monck et al, 1988).

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (1982), ως καινοτομία μπορεί να θεωρηθεί:

- Ένα ήδη γνωστό προϊόν, το οποίο έχει παραχθεί με νέα υλικά.
- Ένας νέος συνδυασμός υφιστάμενων προϊόντων, που παρέχουν βελτιωμένο αποτέλεσμα.
- Προσαρμογή ενός υφιστάμενου προϊόντος, για την ικανοποίηση νέων αναγκών.
- Ένα νέο προϊόν που χρησιμοποιείται για να ικανοποιήσει μια νέα λειτουργία
- Μια νέα διαδικασία, η οποία χρησιμοποιείται για την παραγωγή νέου ή παραδοσιακού προϊόντος.

Στο σχήμα που ακολουθεί, παρουσιάζεται η άμεση σύνδεση καινοτομίας και παραγωγικής διαδικασίας.

Διάγραμμα 5.2: Σύνδεση καινοτομίας - παραγωγικής διαδικασίας

Πηγή: Rothwell (1983)

Στην πράξη διακρίνονται διάφορες μορφές καινοτομίας, ως αποτέλεσμα του διαφορετικού βαθμού καινοτομικότητας, που χαρακτηρίζει κάθε καινοτομία. Οι μορφές αυτές ταξινομούνται σε τέσσερις κατηγορίες: (Schumpeter J., 1939)

Στη **πρώτη κατηγορία**, κατατάσσονται οι βασικές καινοτομίες, οι οποίες είναι κάτι εντελώς νέο και έχουν επιδράσεις σε ευρύτατα οικονομικά σύνολα.

Στη **δεύτερη κατηγορία**, εντάσσονται οι πρωτοβάθμιες καινοτομίες, οι οποίες στηρίζονται σε βασικές καινοτομίες, παράγονται από μία επιχείρηση και είναι κάτι εντελώς νέο για τη γενική οικονομική δραστηριότητα.

Η **τρίτη κατηγορία**, περιλαμβάνει τις δευτερογενείς καινοτομίες. Οι δευτερογενείς καινοτομίες παράγονται από μία επιχείρηση και δεν αποτελούν κάτι νέο για τη παγκόσμια οικονομία, παρά μόνο για την εθνική οικονομία στα πλαίσια της οποίας λειτουργεί η συγκεκριμένη επιχείρηση.

Στη **τέταρτη κατηγορία** ανήκουν οι τριτογενείς καινοτομίες, οι οποίες είναι εφαρμογές ή βελτιώσεις καινοτομιών προηγούμενων κατηγοριών και κυρίως δευτερογενών καινοτομιών.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις υιοθετούν κυρίως, καινοτομίες των τριών τελευταίων κατηγοριών. Και αυτό, διότι οι βασικές καινοτομίες είναι συνήθως αποτέλεσμα σχεδιασμένης έρευνας και ανάπτυξης, που πραγματοποιούνται από μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, με πλήθος θυγατρικών και σε πολλές περιπτώσεις, σε συνεργασία με ερευνητικά, πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Στον πίνακα που ακολουθεί, παρουσιάζονται τα τέσσερα στάδια καινοτομιών και το πεδίο δράσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων:

Πίνακας 5.1: Στάδια καινοτομίας

Καινοτομία		Βασική		Πρωτογενής		Δευτερογενής		Τριτογενής
Ιδέες, ανακαλύψεις	Οικονομική εφικτότητα	Προϊόντος	Διάχυση	Προϊόντος	Διάχυση	Προϊόντος	Διάχυση	Προϊόντος
		Διαδικασίας		Διαδικασίας		Διαδικασίας		Διαδικασίας
		Οργάνωσης		Οργάνωσης		Οργάνωσης		Οργάνωσης
		Αγοράς		Αγοράς		Αγοράς		Αγοράς
Έρευνα	Ανάπτυξη	Ανταλλαγή πληροφορήσης (διάχυση)						
ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ								
ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ								

Πηγή: Kok J. - Pellenbarg P., (1987)

Αν και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις πρακτικά δεν συμμετέχουν στη παραγωγή βασικών καινοτομιών, ωστόσο παίζουν σημαντικό ρόλο στη διάχυσή τους, ιδιαίτερα στα πρώτα στάδια του κύκλου ζωής της καινοτομίας.

Το μικρό μέγεθος και η ευελιξία που χαρακτηρίζει αυτές τις επιχειρήσεις τους επιτρέπει να παίρνουν στρατηγικές αποφάσεις γρήγορα και να πρωτοπορούν στην εφαρμογή ενός σημαντικού αριθμού καινοτομιών.

Επιπλέον, οι ειδικές σχέσεις συμπληρωματικότητας, που αναπτύσσονται μεταξύ μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων, καθιστούν σε πολλές περιπτώσεις τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις μέσο διάχυσης καινοτομιών. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε σχέσεις υπεργολαβίας όπου η μεγάλη επιχείρηση μαζί με τα καθήκοντα, τα οποία αναθέτει στη μικρομεσαία, μεταβιβάζει και ένα σημαντικό μέρος της τεχνογνωσίας της προκειμένου να επιτευχθεί ένα ικανοποιητικό επίπεδο ποιότητας στα παραγόμενα από τον υπεργολάβο προϊόντα.

Τέλος, θα πρέπει να γίνει ειδική αναφορά για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις των κλάδων υψηλής τεχνολογίας. Ένα από τα ειδικά χαρακτηριστικά αυτών των κλάδων είναι η παρουσία μεγάλου αριθμού ανεξάρτητων μικρομεσαίων μονάδων, οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλές δαπάνες για ερευνητικές δραστηριότητες και χρήση καινοτομιών στην παραγωγή νέων προϊόντων. Πολλές από αυτές τις εταιρείες ιδρύθηκαν από επιστήμονες-ερευνητές που αποφάσισαν να περάσουν από την επιστημονική, ερευνητική δραστηριότητα στην επιχειρηματική δράση. Οι μικρές επιχειρήσεις αυτών των κλάδων αναπτύσσονται πολύ γρήγορα και έχουν τάση για σημαντική επέκταση, γεγονός που τις καθιστά ιδιαίτερα ελκυστικές στους σχεδιαστές πολιτικής και συχνά οδηγεί τη χωροθέτησή τους σε συγκροτήματα ανάπτυξης, όπως οι τεχνοπόλεις.

3.6 Προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Πολιτικές και μέσα αντιμετώπισής τους

Λόγω του περιορισμένου μεγέθους τους, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις παρουσιάζουν σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία τους επιτρέπουν να λειτουργούν στα πλαίσια μιας σύγχρονης οικονομίας και να αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα της. Όμως, το μέγεθος δημιουργεί στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και σημαντικά προβλήματα, τα οποία λειτουργούν ως τροχοπέδη στην εύρυθμη λει-

τουργία τους και την εξέλιξή τους. Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι τα ακόλουθα:

- Δυσκολίες χρηματοδότησης που αποτελούν εμπόδιο στο στάδιο ίδρυσης των επιχειρήσεων και σε ορισμένες φάσεις ανάπτυξής τους.
- Διαρθρωτικές αδυναμίες σε θέματα διαχείρισης, διότι λόγω του περιορισμένου μεγέθους, σε πολλές περιπτώσεις, ο επιχειρηματίας αναλαμβάνει μόνος του όλα τα διαχειριστικά καθήκοντα.
- Απουσία μιας σειράς υπηρεσιών, που συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητα και την ανάπτυξη της επιχείρησης. Τις υπηρεσίες αυτές οι μεγάλες επιχειρήσεις μπορούν να τις παρέχουν στον εαυτό τους, θέτοντας έτσι σε μειονεκτική θέση τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που δεν έχουν τέτοιες δυνατότητες.
- Πολύπλοκο νομικό και διοικητικό περιβάλλον, το οποίο οι μεγάλες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν με ειδικές υπηρεσίες, ενώ οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις δέχονται δυσανάλογες επιβαρύνσεις.
- Ιδιαίτερη ευαισθησία σε περιβαλλοντικούς παράγοντες, οι οποίοι μπορούν σε μεγάλη κλίμακα να επηρεάσουν τη λειτουργία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Τρεις είναι οι μορφές πολιτικής για την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. (Rothwell R., 1985). Η πρώτη μορφή είναι η **παθητική πολιτική**, η οποία αντανάκλα την άποψη ότι, αφού εξετάστηκαν όλες οι πλευρές του θέματος, δεν υπάρχει τίποτα σχετικά με την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, που να απαιτεί κάποια μορφή παρέμβασης.

Η δεύτερη μορφή είναι η **προστατευτική πολιτική**, μία πολιτική σχεδιασμένη για να προστατέψει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις από τον ανταγωνισμό μεγαλύτερων ή περισσότερο σύγχρονων μονάδων, μέσω επιλεκτικής φορολόγησης ή συμβολαίων προτίμησης.

Αντίθετα με τις δύο προηγούμενες, η τρίτη μορφή, η **αναπτυξιακή πολιτική** έχει ως στόχο να δημιουργήσει οικονομικά βιώσιμες επιχειρήσεις, που θα συνεισφέρουν θετικά στην οικονομία και στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου, γενικότερα, χωρίς να έχουν την ανάγκη ειδικών επιδοτήσεων. Η φιλοσοφία αυτής της πολιτικής είναι η υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, όχι δημιουργώντας προβλήματα σε άλλες ανταγωνιστικές μονάδες, αλλά η παροχή βοήθειας για την υιοθέτηση

νέων μεθόδων οργάνωσης και παραγωγής και σε ορισμένες περιπτώσεις, βοήθεια για την μετακίνηση προς άλλες, περισσότερα υποσχόμενες δραστηριότητες.

Η αναπτυξιακή πολιτική, η οποία υιοθετείται σε όλες τις σύγχρονες οικονομίες έχει στη διάθεσή της, ένα ευρύ φάσμα μέσων για την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Τα μέσα αυτά ταξινομούνται σε δύο ομάδες: (Hosmer A., 1957)

Η πρώτη ομάδα μέσων στοχεύει στη δημιουργία μιας σειράς ευκολιών ανάπτυξης με τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την παροχή εργοστασιακών χώρων και κτιρίων, υπηρεσιών που διευκολύνουν το στρατηγικό σχεδιασμό και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων, διευκολύνσεις στη προμήθεια υλικών και εξοπλισμού, ανάπτυξη διαφόρων μορφών διεπιχειρηματικής συνεργασίας.

Η δεύτερη ομάδα μέσων έχει ως στόχο τη βελτίωση της διαχείρισης (management) με την παροχή διαφόρων μορφών συμβουλευτικών υπηρεσιών, τη δυνατότητα ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης για τους επιχειρηματίες - managers και το επιβλέπον προσωπικό των επιχειρήσεων και τέλος, την παροχή υπηρεσιών βιομηχανικής έρευνας.

Εκτός όμως από τα μέσα άμεσης υποστήριξης, με τα οποία παρεμβαίνουν κρατικές, περιφερειακές ή τοπικές αρχές υπέρ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, υπάρχει και μία μορφή έμμεσης υποστήριξης, η οποία συνίσταται στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος φιλικού προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που θα επιδρά θετικά και δεν θα εμποδίζει τη λειτουργία και ανάπτυξή τους. αυτό το φιλικό περιβάλλον συνδέεται με τη δημιουργία ενός καλού πολιτικού κλίματος και πολιτικής σταθερότητας, την παρουσία μιας δυναμικής επεκτεινόμενης οικονομίας, την ορθολογική ανάπτυξη φυσικών και ανθρώπινων πόρων, την παροχή βασικών ευκολιών και υπηρεσιών με επικέντρωση στις υποδομές και στη διαμόρφωση ενός θεσμικού, νομικού και διοικητικού πλαισίου απλού και φιλικού προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

4. Ο ρόλος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην τοπική ανάπτυξη

Η υιοθέτηση, από τα μέσα της δεκαετίας του '70, του προτύπου της ενδογενούς ανάπτυξης στις περιφερειακές πολιτικές, συνέβαλε στον επαναπροσδιορισμό του ρόλου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στα πλαίσια των σύγχρονων οικονομιών.

Το πρότυπο της τοπικής ανάπτυξης, που στήριξε την εκβιομηχάνιση και την οικονομική ανάπτυξη σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, δεν μπόρεσε να επιτύχει τη διάχυση των αποτελεσμάτων της ανάπτυξης από τους πόλους προς τις περιφέρειες, ενώ παράλληλα εμφανίστηκαν έντονα δυαδικά, αλλά και φαινόμενα διαρθρωτικής οπισθοδρόμησης. Η αναζήτηση λύσεων στα προβλήματα που προαναφέρθηκαν, οδήγησε στην υιοθέτηση του προτύπου της τοπικής ανάπτυξης, σύμφωνα με το οποίο, η ανάπτυξη μιας τοπικής κοινωνίας είναι αποτέλεσμα της αξιοποίησης του ενδογενούς δυναμικού της. Οι συνθήκες αυτές διαμόρφωσαν ένα νέο οικονομικό περιβάλλον, στο οποίο οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν βασικό τμήμα της συνολικής αναπτυξιακής διαδικασίας για δύο λόγους:

Πρώτον, διότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν την κύρια έκφραση της τοπικής επιχειρηματικότητας και συμβάλλουν αποφασιστικά στην αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού μιας περιοχής και,

Δεύτερον, διότι σε μία περίοδο διογκούμενης ανεργίας, σε παγκόσμια κλίμακα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν αναδειχθεί σε μία από τις κυριότερες εστίες δημιουργίας θέσεων εργασίας. (Garafoli G., 1992).

Άμεση συνέπεια των προαναφερθέντων ήταν η σημαντική αύξηση του αριθμού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 στη πλειοψηφία των προηγμένων βιομηχανικών οικονομιών παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του ποσοστού απασχόλησης στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό των αρχών της δεκαετίας του '70. (Storey, 1988).

Το πρότυπο της τοπικής ανάπτυξης στηρίζεται σε ορισμένες προϋποθέσεις, οι οποίες αποτελούν ουσιαστικούς παράγοντες για την επιτυχία της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Η πρώτη προϋπόθεση είναι η ανάδυση της τοπικής επιχειρηματικότητας, ουσιώδες στοιχείο της ζωτικότητας και της γενικότερης ευημερίας της τοπικής οικονομίας.

Η δεύτερη προϋπόθεση είναι η συγκράτηση του ανθρώπινου κεφαλαίου και η μείωση της εξωτερικής μετανάστευσης από τις φτωχότερες περιοχές, έτσι ώστε η τοπική κοινότητα να διατηρεί την πληθυσμιακή βάση που είναι απαραίτητη για την αναπτυξιακή διαδικασία.

Η ανάπτυξη ενός υγιούς κλάδου μικρομεσαίων επιχειρήσεων παρέχει στην τοπική οικονομία αυτές τις προϋποθέσεις και συνεπώς η στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, όχι μόνο κρίνεται απαραίτητη, αλλά επιπλέον εντάσσεται στα πλαίσια μιας ευρύτερης αναπτυξιακής προοπτικής από την πλευρά των πολιτικών της τοπικής ανάπτυξης.

Προς την κατεύθυνση αυτή υπάρχει ένα πλήθος πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται κυρίως από τις τοπικές αρχές. Οι πρωτοβουλίες αυτές έχουν τη μορφή οργανισμών υποστήριξης που παρέχουν συμβουλές, πληροφόρηση, κατάρτιση, τεχνική υποστήριξη, ακόμη και χρηματοδοτική βοήθεια, αλλά και δημιουργία διεπιχειρηματικής συνεργασίας, ενώ παράλληλα μπορούν να συμβάλουν στην ίδρυση τοπικών αναπτυξιακών εταιρειών, one stop business centres, οργανισμούς και ενώσεις μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Η στενή αλληλεξάρτηση μεταξύ τοπικής ανάπτυξης και μικρομεσαίων επιχειρήσεων, προσδίδει στην αυξανόμενη υποστήριξη προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις μία ευρύτερη κοινωνικο-οικονομική διάσταση κριτικής κατά των παραδοσιακών πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης και υποστήριξης της υιοθέτησης του προτύπου της τοπικής ανάπτυξης.

5. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Οι διεθνείς οικονομικές συγκυρίες επηρέασαν αναπόφευκτα τη θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ανάπτυξη, η ανταγωνιστικότητα και η απασχόληση, αποτελούν μία τριπλή προβληματική που έχει ενταχθεί σήμερα στις κύριες προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη Λευκή Βίβλο καθορίζονται οι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες δράσεις, που

είναι απαραίτητο να αναληφθούν για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί, σχετικά με τις προαναφερθείσες προβληματικές και όπου οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο.

Ειδικότερα, όσον αφορά την απασχόληση, σε μία εποχή όπου η ανεργία εμφανίζεται ως ένα από τα κυριότερα προβλήματα των κρατών-μελών της Ένωσης, η συμβολή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι καθοριστική. Σύμφωνα με την τρίτη έκθεση «Επιχειρήσεις στην Ευρώπη» (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1994), αποκαλύπτει ότι περίπου το 92% των κοινοτικών επιχειρήσεων απασχολούν λιγότερους από 10 εργαζόμενους, ενώ το 7,9% απασχολούν από 10 μέχρι 499 εργαζόμενους. Οι επιχειρήσεις με περισσότερους από 500 εργαζόμενους αντιπροσωπεύουν μόνο το 0,1% του συνόλου των επιχειρήσεων. Εξάλλου, η κατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων με 0 - 9 υπαλλήλους, συνεισφέρει στην απασχόληση πολύ περισσότερο από ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις (33,3% έναντι 24,7%), ενώ οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις με 10 - 499 υπαλλήλους απασχολούν το 42% του εργατικού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει ειδικές πολιτικές για τη στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Θα γίνει μία περιληπτική αναφορά σε ορισμένες σημαντικές δράσεις, οι οποίες είναι σημαντικές και σκιαγραφούν την πολιτική της Ένωσης σε θέματα που αφορούν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Οι πρώτες πρωτοβουλίες ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του '70. Το 1970, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στα άλλα συμβουλευτικά σώματα το Colonna Report, ένα υπόμνημα για τη Βιομηχανική Πολιτική της Κοινότητας. Όμως, οι προτάσεις που περιλαμβάνονταν στο Colonna Report θεωρήθηκαν πολύ ριζοσπαστικές για την εποχή και δεν βρήκαν ανταπόκριση από τα κράτη-μέλη. Παρόλα αυτά, η πολιτική της Κοινότητας για την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων συνεχίστηκε με μια μελέτη που ξεκίνησε το 1971 η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, σχετικά με τη θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Αυτή η μελέτη ήταν η πρώτη οργανωμένη προσπάθεια προσέγγισης των προβλημάτων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και υπήρξε εισήγηση προς την Κοινότητα για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων. Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, οι ενέργειες υπέρ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων περιορίστηκαν σε θεωρητικό επίπεδο.

Κατά τη δεκαετία του '80 ο χαρακτήρας της Κοινοτικής πολιτικής αλλάζει. Οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται, έχουν περισσότερο συγκεκριμένη και ενεργητική μορφή. Το 1983 ανακηρύσσεται ως Ευρωπαϊκό Έτος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ενέργεια που στόχευε στην προώθηση μιας μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης για τα προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Το 1984, η Κοινότητα εξέδωσε μία ανασκόπηση των υφιστάμενων Κοινοτικών πολιτικών σχετικά με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Το Μάρτιο του 1985, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθόρισε ως ένα από τους τέσσερις άξονες προτεραιότητας της Κοινοτικής Δράσης, τη δημιουργία και ανάπτυξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Στις αρχές του 1986, ορίστηκε ο Abel Matutes, ο πρώτος Επίτροπος ειδικός και άμεσα υπεύθυνος για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. την ίδια περίοδο, υπό την προεδρία του Abel Matutes, μία ομάδα ειδικών αξιωματούχων της Κοινότητας άρχισε να προετοιμάζει τη νέα Κοινοτική πολιτική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η νέα πολιτική δεν είχε τη μορφή άμεσης επιδότησης προς τις επιχειρήσεις, αλλά στόχευε στην ορθολογική αξιοποίηση των ήδη υφιστάμενων πόρων για τη δημιουργία ενός συνόλου νέων, βελτιωμένων υπηρεσιών. Επίσης, δεν ενδιαφέρθηκε να προτείνει προγράμματα, τα οποία μπορούσαν να εφαρμοστούν καλύτερα σε εθνικό επίπεδο.

Τον Ιούνιο του 1986, συστήθηκε ένα ανεξάρτητο συμβουλευτικό σώμα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (Task Force) με στόχο να συντονίσει όλες τις σχετικές Κοινοτικές δραστηριότητες και να βοηθήσει στη δημιουργία - σε Κοινοτικό επίπεδο - ενός μηχανισμού επίλυσης των προβλημάτων, που αντιμετώπιζαν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Τον Αύγουστο του 1986, η Commission δημοσίευσε μία περίληψη προτάσεων για ένα Πρόγραμμα Δράσης για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Στόχος του προγράμματος ήταν η προώθηση, σε χρονικό ορίζοντα μεγαλύτερο των δύο ετών, μελλοντικών δράσεων, στις οποίες θα συμμετείχαν όλοι οι οργανισμοί - δημόσιοι και ιδιωτικοί - που ενδιαφέρονταν για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και θα αφορούσαν θέματα επαγγελματικής κατάρτισης, πληροφόρησης, εξαγωγών, δημιουργίας επιχειρήσεων και προώθησης καινοτομιών, διεπιχειρηματικής (interfirm) και διαπεριφερειακής (interregional) συνεργασίας και παροχής κεφαλαίων.

Η έντονη δραστηριότητα που παρατηρήθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του '80 είναι αναμφισβήτητα στενά συνδεδεμένη με την πολιτική της ενδογενούς ανά-

πτυξης, που υιοθετήθηκε από την Κοινότητα και υλοποιήθηκε με συγκεκριμένα μέτρα πολιτικής, κυρίως, στα πλαίσια δράσης του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Συνέπεια αυτού του κλίματος ήταν, η Κοινότητα να αναλαμβάνει συνεχώς πρωτοβουλίες για την προώθηση της ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, χρησιμοποιώντας τα ήδη υπάρχοντα ή σχεδιάζοντας νέα μέτρα, χρηματοδοτικής κυρίως φύσεως, με τη μορφή παροχών ή δανείων. Κύριοι φορείς αυτών των πρωτοβουλιών υπήρξαν η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Η δεκαετία του '90 και κυρίως η μετάβαση στην Ενιαία Αγορά, παρέχουν νέες δυνατότητες, αλλά ταυτοχρόνως δημιουργούν και νέα σύνθετα προβλήματα, τα οποία πρέπει να αντιμετωπίσουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Γι' αυτό το λόγο, κρίθηκε αναγκαία η ενίσχυση της συμμετοχής των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε κοινοτικά προγράμματα, ώστε να ενταχθούν σε ένα ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον, να προσαρμοστούν συντομότερα στις αλλαγές, που πραγματοποιούνται, να αναπτύξουν συνεργασίες μεταξύ τους και να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη από τις πολιτικές καινοτομίες, έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ήδη, από τα τέλη της δεκαετίας του '80, άρχισε η υλοποίηση προγραμμάτων με στόχο να υποστηριχθούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε τομείς, όπως η τηλεπικοινωνιακή υποδομή, η έρευνα και ανάπτυξη, η ανταγωνιστικότητα, οι τεχνολογίες πληροφορικής, η ποιότητα προϊόντων, η συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων, η επαγγελματική κατάρτιση. Ενδεικτικά αναφέρονται τα προγράμματα STAR και TELEMATIQUE, STRIDE, ESPRIT, VALUE και SPRINT, BRITE-FURAM, EUROMANAGEMENT - Rand TD Audits, CRAFT, PRISMA, RETEX, EUROFORM, MENTOR. Επίσης, μία σειρά πρωτοβουλιών, όπως η «Κοινοτική Πρωτοβουλία M.M.E.» και η πρωτοβουλία «ADAPT», με στόχο να καλύψουν τα κενά που υπήρξαν στα διάφορα προγράμματα, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι τα κράτη-μέλη δεν χρησιμοποίησαν επαρκώς τις δυνατότητες, που προσφέρονταν για την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Το 1994, με ανακοίνωση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, παρουσιάστηκε το «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα υπέρ των M.M.E. και της Βιοτεχνίας». Η εκπόνηση ενός τέτοιου προγράμματος, κρίθηκε αναγκαία επειδή αποδείχθηκε

ότι τα μέχρι τότε προγράμματα και πρωτοβουλίες δεν είχαν καταφέρει να κινητοποιήσουν όλο το δυναμικό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα δεν στοχεύει να αντικαταστήσει τις υπόλοιπες δράσεις, που αναλαμβάνονται σε εθνικό ή κοινοτικό επίπεδο, ούτε να επηρεάσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στόχος του είναι να συγκεντρώσει τις ήδη υφιστάμενες, αλλά και νέες πρωτοβουλίες, σε ένα συνοπτικό πλαίσιο, εξασφαλίζοντας έτσι τη συνεκτικότητά τους και θεωρεί την εταιρική σχέση μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων μερών, ουσιαστικό παράγοντα για την συζήτηση και την επιτυχία των σχετικών ενεργειών. Το πρόγραμμα προβλέπει δύο τύπους δράσεων:

πρώτον: μέτρα που ευνοούν τις συνεργασίες σε κάθε κράτος-μέλος και, εάν κρίνεται απαραίτητο, και το συντονισμό τους και αφορούν στη βελτίωση του περιβάλλοντος των επιχειρήσεων, μέσω της διοικητικής απλοποίησης και της τόνωσης των μέτρων στήριξης, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, και

δεύτερον: καθορισμός της συμβολής την οποία προτίθεται να παράσχει η Ευρωπαϊκή Ένωση προς τις επιχειρήσεις, όσον αφορά το νομικό και φορολογικό περιβάλλον και ορισμένα άμεσα μέτρα στήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Κεφάλαιο 6

ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΙΣ

1. Ορισμός

Η χρονική περίοδος από την δεκαετία του '70 μέχρι σήμερα, χαρακτηρίζεται από ένα πρωτοφανή οικονομικό μετασχηματισμό, που συνδέεται με την εξέλιξη της τεχνολογίας.

Η εποχή όπου η τεχνολογία αναπτυσσόταν χωρίς σημαντικές επιστημονικές εισροές, φαίνεται ότι ανήκει οριστικά στο παρελθόν. Σήμερα, δεν μπορεί να υπάρξει τεχνολογική πρόοδος, χωρίς επιστημονική γνώση. Βρισκόμαστε πλέον στην εποχή της «Science based technology», δηλαδή της τεχνολογίας που βασίζεται στην επιστήμη. Αυτή η μορφή της τεχνολογίας δεν είναι απλώς μία νέα οικονομική εισροή, αλλά αποτελεί τμήμα μιας συνολικής κοινωνικής διαδικασίας, που προσδιορίζει τις κοινωνικές ανάγκες, επιβάλλει τη συγκρότηση γνώσεων και τεχνικών μέσων για την ικανοποίησή τους, προωθεί νέους πυρήνες βιομηχανικής δράσης με κλαδικές και

χωρικές διαστάσεις και έχει ως αποτέλεσμα, τη δημιουργία ενός νέου μέσου οικονομικής και περιφερειακής πολιτικής, της Τεχνόπολης.

Ως Τεχνόπολη, μπορεί να οριστεί ένα χωρικό σύνολο, στο οποίο εντάσσονται δραστηριότητες, που τείνουν στη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των σχέσεων έρευνας και επιχειρήσεων, με σκοπό την προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας και μέσω τη νέα τεχνολογία. (Ν. Κόνσολας, 1990)

Σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση Τεχνοπόλεων, για να χαρακτηριστεί ένας χώρος συγκέντρωσης οικονομικών δραστηριοτήτων ως Τεχνόπολη, πρέπει να συγκεντρώνει τις ακόλουθες λειτουργίες:

Πρώτον, να διαθέτει τυπική και λειτουργική σχέση με ένα ή περισσότερα πανεπιστήμια ή άλλα ιδρύματα Ανώτερης Εκπαίδευσης και Ερευνητικά Κέντρα.

Δεύτερον, να είναι σχεδιασμένο κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ενθαρρύνεται η ίδρυση και ανάπτυξη βασισμένων στη γνώση βιομηχανιών.

Τρίτον, να έχει διοικητική λειτουργία με κύρια αρμοδιότητα, τη μεταφορά τεχνολογίας και επιχειρηματικής εμπειρίας στις εγκατεστημένες στην Τεχνόπολη επιχειρήσεις.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι, εκτός από τον όρο «Τεχνόπολη», χρησιμοποιούνται και διάφορες άλλες παρεμφερείς ονομασίες όπως, Ερευνητικό Πάρκο, Τεχνολογικό Πάρκο, Επιχειρησιακό Πάρκο, Κέντρο Καινοτομίας κ.λπ., για να περιγράψουν παρόμοιες αναπτυξιακές συγκεντρώσεις, που έχουν κύριο άξονα δράσης τη μεταφορά τεχνολογίας.

Ο Μ. Lacave (1990), δίνει ένα σύντομο ορισμό για κάθε ένα από τους προαναφερθέντες όρους:

Τεχνόπολη είναι μία σφαιρική θεώρηση του χώρου, που συνδέει την πολιτιστική, κοινωνική, οικονομική ανάπτυξη μιας πόλης, με ένα σχέδιο θεμελίωσης αυτών των εξελίξεων, στις βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας.

Με τον όρο τεχνοπόλος, δηλώνεται ένας τεχνολογικός πόλος με την ίδια ακριβώς έννοια με το τεχνολογικό πάρκο ή ίσως με την έννοια των κέντρων μεταφοράς τεχνολογίας. Οι όροι «Τεχνόπολη» και «Τεχνοπόλος» υποδηλώνουν τελείως διαφορετικές αναπτύξεις.

Στο τεχνολογικό πάρκο αναπτύσσονται δραστηριότητες βιομηχανικής έρευνας, αλλά και παραγωγικές δραστηριότητες, που αφορούν την παραγωγή αγαθών, αλλά και την παροχή υπηρεσιών.

Τα επιστημονικά πάρκα είναι προσανατολισμένα κυρίως σε ερευνητικές δραστηριότητες.

Τα κέντρα καινοτομιών και τα κέντρα μεταφοράς τεχνολογίας είναι κτίρια ιδιωτικών ή δημόσιων εταιρειών, που παρέχουν υπηρεσίες για τη διευκόλυνση και σύνδεση της έρευνας με τη βιομηχανία.

Εκκολαπτήριο είναι ένα μέρος, όπου ανθεί η δημιουργικότητα νέων καινοτόμων επιχειρήσεων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε ένα τύπο θεώρησης, ευρύτερο από αυτό του εκκολαπτηρίου. Πρόκειται για τα Κέντρα Επιχειρησιακής Καινοτομίας, που είναι μία αντίληψη παροχής υπηρεσιών για τη δημιουργία νέων καινοτόμων εταιρειών. Με αυτή την έννοια, ένα Κέντρο Επιχειρησιακής Καινοτομίας, μπορεί να συνοδεύεται από ένα εκκολαπτήριο, που είναι ένα κτίριο ή και όχι. Επίσης, μπορεί να συνδέεται και με περισσότερα από ένα εκκολαπτήρια.

Τα Επιχειρησιακά Πάρκα, είναι ουσιαστικά εμπορικός όρος και αφορά μία θεώρηση των πολυσύνθετων και πολύπλοκων πάρκων βιομηχανικών δραστηριοτήτων.

Όμως, όλες οι ονομασίες, εκτός του όρου «Επιχειρησιακό Πάρκο», υποδηλώνουν συγκεντρώσεις με βασική λειτουργία το συνδυασμό επιστημονικής έρευνας και βιομηχανικής, με κύριο στόχο την ανάπτυξη.

Γενικά, η μορφή και η ονομασία που παίρνουν οι οργανωμένοι χώροι εγκατάστασης επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, είναι σε μεγάλο βαθμό, συνάρτηση των τοπικών συνθηκών. Έτσι, στις Η.Π.Α. και το Βέλγιο έχουμε τα Ερευνητικά Πάρκα, στη Μεγάλη Βρετανία, την Ιρλανδία και την Ολλανδία, τα Επιστημονικά Πάρκα, στη Γερμανία, τα Τεχνολογικά Κέντρα και τα Κέντρα Καινοτομιών, ενώ στη Γαλλία, την Ιαπωνία, την Αυστραλία και την Ισπανία, τις Τεχνοπόλεις.

Ο όρος Τεχνόπολη στη ξένη βιβλιογραφία συνδέεται με τις ελληνικές λέξεις «πόλις», «τεχνική» και «τεχνολογία». Οι διεθνείς οργανισμοί, η Γαλλία και η Ιαπωνία, έχουν υιοθετήσει επίσημα, με τη νομική έννοια τον όρο «Τεχνόπολη». Η ονομασία αυτή κερδίζει συνεχώς έδαφος και στη διεθνή βιβλιογραφία.

2. Η ιστορία των Τεχνοπόλεων

Η αρχική ιδέα για τη δημιουργία Τεχνόπολης, γεννήθηκε στις Η.Π.Α. Τα Επιστημονικά Πάρκα των Η.Π.Α., όπως αποκαλούν εκεί τις Τεχνοπόλεις, ήταν και παραμένουν τα σημαντικότερα παγκοσμίως. Η εμπειρία από την ανάπτυξη των Τεχνοπόλεων στις Η.Π.Α., παρουσιάζεται με την περιγραφή της πορείας τριών πολύ σημαντικών τεχνοπόλεων των Η.Π.Α.

Η πρώτη Τεχνόπολη δημιουργήθηκε το 1951 στο San Francisco της Καλιφόρνια από τον καθηγητή Frederick Terman, με σκοπό να ενισχύσει τα οικονομικά του Πανεπιστημίου του Stanford. Πρόκειται για την περίφημη τεχνόπολη της Silicon Valley. Η δημιουργία της, αλλά και η μετέπειτα επιτυχημένη πορεία της τεχνόπολης, οφείλονταν στο συνδυασμό των εξής τριών χωροθετικών παραγόντων: υψηλού επιπέδου εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, εγκατάσταση επιχειρήσεων παραγωγής ηλεκτρονικών και λειτουργία στρατιωτικών βάσεων, που αποτέλεσαν την πρώτη αγορά προϊόντων υψηλής τεχνολογίας.

Από το 1949, το πανεπιστήμιο του Stanford είχε αρχίσει προσπάθειες για την ανάπτυξη ενός χώρου, που θα συνδύαζε ένα ελκυστικό περιβάλλον με την πρόσβαση στις ερευνητικές και τεχνικές δραστηριότητες των τμημάτων του Πανεπιστημίου, σε μία έκταση 2.640 m², που είχε στην κυριότητά του, κοντά στην Πανεπιστημιούπολη του Palo Alto. Μετά από ένα αργό ξεκίνημα, κατάφερε να προσελκύσει στη τεχνόπολη μεγάλες εταιρείες, όπως η Kodak, ενώ παράλληλα, και οι ίδιοι οι ακαδημαϊκοί του Stanford δημιούργησαν εταιρείες, που αναπτύχθηκαν με πολύ γρήγορους ρυθμούς και σύντομα εξελίχθηκαν σε πολυεθνικές, όπως η Hewlett Packard και η Syntex.

Στις μέρες μας, στη τεχνόπολη της Silicon Valley, που εκτείνεται πλέον από το Palo Alto έως τη νότια άκρη του κόλπου του San Francisco, υπάρχουν (Dorfman, 1983) 51 επιστημονικά πάρκα, στα οποία είναι χωροθετημένες πάνω από 3.000 επιχειρήσεις παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, με περισσότερες από 200.000 θέσεις εργασίας.

Η περίπτωση της Silicon Valley αποτελεί μία καθαρή συμβίωση ιδιωτικών επενδύσεων και του πανεπιστημίου του Stanford.

Στη Βοστώνη, τον πυρήνα δημιουργίας της Τεχνόπολης Route 128 αποτέλεσαν το Massachusetts Institute of Technology, το M.I.T., το πανεπιστήμιο του Harvard και ορισμένες επιχειρήσεις παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Και σ' αυτή την περίπτωση, η επιτυχία ήταν πολύ μεγάλη. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '70 είχαν αναπτυχθεί στην Τεχνόπολη Route 128, 16 επιστημονικά πάρκα, που προσέφεραν περίπου 250.000 θέσεις εργασίας σε βιομηχανίες παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και κυρίως, ηλεκτρονικών σε μία απόσταση 30 μιλίων από το κέντρο της Βοστόνης. (Dorfman, 1983).

Στην επιτυχημένη εξέλιξη των δύο τεχνοπόλεων συνέβαλαν ουσιαστικά ορισμένοι, κοινοί και για τις δύο περιπτώσεις, παράγοντες, οι οποίοι είναι:

Πρώτον: τα ερευνητικά προγράμματα, που αναπτύχθηκαν από τα πανεπιστήμια και οι νέες εταιρείες που δημιουργήθηκαν από τους πτυχιούχους και το εκπαιδευτικό προσωπικό των πανεπιστημίων.

Δεύτερον: το δίκτυο πληροφόρησης, που υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχημένη πορεία και των δύο τεχνοπόλεων.

Τρίτον: το γεγονός ότι και στις δύο περιπτώσεις υπήρξε μία σημαντική εταιρεία, που αποτέλεσε το κλειδί για την ανάπτυξη της τεχνόπολης. Η εταιρεία-κλειδί στην περίπτωση της Silicon Valley ήταν η Hewlett Packard, ενώ στην τεχνόπολη Route 128 ήταν η Digital Equipment (D.E.C.).

Τέταρτο: και οι δύο τεχνοπόλεις συνδέονται με τα σημαντικότερα στους τομείς τους πανεπιστήμια: το πανεπιστήμιο του Stanford στην ηλεκτρονική μηχανική, το Massachusetts Institute of Technology (M.I.T.) στους υπολογιστές και το πανεπιστήμιο του Harvard, στην επιχειρηματική εκπαίδευση.

Εκτός όμως, από τους προαναφερθέντες παράγοντες, που είναι ενδογενείς για τη διαδικασία ανάπτυξης των δύο τεχνοπόλεων, υπάρχουν και ορισμένοι εξωτερικοί παράγοντες που συνέβαλαν αποφασιστικά στην επιτυχημένη πορεία αυτών των τεχνοπόλεων. Οι παράγοντες αυτοί συνδέονται με τη δράση των ομοσπονδιακών και πολιτειακών αρχών και είναι οι εξής:

Πρώτον: οι κρατικές προμήθειες για την άμυνα καθώς και οι προμήθειες που αφορούν διαστημικά προγράμματα και που αποτελούν μία πολύ σημαντική αγορά για τα προϊόντα των εταιρειών που είναι χωροθετημένες στις τεχνοπόλεις. Πα-

ράλληλα, ωφελούνται και θυγατρικές διαφόρων εταιρειών, που ασχολούνται αποκλειστικά με ερευνητικές δραστηριότητες. Οι στρατιωτικές βάσεις αποτέλεσαν την πρώτη αγορά προϊόντων υψηλής τεχνολογίας της Silicon Valley, ενώ το 1982, σύμφωνα με σχετική μελέτη του Joint Economic Congress, το 30% των συνολικών εσόδων της τεχνόπολης Route 128 προερχόταν από κρατικά συμβόλαια για αμυντικές προμήθειες.

Δεύτερον: Οι επενδύσεις τόσο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης όσο και των τοπικών αρχών σε έργα υποδομής, τα οποία βοηθούν την ανάπτυξη, επέδρασαν θετικά στην εξέλιξη των δύο τεχνοπόλεων.

Μία άλλη, διαφορετική περίπτωση, είναι εκείνη του Research Triangle Park στη Βόρεια Καρολίνα, που ιδρύθηκε το 1959 από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, σε συνεργασία με τις πολιτειακές αρχές, με σκοπό να εξασφαλίσει απασχόληση στους πτυχιούχους τριών γειτονικών πανεπιστημίων: του University of North Carolina στο Chapel Hill, του North Carolina State University στο Raleigh και του Duke University στο Durham. Δύο χρόνια ενωρίτερα, το 1957, είχε ιδρυθεί το Research Triangle Foundation με δωρεές 1,5 εκατομμυρίου δολαρίων από την πολιτεία της Βόρειας Καρολίνα, ένα μη κερδοσκοπικό ίδρυμα με σκοπό να αναπτύξει το πάρκο και να εξασφαλίσει τη συμμετοχή των τριών γειτονικών πανεπιστημίων. Το Research Triangle Foundation ήταν υπεύθυνο για τη δημιουργία του ερευνητικού πάρκου, το οποίο περιήλθε στην κατοχή των τριών πανεπιστημίων με την αποπεράτωσή του. Τα τρία πανεπιστήμια ίδρυσαν το Research Triangle Institute με δωρεά έκτασης 170 εκταρίων από το Research Triangle Foundation και με δάνειο 300.000 δολαρίων. Στη δεκαετία του '80, ο προϋπολογισμός του Ινστιτούτου ήταν πάνω από 65 εκατομμύρια δολάρια.

Αρχικά, η ανάπτυξη του Research Triangle Park ήταν αργή. Με μία ακριβοπληρωμένη διαφημιστική εκστρατεία κατάφερε να προσελκύσει θυγατρικές σημαντικών εταιρειών. Το πιο ουσιαστικό βήμα, όμως, έγινε το 1965, όταν η IBM ανακοίνωσε ότι θα έκτιζε στο Research Triangle Park ερευνητικές εγκαταστάσεις σε έκταση 1.700 στρεμμάτων και θα εγκαθιστούσε στην περιοχή 500 οικογένειες. Αργότερα, στο τέλος της δεκαετίας του '60 και στις αρχές της δεκαετίας του '70, το Research Triangle Park κατάφερε να προσελκύσει σημαντικές ομοσπονδιακές εγκαταστάσεις, με αποτέλεσμα τη δημιουργία 2.300 θέσεων εργασίας. Στο τέλος της δε-

καετίας του '80 απασχολούνταν γύρω στα 30.000 άτομα σε δραστηριότητες έρευνας και ελαφρών κατασκευών. (Αντζουλάτος, 1990)

Το παράδειγμα των επιστημονικών πάρκων στις Η.Π.Α. άρχισε να βρίσκει μιμητές σε ολόκληρο τον κόσμο.

Στον Καναδά λειτουργούν από τις αρχές της δεκαετίας του '80, 10 περίπου επιστημονικά πάρκα. Από αυτά, τα οκτώ βρίσκονται στο Δυτικό Καναδά και ιδρύθηκαν από τις τοπικές αρχές. Έχουν λίγους ή καθόλου μισθωτές και, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, δεν γνώρισαν επιτυχία ανάλογη με εκείνη των επιστημονικών πάρκων των Η.Π.Α.

Στην Ευρώπη, οι αρχικές πρωτοβουλίες για τη δημιουργία τεχνόπολης ανήκουν στη Γαλλία. Το 1969, μία ομάδα επιστημόνων κάτω από την καθοδήγηση του Pierre Laffite, διευθυντού της Ecoles des Mines de Paris και με την ενεργό υποστήριξη του Alpes Maritimes Regional Council, δημιούργησαν την τεχνόπολη Sophia Antipolis, έξω από τη Νίκαια, σε μικρή απόσταση από το αεροδρόμιο της πόλης, με θέα στη Μεσόγειο, που υπήρξε η πρωτοπόρος στην ιδέα των τεχνοπόλεων στη Γαλλία. Την περίοδο 1970-1975 ιδρύθηκαν οι τεχνοπόλεις στη Grenoble και στη Nancy. Από τότε μέχρι σήμερα, δεν έχουν σταματήσει οι δραστηριότητες για την ίδρυση τεχνοπόλεων σε ολόκληρη τη Γαλλία.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70 δημιουργήθηκαν τα πρώτα επιστημονικά πάρκα της Μεγάλης Βρετανίας, στο Εδιμβούργο και το Κέιμπριτζ. Το 1971, το πανεπιστήμιο Herriot Watt άρχισε να μεταφέρεται από το κέντρο της πόλης του Εδιμβούργου σε μία νέα περιοχή, στη δυτική πλευρά της πόλης. Δίπλα στη πανεπιστημιούπολη, σε μία δενδροφυτεμένη έκταση 120 στρεμμάτων, δημιουργήθηκε ένα ερευνητικό κέντρο. Επειδή η περιοχή είναι ζώνη πρασίνου δεν επιτρέπονται οι παραγωγικές δραστηριότητες, εκτός από την παραγωγή πρωτοτύπων προϊόντων και τη λειτουργία πειραματικών εργαστηρίων. Παρόμοια ήταν και η πορεία της ανάπτυξης του επιστημονικού πάρκου του Cambridge, με τη διαφορά ότι στην περίπτωση αυτή, εκτός από τις ερευνητικές, ενισχύονται και οι επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Στη δεκαετία του '70 δεν δημιουργήθηκαν στη Βρετανία άλλα επιστημονικά πάρκα. Η ύφεση, όμως, που γνώρισε η Βρετανική οικονομία από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και η συνεχώς διογκούμενη ανεργία οδήγησαν τόσο την κυβέρνηση,

όσο και τις τοπικές αρχές να θεωρήσουν τα επιστημονικά πάρκα ως μέσο τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας και καταπολέμησης της ανεργίας, ιδιαίτερα στις περιοχές όπου τα προβλήματα αυτά παρουσιάζονταν οξυμένα. Παράλληλα, η μείωση των κυβερνητικών χορηγήσεων προς τα πανεπιστήμια ανάγκασαν την πανεπιστημιακή κοινότητα να αναζητήσει άλλες πηγές εσόδων. Η συμμετοχή σε ερευνητικά πάρκα και η συνεργασία με τη βιομηχανία ήταν μία πολύ προσοδοφόρος δραστηριότητα.

Με εξαίρεση τη Γαλλία, τη Μεγάλη Βρετανία και το Βέλγιο - όπου επίσης εκδηλώθηκε έντονο ενδιαφέρον εκ μέρους της Κυβέρνησης για τη δημιουργία τεχνοπόλεων, από τις αρχές της δεκαετίας του '70 - στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες η δραστηριότητα για την ίδρυση τεχνοπόλεων εμφανίστηκε από τις αρχές της δεκαετίας του '80. Σ' όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες, δημόσιοι, αλλά και ιδιωτικοί φορείς ανέλαβαν πρωτοβουλίες και παρουσίασαν σημαντικά σχέδια για την ανάπτυξη τεχνοπόλεων, οι οποίες στην Ευρωπαϊκή περίπτωση αναπτύχθηκαν με πολύ ταχύτερους ρυθμούς από ότι στις Η.Π.Α. Το 1980, σε ολόκληρη την Ευρώπη υπήρχαν 10 τεχνοπόλεις, στις οποίες είχαν εγκατασταθεί 400 περίπου εταιρείες. Το 1990, βρίσκονταν σε πλήρη λειτουργία 125 τεχνοπόλεις, που φιλοξενούσαν περίπου 4.200 εταιρείες, ενώ άλλες 52 τεχνοπόλεις βρίσκονταν στο στάδιο της κατασκευής. (Αντζουλάτος, 1990)

Η δεκαετία του '80 υπήρξε καθοριστική για την υπόθεση των τεχνοπόλεων και στην Ιαπωνία, παρά το γεγονός ότι οι αρχικές πρωτοβουλίες τοποθετούνται στα μέσα της δεκαετίας του '60. Το 1980, το Ιαπωνικό Υπουργείο Διεθνούς Εμπορίου και Βιομηχανίας (Ministry of International Trade and Industry) εξήγγειλε τη δημιουργία της Τεχνόπολης, με στόχο τη σύνδεση της βιομηχανικής δραστηριότητας με την επιστημονική γνώση και την έρευνα, σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, δημιουργώντας μία σύγχρονη και αποτελεσματική δομή. Οι Ιαπωνικές τεχνοπόλεις βασίζονται στα πρότυπα των Η.Π.Α. και, κυρίως, στο πρότυπο της Silicon Valley και αποτελούν γιγαντιαίες αναπτύξεις, που περιλαμβάνουν στα όριά τους πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά, με συνολικό πληθυσμό από 100.000 - 650.000 κατοίκους και δραστηριότητες προσανατολισμένες σε κλάδους της υψηλής τεχνολογίας.

Σήμερα, στην Ιαπωνία υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός τεχνοπόλεων, που φιλοξενούν αξιόλογες δραστηριότητες.

Μικρότερης κλίμακας τεχνολόγεις δημιουργήθηκαν στη διάρκεια της δεκαετίας του '80 και σε ορισμένες άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, όπως είναι το επιστημονικό πάρκο Shinshuu στην Ταϊβάν, το Dae Doc στην Κορέα, το Επιστημονικό Πάρκο της Σιγκαπούρης, το Επιστημονικό Πάρκο της Μπανγκόκ, που ιδρύθηκε σε συνεργασία με το Ασιατικό Ινστιτούτο Τεχνολογίας. Οι τεχνολόγεις αυτές είναι μικρού μεγέθους και πλησιάζουν περισσότερο τα Ευρωπαϊκά πρότυπα, παρά εκείνα των Η.Π.Α. ή της Ιαπωνίας.

Την ίδια περίοδο, δηλαδή στη δεκαετία του '80, έκαναν την εμφάνισή τους οι τεχνολόγεις και στην Αυστραλία. Σ' αυτή την περίπτωση πρόκειται για αναπτυξιακές συγκεντρώσεις, χωροθετημένες σε εξαιρετικές τοποθεσίες, που προσφέρουν περιβάλλον πανεπιστημιούπολης, εγκαταστάσεις υψηλού επιπέδου και για ευρύτατη ποικιλία υπηρεσιών, πολύ καλή διαμόρφωση του χώρου, αυστηρό έλεγχο στις χρήσεις γης και στο βαθμό ανοικοδόμησης. Ορισμένες τεχνολόγεις διευθύνονται από τις τοπικές αρχές και άλλες από ιδιωτικούς φορείς.

3. Η συμβολή των τεχνολόγων στην περιφερειακή ανάπτυξη

Οι τεχνολόγεις, ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης των βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας και της επιτακτικής ανάγκης σύνδεσης της ερευνητικής δραστηριότητας με την παραγωγική διαδικασία, επηρέασαν καθοριστικά τη συνολική διαδικασία της περιφερειακής ανάπτυξης και χρησιμοποιήθηκαν από τους φορείς άσκησης περιφερειακής πολιτικής, ως μέσο για την επίλυση πολυσύνθετων περιφερειακών προβλημάτων.

Η αυξανόμενη επίδραση των τεχνολόγων στη διαδικασία της περιφερειακής ανάπτυξης και η ανάδειξή τους ως ένα από τα κύρια μέσα περιφερειακής πολιτικής οφείλεται σε δύο λόγους: αφ' ενός μεν στο γεγονός ότι η περιφερειακή πολιτική, που βασίστηκε στο πρότυπο της πόλικής ανάπτυξης και εφαρμόστηκε σε ευρεία κλίμακα μέχρι τη δεκαετία του '70, ενώ αρχικά συνέβαλε στην ανάπτυξη της οικονομίας, δεν μπόρεσε να δώσει λύση σε ουσιώδη περιφερειακά προβλήματα, που αφορούσαν την σύγκλιση των περιφερειών και τη βαθμιαία εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων, ούτε προφύλαξε τις περιφερειακές οικονομίες από τις δυσμενείς επιδράσεις των δύο πετρελαϊκών κρίσεων. Ήταν επόμενο λοιπόν, οι φορείς ά-

σκησης περιφερειακής πολιτικής να αναζητήσουν νέα μέσα, που θα προσέφεραν λύση στα σημαντικά περιφερειακά προβλήματα που αντιμετώπιζαν. Αφ' ετέρου, στο γεγονός ότι η ανάπτυξη των κλάδων υψηλής τεχνολογίας, υπήρξε μία επανάσταση με οικονομικές κυρίως, αλλά και κοινωνικές προεκτάσεις. Το απόθεμα των γνώσεων αποτελεί πλέον το κύριο πλεονέκτημα και τη σπουδαιότερη πηγή ευημερίας, εκτοπίζοντας τη γη, την εργασία και το κεφάλαιο, ως τους πλέον σημαντικούς συντελεστές στα σύγχρονα παραγωγικά συστήματα. Έτσι, δημιουργούνται νέες δυνατότητες ανάπτυξης, όχι μόνο σε κεντρικές μητροπολιτικές περιφέρειες, αλλά και σε περιφέρειες με προβλήματα καθυστέρησης ή οπισθοδρόμησης, που οφείλονταν στην ανεπάρκεια των «κλασικών» βασικών συντελεστών παραγωγής ή στην αδυναμία των περιφερειακών οικονομιών να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις των διαπεριφερειακών και διεθνών αγορών.

Πώς παρεμβαίνουν, όμως, οι τεχνολόγεις στη διαδικασία της περιφερειακής ανάπτυξης; Καθώς οι εθνικές και περιφερειακές οικονομίες αναπτύσσονται, είναι πιθανό να δημιουργηθούν αυξανόμενες ανισορροπίες μεταξύ δύο περιφερειών, που οφείλονται στη δομή των περιφερειακών οικονομιών, στο βαθμό εκβιομηχάνισης και στο είδος της βιομηχανικής δραστηριότητας κάθε περιφέρειας. Μπορούμε να διακρίνουμε τρεις ομάδες βιομηχανιών.

Η *πρώτη ομάδα*, που περιλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό των βιομηχανικών μονάδων αφορά βιομηχανικές δραστηριότητες, που υποχρεώνονται να χωροθετηθούν σε κεντρικές περιφέρειες, λόγω της δημιουργίας οικονομιών συσσώρευσης. Στη *δεύτερη ομάδα* περιλαμβάνονται βιομηχανίες με μικρό ποσοστό προστιθέμενης αξίας και η δραστηριότητά τους είναι η μεταποίηση προϊόντων του πρωτογενούς τομέα παραγωγής. Οι μονάδες αυτές μπορούν να αναπτυχθούν σε οποιαδήποτε περιφέρεια, εκτός από τις κεντρικές περιφέρειες με υψηλό βαθμό αστικοποίησης. Τέλος, μία *τρίτη ομάδα* βιομηχανικών μονάδων βασίζεται στην εκμετάλλευση τοπικών πόρων, όπως είναι μεταλλεύματα άνθρακα ή σιδήρου και βρίσκονται συγκεντρωμένες σε ορισμένες περιφέρειες ή ακόμη στην ευρύτερη περιοχή ορισμένων πόλεων.

Σε όλες τις περιπτώσεις εμφανίζονται αυξανόμενες περιφερειακές διαφορές σε δείκτες ανάπτυξης, όπως είναι το κατά κεφαλή εισόδημα, ο ρυθμός αύξησης του εισοδήματος ή το ποσοστό ανεργίας. Παράλληλα, η συνεχιζόμενη συγκέντρωση στις αναπτυγμένες κεντρικές περιφέρειες έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αρνητι-

κών εξωτερικών οικονομιών, όπως είναι η κυκλοφοριακή συμφόρηση, το υψηλό κόστος κατοικίας, η ατμοσφαιρική ρύπανση. Η δημιουργία περιφερειακών ανισοτήτων θεωρείται επιβλαβής, τόσο σε όρους ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης, όσο και σε όρους εθνικής αποτελεσματικότητας. Έτσι, ο αντικειμενικός σκοπός της εθνικής εκβιομηχάνισης πρέπει να συμπληρωθεί από ένα περιφερειακό σκοπό: να συγκεντρωθεί η διαδικασία σε εκείνες τις περιφέρειες όπου εμφανίζεται να είναι περισσότερο αναγκαία. Σ' αυτό το σημείο παρεμβαίνουν οι τεχνολόγους, συμβάλλοντας στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε νέες βιομηχανικές δραστηριότητες, που σχεδιάζονται για να αντικαταστήσουν παλαιές θέσεις εργασίας, κυρίως σε δραστηριότητες σχετικές με τον πρωτογενή τομέα ή παλαιότερες βιομηχανικές δραστηριότητες, που ακολουθούν φθίνουσα πορεία και είναι αποτέλεσμα παλαιότερων περιόδων εκβιομηχάνισης, όπως είναι σιδηροβιομηχανίες, χαλυβουργεία, ναυπηγεία, ακόμη και αυτοκινητοβιομηχανίες.

Μία άλλη μορφή επίδρασης των τεχνολόγων στη διαδικασία της περιφερειακής ανάπτυξης, είναι η συμβολή τους στην αναδιάρθρωση της περιφερειακής οικονομίας. Οι τεχνολόγους, μέσω της σύνδεσης έρευνας και παραγωγής και της διάχυσης καινοτομιών στην περιφέρεια, βοηθούν την περιφερειακή οικονομική δραστηριότητα να αποσυρθεί από βιομηχανικούς κλάδους, στους οποίους αντιμετωπίζει έντονο ανταγωνισμό και να μετακινηθεί προς μορφές παραγωγής, που στοχεύουν να καλύψουν τις ανάγκες εξειδικευμένων αγορών (niche markets) και στις οποίες μπορούν να αναπτύξουν συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Μία τρίτη, πολύ σημαντική μορφή συμβολής των τεχνολόγων στην περιφερειακή ανάπτυξη αφορά τη δημιουργία συνέργιας. Η συνέργια είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται ευρύτατα σε θέματα σχετικά με την καινοτομία και την ανάπτυξη της υψηλής τεχνολογίας, αλλά είναι πολύ δύσκολο να οριστεί με ακρίβεια. Μπορεί, ωστόσο, να θεωρηθεί ως η δημιουργία μιας νέας μορφής γνώσης, μέσω της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης. Συνήθως εκφράζεται με τη δημιουργία δικτύων που συνδέουν οργανισμούς διαφόρων μορφών, δημόσιους και ιδιωτικούς, κερδοσκοπικούς και μη κερδοσκοπικούς, μικρού και μεγάλου μεγέθους, μέσα σε ένα σύστημα, το οποίο ενθαρρύνει την ελεύθερη κυκλοφορία της γνώσης και μέσω αυτής τη δημιουργία καινοτομίας.

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τρεις είναι οι αντικειμενικοί σκοποί για τη χρησιμοποίηση των τεχνολόγων ως μέσου περιφερειακής πολιτικής:

- Η ανάπτυξη νέων βιομηχανικών μονάδων
- Η αναγέννηση φθινουσών ή στάσιμων περιφερειών
- Η δημιουργία καινοτομικού περιβάλλοντος

Αυτοί οι σκοποί όχι μόνο δεν είναι ταυτόσημοι, αλλά σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να είναι και αντιφατικοί. Η επιλογή προτεραιοτήτων είναι ένα κρίσιμο θέμα, όπου εμπλέκονται εθνικές και περιφερειακές προτεραιότητες, βραχυπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι αντικειμενικοί στόχοι και το οποίο θα επηρεάσει τη συνολική στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης, τη στρατηγική δημιουργίας υποδομών και κυρίως, τη πολιτική χωροθέτησης των επιχειρήσεων.

Η δράση των τεχνολόγων ως μέσου περιφερειακής πολιτικής, αλλά και ορισμένα χαρακτηριστικά τους, καθορίζονται από το επίπεδο ανάπτυξης της περιφερειακής οικονομίας. Στις λιγότερο αναπτυγμένες οικονομίες, οι τεχνολόγοι στοχεύουν στην προσέλκυση επενδυτών και στη χωροθέτηση επιχειρήσεων στην περιφέρεια. Η κρατική πολιτική στήριξης των τεχνολόγων δίνει το κύριο βάρος στους παράγοντες εκείνους που φαίνονται να είναι σημαντικοί για την προσέλκυση των επενδυτών: Δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος εργασίας, υψηλό επίπεδο κατοικίας για τα ανώτερα στελέχη των επιχειρήσεων, πολύ καλές υποδομές συγκοινωνιών και τηλεπικοινωνιών και κυρίως εύκολη πρόσβαση σε εξειδικευμένο και καλά καταρτισμένο εργατικό δυναμικό.

Σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο ανάπτυξης στους κύριους στόχους της οικονομικής πολιτικής συγκαταλέγεται η ανάπτυξη της εφαρμοσμένης έρευνας σε ορισμένα ειδικά επιστημονικά πεδία, που συνδέονται άμεσα με τους βασικούς κλάδους της οικονομίας. Σ' αυτό το στάδιο ανάπτυξης, εκτός από τους προαναφερθέντες παράγοντες ιδιαίτερα σημαντική είναι η πανεπιστημιακή εκπαίδευση σε προπτυχιακό, αλλά και σε μεταπτυχιακό (προδιδασκτορικό) επίπεδο, σ' αντίθεση με το προηγούμενο επίπεδο ανάπτυξης όπου ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και σε καλής ποιότητας επαγγελματική κατάρτιση.

Συνεπώς, στο ενδιάμεσο επίπεδο ανάπτυξης πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα εκ μέρους της πολιτείας για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, αλλά και για την υποστήριξη των ερευνητικών δραστηριοτήτων των πανεπιστημίων και των άλλων ακαδημαϊκών ερευνητικών ιδρυμάτων. Η πολιτεία θα πρέπει, από τα πρώτα στάδια ανάπτυξης να υποστηρίξει την ανάπτυξη ακαδημαϊκών ερευνητικών ιδρυμάτων για να μπορέσει να ικανοποιήσει αργότερα ανάγκες που θα εμφανιστούν, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η ωρίμανση της ερευνητικής δραστηριότητας είναι μία μακροχρόνια διαδικασία.

Σε οικονομίες με υψηλό επίπεδο ανάπτυξης, ο ρόλος του κράτους γίνεται περισσότερο σύνθετος και λεπτός. Στους κύριους στόχους εντάσσονται η προαγωγή της βασικής έρευνας και η εφαρμογή της σε συγκεκριμένους κλάδους αιχμής. Αν και αυτό μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους, ο πλέον ενδεδειγμένος και ασφαλής είναι η ενθάρρυνση προηγμένου επιπέδου πανεπιστημιακής έρευνας σε υψηλής ποιότητας πανεπιστημιακά ιδρύματα. Αυτό μπορεί να συνεπάγεται επέκταση και μεγέθυνση των υφισταμένων πανεπιστημίων ή τη δημιουργία νέων. Σε κάθε περίπτωση τα πανεπιστήμια αποτελούν το βασικό άξονα ανάπτυξης δραστηριοτήτων υψηλής τεχνολογίας.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ

1. Κοινωνικός τομέας και τοπική ανάπτυξη

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του προτύπου της τοπικής ανάπτυξης είναι το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που επιδεικνύεται για την ικανοποίηση ειδικών αναγκών του τοπικού πληθυσμού και η ευαισθησία για τοπικά προβλήματα κοινωνικού χαρακτήρα. Αυτή η προσέγγιση συνιστά μία σημαντική συμπεριφορική, κοινωνική και ψυχολογική μεταβολή και σηματοδοτεί σύμφωνα με τον Stohr (1981) την μετάβαση από τον «Homo Economicus» την «από την κορυφή» αναπτυξιακών μοντέλων στον «Homo Socialis» του προτύπου της τοπικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τους Coffey και Polese (1984) η διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης υλοποιείται σε τέσσερα στάδια. Στο πρώτο στάδιο ιδρύονται τοπικές επιχειρήσεις, αναδύεται η τοπική επιχειρηματικότητα, αξιοποιούνται τα τοπικά επιχειρηματικά ταλέντα. Στο δεύτερο στάδιο περιλαμβάνεται η επέκταση των τοπικών επιχειρήσεων πέρα από τα όρια της περιφέρειας. Το τρίτο στάδιο αφορά τη δημιουργία

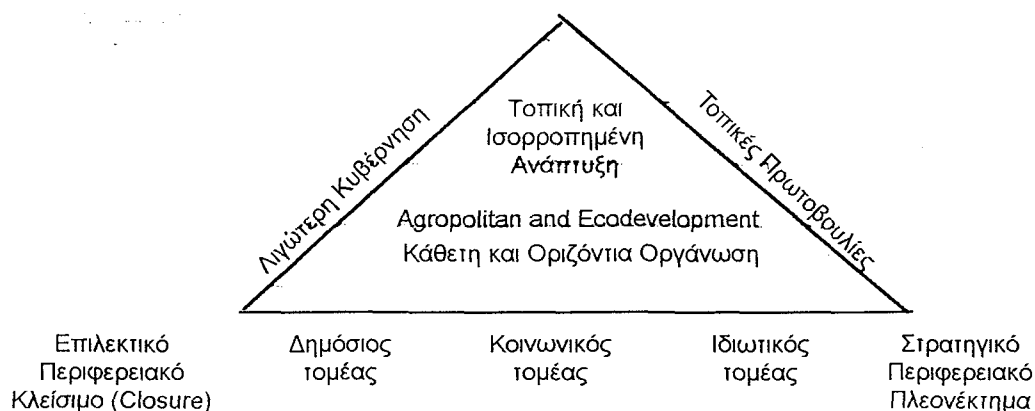
τοπικών δομών ελέγχου για την συντήρηση της ανάπτυξης σημαντικών για την τοπική ανάπτυξη δραστηριοτήτων. Το τέταρτο στάδιο περιλαμβάνει την ανάπτυξη ενός ισχυρού, τοπικά ελεγχόμενου οικονομικού τομέα.

Η δημιουργία τοπικών δομών ελέγχου και η ανάληψη τοπικών πρωτοβουλιών έχει ως στόχο την επίτευξη της απαραίτητης για την αναπτυξιακή διαδικασία διασύνδεσης της κινητικότητας των τοπικών πόρων με την ικανοποίηση βασικών αναγκών του τοπικού πληθυσμού και ιδιαίτερα των λιγότερο ευνοημένων ομάδων. Οι πρωτοβουλίες αυτές συνιστούν τον λεγόμενο «αυτόνομο» ή «κοινωνικό τομέα», ο οποίος αποτελεί βασικό συστατικό της διαδικασίας της τοπικής ανάπτυξης.

Κατά τον K. Henriques (1990) ο αυτόνομος ή κοινωνικός τομέας αποτελεί την μόνη διέξοδο για την ικανοποίηση τοπικών αναγκών που βρίσκονται εκτός των πλαισίων της κρατικής δραστηριότητας και θα παρέμεναν ανικανοποίητες εάν εξαρτώντο από την ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία.

Η διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης και η ειδική θέση που κατέχει στα πλαίσια αυτής της διαδικασίας ο κοινωνικός τομέας παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 7.1: Παράδειγμα Ανάπτυξης από τη Βάση Συμμετοχικός Δημοκρατικός σχεδιασμός βασισμένος στην εθελούσια Κοινοτική Δράση

Πηγή: Evangelinides-Arachovitou Mary, 1989.

2. Τοπικοί Αναπτυξιακοί Οργανισμοί

Η συμμετοχή του κοινωνικού τομέα στην διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης υλοποιείται με την ανάληψη πρωτοβουλιών μέσα από την δράση Αναπτυξιακών Οργανισμών. Η δραστηριότητα αυτών των Αναπτυξιακών Οργανισμών βασίζεται στις

ανθρώπινες σχέσεις και διέπεται από τις αρχές της ισότητας, της συμμετοχής, της αμοιβαιότητας, της αλληλεγγύης και της συνεργασίας το αποτέλεσμα της δραστηριότητας των Αναπτυξιακών Οργανισμών είναι άμεσα κατευθυνόμενο στην τοπική κοινωνία.

Σύμφωνα με τον J. Henriques (1990) οι τοπικοί Αναπτυξιακοί Οργανισμοί συμβάλλουν στην κινητικότητα των τοπικών πόρων, στην αύξηση της απασχόλησης και μοιάζουν να αποτελούν την εναλλακτική λύση για όλους εκείνους που δεν έχουν άλλη επιλογή.

Οι αναπτυξιακοί οργανισμοί, ανεξάρτητα από την οργανωτική μορφή την οποία έχουν πρέπει να διαθέτουν την ανάλογη εξουσία και επαρκείς πόρους που θα τους επιτρέπουν να αναλαμβάνουν δραστηριότητες σχετικά με:

- Παροχή πληροφοριών για συγκεκριμένες δραστηριότητες.
- Υπηρεσίες marketing προσαρμοσμένες στις ειδικές αναπτυξιακές στρατηγικές που χρησιμοποιούνται κατά περίπτωση.
- Συντονισμός των δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται από άλλους οργανισμούς ή ομάδες και είναι σημαντικές για την επιτυχία της συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής.

Σχετικά με τα κύρια χαρακτηριστικά των αναπτυξιακών οργανισμών, αυτά μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

(α) Οι τοπικοί αναπτυξιακοί οργανισμοί πρέπει να έχουν ως συστατικό τους έναν πολύ καλό σχεδιασμό σχετικά με την τοπική οικονομία και την απασχόληση, ο οποίος θα επιτρέπει την άριστη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων τόσο του οργανισμού, όσο και της τοπικής κοινότητας με τελικό στόχο μία δυναμική και βιώσιμη τοπική αναπτυξιακή διαδικασία.

(β) Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι οι ισχυρές διασυνδέσεις με τον ιδιωτικό τομέα και οι καλές σχέσεις με όλες τις κοινωνικές ομάδες της τοπικής κοινότητας που οδηγούν σε μία ευρύτερη αποδοχή των δραστηριοτήτων του οργανισμού.

(γ) Ένας αναπτυξιακός οργανισμός πρέπει να διαθέτει την κατάλληλη νομική μορφή, η οποία θα αντανakλά τις ανάγκες και τους στόχους του οργανισμού και θα του προσδίδει τη μεγαλύτερη δυνατή ευελιξία.

(δ) Ένας επιτυχημένος αναπτυξιακός οργανισμός πρέπει να είναι σε θέση να μεγιστοποιεί την χρήση των διαθέσιμων πόρων χρησιμοποιώντας την επιρροή και τα μη χρηματικά πλεονεκτήματα που διαθέτει, όπως είναι η ευρύτερη αποδοχή εκ μέρους της κοινότητας ή οι πολιτικές διασυνδέσεις.

(ε) Ένα ειδικό χαρακτηριστικό που συμβάλλει ουσιαστικά στην επιτυχημένη πορεία ενός αναπτυξιακού οργανισμού είναι η δυνατότητα να διακρίνει νέα πεδία ανάπτυξης, δηλαδή να ανιχνεύσει νέες επιχειρήσεις και δραστηριότητες, οι οποίες θα βοηθήσουν να επιτύχει τους στόχους τους οποίους έχει θέσει.

3. Τυπολογία των Αναπτυξιακών Οργανισμών

Υπάρχει μια ευρεία ποικιλία οργανωτικών μορφών που υιοθετούνται από τους Αναπτυξιακούς Οργανισμούς. Ο τύπος ή η οργανωτική μορφή, η οποία επιλέγεται εξαρτάται από το μέγεθος της κοινότητας από το επίπεδο περιπλοκότητας των θεσμών και από τον ρόλο που θα παίξει ο Οργανισμός στα πλαίσια της συνολικής αναπτυξιακής διαδικασίας.

Σύμφωνα με τον E. Blakely (1989) μπορούμε να διακρίνουμε τρεις γενικούς τύπους αναπτυξιακών οργανισμών. Ο πρώτος τύπος είναι η κυβερνητική αντιπροσωπεία (government agency). Οι οργανισμοί αυτής της κατηγορίας αποτελούν τμήματα ή είναι εξ ολοκλήρου αντιπρόσωποι της τοπικής κυβέρνησης. Ο δεύτερος τύπος αναπτυξιακών οργανισμών αφορά τις ιδιωτικές αναπτυξιακές εταιρείες, οι οποίες χρηματοδοτούνται από τοπικές ή περιφερειακές επιχειρήσεις και λειτουργούν με την άδεια ή την έγκριση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Είναι ιδιωτικοί οργανισμοί και συνήθως συνεργάζονται με διάφορα επιμελητήρια (εμπορικό, βιοτεχνικό, τεχνικό κ.λπ.) ή άλλους παρόμοιους φορείς. Τον τρίτο τύπο αναπτυξιακών οργανισμών συνιστούν οι Εταιρείες Τοπικής Ανάπτυξης ή Αναπτυξιακές Εταιρείες. Οι εταιρείες αυτές δρουν ως ημιανεξάρτητοι οργανισμοί, οι οποίοι συντονίζουν και στην πραγματικότητα διαχειρίζονται αναπτυξιακά σχέδια για λογαριασμό ή σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση.

4. Αναπτυξιακές Εταιρείες

Οι Αναπτυξιακές Εταιρείες είναι ένα από τα σημαντικά νέα μέσα της περιφερειακής πολιτικής με πολλαπλές δυνατότητες δράσης σε τοπικό επίπεδο. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να έχουν την υποστήριξη, τόσο του ιδιωτικού, όσο και του δημόσιου τομέα. Πρόκειται για ένα θεσμό, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να συγκεντρώσει όλους τους πόρους μιας κοινότητας, ιδιαίτερα εάν ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας έχουν ίσα μερίδια στην Εταιρεία.

Οι αναπτυξιακές εταιρείες είναι οργανισμοί που διέπονται από τους κανόνες του ιδιωτικού δικαίου (νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου). Η τοπική κυβέρνηση είναι πάντοτε ο ένας εκ των εταίρων που συμμετέχουν στην αναπτυξιακή εταιρεία, ενώ σε πολλές περιπτώσεις εμπλέκονται ως εταίροι κρατικές τράπεζες ή δημοτικοί αποταμιευτικοί οργανισμοί.

Οργανωτικά η σχέση μεταξύ αναπτυξιακών εταιρειών και τοπικών κυβερνήσεων ποικίλλει. Σε πολλές περιπτώσεις οι αναπτυξιακές εταιρείες είναι απολύτως ανεξάρτητες, ενώ σε άλλες είναι λιγότερο ή περισσότερο ενταγμένες στα πλαίσια της διοίκησης της τοπικής κυβέρνησης.

Η δομή μιας αναπτυξιακής εταιρείας σε ορισμένες περιπτώσεις είναι σχετικά απλή και σε άλλες ιδιαίτερα πολυσύνθετη. Οι περισσότερες αναπτυξιακές εταιρείες παρουσιάζουν μία δομή με μέτριο βαθμό συνθετότητας.

Παρότι, οι αναπτυξιακές εταιρείες αποτελούν πρωτοβουλίες του δημόσιου τομέα, εμφανίζουν ένα τρόπο λειτουργίας παρόμοιο με εκείνο των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Σε σύγκριση με τον δημόσιο τομέα παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευελιξία και ταχύτητα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, επηρεάζονται λιγότερο από τυπικές διαδικασίες και δέχονται σε μικρότερο βαθμό παρεμβάσεις από καθημερινές πολιτικές (day-to-day politics). Επιπλέον, ο μεγάλος βαθμός ανεξαρτησίας τους παρέχει τη δυνατότητα να διεξάγουν περισσότερο εμπιστευτικές διαπραγματεύσεις με επιχειρήσεις, έξω από τα πλαίσια μιας ανώνυμης, δαιδαλώδους και όχι πάντοτε απόλυτα εχέμυθης κυβερνητικής γραφειοκρατίας.

Το γεγονός ότι οι αναπτυξιακές εταιρείες μπορούν να διεκπεραιώσουν ορισμένα από τα καθήκοντα της τοπικής κυβέρνησης δρώντας ως ένας ιδιωτικός οργανισμός, τους εξασφαλίζει έναν ειδικό ρόλο στη συνολική διαδικασία της τοπικής

ανάπτυξης. Στην πραγματικότητα είναι το μέσον που φέρνει σε επαφή την τοπική κυβέρνηση, τις τοπικές επιχειρήσεις και σημαντικά τμήματα της τοπικής κοινότητας, με στόχο την υλοποίηση αναπτυξιακών δραστηριοτήτων και γι' αυτό το λόγο απολαμβάνουν μία ευρύτερη αποδοχή εκ μέρους της τοπικής κοινωνίας.

Η θέση μιας αναπτυξιακής εταιρείας μέσα στη συνολική δομή της τοπικής κοινότητας παρουσιάζεται στο ακόλουθο σχήμα:

Διάγραμμα 7.2: Μοντέλο Τοπικής Αναπτυξιακής Εταιρείας

Πηγή: Blakely E, 1989.

Όσον αφορά τις δραστηριότητες των αναπτυξιακών εταιρειών, αυτές καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα, που περιλαμβάνει:

- Δημόσιες σχέσεις
- Προμήθεια χώρων και εγκαταστάσεων για επιχειρηματικές δραστηριότητες
- Παροχή δανείων για ανάπτυξη και επέκταση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων
- Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις
- Παροχή ευκολιών για κεφαλαιουχικές επενδύσεις, που αφορούν κυρίως τον δευτερογενή τομέα παραγωγής.

Ενδεικτικά, στις δραστηριότητες που αναλαμβάνουν οι αναπτυξιακές εταιρείες εντάσσονται:

- Διοίκηση αναπτυξιακών κεφαλαίων που προέρχονται από πηγές του δημόσιου, αλλά και του ιδιωτικού τομέα

- Διαχείριση βιομηχανικών περιοχών ή εμπορικών ευκολιών για λογαριασμό της κυβέρνησης
- Παροχή μιας σειράς υπηρεσιών, όπως είναι η στάθμευση ως κοινές επιχειρήσεις του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα
- Συμμετοχή σε συμβόλαια και κεφάλαια δανεισμού για διάφορα αναπτυξιακά σχέδια
- Συμμετοχή σε δραστηριότητες προώθησης και marketing
- Παροχή υπηρεσιών "one-stop" business
- Δράση ως κέντρο υποστήριξης για μικρές επιχειρήσεις
- Παροχή βοήθειας σε τεχνικά και θέματα marketing προς τις τοπικές επιχειρήσεις
- Χορηγία προσπαθειών προσέλκυσης βιομηχανικών και εμπορικών δραστηριοτήτων.

Είναι προφανές ότι οι αναπτυξιακές εταιρείες, ως φορέας αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στα πλαίσια της τοπικής κοινότητας, παρουσιάζουν σημαντικά πλεονεκτήματα και ιδιαίτερα στους ακόλουθους τομείς:

(α) Είναι περισσότερο ευέλικτες από έναν δημόσιο φορέα, εφόσον μπορούν, λόγω της νομικής μορφής τους, να αγνοήσουν σε μεγάλο βαθμό τη γραφειοκρατία του δημόσιου τομέα.

(β) Λόγω της νομικής μορφής τους μπορούν να αναπτύξουν ένα ευρύτατο φάσμα δραστηριοτήτων, στο οποίο περιλαμβάνονται και δραστηριότητες, τις οποίες δεν μπορεί να αναπτύξει η τοπική κυβέρνηση λόγω νομικών κωλυμάτων, όπως είναι για παράδειγμα η άμεση χρηματοδοτική βοήθεια προς τις επιχειρήσεις.

(γ) Έχουν ένα πρότυπο συμπεριφοράς και δράσης, που μοιάζει με εκείνο των ιδιωτικών επιχειρήσεων και αυτό το γεγονός τους παρέχει ένα σημαντικό ψυχολογικό πλεονέκτημα στις διαπραγματεύσεις με τους επιχειρηματίες. Αυτό εν μέρει οφείλεται και στο προσωπικό των αναπτυξιακών εταιρειών, το οποίο στην πλειοψηφία του είναι υψηλού επιστημονικού επιπέδου και με εμπειρία προερχόμενη κυρίως από τη διαχείριση (management) επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα και λιγότερο από τη δημόσια διοίκηση.

Κεφάλαιο 8

ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

1. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, ως μέσο προώθησης καινοτομικών δράσεων

Οι παρεμβάσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης έχουν την μορφή (σύμφωνα με τον Κανονισμό 1787/84) Εθνικών Προγραμμάτων Κοινοτικού Ενδιαφέροντος, Κοινοτικών Προγραμμάτων, χρηματοδότησης επενδυτικών σχεδίων σχετικών με τις υποδομές, τη βιομηχανία, τη βιοτεχνία και τις υπηρεσίες, μέτρων υπέρ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με στόχο την επέκταση της δραστηριότητάς τους και την εύκολη πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες. Ακόμη περιλαμβάνουν ορισμένες κατηγορίες μελετών και τα Ειδικά Κοινοτικά Μέτρα Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Οι δράσεις του Ε.Τ.Π.Α. (σύμφωνα με τον κανονισμό 4254/88) αφορούν τις περιφέρειες των στόχων 1, 2 και 5β της Κοινοτικής Πολιτικής δηλαδή τις περιφέ-

ρειες που παρουσιάζουν προβλήματα ανάπτυξης, τις περιφέρειες που εξαρτώνται από φθίνοντες βιομηχανικούς κλάδους και τις αγροτικές περιφέρειες και υλοποιούνται με λειτουργικά προγράμματα, συνολικές επιδοτήσεις, ενισχύσεις έργων μεγάλης κλίμακας, συγχρηματοδότηση των εθνικών συστημάτων ενίσχυσης των επιχειρήσεων. Επίσης, το Ε.Τ.Π.Α. παρέχει υποστήριξη στην τεχνική βοήθεια και στις μελέτες. Τέλος, στις δράσεις του Ταμείου συγκαταλέγεται η παρακολούθηση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων άλλων παρεμβάσεων, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να γίνουν προσαρμογές και τροποποιήσεις, όπου αυτό κριθεί αναγκαίο.

2. Οι βασικοί στόχοι του Ε.Τ.Π.Α.

Το μεγαλύτερο τμήμα των πόρων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης κατευθύνεται στη χρηματοδότηση προγραμμάτων εφαρμογής των στρατηγικών ανάπτυξης, οι οποίες έχουν συναποφασισθεί από τα κράτη-μέλη και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται αποκλειστικά στις επιλέξιμες περιοχές των περιφερειακών στόχων των διαρθρωτικών Ταμείων και ειδικότερα: των στόχων 1, 2, 5β και 6 της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής (βλέπε σελίδα 196)

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον κανονισμό 2083/93 του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που διέπει τη λειτουργία του, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, όπως καθορίζεται και από την παράγραφο 1 του άρθρου 3 του Κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2052/88 συμμετέχει στην χρηματοδότηση:

- α) Παραγωγικών επενδύσεων που δημιουργούν σταθερές σχέσεις απασχόλησης.
- β) Επενδύσεων σε έργα υποδομής και συγκεκριμένα:
 - Έργα υποδομής που συμβάλλουν στην ανάπτυξη, την διαρθρωτική προσαρμογή και την αύξηση του οικονομικού δυναμικού των περιφερειών του στόχου 1.
 - Έργα υποδομής που στοχεύουν στην αναμόρφωση βιομηχανικών περιοχών σε παρακμή, αλλά και αστικών κέντρων των περιφερειών του στόχου 2.
 - Έργα υποδομής, που δημιουργούν θέσεις εργασίας εκτός του γεωργικού τομέα, για τις περιφέρειες του στόχου 5β.

- γ) Μέτρων ενίσχυσης των πρωτοβουλιών τοπικής ανάπτυξης και των δραστηριοτήτων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, με στόχο την ανάπτυξη του ενδογενούς δυναμικού των περιφερειών.
- δ) Επενδύσεων στον τομέα της υγείας και της εκπαίδευσης, ειδικά για τις περιφέρειες του στόχου 1.
- ε) Δράσεων που στοχεύουν στην περιφερειακή ανάπτυξη, στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης, αλλά δεν αφορούν την λειτουργία της αγοράς εργασίας και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- στ) Επενδύσεων σε έργα υποδομής και παραγωγικών επενδύσεων, που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος και συνδέονται με την περιφερειακή ανάπτυξη.
- ζ) Δράσεων περιφερειακής ανάπτυξης σε κοινοτικό επίπεδο, ιδιαίτερα για τις παραμεθόριες περιοχές των κρατών-μελών.
- η) Μέτρων προπαρασκευής, εκτίμησης, παρακολούθησης και αξιολόγησης.

Οι παρεμβάσεις του Ε.Τ.Π.Α. σήμερα, έχουν την μορφή προγραμμάτων περιφερειακού χαρακτήρα, περιφερειακών λειτουργικών προγραμμάτων, συγχρηματοδότησης των καθεστώτων ενίσχυσης με περιφερειακή σκοπιμότητα και συνολικών επιχορηγήσεων με τις οποίες παρεμβαίνει κατά προτίμηση υπέρ των πρωτοβουλιών τοπικής ανάπτυξης.

Σχεδόν το 10% των επιδοτήσεων του Ε.Τ.Π.Α. κατευθύνεται σε προγράμματα υλοποίησης κοινοτικών πρωτοβουλιών που προωθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δηλαδή στα προγράμματα Interreg, Leader, Regis, Rechar, Resider, Konver, MME, Urbay, Pesca. Και αυτά τα προγράμματα αφορούν κυρίως τις επιλέξιμες ζώνες και περιοχές των στόχων 1, 2, 5β και 6.

3. Η καινοτομική δράση του Ε.Τ.Π.Α.

Εκτός από τις προαναφερθείσες παρεμβάσεις, οι οποίες είναι μεγάλου βεληνεκούς, το Ε.Τ.Π.Α. χρηματοδοτεί και μία σειρά ειδικών δράσεων μικρότερου φάσματος, υπό την προϋπόθεση να έχουν καινοτομικό χαρακτήρα. Οι δράσεις αυτές καθορίζονται από το άρθρο 10 του κανονισμού του Ε.Τ.Π.Α. και έχουν την μορφή μελετών, ενεργειών συνεργασίας, δημιουργίας δικτύων και πρότυπων πειραματικών

έργων. Παρά το γεγονός ότι προβλέπεται προνομιακή μεταχείριση των επιλέξιμων περιοχών των στόχων 1, 2, 5β και 6, οι δράσεις που προβλέπει το άρθρο 10 μπορούν να εφαρμοστούν σε όλη την επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3.1 Το κείμενο του Άρθρου 10

Το κείμενο του άρθρου 10 του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2083/93 του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 20ης Ιουλίου 1993, για την Περιφερειακή Ανάπτυξη σε Κοινοτικό επίπεδο είναι το ακόλουθο: (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 1993)

«Ορισμός Παρεμβάσεων

1. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο του Κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 2052/88, το Ε.Τ.Π.Α. μπορεί εντός ορίου 1%, των ετησίων κονδυλίων του, να συμβάλει στη χρηματοδότηση σε κοινοτικό επίπεδο:

α) μελετών, με πρωτοβουλία της Επιτροπής, που αποβλέπουν στον προσδιορισμό:

- των χωροταξικών συνεπειών των μέτρων που σχεδιάζουν οι αρχές του κράτους-μέλους, κυρίως όσον αφορά τα μεγάλα έργα υποδομής, σε περίπτωση που ο αντίκτυπος των έργων αυτών υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα,

- των μέτρων που έχουν ως στόχο την επίλυση των ειδικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι εσωτερικές και εξωτερικές παραμεθόριες περιφέρειες της Κοινότητας,

- των απαραίτητων στοιχείων για την κατάρτιση ενός σχεδίου έρευνας και προοπτικών για τη χρησιμοποίηση του κοινοτικού χώρου.

β) πρότυπων πειραματικών σχεδίων, τα οποία:

- αποτελούν κίνητρα για την πραγματοποίηση έργων υποδομής και επενδύσεων στις επιχειρήσεις, καθώς και άλλων ειδικών μέτρων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο κοινοτικό ενδιαφέρον, ιδίως στις εσωτερικές και εξωτερικές παραμεθόριες περιφέρειες της Κοινότητας,

- ευνοούν την ανταλλαγή εμπειριών και τη συνεργασία σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη μεταξύ περιφερειών της Κοινότητας, καθώς και τις καινοτόμες ενέργειες.

2. Η επιτροπή που αναφέρεται στο άρθρο 27 του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 4253/88, μπορεί να επιλαμβάνεται, με πρωτοβουλία της Επιτροπής, ζητημάτων σχετικών με την περιφερειακή ανάπτυξη σε κοινοτικό επίπεδο, το συντονισμό των εθνικών περιφερειακών πολιτικών, ή οποιοδήποτε άλλο πρόβλημα που συνδέεται με την εφαρμογή της περιφερειακής δράσης της Κοινότητας. Δύνεται να συνάγει κοινά συμπεράσματα, με βάση τα οποία η Επιτροπή απευθύνει ενδεχομένως συστάσεις στα κράτη-μέλη».

Το άρθρο 10, όπως προκύπτει και από την εμπειρία της πρώτης περιόδου της εφαρμογής του, 1989-1993, έχει καθοριστικό ρόλο στην απαραίτητη ανανέωση των κλασικών εθνικών και κοινοτικών μέσων περιφερειακής πολιτικής, μέσω της ανταλλαγής πληροφόρησης και της διαπεριφερειακής συνεργασίας.

3.2 Η περίοδος 1989-1993

Κατά την πενταετία 1989-1993, που είναι η πρώτη περίοδος εφαρμογής του άρθρου 10, άρχισε η ανάληψη μιας σειράς ενεργειών με τη μορφή μελετών και πρότυπων έργων και με στόχο την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης σε κοινοτικό επίπεδο. Οι ενέργειες αυτές αφορούσαν δύο συγκεκριμένους τομείς:

α) Τον καθορισμό ενός γενικού πλαισίου της μελλοντικής χρήσης του κοινοτικού εδάφους και το χωροταξικό αντίκτυπο των κυριότερων υποδομών,

β) Τα προβλήματα των παραμεθόριων περιοχών, την ανταλλαγή εμπειριών και τη συνεργασία μεταξύ περιφερειών καθώς και ορισμένα καινοτόμα μέτρα.

Σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 10 κατά την περίοδο 1989-1993 ελήφθησαν υπόψη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1994) τα συμπεράσματα των ακόλουθων συνόδων των Συμβουλίων Υπουργών Περιφερειακής Πολιτικής και Χωροταξίας της Νάντης (1989), του Τορίνο (1990), της Χάγης (1991), της Λισσαβόνας (1992) και της Λιέγης (1993).

Τα επιτεύγματα της περιόδου 1989-1993, κατά άξονα δράσης είναι τα ακόλουθα:

α) Ενέργειες για τη διαπεριφερειακή συνεργασία

Η συνεργασία εστιάστηκε στους ακόλουθους τομείς προτεραιότητας:

- Δράσεις οικονομικής ανάπτυξης που αντιπροσωπεύουν το 50% περίπου των έργων.
- Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης.
- Τομεακά θέματα σχετικά με το περιβάλλον, τις μεταφορές και τον τουρισμό.

Δύο υπήρξαν οι κύριοι άξονες δράσης:

- Η ανταλλαγή εμπειριών, που χρηματοδοτήθηκε από το κονδύλι B 2-6001 του προϋπολογισμού, για να διευκολυνθεί η επαφή μεταξύ περιφερειακών και τοπικών αρχών, με στόχο τη διερεύνηση των δυνατοτήτων πρακτικής συνεργασίας και την ενθάρρυνση της διάδοσης νέων ιδεών. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στις πρωτοβουλίες ανταλλαγής εμπειριών σε συνεργασία με τη Συνέλευση των Ευρωπαϊκών Περιφερειών, το Συμβούλιο των Κοινοτήτων και Περιφερειών της Ευρώπης και τη Διεθνή Ένωση Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Το σχέδιο περιφερειακών δικτύων, που αποβλέπει στη δημιουργία δικτύων συνεργασίας, μεταξύ ομάδων περιφερειών και πόλεων για την επίτευξη κοινών οικονομικών στόχων. Σκοπός της ανάπτυξης δικτύων ήταν να βοηθήσουν τις περιφέρειες και τις πόλεις να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητες που παρέχει η ενιαία αγορά, να αναπτυχθεί συνεργασία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και να δημιουργηθούν σχέσεις ανάμεσα στις κεντρικές και στις απομακρυσμένες περιφέρειες της Κοινότητας.

Οι ενέργειες διαπεριφερειακής συνεργασίας οργανώθηκαν γύρω από τα προγράμματα PACTE, RECITE, OUVERTURE-ECOS, για την υλοποίηση των οποίων χορηγήθηκαν 100 εκατ. ECU και συμμετείχαν χίλιοι περίπου φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων τοπικών φορέων.

Οι δράσεις διαπεριφερειακής συνεργασίας, υπήρξαν ένα σημαντικό βήμα προς τη διεθνοποίηση, συνέβαλαν στην ανταλλαγή εμπειριών, στην απόκτηση νέων γνώσεων, στην ανάπτυξη του ευρωπαϊκού πνεύματος σε επίπεδο τοπικών αρχών, στην επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στους κόλπους της Ένωσης, με τη συμμετοχή στα δίκτυα μειονεκτικών πόλεων και περιφερειών της Ένωσης και ικανοποίησαν με ουσιαστικό τρόπο το αίτημα για συνεργασία μεταξύ περιφερειακών και τοπικών αρχών.

β) Διασυνοριακή συνεργασία

Η Κοινότητα έχει επιδείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις παραμεθόριες και διασυνοριακές περιφέρειες.

Όπως έχει ήδη προαναφερθεί, από το 1990 το μεγαλύτερο μέρος των προσαθειών στον τομέα της διασυνοριακής συνεργασίας επικεντρώθηκε στην προετοιμασία, διαπραγμάτευση και παρακολούθηση των επιχειρησιακών προγραμμάτων του INTERREG, το οποίο αποτέλεσε τον πυρήνα οργάνωσης των ενεργειών για τη διασυνοριακή συνεργασία.

Μία άλλη σημαντική πρωτοβουλία, που αφορά την διασυνοριακή συνεργασία, στα πλαίσια του άρθρου 10, είναι η ενίσχυση, το 1990, προς την Ένωση Ευρωπαϊκών Παραμεθόριων Περιφερειών για τη δημιουργία και διαχείριση ενός παρατηρητήριου για τη διασυνοριακή συνεργασία, το πρόγραμμα LACE, που παρέχει τεχνική βοήθεια, πληροφόρηση και συμβουλές σε όσους εργάζονται σ' αυτό τον τομέα. Το 1993, μέσω ενός δευτέρου προγράμματος LACE χορηγήθηκε ενίσχυση στις παραμεθόριες περιφέρειες της Κοινότητας, με στόχο την επεξεργασία προτάσεων για τη μελλοντική πρωτοβουλία INTERREG II.

γ) Χωροταξία

Στον τομέα της χωροταξίας, οι ενέργειες που αναλήφθηκαν κατά την περίοδο 1989-1993, αφορούσαν κυρίως μελέτες θεματικού ή διεθνικού χαρακτήρα, που χρηματοδοτήθηκαν αποκλειστικά από την Επιτροπή και μελέτες σκοπιμότητας, που συγχρηματοδοτήθηκαν από τα κράτη-μέλη.

Ένα από τα πλέον σημαντικά επιτεύγματα στον τομέα της χωροταξίας είναι το έγγραφο «Ευρώπη 2000 - Προοπτικές Ανάπτυξης της Κοινοτικής Επικράτειας», του οποίου τη δημοσίευση ενέκρινε η Επιτροπή στις 16 Οκτωβρίου 1991. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1991). Το έγγραφο αυτό, που εξετάζει με νέο πνεύμα τον περιφερειακό σχεδιασμό, όχι σε εθνική ή περιφερειακή, αλλά σε ευρωπαϊκή κλίμακα, αποτελεί πλαίσιο αναφοράς, όχι μόνο για τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές, αλλά και για το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων εκ μέρους των επιχειρήσεων. Πρόκειται για μία επισκόπηση των βασικών αναπτυξιακών τάσεων και των επιπτώσεών τους στην κοινοτική επικράτεια. Το έγγραφο αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, περιλαμβάνονται δημογραφικά και οικονομικά

θέματα, θέματα σχετικά με τις υποδομές μεταφορών, τις τεχνολογίες πληροφόρησης, τις τηλεπικοινωνίες, την ενέργεια και τη σημασία τους, σχετικά με τη συνοχή του κοινοτικού χώρου, τις προοπτικές για το περιβάλλον και τη ποιότητα ζωής. Στο δεύτερο μέρος του εγγράφου περιλαμβάνονται θέματα χωροταξίας και αναλύονται ειδικότερα συγκεκριμένες τυπολογίες των περιοχών της Κοινότητας, όπως είναι για παράδειγμα, οι αστικές, αγροτικές, ορεινές, παράκτιες περιοχές στα νησιά και οι παραμεθόριες περιοχές, εξετάζεται η παρούσα κατάστασή τους και οι αναπτυξιακές προοπτικές τους.

Παράλληλα, άρχισαν οι εργασίες του προγράμματος «Corine Land Cover Project» για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με την κατάσταση του περιβάλλοντος και τις παρατηρούμενες μεταβολές με τη βοήθεια δορυφορικών δεδομένων.

Το Νοέμβριο του 1993, η άτυπη Επιτροπή Χωροταξικής Ανάπτυξης, που συστήθηκε στη σύνοδο του Συμβουλίου Υπουργών της Χάγης, σε συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης, οργάνωσε στη Δρέσδη διάσκεψη με θέμα τις αναπτυξιακές προοπτικές μια διευρυμένης Ευρώπης. Στα πλαίσια αυτής της διάσκεψης, η Επιτροπή Χωροταξικής Ανάπτυξης πρότεινε την εκπόνηση τριών νέων διαπεριφερειακών μελετών για τις χώρες της κοιλάδας του Δούναβη, τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας, που συνορεύουν με την Κοινότητα και τις περιοχές της Βαλτικής.

Τέλος, το 1994, δημοσιεύθηκε το έγγραφο «Ευρώπη 2000⁺. Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη». Το έγγραφο αυτό, που αποτελεί συνέχεια του εγγράφου «Ευρώπη 2000», διαπραγματεύεται την μελλοντική ανάπτυξη του Κοινοτικού Εδάφους, διέπεται από τις αρχές της προώθησης της διεθνικής, διασυνοριακής και διαπεριφερειακής συνεργασίας και παρουσιάζει νέες μορφές συνεργασίας στον τομέα του χωροταξικού σχεδιασμού σ' ολόκληρη την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένων των τρίτων χωρών.

δ) Πρότυπα έργα για τα αστικά κέντρα

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90, τέθηκαν οι βάσεις μιας διεξοδικής συνεργασίας για τη χάραξη συγκεκριμένης κοινοτικής πολιτικής, σχετικά με τα αστικά κέντρα. Το γεγονός ότι ο αστικός πληθυσμός αποτελεί περίπου τα τρία τέταρτα του συνολικού πληθυσμού της Κοινότητας και τα αστικά κέντρα συνιστούν την κύρια εστία οικονομικής ανάπτυξης, τεχνολογικής καινοτομίας και δημόσιων υπηρεσιών,

αλλά ταυτόχρονα και τα χειρότερα παραδείγματα συμφόρησης, ρύπανσης, βιομηχανικής παρακμής και κοινωνικού αποκλεισμού, έκαναν επιτακτική την ανάγκη λήψης άμεσων μέτρων και ανταλλαγής εμπειριών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των αστικών κέντρων.

Παρά το γεγονός ότι δεν έχει υπάρξει ειδική πολιτική για τα αστικά κέντρα, έχουν διατεθεί σημαντικοί κοινοτικοί πόροι για τις αστικές περιοχές, μέσω των διαρθρωτικών ταμείων και διαφόρων κοινοτικών προγραμμάτων, ενώ ένα ευρύ φάσμα κοινοτικών πολιτικών θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στο μέλλον των αστικών περιοχών.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1989-1993, και συγκεκριμένα το 1990, εκπονήθηκε μία μελέτη για την «αστικοποίηση και τη λειτουργία των πόλεων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα», στα πλαίσια του εγγράφου «Ευρώπη 2000».

Παράλληλα, αναλήφθηκε μία σειρά ενεργειών με στόχο να δημιουργηθούν παραδείγματα καινοτόμων προσεγγίσεων για τα αστικά προβλήματα. Μέχρι το 1992 είχαν δημιουργηθεί τρεις κατηγορίες πρότυπων έργων, τα οποία αφορούσαν:

- Την οικονομική ανάπτυξη περιοχών που αντιμετώπιζαν κοινωνικά προβλήματα.
- Ενέργειες σχετικές με τη βελτίωση του περιβάλλοντος, συνδεδεμένες με οικονομικούς στόχους.
- Οικονομική αναζωογόνηση των ιστορικών κέντρων.

Το 1992 εγκαινιάστηκε μία τέταρτη κατηγορία έργων σχετικά με την:

- Εκμετάλλευση των τεχνολογικών πλεονεκτημάτων των αστικών περιοχών.

Τα αστικά πειραματικά έργα της περιόδου 1989-1993, αποτέλεσαν τη βάση της κοινοτικής πρωτοβουλίας Verbay, του 1994.

ε) Η πρωτοβουλία Atlantis

Το 1992, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με τροποποίηση του Κοινοτικού Προϋπολογισμού, θέσπισε μία πρωτοβουλία οικολογικής και οικονομικής ανάπτυξης των περιφερειών του Ατλαντικού με την ονομασία Atlantis. Στόχος της πρωτοβουλίας ήταν η καταπολέμηση των προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν οι περιφέρειες του Ατλαντικού σε θέματα επαγγελματικής κατάρτισης, οικονομικών κατευθύνσεων, υποδομών επικοινωνιών, έρευνας και τεχνολογίας με τη συγχρηματοδό-

τηση σύνταξης μελετών σκοπιμότητας για τη μεταφορά τεχνολογίας και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών στους τομείς του τουρισμού, του περιβάλλοντος, των θαλασσιών και εναέριων μεταφορών. Επειδή δεν υπήρξε πρόβλεψη στον κοινοτικό προϋπολογισμό, συμφωνήθηκε η χρηματοδότηση της πρωτοβουλίας να γίνει βάσει του άρθρου 10.

στ) Άλλες δράσεις

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1989-1993 στα πλαίσια του άρθρου 10, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Πολεοδόμων και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θέσπισαν διαγωνισμό με τίτλο «Βραβεία Ευρωπαϊκού Πολεοδομικού και Περιφερειακού Σχεδιασμού», με στόχο την ανάπτυξη προτύπων σωστού πολεοδομικού σχεδιασμού. Τα πρώτα βραβεία ανακοινώθηκαν το Σεπτέμβριο του 1991. Μία άλλη ενέργεια, που συγχρηματοδοτήθηκε στα πλαίσια του άρθρου 10, είναι η δράση Europartenariat Πολωνία.

3.3 Η περίοδος 1995 - 1999

Για την περίοδο 1995-1999 οι δράσεις που εντάσσονται στα πλαίσια του άρθρου 10, έχουν ομαδοποιηθεί ως εξής:

- Θέματα ενδοκοινοτικής και εξωκοινοτικής διαπεριφερειακής συνεργασίας
- Θέματα καινοτομίας για την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη
- Θέματα χωροταξίας
- Θέματα αστικής πολιτικής

Τα θέματα των πιο πάνω ομάδων, οργανώνονται σε τρία προγράμματα: το πρώτο πρόγραμμα περιλαμβάνει τις δράσεις τις σχετικές με τα θέματα των δύο πρώτων ομάδων, γεγονός που υπογραμμίζει την έντονη αλληλεπίδραση που πρέπει να υπάρχει μεταξύ τους, στο δεύτερο πρόγραμμα εντάσσονται οι δράσεις, οι σχετικές με τη χωροταξία και στο τρίτο πρόγραμμα οι δράσεις αστικής πολιτικής.

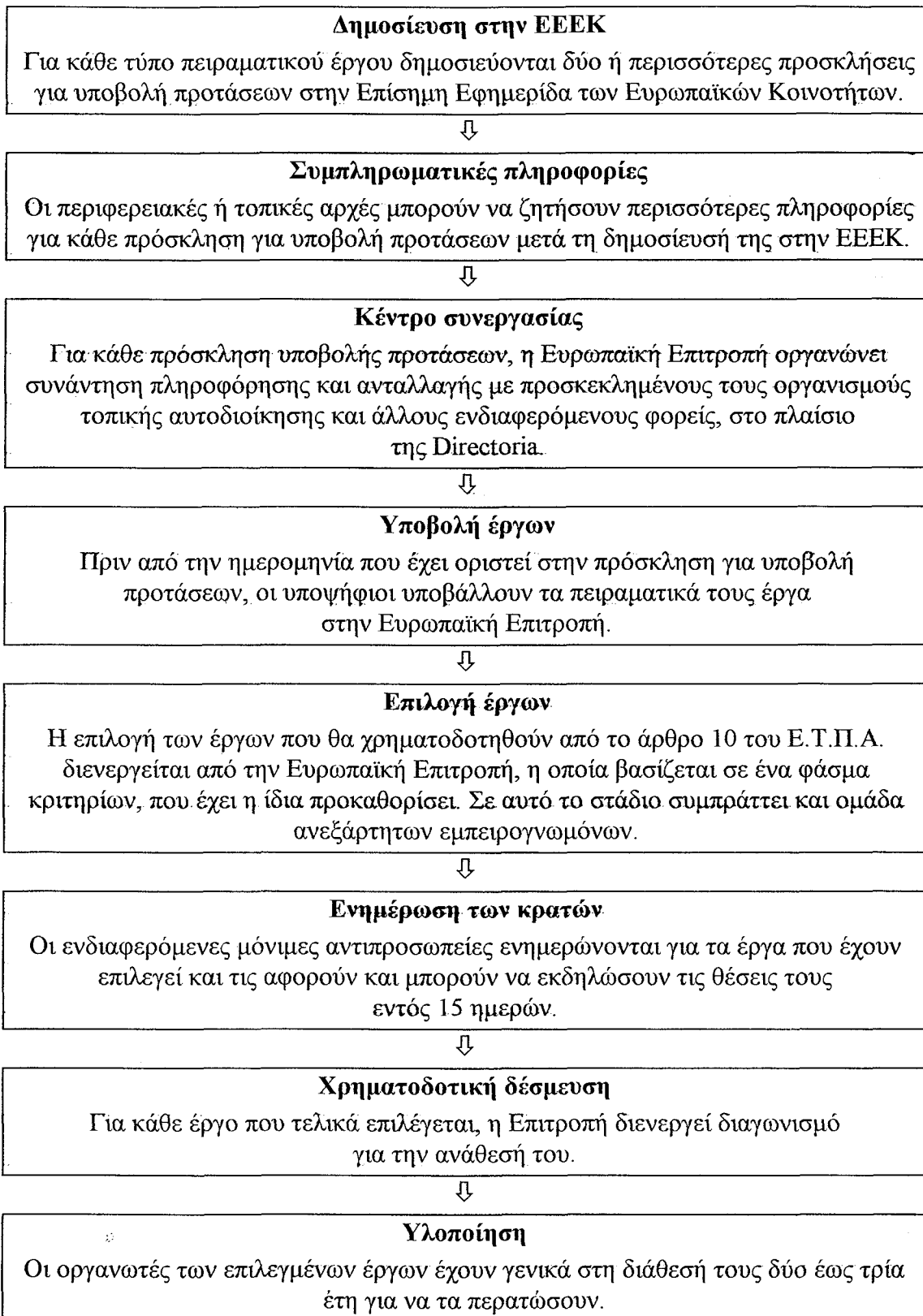
Για να υπάρχει σωστή πληροφόρηση των κρατών-μελών, θα κατατίθεται στην επιτροπή για την ανάπτυξη και προσαρμογή των περιφερειών, ετήσια έκθεση στην οποία θα αναφέρονται τα αποτελέσματα της εφαρμογής των προγραμμάτων, που εντάσσονται στα πλαίσια του άρθρου 10. Με την ευκαιρία αυτή, θα μπορεί να

γίνεται ανταλλαγή απόψεων σχετικά με την επιλογή των άριστων τρόπων διάδοσης των αποτελεσμάτων των συγκεκριμένων προγραμμάτων. Επίσης, μετά την επιλογή των έργων που θα εντάσσονται στις δράσεις του άρθρου 10 του Ε.Τ.Π.Α., η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα διαβιβάζει στις μόνιμες εθνικές αντιπροσωπείες κατάλογο με τα έργα που τις αφορούν.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται συνοπτικά η διαδικασία υλοποίησης των πειραματικών έργων των δράσεων του άρθρου 10.

Οι δράσεις που χρηματοδοτούνται δυνάμει του άρθρου 10, κατά την περίοδο 1995-1999, ακολουθούν τις κατευθυντήριες γραμμές των δράσεων, που χρηματοδοτήθηκαν στο παρελθόν. Παράλληλα, όμως, αντικατοπτρίζουν και τις νέες μεγάλες προτεραιότητες και τις μελλοντικές προκλήσεις, που πρέπει να αντιμετωπίσει στο μέλλον η Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως είναι οι θέσεις της Επιτροπής που διατυπώνονται στη Λευκή Βίβλο για την ανάπτυξη, τον ανταγωνισμό και την απασχόληση, η κοινωνία της πληροφόρησης, η κρίση των αστικών κοινωνιών, η συνεργασία με την Ανατολική Ευρώπη, τις χώρες της Βαλτικής και της Μεσογείου.

Πίνακας 8.1: Τα οκτώ στάδια από την πρόσκληση υποβολής προτάσεων μέχρι την υλοποίηση των πειραματικών έργων

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995.

Τα θέματα που περιλαμβάνονται σε κάθε πρόγραμμα εξετάζονται εκτενέστερα πιο κάτω.

I) Δράσεις διαπεριφερειακής συνεργασίας και περιφερειακής οικονομικής καινοτομίας.

Τα θέματα ενδοκοινοτικής και εξωκοινοτικής διαπεριφερειακής συνεργασίας, έχουν οργανωθεί σε ένα ενιαίο μέσο, το κοινοτικό πρόγραμμα διαπεριφερειακής συνεργασίας και περιφερειακής οικονομικής καινοτομίας. Το πρόγραμμα καλύπτει την περίοδο 1995-1999 και αποτελείται από τρία μέρη:

- Καινοτόμες δράσεις
- Δράσεις εσωτερικής διαπεριφερειακής συνεργασίας
- Δράσεις εξωτερικής διαπεριφερειακής συνεργασίας

Η διαχείριση καθενός από τα τρία μέρη του προγράμματος, θα ανατεθεί σε ένα τεχνικό οργανισμό, με τον οποίο θα συναφθεί σύμβαση διαχείρισης και θα αναφέρεται κατευθείαν στην Επιτροπή. Στη σύμβαση θα περιλαμβάνεται το πρόγραμμα εργασίας, που θα εγκρίνεται από την Επιτροπή και στο οποίο θα περιέχονται, η διοργάνωση προσκλήσεων για την υποβολή προτάσεων, η επιλογή των έργων από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες και η στήριξη των εργοληπτών για να εξασφαλιστεί η εκτέλεση, η παρακολούθηση, η διαχείριση, η επικοινωνία και η αξιολόγηση, ενώ παράλληλα, θα προβλεφθεί ένα κονδύλιο που θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί με ευέλικτο τρόπο από την Επιτροπή, για την χρηματοδότηση ενεργειών προπαρασκευαστικού και συνοδευτικού χαρακτήρα για την επικοινωνία, την αξιολόγηση και την παρατήρηση.

Για να επιτευχθεί η άριστη επιλογή των τομέων παρέμβασης, έχουν τεθεί ορισμένες προτεραιότητες, οι οποίες θα ισχύσουν καθ' όλη τη διάρκεια του προγραμματισμού. Οι προτεραιότητες αυτές είναι:

Στον τομέα της διαπεριφερειακής συνεργασίας και στα πλαίσια των περιφερειακών πολιτικών:

- Μεταφορά την υφιστάμενης τεχνογνωσίας μεταξύ των ενδιαφερομένων.
- Από κοινού συγκρότηση μέσων για την αξιοποίηση του συμπληρωματικού χαρακτήρα των ενδιαφερομένων.

Στα πλαίσια των λοιπών πολιτικών της Κοινότητας:

- Καλύτερη πρόσβαση των ενδιαφερόμενων σε πολιτικές ουσιαστικής σημασίας για τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Στον τομέα των καινοτόμων δράσεων:

- Εφαρμογή των κατευθύνσεων των σχετικών με την περιφερειακή πολιτική, που περιλαμβάνονται στη Λευκή Βίβλο.
- Ανάπτυξη των πολιτιστικών στοιχείων και της ευρωπαϊκής κληρονομιάς.

Με βάση τις παραπάνω προτεραιότητες, τα θέματα που περιλαμβάνουν οι δράσεις του άρθρου 10, είναι τα ακόλουθα:

α) Καινοτόμες περιφερειακές και τοπικές δράσεις.

Όσον αφορά την εφαρμογή της Λευκής Βίβλου, προτείνονται τα εξής θέματα:

- Προώθηση της τεχνολογικής ανανέωσης.
- Κοινωνία της πληροφόρησης.
- Δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης και ιδιαίτερα συναφείς απασχολήσεις και ισότητα ευκαιριών.

Προς την κατεύθυνση της αναβάθμισης της σημασίας του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς, εντάσσονται τα ακόλουθα θέματα:

- Υλοποίηση και αξιοποίηση έργων δικτύων με άξονα την κοινοτική πολιτιστική κληρονομιά.
- Σύνδεση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων των δικτύων με την περιφερειακή και τοπική οικονομική ανάπτυξη.

Τέλος, για την αναζήτηση νέων θεμάτων καινοτομίας, προτείνεται η λειτουργία «εργαστήριο», με σημείο εκκίνησης τις προτεραιότητες ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος.

β) Εσωτερική και εξωτερική διαπεριφερειακή συνεργασία.

Σχετικά με τη μεταφορά της υπάρχουσας τεχνογνωσίας:

- Εκσυγχρονισμός της διοίκησης των τοπικών και περιφερειακών αρχών.

- Τεχνικές τοπικής οικονομικής ανάπτυξης, με τη συνεργασία δημόσιων και ιδιωτικών φορέων.

Στην κατεύθυνση της χρησιμοποίησης κοινών μέσων:

- Αξιοποίηση του συγκεκριμένου ενδογενούς δυναμικού.
- Ανάπτυξη της περιφερειακής συνεργασίας επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και περιφερειακών αρχών για την προώθηση της καινοτομίας.
- Βελτίωση της προσφοράς υπηρεσιών προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (κοινές υπηρεσίες)
- Διεθνοποίηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά).

Τέλος, όσον αφορά την πρόσβαση σε άλλες κοινοτικές πολιτικές, προτείνονται θέματα σχετικά με:

- Περιβάλλον
- Έρευνα - Τεχνολογία
- Ενέργεια.

Τα έργα διαπεριφερειακής συνεργασίας επιλέγονται για μία αρχική περίοδο δύο ετών. Στο τέλος αυτής της αρχικής περιόδου, είναι δυνατόν να υπάρξουν τροποποιήσεις ή αναπροσαρμογές, βασιζόμενες στις αξιολογήσεις που θα έχουν γίνει, στις ανάγκες που θα έχουν διατυπωθεί από τους ενδιαφερόμενους και στο γεγονός ότι, ένας από τους στόχους των καινοτόμων ενεργειών είναι τα επιτεύγματά τους να τροφοδοτούν το υλικό των έργων συνεργασίας.

Η επιλογή των έργων θα πρέπει να διέπεται από την αρχή της εταιρικότητας, προκειμένου να προωθηθεί η προσέγγιση, που βασίζεται στην Εταιρική Σχέση, όπως ορίζεται από τον Κανονισμό 2059/89 για την Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας και συνεπώς, κρίνεται αναγκαίο να καταδεικνύεται μία προτίμηση στα έργα, τα οποία συνδέουν με συστηματικό τρόπο, τον δημόσιο με τον ιδιωτικό τομέα σε κάθε ενδιαφερόμενη περιφέρεια. Επίσης, θα πρέπει να δοθεί έμφαση σε τεχνικές, που οδηγούν στην πραγματική μεταφορά ικανοτήτων και αναπτυξιακών εργαλείων, χωρίς να παραβλέπεται η σημασία των «παθητικών» μορφών ανταλλαγής εμπειριών, όπως είναι οι διάφορες συναντήσεις και τα σεμινάρια.

Τέλος, όσον αφορά τα πρακτικά θέματα οργάνωσης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αυξημένη συμμετοχή των κρατών-μελών, η ενεργός συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης και των οικονομικών φορέων στην προετοιμασία, εκτέλεση και αξιολόγηση του προγράμματος, αλλά και η ορθή διαχείριση και η αποτελεσματική παρακολούθηση των έργων έχουν παρθεί τα εξής μέτρα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995):

- Η Συμβουλευτική Επιτροπή για την Ανάπτυξη και την Ανασυγκρότηση των Περιφερειών, η οποία συστάθηκε βάσει του άρθρου 27 του κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) αριθ. 4253/88, θα αποτελέσει το βασικό βήμα πληροφόρησης και συμμετοχής των κρατών-μελών σχετικά με την παρακολούθηση και αξιολόγηση όλων των ενεργειών, που αναλαμβάνονται στα πλαίσια του άρθρου 10.
- Προκειμένου να εξασφαλιστεί η καλύτερη πληροφόρηση σε επίπεδο διοργανικών σχέσεων, θα υποβάλλεται ετήσια έκθεση σχετικά με τη διαπεριφερειακή συνεργασία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και πρωτίστως στην Επιτροπή Περιφερειών.
- Η διαχείριση και παρακολούθηση των τριών μερών του προγράμματος θα ανατεθεί σε τρεις ξεχωριστούς διαχειριστικούς οργανισμούς, οι οποίοι θα αναφέρονται απ' ευθείας στην Επιτροπή και θα αναλαμβάνουν:
 - Τον έλεγχο επιλεξιμότητας των υποβληθέντων έργων.
 - Την στήριξη των ανεξαρτήτων εμπειρογνομόνων και της Επιτροπής, όσον αφορά την επιλογή των έργων.
 - Την κατάρτιση του προγράμματος εργασίας.
 - Την παρακολούθηση και την οικονομική διαχείριση του προγράμματος.
 - Την λήψη των αναγκαίων μέτρων στους τομείς της τεχνικής βοήθειας και της επικοινωνίας.
- ≠ Τη σύνταξη ετήσιας έκθεσης, σχετικά με την εκτέλεση του προγράμματος εργασίας, η οποία θα υποβάλλεται στη συντονιστική επιτροπή.
- Σύσταση συντονιστικής επιτροπής, που θα αποτελείται από την XVI Γενική Διεύθυνση και τους τρεις διευθυντές των διαχειριστικών οργανι-

σμών, θα υποστηρίζεται από την ομάδα εμπειρογνομόνων και η οποία θα εξασφαλίζει τη συνέργια μεταξύ των τριών μερών και θα εξετάζει τα προβλήματα εκτέλεσης του προγράμματος. Επίσης, η συντονιστική επιτροπή θα είναι υπεύθυνη για τη συλλογή και διάθεση των πληροφοριών, των σχετικών με τις ενέργειες της κοινότητας υπέρ της διαπεριφερειακής συνεργασίας, τη συγκρότηση και διατήρηση μιας κοινής βάσης δεδομένων και, τέλος, τη σύνταξη συνοπτικής έκθεσης για την διαπεριφερειακή συνεργασία, η οποία θα υποβάλλεται στη Συμβουλευτική Επιτροπή.

- Σύσταση ομάδας ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων, η οποία θα αποτελείται από ειδικούς σε θέματα διαπεριφερειακής συνεργασίας και καινοτομίας και θα βοηθούν την Επιτροπή στην επιλογή των έργων, στην προετοιμασία εκθέσεων προς τις διάφορες επιτροπές, στην παροχή τεχνικής βοήθειας και στην αξιολόγηση των έργων.

II) Δράσεις στον τομέα της χωροταξίας

Στον τομέα της χωροταξίας, κατά την περίοδο 1995-1999, προβλέπεται η χρηματοδότηση συγκεκριμένων «ήπιων» ενεργειών, ενώ παράλληλα θα αναπτυχθούν η έρευνα και η ανάλυση σε θεωρητικό επίπεδο.

Στόχος των μέτρων χωροταξικού σχεδιασμού είναι η ολοκλήρωση μιας σειράς ενεργειών προπαρασκευαστικού χαρακτήρα, όπως είναι η χάραξη στρατηγικής, οι μελέτες σκοπιμότητας και η προετοιμασία προγραμμάτων κοινής δράσης, ώστε να διευκολυνθεί η συγκρότηση ευρύτερων μελλοντικών κοινοτικών πρωτοβουλιών στον τομέα της χωροταξίας.

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, οι προσπάθειες στοχεύουν να ξεκινήσει μία διαδικασία κοινού προβληματισμού στην οποία θα συμμετέχουν τα ενδιαφερόμενα μέρη, δηλαδή τα κράτη-μέλη και η τοπική αυτοδιοίκηση, μέσω της υλοποίησης συγκεκριμένων έργων. Στα πλαίσια αυτής της στρατηγικής, οι ενέργειες, οι οποίες θα χρηματοδοτηθούν δυνάμει του άρθρου 10, θα περιοριστούν σε μία σχετικά χαμηλή κοινοτική συγχρηματοδότηση και θα είναι οι πρόδρομοι της εφαρμογής γενικών προγραμμάτων δράσεως χωροταξικού σχεδιασμού και ολοκληρωμένης διαχείρισης του κοινοτικού εδάφους, η οποία θα αφορά πολλές περιφέρειες ή κράτη-μέλη.

Για την περίοδο 1995-1999 και εν αναμονή της κοινοτικής πρωτοβουλίας για τον χωροταξικό σχεδιασμό, έχουν καθοριστεί τρεις τύποι δράσεων, όπως προβλέπεται στα συμπεράσματα της γαλλικής προεδρίας στη διάρκεια της άτυπης συνάντησης του Στρασβούργου, στις 30-31 Μαρτίου 1995.

Ειδικότερα προτείνονται:

- Πρότυπες πειραματικές ενέργειες, που θα αφορούν τα μεγάλα ευρωπαϊκά διεθνή χωροταξικά σύνολα, όπως είναι οι Άλπεις, η Βαλτική, η Μεσόγειος, το Ατλαντικό τόξο. Αυτά τα χωροταξικά σύνολα σχηματίζονται από πολλά κράτη ή ομάδες περιφερειών, οι οποίες επιθυμούν να συνεργαστούν για την επίτευξη κοινών στόχων. Τα κράτη-μέλη, τα οποία συμμετέχουν στις πρωτοβουλίες, αφού θέσουν έναν ορισμένο αριθμό προτεραιοτήτων, θα πρέπει να υποβάλουν στην Επιτροπή τις κοινές προτάσεις τους, οι οποίες θα εντάσσονται στα πλαίσια των πολιτικών της Κοινότητας και θα στοχεύουν στην στήριξη της Κοινοτικής Συνοχής. Μετά από πολυμερείς συναντήσεις, τα κράτη-μέλη θα καταλήξουν στην επιλογή ορισμένων πρότυπων δράσεων, σε τομείς όπως οι θαλάσσιες μεταφορές, οι μεταφορές πολλαπλών μέσων, ο τουρισμός, το περιβάλλον. Η διαχείριση κάθε ευρείας πρότυπης ενέργειας θα ανατεθεί σε διεθνή ή διαπεριφερειακή δομή. Αυτές οι διαχειριστικές δομές θα έχουν τη μορφή αντιπροσωπευτικών οργανισμών των κρατών-μελών που συμμετέχουν στην κάθε ενέργεια. Κάθε οργανισμός θα αναλαμβάνει τη διαχείριση μιας μόνο ενέργειας (όπως είναι για παράδειγμα η σύμβαση της Βαλτικής), υπό την εποπτεία της Επιτροπής.
- Καινοτόμα πρότυπα πειραματικά έργα σε ειδικές ζώνες: Πρόκειται για έργα διεθνικού ή εθνικού χαρακτήρα και θα αφορούν εδαφικές ζώνες, που παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες, όπως είναι ορεινές, παράκτιες ή γεωργικές ζώνες, λεκάνες απορροής ποταμών κ.λπ. Τα κύρια χαρακτηριστικά των έργων αυτών θα είναι η καινοτομικότητα και οι θετικές επιπτώσεις στη σταθερή ανάπτυξη των ενδιαφερόμενων περιφερειών. Για την διαχείριση των πρότυπων έργων θα συγκροτηθεί ένα σύστημα εξωτερικής διαχείρισης, που θα μπορεί να εξασφαλίσει αποτελεσματικότητα, διαφάνεια, αντικειμενικότητα και υψηλό επιστημονικό επίπεδο. Αυτό το εξωτερικό γραφείο διαχείρισης θα υποστηριχθεί από ομάδα ανεξάρτητων εμπει-

ρογνωμόνων, που θα χρηματοδοτηθούν εξ ολοκλήρου από την Επιτροπή, δυνάμει του άρθρου 10.

- Διάδοση των γνώσεων και προώθηση της συνεργασίας: Η δράση αυτή θα βασιστεί στις εμπειρίες και τα αποτελέσματα των δύο προηγούμενων δράσεων, θα έχει τη μορφή σεμιναρίων, δελτίων, ειδησεογραφικών δελτίων, θεματικών ή γεωγραφικών μελετών, αξιολογήσεων κ.λπ., με στόχο να συμβάλει στη διάδοση της γνώσης και στον προβληματισμό σε θέματα χωροταξικού σχεδιασμού. Οι ενέργειες αυτής της δράσης, στις οποίες θα μπορούν να συμμετέχουν και τρίτες χώρες της Ευρώπης και της Μεσογείου, θα χρηματοδοτηθούν εξ ολοκλήρου από το άρθρο 10.

III) Δράσεις στον αστικό τομέα

Οι δράσεις στον αστικό τομέα, κατά την περίοδο 1995-1999, θα αναπτυχθούν γύρω από τρεις βασικούς άξονες:

- Ανάπτυξη πρότυπων πειραματικών έργων «νέου τύπου».
- Αξιοποίηση και διάδοση των αποτελεσμάτων ανάπτυξης των έργων «νέου τύπου».
- Δημιουργία ενός αστικού παρατηρητηρίου με την ανάπτυξη στατιστικών και δεικτών που θα παρέχουν σαφείς πληροφορίες για τα αστικά κέντρα.

α) Σχετικά με τα πρότυπα πειραματικά έργα «νέου τύπου», θα πρέπει να είναι σημαντικού ενδιαφέροντος για την κοινότητα, να στοχεύουν στην ανταλλαγή εμπειριών και να είναι καινοτομικού χαρακτήρα.

Τα θέματα που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο των νέων πρότυπων πειραματικών έργων, ποικίλλουν. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν:

- Έργα διευθέτησης της αστικής γης
Εδώ εντάσσονται η επίλυση των προβλημάτων, που δημιουργήθηκαν από την άναρχη δόμηση, η βελτιστοποίηση του σχεδιασμού των αστικών ζωνών, η οργάνωση λειτουργίας υπηρεσιών και άλλων εγκαταστάσεων σε σταθμούς δικτύων μεταφορών, με στόχο τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών στους χρήστες, αλλά και την αναβάθμιση των γειτονικών περιοχών, η δημιουργία χώρων πρασίνου σε πολεοδομικά συγκροτήματα,

με παράλληλες χρήσης της αστικής γης (καταστήματα, σταθμοί αυτοκινήτων κ.λπ.), η δημιουργία δημόσιων χώρων αναψυχής και αθλοπαιδιών στο αστικό περιβάλλον, δίπλα σε ποτάμια, γέφυρες, παραθαλάσσιες ζώνες.

- Έργα αξιοποίησης της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων, όπως είναι η αξιοποίηση των πολιτιστικών και ιστορικών πλεονεκτημάτων των μεσαιώνων πόλεων, η ανάκαμψη της οικονομικής ανάπτυξης των ιστορικών κέντρων των πόλεων, η συντήρηση κτιρίων αρχιτεκτονικού ή κοινωνικού ενδιαφέροντος, σε περιφέρειες που παρουσιάζουν γεωγραφικά μειονεκτήματα (σεισμογενείς, ορεινές περιοχές κ.λπ.).
- Έργα αναζωογόνησης των αστικών περιοχών, που αντιμετωπίζουν δυσκολίες με την εισαγωγή νέων οικονομικών δραστηριοτήτων, σε συνδυασμό με ενέργειες αποκατάστασης και προστασίας του περιβάλλοντος.
- Βιώσιμες λύσεις για την ολοκληρωμένη επεξεργασία λυμάτων και την αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στα αστικά κέντρα.

Τα παραπάνω έργα συνιστούν έναν ενδεικτικό, αλλά μη διεξοδικό κατάλογο των θεμάτων, που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο των νέων πρότυπων πειραματικών έργων.

Σε γενικές γραμμές, τα έργα για την αστική ανάπτυξη πρέπει να αποσκοπούν στην επίλυση προβλημάτων, που είναι κοινά σε πολλές πόλεις με παρεμφερείς συνθήκες, να προτείνουν καινοτόμες λύσεις και να προωθούν, στα πλαίσια της εκτέλεσής τους, την εταιρική σχέση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, με προοπτική αυτοχρηματοδότησης στον μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Στα έργα, είναι δυνατόν να συμμετέχουν περισσότερες από μία πόλεις. Σ' αυτή την περίπτωση, θα μπορούν να έχουν κοινοτική χρηματοδότηση, υπό την προϋπόθεση ότι η προστιθέμενη αξία θα δικαιολογεί την συνεργασία.

β) Αξιοποίηση και διάδοση των αποτελεσμάτων των νέων πρότυπων έργων.

Η διάδοση των αποτελεσμάτων των νέων πρότυπων έργων θα πραγματοποιηθεί, κυρίως, μέσω δικτύων που έχουν δημιουργηθεί μεταξύ των πόλεων. Αρχικά, θα συνδεθούν οι πόλεις που χρηματοδοτήθηκαν στα πλαίσια της πρωτοβουλίας

Urban ή του προγράμματος των πρότυπων πειραματικών έργων για τα αστικά κέντρα. μετά τη συγκρότηση και την έναρξη λειτουργίας του, κάθε δίκτυο θα είναι ανοικτό σε όλες τις ευρωπαϊκές πόλεις, που θα επιθυμούν να συμμετάσχουν στην ανταλλαγή πληροφοριών, ακόμη και αν δεν έχουν λάβει οικονομική ενίσχυση από την Κοινότητα.

Οι δραστηριότητες αυτών των δικτύων θα έχουν την μορφή συνοπτικών εκθέσεων, πληροφοριακών δελτίων, σεμιναρίων κ.λπ. Για την υποστήριξη της λειτουργίας των δικτύων, έχει προβλεφθεί η συγκρότηση ενός γραφείου τεχνικής βοήθειας, που θα αναλάβει τη διαχείριση της τεχνικής παρακολούθησης όλων των πρότυπων πειραματικών έργων (παλαιών και νέων) για τα αστικά κέντρα, τη διάδοση των αποτελεσμάτων και την ανταλλαγή πληροφοριών, που θα αφορούν όλα τα έργα για τα αστικά κέντρα. Έχει προβλεφθεί η παρακολούθηση και η ανταλλαγή πληροφοριών, σχετικά με 132 έργα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995) (32 παλαιά έργα, 80 έργα στα πλαίσια της Κοινοτικής πρωτοβουλίας Urban και 20 νέα έργα).

γ) Στατιστική και δείκτες για τα αστικά κέντρα.

Η διαπίστωση ότι δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία σε κοινοτικό επίπεδο, όσον αφορά σημαντικούς κοινωνικο-οικονομικούς δείκτες, όπως είναι τα ποσοστά ανεργίας, εγκληματικότητας, σχολικής φοίτησης κ.λπ., που βοηθούν στη διαμόρφωση σαφούς εικόνας για την ποιότητα ζωής των πολιτών στα αστικά κέντρα, ώθησαν την κοινότητα να αναλάβει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, ώστε να αξιοποιηθούν και να εμπλουτιστούν τα υπάρχοντα στοιχεία.

Ήδη από την περίοδο 1992-1994, η XVI Γενική Διεύθυνση χρηματοδότησε τις εργασίες του Αστικού Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου. Οι εργασίες αυτές στοχεύουν στη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων και ενός συστήματος στήριξης της λήψης αποφάσεων. Η υλοποίηση της πρωτοβουλίας έγινε δυνατή χάρη στη συμβολή οκτώ πόλεων που συμμετείχαν στο δίκτυο: του Άμστερνταμ, της Αθήνας, της Βαρκελώνης, του Βερολίνου, του Μπέρμιγχαμ, των Βρυξελλών, της Λίλης και της Λισσαβόνας. Το σύστημα επεξεργάζεται κατάλληλα μία ποικιλία δεδομένων, τα οποία είναι αριθμητικά, γραφικά, χαρτογραφικά και κειμενικά και εξασφαλίζει πρόσβαση στις πληροφορίες για σκοπούς αστικού προγραμματισμού. Η εμπειρία αυτή θα αποτελέσει τη βάση για τη συνέχιση της δραστηριότητας του δικτύου με στόχο τη διευ-

ρυνσή του και την περαιτέρω συστηματοποίηση της συλλογής δεδομένων, σχετικά με τους σημαντικότερους αστικούς δείκτες. Το κόστος συγκρότησης και διαχείρισης του συστήματος (σταθερές δαπάνες και γενικά έξοδα) θα καλυφθεί από την Επιτροπή. Οι πόλεις που θα ενσωματωθούν στο σύστημα θα καταβάλουν μία συνεισφορά, η οποία θα τους επιτρέπει την πρόσβαση στις πληροφορίες. Το ύψος της συνεισφοράς δεν έχει καθοριστεί ακόμη.

Επίσης, προβλέπεται η εφαρμογή ενός συστήματος παρακολούθησης, το οποίο θα επεξεργάζεται τρόπους μέτρησης της ποιότητας ζωής στις πόλεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και απεικόνιση σε ένα πίνακα, όπου θα συγκεντρώνονται οι σημαντικότεροι δείκτες. Το σύστημα αυτό θα μπορούσε να ονομαστεί «αστικό ευρωβαρόμετρο», κατ' αναλογία με το «ευρωβαρόμετρο», ένα σύστημα παρακολούθησης, βάσεις δειγματοληψίας, της εικόνας που έχουν οι Ευρωπαίοι πολίτες, για την Ευρώπη, και του οποίου τη διαχείριση έχει αναλάβει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Οι προαναφερθείσες δράσεις θα έχουν ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση ενός σημαντικού αριθμού δεδομένων, που θα προέρχονται από διάφορες πηγές, όπως:

- Τα αστικά έργα, είτε αυτά είναι πρότυπα πειραματικά έργα στα πλαίσια του άρθρου 10, είτε έργα ενταγμένα στην πρωτοβουλία Urban.
- Τα δίκτυα, τα οποία ασχολούνται με την αξιοποίηση και διάδοση των αποτελεσμάτων των αστικών έργων.
- Τις εργασίες του Αστικού Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου.
- Ad hoc μελέτες, που πιθανώς να έχουν πραγματοποιηθεί.

Το πρόβλημα το οποίο προκύπτει, είναι ο υψηλός βαθμός ετερογένειας των στοιχείων τα οποία θα συγκεντρωθούν και συνεπώς, θα απαιτηθεί μία δράση για τη σύνθεση των ετερογενών αυτών στοιχείων. Η δράση αυτή, θα μπορούσε να συγκεκριμενοποιηθεί με τη μορφή μιας συνολικής έκθεσης, για τη σύνταξη της οποίας κρίνεται απαραίτητη η βοήθεια ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων, όσον αφορά τη μεθοδολογία εργασίας, τις κατευθυντήριες γραμμές και τη σύνταξη του τελικού κειμένου.

Πρόκειται ουσιαστικά, για μία προσπάθεια συντονισμού, ερμηνείας και σύνθεσης στοιχείων, τα οποία απορρέουν από πολλές πτυχές ποικιλόμορφων δραστηριοτήτων και η οποία θα μπορούσε να ονομαστεί «αστική διάγνωση».

IV. Οι οκτώ τύποι πειραματικών σχεδίων

Με στόχο την υλοποίηση των δράσεων του άρθρου 10 του Ε.Τ.Π.Α., η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προτείνει προς τις τοπικές και περιφερειακές αρχές για την περίοδο 1995-1999 τους πιο κάτω τύπους προϊόντων πειραματικών έργων:

α) Στον τομέα της εσωτερικής διαπεριφερειακής συνεργασίας, η Επιτροπή προτείνει μία σειρά πειραματικών έργων διαπεριφερειακής συνεργασίας στοχεύοντας στην ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, στην απόκτηση νέων γνώσεων προς τους τοπικούς φορείς και τους τεχνικούς της ανάπτυξης, στη σύσταση νέων σημαντικών πόλων αρμοδιοτήτων και στην ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού πνεύματος στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης. Η διάρκεια της υλοποίησης κάθε έργου καθορίζεται σε 2 ή το αργότερο 3 έτη.

β) Εξωτερική διαπεριφερειακή συνεργασία: στα πλαίσια της πολιτικής, που υιοθέτησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μετά την πτώση του Βερολίνου, για την υποστήριξη της συνεργασίας πόλεων και περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με πόλεις και περιφέρειες της Ανατολικής Ευρώπης και η οποία αργότερα διευρύνθηκε με τη συμμετοχή των κρατών της Μεσογείου, της Βαλτικής και των Νέων Ανεξάρτητων Κρατών, για την περίοδο 1995-1999, προτείνονται πρότυπα πειραματικά έργα στον τομέα της εξωτερικής διαπεριφερειακής συνεργασίας. Τα έργα αυτά έχουν ως στόχο να υποστηρίξουν τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Ένωσης, ώστε να μπορέσουν να συμμετάσχουν σε δίκτυα συνεργασίας με περιφέρειες εκτός Ένωσης στους άξονες Ανατολή-Δύση ή Βορράς-Νότος, να συμβάλουν στην οικονομική και πολιτική μετεξέλιξη των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, να συνεισφέρουν στην περιφερειακή ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης των εκτός Ένωσης χωρών και γενικότερα, να βοηθήσουν στην ανάπτυξη Ευρωπαϊκού πνεύματος με τη δημιουργία κοινών εμπειριών.

Η χρονική διάρκεια των έργων, κατά την πρώτη περίοδο δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 18 μήνες. Από το 1997, θα μπορεί να φθάνει τα δύο έτη.

γ) Στον τομέα της συνεργασίας που εμπεριέχει την έννοια της κοινωνίας της πληροφόρησης, προτείνονται πρότυπα πειραματικά έργα, που ανταποκρίνονται στις ανησυχίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που έχουν εκφραστεί στη Λευκή Βίβλο σχετικά με την αντιμετώπιση των προκλήσεων της κοινωνίας της πληροφόρησης. Στό-

χος των έργων είναι η εισαγωγή της έννοιας της κοινωνίας της πληροφόρησης στις περιφερειακές πολιτικές των λιγότερο ευνοημένων περιοχών της Ένωσης, η ανάπτυξη μιας περιφερειακής αντίληψης της κοινωνίας της πληροφόρησης, των εφαρμογών και των καινοτόμων υπηρεσιών και τέλος, η οργανωμένη διάδοση των άριστων πρακτικών της κοινωνίας της πληροφόρησης. Η χρονική διάρκεια κάθε έργου είναι 18-24 μήνες. Επίσης, έχει προβλεφθεί ένα κονδύλι για τη στρατηγική και το σχέδιο δράσης περιφερειακής πληροφόρησης.

δ) Τα έργα που προτείνονται στον τομέα της καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας στοχεύουν στην βελτίωση των πρακτικών ενθάρρυνσης των επιχειρήσεων για την υιοθέτηση καινοτομιών, την προώθηση της έρευνας και την τεχνολογική ανάπτυξη στις περιφερειακές πολιτικές, που ασκούνται στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ένα μέρος των πόρων θα διατεθεί για τις στρατηγικές περιφερειακής καινοτομίας.

ε) Στον τομέα της συνεργασίας για τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης τα πρότυπα πειραματικά έργα, έχουν ως στόχο την προώθηση της εκπόνησης περιφερειακών και τοπικών στρατηγικών για να δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης καθώς και τη δοκιμαστική λειτουργία συναφών απασχολήσεων.

στ) Στον πολιτιστικό τομέα, τα πρότυπα πειραματικά έργα αφορούν την αξιολόγηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, με την υιοθέτηση καινοτόμων δράσεων διαπεριφερειακής συνεργασίας σε πολιτιστικό επίπεδο. Τα έργα διέπονται από το πνεύμα της ολοκληρωμένης ανάπτυξης και στοχεύουν στην οικονομική ανάπτυξη, μέσω της στοχοθέτησης επιμέρους στόχων, όπως είναι η διατήρηση της περιφερειακής και τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς, η δημιουργία θέσεων απασχόλησης για άνεργους και κυρίως νέους και τέλος, η μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπειριών. Η συνολική διάρκεια κάθε έργου δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δύο έτη.

ζ) Τα πρότυπα πειραματικά έργα χωροταξίας εντάσσονται στα πλαίσια ενός προγράμματος μελετών, που εγκαινίασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 1989 και στοχεύουν να ενισχύσουν την οικονομική και κοινωνική συνοχή της Κοινότητας με την προώθηση μιας αειφόρου ανάπτυξης, να δημιουργήσουν ένα νέο εργαλείο, που θα

βοηθήσει τις αρμόδιες αρχές και τις εδαφικές κοινότητες στη λήψη αποφάσεων και να αναπτύξουν μία συνολική άποψη για την εδαφική επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενταγμένης σε ένα διεθνές πλαίσιο, λαμβάνοντας υπόψη τις ισχυρές αλληλεξαρτήσεις, που εμφανίζονται σε θέματα χωροταξίας και ενθαρρύνοντας τη συμβολή και τρίτων χωρών. Δύο πρέπει να είναι τα κύρια χαρακτηριστικά των έργων: ο ανανεωτικός ή παραδειγματικός χαρακτήρας τους και η αποδεδειγμένη συμβολή τους στην πορεία μιας σταθερής ανάπτυξης της Επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η διάρκεια κάθε έργου θα κυμαίνεται από 1 - 3 μήνες.

η) Τα αστικά πειραματικά έργα έχουν ως στόχο να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των αστικών προβλημάτων σε τοπικό επίπεδο. Η κύρια δράση τους επικεντρώνεται στον πειραματισμό και στην ανίχνευση νέων ιδεών, που θα προσφέρουν λύση σε οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, που αντιμετωπίζουν ακόμη και αστικές ζώνες, που βρίσκονται σε πλούσιες περιοχές, στις οποίες όμως διαφαίνεται μία γενικότερη υποβάθμιση του επιπέδου ζωής. Στους επιμέρους στόχους των αστικών πειραματικών σχεδίων εντάσσονται, η προσέγγιση κοινών προβλημάτων σε διαφορετικές πόλεις, με παρόμοιες συνθήκες, καθώς και η συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με μεσοπρόθεσμο στόχο την αυτοχρηματοδότηση των αστικών έργων.

Η διάρκεια κάθε έργου ορίζεται σε 1 - 3 έτη.

V Η σύμβαση Directoria

Στα πλαίσια των δράσεων του άρθρου 10 του Ε.Τ.Π.Α., η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέταξε μία ακόμη σημαντική καινοτόμο δράση: τη δημιουργία Διευθυντηρίου (σύμβαση Directoria) για τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης. Πρόκειται για ένα τρόπο συνάντησης και διμερών ανταλλαγών μεταξύ των τοπικών και περιφερειακών αρχών και των υπηρεσιών της Επιτροπής, που θα αποτελέσει παράλληλα, το κέντρο εκπόνησης των πρότυπων πειραματικών έργων, που θα αναληφθούν στα πλαίσια του άρθρου 10 του κανονισμού του Ε.Τ.Π.Α.

Τρεις είναι οι κύριοι στόχοι της σύμβασης Directoria:

- Να υπάρχει άμεση και σαφής πληροφόρηση εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προς τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης για όλα τα θέματα, που αφορούν τις δράσεις που χρηματοδοτούνται από το άρθρο 10.
- Να χρησιμοποιηθούν οι εμπειρίες από πειραματικά έργα, που έχουν ήδη υλοποιηθεί, για την εξεύρεση των άριστων τρόπων υλοποίησης των καινοτόμων δράσεων του άρθρου 10.
- Να αποκτήσουν οι Ο.Τ.Α. τη δυνατότητα εξεύρεσης εταίρων, προκειμένου να προετοιμάσουν και να υλοποιήσουν ένα ή περισσότερα πολυπεριφερειακά πειραματικά έργα.

Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων Directoria, θα συζητούνται όλα τα θέματα που αφορούν τα πειραματικά έργα και απευθύνονται στις τοπικές και περιφερειακές αρχές. Παράλληλα, θα παρέχεται η δυνατότητα στους συμμετέχοντες οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, να επιλέξουν εταίρους για την υλοποίηση δράσεων συνεργασίας και να έρθουν σε επαφή με τα Ευρωπαϊκά δίκτυα, τις εταιρείες εμπειρογνομόνων και τους υπαλλήλους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης.

Δυνατότητα συμμετοχής στις συναντήσεις Directoria έχουν οι τοπικές και περιφερειακές αρχές, οικονομικοί και κοινωνικοί φορείς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, καθώς και οι αντιπροσωπευτικές τους οργανώσεις.

Για το 1995, η συνάντηση Directoria πραγματοποιήθηκε στις 4 - 6 Δεκεμβρίου. Για τα επόμενα τρία έτη, στα πλαίσια της σύμβασης Directoria έχουν προγραμματισθεί (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995) τρεις ετήσιες συναντήσεις, που τοποθετούνται στο διάστημα Απριλίου - Μαΐου κάθε έτους.

4. Άλλες καινοτομικές δράσεις

Η υλοποίηση του άρθρου 10 του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, μέσω του οποίου προβλέπεται η χρηματοδότηση μίας σειράς ειδικών δράσεων καινοτομικού χαρακτήρα, πραγματοποιείται μέσω ορισμένων, συγκεκριμένων προγραμμάτων, κεντρικός άξονας των οποίων είναι η καινοτομία.

Μεταξύ αυτών των προγραμμάτων ιδιαίτερη θέση κατέχουν τα προγράμματα RITTS (Περιφερειακές Στρατηγικές και Υποδομές Καινοτομίας και Μεταφοράς Τεχνολογίας) και RIS (Περιφερειακές Στρατηγικές Καινοτομίας).

4.1. Το Πρόγραμμα Καινοτομία

Μετά την επικύρωση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση όλες οι δραστηριότητες που αφορούν έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και επίδειξη, εντάχθηκαν στο τέταρτο πρόγραμμα πλαίσιο (1994-1998). Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει τέσσερις δραστηριότητες (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992). Η πρώτη δραστηριότητα αφορά προγράμματα έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και επίδειξης, η δεύτερη προγράμματα συνεργασίας με τρίτες χώρες, η τρίτη δραστηριότητα προγράμματα διάδοσης και αξιοποίησης των αποτελεσμάτων και η τέταρτη προγράμματα σχετικά με το ανθρώπινο κεφάλαιο και την κινητικότητα των ερευνητών.

Μέρος της τρίτης δραστηριότητας αποτελεί το ειδικό πρόγραμμα για την διάδοση και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης, το οποίο είναι γνωστό ως πρόγραμμα ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ (πρόγραμμα INNOVATION) και εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Υπουργών στις 15 Δεκεμβρίου 1994.

Το πρόγραμμα ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ έχει ιδιαίτερα θετικές επιδράσεις στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις των κρατών-μελών ή των περιφερειών που συμμετέχουν σε μικρότερο βαθμό στις δραστηριότητες Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης της Κοινότητας με αποτέλεσμα να ενισχύεται η οικονομική και κοινωνική συνοχή στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Επιτροπή έχει προσδιορίσει τρεις αλληλοεξαρτώμενους στόχους και δώδεκα γραμμές δράσης για την επίτευξη των τριών στόχων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997).

Οι στόχοι που έχει θέσει η Επιτροπή και οι γραμμές δράσης για την επίτευξη κάθε στόχου είναι οι ακόλουθοι:

Στόχοι I: Προώθηση περιβάλλοντος ευνοϊκού για την καινοτομία και την αφομοίωση των νέων τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις.

Οι γραμμές δράσης μέσω των οποίων αναμένεται να επιτευχθεί ο στόχος I είναι οι ακόλουθες:

- α) Το Ευρωπαϊκό σύστημα παρακολούθησης της καινοτομίας·
- β) Δράσεις για την δημιουργία ενός ευνοϊκού χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος, που θα συμβάλει στην διάδοση των νέων τεχνολογιών·
- γ) Περιφερειακές δράσεις και υποστήριξη επιστημονικών πάρκων·
- δ) Προώθηση τεχνικών διαχείρισης της καινοτομίας·
- ε) Δράσεις για την καλύτερη ενημέρωση του κοινού σχετικά με την έρευνα και την τεχνολογία.

Στόχος II: Τόνωση της δημιουργίας ενός ανοικτού ευρωπαϊκού χώρου για την διάδοση τεχνολογιών και γνώσεων.

Οι αντίστοιχες γραμμές δράσης είναι:

- α) Το δίκτυο κέντρων αναδιανομής·
- β) Ευρωπαϊκά δίκτυα και υπηρεσίες για την προώθηση της καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας·
- γ) Το δίκτυο OPET (Organisation for Promoting Energy Technologies)·
- δ) Σχέδιο μεταφοράς Τεχνολογίας.

4.2. Περιφερειακές Στρατηγικές και Υποδομές Καινοτομίας και Μεταφοράς Τεχνολογίας (RITTS)

Στα πλαίσια του σχεδίου δράσης για την Καινοτομία, ένας μεγάλος αριθμός προτεραιοτήτων αφορούν αποκλειστικά το περιφερειακό και το τοπικό επίπεδο. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που εκδηλώνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση για θέματα περιφερειακού και τοπικού επιπέδου είναι αποτέλεσμα της γνώσης ότι οι περιφερειακές και τοπικές αρχές μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα συγκεκριμένες περιφερειακές ανάγκες να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν τις κατάλληλες στρατηγικές και πολιτικές καινοτομίας.

Οι στρατηγικές και οι πολιτικές καινοτομίας έχουν ως στόχο να συμβάλουν στην ανάπτυξη των περιφερειών της Ένωσης, οι οποίες παρουσιάζουν υστέρηση μέσω του εκσυγχρονισμού και της διαφοροποίησης των οικονομιών τους.

Το πρόγραμμα ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ εφαρμόζει από το 1994 Περιφερειακές Στρατηγικές και Υποδομές Καινοτομίας και Μεταφοράς Τεχνολογίας (RITTS), οι οποίες εφαρμόζονται σε στενή συνεργασία με τις Περιφερειακές Στρατηγικές Καινοτομίας (RIS, πρώην Περιφερειακό Σχέδιο Τεχνολογίας - RTP) της ΓΔ XVI. Στόχος η υποστήριξη τοπικών και περιφερειακών αρχών αλλά και αναπτυξιακών οργανισμών για την ανάπτυξη αποτελεσματικότερων πολιτικών υποστήριξης και προώθησης της καινοτομίας στην περιφέρεια, μέσω της καινοτομίας, της μεταφοράς τεχνολογίας και της δημιουργίας των κατάλληλων υποδομών έρευνας και ανάπτυξης.

Οι Περιφερειακές Στρατηγικές και Υποδομές Καινοτομίας και Μεταφοράς Τεχνολογίας καθοδηγούνται από την ζήτηση και στοχεύουν στην κάλυψη εκφρασμένων, αλλά και λανθανουσών αναγκών των περιφερειακών και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Επιπλέον δεν περιορίζονται σε τεχνολογικά ζητήματα, αλλά καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα διαχειριστικών, χρηματοοικονομικών, εμπορικών, εκπαιδευτικών και οργανωτικών θεμάτων.

Επίσης, είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι δεν περιορίζονται στην ολοκλήρωση μίας μελέτης, αλλά απαιτούν κυρίως την εκπόνηση ενός σχεδίου δράσης για καινοτομία σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Συνεπώς απαιτείται η επίτευξη περιφερειακής συναίνεσης και συμφωνίας μεταξύ των διαφόρων περιφερειακών παραγόντων τόσο του δημόσιου, όσο και του ιδιωτικού τομέα, ώστε να αναληφθεί η συγκεκριμένη δράση.

Επιπλέον, συνεπάγονται πρόσβαση στη διεθνή εμπειρία και στις βέλτιστες ευρωπαϊκές πρακτικές μέσω της χρήσης έμπειρων συμβούλων από τα διάφορα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ειδικότερα, οι RITTS στοχεύουν στην ενίσχυση της λειτουργικής αποτελεσματικότητας των περιφερειακών δομών και των πολιτικών υποστήριξης της καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας. Η έμφαση δίνεται περισσότερο στην βελτιστοποίηση των υφιστάμενων δομών και πολιτικών παρά στην αύξηση του επιπέδου των περιφερειακών πόρων που χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης, της μεταφοράς τεχνολογίας και της καινοτομίας. Περίπου 65 περιφέρειες έχουν λάβει ή λαμβάνουν μέρος επίσημα στις εφαρμογές των RITTS και των RIS. Οι περιφέρειες αυτές καλύπτουν περισσότερο από το ένα

τέταρτο των περιφερειών εντός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, ενώ η πλειοψηφία τους αφορά λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997).

Σχετικά με την χρηματοδοτική κοινοτική υποστήριξη, αυτή δεν θα υπερβεί σε καμία περίπτωση το 50% του κόστους κάθε σχεδίου. Η γενικότερη φιλοσοφία που διέπει την κοινοτική υποστήριξη είναι ότι η Κοινότητα απλώς συμβάλλει στο πραγματικό κόστος του σχεδίου, ενώ το κύριο μέρος της χρηματοδότησης πρέπει να προέρχεται από τους υποψήφιους οργανισμούς. Η Επιτροπή δεν "αγοράζει" ένα προϊόν ή μια υπηρεσία και κατά συνέπεια, δεν γίνονται δεκτές εμπορικές πηγές. Η μέγιστη κοινοτική συμβολή θα ανέρχεται σε 250.000 ECU για τα σχέδια RITTS σε περιφέρειες, στις οποίες παρέχεται συνδρομή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και σε 175.000 ECU για RITTS σε περιοχές που δεν επωφελούνται αυτής της συνδρομής. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997).

Στα σχέδια RITTS μπορούν να συμμετάσχουν νομικά πρόσωπα και ειδικότερα: βιομηχανικές εταιρείες (μεγάλες, αλλά και μικρομεσαίες επιχειρήσεις), ανώτατα και ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ερευνητικοί οργανισμοί, ενδιάμεσοι φορείς, οργανισμοί επιχειρηματικών κεφαλαίων, οργανισμοί τυποποίησης, εμπορικοί οργανισμοί, οι αρχές τοπικής και περιφερειακής αυτοδιοίκησης καθώς και το Κοινό Κέντρο Ερευνών. Επίσης, μπορούν να συμμετάσχουν διεθνείς οργανισμοί με την προϋπόθεση ότι η συμμετοχή τους θα συμβάλει αποτελεσματικά στην εφαρμογή του σχεδίου.

Υποψηφιότητα για σχέδια RITTS μπορούν να υποβάλουν κυρίως περιφερειακές αρχές από το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και από άλλες ευρωπαϊκές ή μη χώρες κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Επίσης, μπορούν να υποβάλουν υποψηφιότητα για σχέδια RITTS και οργανισμοί, οι οποίοι δεν αποτελούν περιφερειακές αρχές, αλλά συνδέονται επίσημα με την τεχνολογία και την περιφερειακή ανάπτυξη και υποστηρίζονται από τις περιφερειακές αρχές.

Η περιοχή που καλύπτεται από τις προτάσεις για σχέδια RITTS μπορεί να είναι μία διοικητική περιφέρεια (NUTS III), ένα υποσύνολο μιας διοικητικής μονάδας τύπου NUTS II ή ένα σύνολο διοικητικών οντοτήτων (τύπου NUTS III) που συνδέονται μεταξύ τους με επίσημη συμφωνία.

4.3. Τα Διαπεριφερειακά Σχέδια Καινοτομίας

Τα Διαπεριφερειακά Σχέδια Καινοτομίας αποσκοπούν στην προώθηση της συνεργασίας κατά την ανάπτυξη στην πράξη και κατά την εφαρμογή μέτρων, τα οποία στηρίζονται στα αποτελέσματα των σχεδίων RITTS, RIS και άλλων ανάλογων περιφερειακών μέτρων.

Στα πλαίσια της υλοποίησης των Διαπεριφερειακών Σχεδίων Καινοτομίας, θα υποστηριχθούν σχέδια εγκεκριμένα από τοπικές ή περιφερειακές αρχές, δύο ή περισσότερων περιφερειών από δύο τουλάχιστον χώρες, υπό την προϋπόθεση ότι θα στηρίζονται οι ερευνητικές εργασίες που έχουν διεξαχθεί στο πλαίσιο των σχεδίων RITTS, RIS ή παρόμοιων μέτρων και θα συνεπάγονται τη συμμετοχή των κυριότερων από τους ενδιαφερόμενους περιφερειακούς φορείς.

Ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα σχεδίων είναι τα ακόλουθα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997):

- Δημιουργία δικτύων περιφερειακών οργανισμών με στόχο τη διάδοση της "οικονομικής νοημοσύνης" στις επιχειρήσεις.

- Ανάπτυξη διαπεριφερειακών μέτρων για τη χρηματοδότηση της καινοτομίας.
- Επέκταση των σχεδίων RITTS ώστε να προσλάβουν διαπεριφερειακό χαρακτήρα.
- Συστηματική και διαρθρωμένη σύγκριση των οργανισμών υποστήριξης της καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας.

Τα Διαπεριφερειακά Σχέδια Καινοτομίας απευθύνονται στις τοπικές και περιφερειακές αρχές, που είναι αρμόδιες για την οικονομική ανάπτυξη και την καινοτομία, καθώς και σε οργανισμούς που υποστηρίζουν την καινοτομία και τη μεταφορά τεχνολογίας, εφόσον αποδεδειγμένα υποστηρίζονται και συνεργάζονται με τις τοπικές και περιφερειακές αρχές.

Στα Σχέδια μπορούν να συμμετάσχουν νομικά πρόσωπα με προϋποθέσεις ανάλογες με εκείνες που ισχύουν για τα σχέδια RITTS.

Όσον αφορά την κοινοτική χρηματοδότηση, η Κοινότητα συμβάλλει μέχρι ποσοστού 50% για τις επιτρεπόμενες πλήρεις δαπάνες και σε ορισμένες κατηγορίες οργανισμών, η Κοινότητα καλύπτει το 100% των συμπληρωματικών δαπανών. Η

μέση Κοινοτική χρηματοδότηση ενδεικτικά θα μπορούσε να φθάνει μέχρι 150.000 ECU ανά περιφέρεια.

4.4. Τα Σχέδια RIS

Τα Σχέδια RIS (Περιφερειακές Στρατηγικές Καινοτομίας) έχουν ως στόχο να ενθαρρύνουν την υιοθέτηση καινοτομιών, οι οποίες θα επηρεάσουν διαχειριστικούς, εμπορικούς, τεχνικούς και χρηματοδοτικούς παράγοντες και μέσω αυτής της επίδρασης θα συμβάλουν στην εισαγωγή στην αγορά νέων ή βελτιωμένων προϊόντων ή διαδικασιών. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η καινοτομία δεν συμβάλλει απλώς στην αύξηση της οικονομικής ευημερίας, αλλά βελτιώνει και την κοινωνική ευημερία.

Οι ειδικοί αντικειμενικοί σκοποί των σχεδίων RIS αφορούν αφενός μεν την βελτίωση της δυνατότητας των περιφερειακών παραγόντων να αναπτύξουν πολιτικές, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τις πραγματικές ανάγκες του επιχειρηματικού τομέα, αλλά και το εύρος και τις δυνατότητες του περιφερειακού καινοτομικού συστήματος και αφετέρου να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση, τα Κράτη-Μέλη και οι περιφέρειες θα μπορούν να λάβουν τις άριστες αποφάσεις πολιτικής, σχετικά με τις μελλοντικές επενδύσεις στους τομείς της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης, της καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας σε περιφερειακό επίπεδο (European Commission, 1997).

Η τρέχουσα φάση των σχεδίων RIS βασίζεται στην εμπειρία και τα αποτελέσματα προ-πιλοτικών προγραμμάτων που χρηματοδοτήθηκαν κατά την περίοδο 1994-1996, στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 10 του Ε.Τ.Π.Α. Αυτά τα σχέδια ονομάστηκαν Περιφερειακό Σχέδιο Τεχνολογίας (Regional Technology Plan). Η μετονομασία σε Περιφερειακές Στρατηγικές Καινοτομίας σηματοδότησε την διεύρυνση της επιρροής αυτών των Σχεδίων από τη στενή άποψη της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, που βασίζεται απλώς στην πρόσβαση, στη δυνατότητα να αναπτύξουν οι ίδιες οι περιφέρειες νέα τεχνολογία.

Ειδικότερα, τα Σχέδια RIS όσο και τα Σχέδια RTP δημιουργήθηκαν για να καταπολεμηθούν οι αδυναμίες που παρουσιάζονται στο πεδίο της καινοτομίας και οι οποίες έχουν επισημανθεί τόσο στην Λευκή Βίβλο για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση (1994) όσο και στην Πράσινη Βίβλο για την Καινοτομία. Οι αδυναμίες αυτές αφορούν χαμηλό επίπεδο επενδύσεων σε έρευνα και

ανάπτυξη, έλλειψη συντονισμού στα διάφορα επίπεδα της υποστηρικτικής για την καινοτομία υποδομής και της συγκριτικά περιορισμένης δυνατότητας να επιδειχθούν επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα σε βιομηχανικές και εμπορικές διαδικασίες.

Επιπλέον, σε όρους συνοχής, οι πρόσφατες στατιστικές δείχνουν την ύπαρξη ενός τεχνολογικού χάσματος μεταξύ αναπτυγμένων και λιγότερο ευνοημένων περιφερειών. Έτσι, συνειδητοποιήθηκε η ανάγκη της ύπαρξης μιας συνολικής πολιτικής για την καινοτομία, η οποία εκφράστηκε μέσω των Σχεδίων RIS και ορισμένων άλλων συναφών Σχεδίων.

4.5. Συνοδευτικά Μέτρα για την συμπλήρωση των Περιφερειακών Στρατηγικών Καινοτομίας και Μεταφοράς Τεχνολογίας

Για να διευκολυνθεί η υλοποίηση των σχεδίων RITTS και RIS έχουν προβλεφθεί επιπλέον ορισμένα συνοδευτικά μέτρα. Τα μέτρα αυτά συνίστανται στην οργάνωση σεμιναρίων, εργαστηρίων, συνεδρίων, μονίμων ομάδων εργασίας, στην εκπόνηση μελετών υποστήριξης, στην προπαρασκευή και διάδοση ενημερωτικών δελτίων και άλλων εγγράφων με διάφορους συμβατικούς τρόπους, αλλά και μέσω του Internet, στη διοργάνωση ανταλλαγής προσωπικού, στη δικτύωση ομάδων περιφερειών.

Τα μέτρα αυτά κατατάσσονται σε δύο δέσμες: Η πρώτη καλύπτει γενικά μέτρα, που στοχεύουν στην υποστήριξη όλων των περιφερειών, καθώς και στη διάδοση πληροφοριών στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και σε άλλες χώρες όπως οι χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης. Η δεύτερη δέσμη περιλαμβάνει μέτρα περισσότερο ειδικά, που μπορούν να καλύπτουν περιορισμένο αριθμό περιφερειών με ένα ή περισσότερα ειδικά θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

Ειδικότερα στην δέσμη 1 περιλαμβάνονται τα ακόλουθα μέτρα:

- Παροχή βοήθειας στους υπεύθυνους σχεδίων RITTS και RIS και στα Διαπεριφερειακά Σχέδια Καινοτομίας, ώστε να επωφεληθούν από την εμπειρία και την πρακτική άλλων περιφερειών.

- Διοργάνωση και προώθηση επιστημονικών συναντήσεων και σεμιναρίων για την τεχνική και μεθοδολογική υποστήριξη των έργων που διεξάγονται στα πλαίσια των προγραμμάτων RITTS και RIS.
- Παροχή υποστήριξης μέσω της διάθεσης και της παροχής πληροφοριών.
- Παραγωγή και κυκλοφορία γενικής καθοδηγητικής τεκμηρίωσης σχετικά με τεχνικά και μεθοδολογικά θέματα.
- Παραγωγή και κυκλοφορία διαφημιστικού και ενημερωτικού υλικού.
- Διάδοση εμπειριών και αύξηση της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις στρατηγικές RITTS, RIS σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και σε τρίτες χώρες, οι οποίες κρίνονται επιλέξιμες για το Πρόγραμμα Καινοτομίας.

Η δέσμη 2 περιλαμβάνει τα ακόλουθα μέτρα:

- Προώθηση μακροπρόθεσμης δικτύωσης μεταξύ ομάδων περιφερειών, που αντιμετωπίζουν παρόμοιες αναπτυξιακές προκλήσεις.
- Προώθηση θεματικής δικτύωσης στα πλαίσια των προγραμμάτων RITTS, RIS, Διαπεριφερειακά Σχέδια Καινοτομίας.
- Κατάρτιση επαγγελματιών, οι οποίοι συμμετέχουν σε διαπεριφερειακές στρατηγικές καινοτομίας και μεταφοράς τεχνολογίας.
- Ανταλλαγή προσωπικού μεταξύ αυτών που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση των σχεδίων RITTS, RIS και των Διαπεριφερειακών Σχεδίων Καινοτομίας.
- Διεξαγωγή μελετών, οι οποίες συλλέγουν, αναλύουν και διαδίδουν τις σχετικές με την καινοτομία στρατηγικές και δομές και οι οποίες είναι αποτέλεσμα της εφαρμογής σχεδίων RITTS, RIS και Διαπεριφερειακών Σχεδίων Καινοτομίας.

Τέλος, όσον αφορά την χρηματοδοτική υποστήριξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αυτή μπορεί να φθάσει το 100% του οργανωτικού, αναπτυξιακού, διοικητικού και ερευνητικού κόστους και το 50% των οδοιπορικών και του κόστους διαμονής των συμμετεχόντων σε εκδηλώσεις, όπως σεμινάρια και συνέδρια.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. Εξέλιξη και Προοπτικές της Ελληνικής Περιφερειακής Πολιτικής

Σε ολόκληρη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιφερειακής περιόδου το περιφερειακό πρόβλημα μονιμοποιήθηκε ως ένα από τα σημαντικότερα εθνικά εσωτερικά προβλήματα της Ελλάδος. Οι σοβαρότατες επιπτώσεις του προβλήματος στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της χώρας έκαναν επιτακτική την ανάγκη κινητοποίησης όλων των εμπλεκόμενων μερών για την διαμόρφωση μιας περιφερειακής πολιτικής με κύριο στόχο την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων και την ισορροπη χωρική κατανομή των θετικών αποτελεσμάτων της αναπτυξιακής διαδικασίας σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Εξετάζοντας ανά δεκαετία ολόκληρη την μεταπολεμική περίοδο, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι συνολικοί στόχοι της Εθνικής Οικονομικής Πολιτικής και τα πρότυπα ανάπτυξης που κυριάρχησαν διεθνώς και ιδιαίτερα στον Ευρωπαϊκό χώρο, επέδρασαν στην διαμόρφωση της ελληνικής περιφερειακής πολιτικής.

Κατά την δεκαετία του '50, η Ελληνική Οικονομία αντιμετώπιζε βασικά διαρθρωτικά προβλήματα που αφορούσαν το πολύ χαμηλό κατά κεφαλή εισόδημα και κατά συνέπεια το πολύ χαμηλό βιοτικό επίπεδο, την ανεπαρκή αποταμίευση, την μεγάλης έκτασης εισαγωγή βασικών ειδών διατροφής και τις περιορισμένες εξαγωγές.

Σ' αυτή την περίοδο δεν εκφράζονται καθαρά περιφερειακοί σκοποί, αλλά αντιθέτως το ενδιαφέρον της Οικονομικής Πολιτικής εστιάζεται στην επίτευξη ενός ικανοποιητικού ρυθμού αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος και την μείωση της εξάρτησης από την ξένη οικονομική βοήθεια. Κύριο μέλημα είναι η διατήρηση των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και η επιτυχία της οικονομικής πολιτικής εκφράζεται σε όρους αποτελεσματικότητας, παραβλέποντας την περιφερειακή ισότητα. Παρόλα αυτά, στη διάρκεια αυτής της δεκαετίας θεσμοθετούνται τα πρώτα νομοθετήματα περιφερειακού χαρακτήρα. Τα νομοθετήματα αυτά αφορούν την ενίσχυση της επαρχιακής βιομηχανίας μέσω της παροχής διαφόρων μορφών φορολογικών κινήτρων.

Κατά τη δεκαετία του '60 η Ελληνική Οικονομία παρουσιάζει φαινόμενα θετικής εξέλιξης. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, όπως και το κατά κεφαλήν εισόδημα παρουσιάζουν μία σταθερά ανοδική πορεία, ενώ η χώρα έχει εισέλθει σε μία φάση ταχείας εκβιομηχάνισης. Οι κύριοι στόχοι της Οικονομικής πολιτικής αφορούν την ανάπτυξη της οικονομίας ως συνόλου και εστιάζονται στην αύξηση της παραγωγικότητας, την διαρθρωτική μεταβολή της παραγωγής και της κατανάλωσης και την επιτάχυνση του ρυθμού Οικονομικής Ανάπτυξης. Ωστόσο, η παρουσία έντονων περιφερειακών προβλημάτων με την μορφή σημαντικών διαφορών μεταξύ κέντρου και περιφέρειας σε βασικούς οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες και η συνεχιζόμενη ερήμωση της ελληνικής επαρχίας έχουν ήδη κινήσει το ενδιαφέρον των αρμοδίων. Έτσι από το πρώτο πενταετές πρόγραμμα Οικονομικής Ανάπτυξης, που αφορούσε την περίοδο 1960-1964 γίνεται σαφής αναφορά για την ανάγκη της κρατικής παρέμβασης προκειμένου να περιοριστούν οι ανισότητες μεταξύ κέντρου και περιφέρειας. Οι παρεμβάσεις και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής επηρεάζονται καθοριστικά από το αναπτυξιακό πρότυπο που κυριαρχεί διεθνώς, το πρότυπο της πολιτικής ανάπτυξης.

Με βάση το πρότυπο της πολιτικής ανάπτυξης επιδιώχθηκε η δημιουργία ορισμένων δυναμικών πόλων ανάπτυξης, οι οποίοι θα μπορούσαν να δημιουργήσουν

εξωτερικές οικονομίες και να δράσουν ως αντιστάθμισμα στην ελκτική δύναμη της μητροπολιτικής περιφέρειας της πρωτεύουσας. Παράλληλα, το ίδιο διάστημα καθιερώθηκε η αρχή της κατανομής των Δημόσιων Επενδύσεων με βάση τις ανάγκες κάθε περιφέρειας, ιδρύθηκαν οι βιομηχανικές ζώνες, καθιερώθηκε ο θεσμός των βιομηχανικών περιοχών (ΒΙ.ΠΕ.).

Την ίδια περίοδο η χώρα διαιρέθηκε σε πέντε μεγάλες περιφέρειες προγραμματισμού με στόχο την κατάρτιση μακροχρόνιων αναπτυξιακών σχεδίων τα οποία θα ήταν εναρμονισμένα με το εθνικό πρόγραμμα.

Η δεκαετία του '70 αποτελεί συνέχεια της δεκαετίας του '60, όσον αφορά τα μέσα και τις επιλογές της περιφερειακής πολιτικής. Το πρότυπο της πολιτικής ανάπτυξης συνεχίζει να κυριαρχεί στη διαμόρφωση της περιφερειακής πολιτικής. Στο δεύτερο μισό αυτής της δεκαετίας θεσμοθετούνται μία σειρά σημαντικών νομοθετημάτων περιφερειακού χαρακτήρα με κυριότερους τους νόμους 289/1976 και 849/1978 που προβλέπουν την καθιέρωση κινήτρων για τις επενδύσεις στις παραμεθόριες περιοχές και το νόμο 724/1977 για τον εκσυγχρονισμό του θεσμού των βιομηχανικών περιοχών. Παράλληλα, εκδηλώνεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον για θέματα χωροταξίας, το οποίο μορφοποιείται με τη θεσμοθέτηση μιας σειράς νομοθετημάτων σχετικών με την χωροταξία. Ένα από τα βασικότερα νομοθετήματα αυτής της κατηγορίας είναι ο νόμος 360/1976 για τη χωροταξία και το περιβάλλον. Το 1979 με απόφαση της 23/3/79 του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος ιδρύεται το Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος. Με την ίδια απόφαση παρουσιάζεται ένα πολύ φιλόδοξο πρόγραμμα αναδιοργάνωσης του οικιστικού ιστού της χώρας με τη δημιουργία Αστικών Οικιστικών Κέντρων (ΑΣΤΟΚ) και συστημάτων Αγροτικών ή Αγροτοβιομηχανικών Οικιστικών Κέντρων (ΑΓΡΟΚ) με στόχο την εξουδετέρωση της ελκτικής δύναμης που ασκεί η περιφέρεια της πρωτεύουσας στις περιμετρικές περιφέρειες της χώρας. Το πρόγραμμα αυτό, το οποίο έγινε γνωστό ως «πρόγραμμα των αντιπάλων πόλεων» δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Στο διεθνές επίπεδο, οι δύο σημαντικές οικονομικές κρίσεις, του 1973 και του 1979, οι οποίες επηρέασαν βαθύτατα την ελληνική οικονομία, σήμαναν το τέλος της κυριαρχίας του φορντικού μοντέλου παραγωγής και κατέδειξαν τις μεγάλες αδυναμίες του πρότυπο πολιτικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεις. Αποτέλεσμα αυτών των ανακατατάξεων υπήρξε το πρότυπο της ενδογενούς ή τοπικής ανά-

πτυξης, που βασίζεται στο παραγωγικό μοντέλο της ευέλικτης εξειδίκευσης και έμελλε να κυριαρχήσει καθ' όλη τη χρονική περίοδο από την δεκαετία του '70 και μέχρι σήμερα.

Η δεκαετία του '80 υπήρξε η αρχή για μια νέα, την πλέον γόνιμη περίοδο της ελληνικής περιφερειακής πολιτικής. Οι δύο παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις κατέδειξαν όλα τα σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και τις λειτουργικές αδυναμίες του πρότυπου της πολιτικής ανάπτυξης που είχε κυριαρχήσει μέχρι τότε. Παράλληλα, η πλήρης ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα επέβαλε την εναρμόνιση της ελληνικής με την κοινοτική περιφερειακή πολιτική. Το πρότυπο της πολιτικής ανάπτυξης αντικαθίσταται από το πρότυπο της ενδογενούς ανάπτυξης και μία σειρά σημαντικών νομοθετημάτων βαθμιαία απαλείφει όλες τις αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου, που επί πολλά έτη λειτούργησαν ως τροχοπέδη στην αποτελεσματικότητα των επιλογών της περιφερειακής πολιτικής. Την περίοδο αυτή έχουμε μεταβίβαση αρμοδιοτήτων και οικονομικών πόρων από τις κεντρικές προς τις περιφερειακές αρχές και βαθμιαία αλλά ουσιαστική αποκέντρωση, η οποία στηρίζεται στην ενδυνάμωση του θεσμού των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Σημαντικά νομοθετήματα αυτής της κατηγορίας, τα οποία αναφέρονται ενδεικτικά είναι ο Νόμος 1235/82 για την ενίσχυση του θεσμού του Νομαρχιακού Συμβουλίου και ο Νόμος 1622/85 «περί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Περιφερειακής Ανάπτυξης και Δημοκρατικού Προγραμματισμού» για να φθάσουμε στη δεκαετία του '90 με τους νόμους 2218 και 2240 του 1994 στην θεσμοθέτηση της αιρετής Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης. Την ίδια περίοδο οι αναπτυξιακοί νόμοι 1262/82 και 1892/90 δίνουν νέες κατευθύνσεις στην επενδυτική δραστηριότητα με στόχο την ανάπτυξη των περιμετρικών περιφερειών της χώρας.

Οι νέες επιλογές της περιφερειακής πολιτικής, η κυριαρχία της υψηλής τεχνολογίας, η επικέντρωση στην κατοχή γνώσης και πληροφοριών που μπορεί να υποκαταστήσει σε αξιοσημείωτο βαθμό κάποιους από τους κλασσικούς συντελεστές παραγωγής, η δημιουργία πόλων ανάπτυξης που συνδέονται με την υψηλή τεχνολογία, η επικράτηση του μοντέλου της ευέλικτης εξειδίκευσης στην παραγωγική διαδικασία, η ανάδειξη των ΜΜΕ σε σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης, η εστίαση στην ανάδειξη των τοπικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής και η δημιουρ-

γία αυτοδύναμων αναπτυξιακών διαδικασιών προσφέρουν νέες προοπτικές στην περιφερειακή πολιτική, αλλά και στην ελληνική οικονομία ως σύνολο.

Κεφάλαιο 10

ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

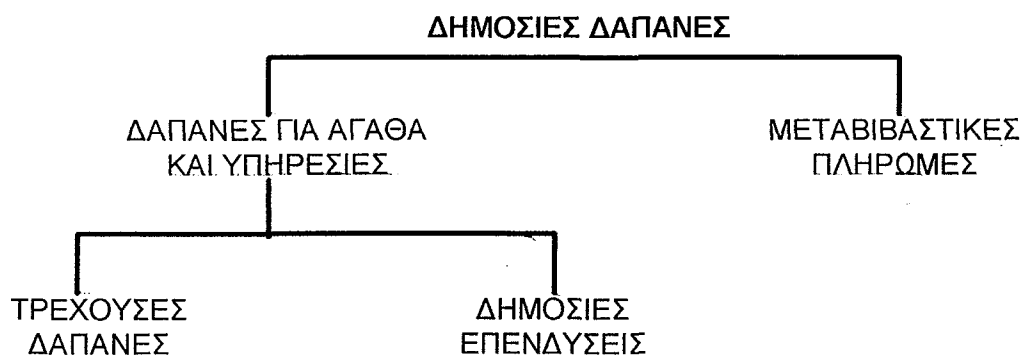
1. Η έννοια των δημοσίων επενδύσεων

Με τον όρο «δημόσιες επενδύσεις», δηλώνονται όλες οι δαπάνες που πραγματοποιεί το δημόσιο για την απόκτηση ή την παραγωγή νέων αγαθών παγίου κεφαλαίου. (Καράγιωργας Δ., 1968). Στις δημόσιες επενδύσεις περιλαμβάνονται και οι μεταβολές στην αξία των κρατικών αποθεμάτων. Εάν δεν συμπεριλαμβάνονται τα κρατικά αποθέματα, τότε οι επενδύσεις αποκαλούνται επενδύσεις παγίου κεφαλαίου.

Οι δημόσιες επενδύσεις αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα των δημοσίων δαπανών, με καθοριστική συνεισφορά στην πορεία της οικονομικής ανάπτυξης μια χώρας.

Στο σχήμα που ακολουθεί εμφανίζεται η θέση των δημοσίων επενδύσεων σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες των δημοσίων δαπανών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10.1: Δημόσιες Δαπάνες και Δημόσιες επενδύσεις

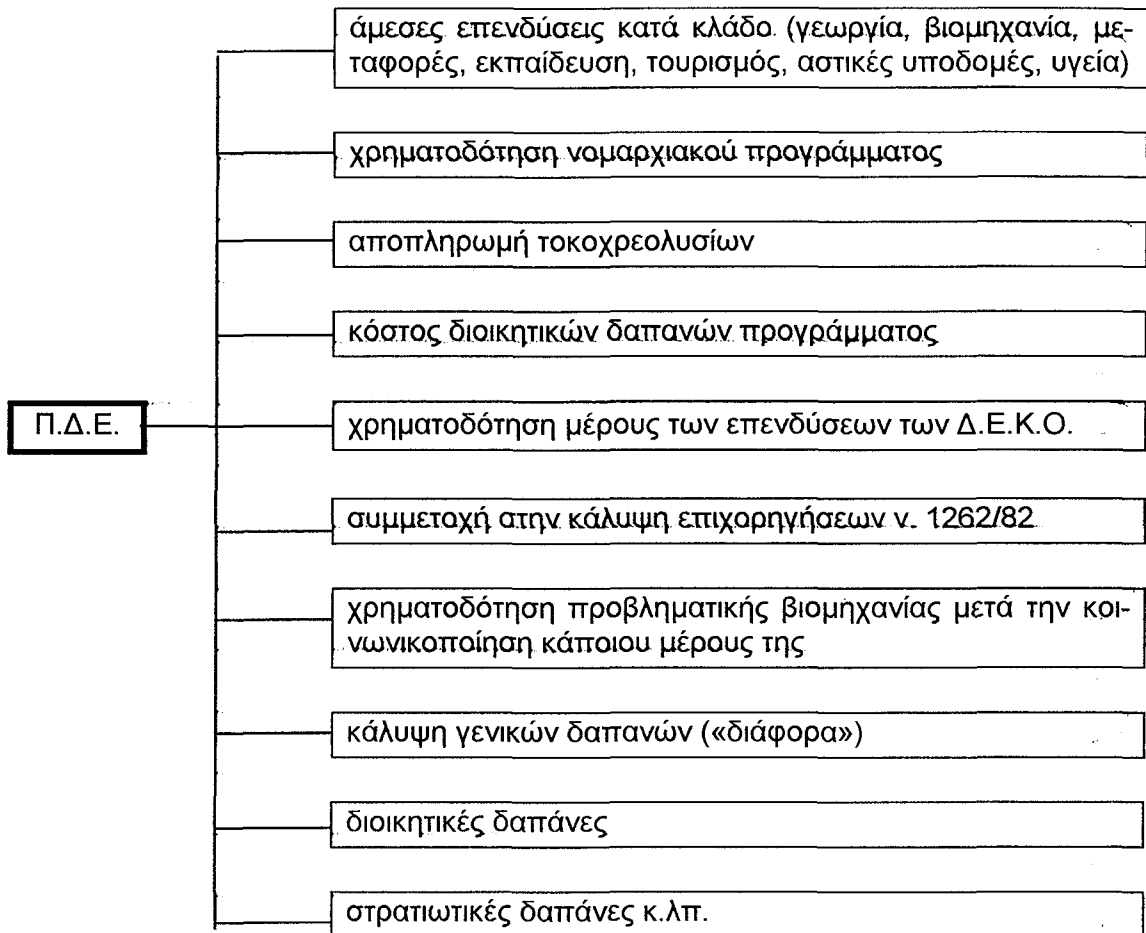
ΠΗΓΗ: Γεωργακόπουλος, Θ. κ.ά., 1977.

Οι δημόσιες επενδύσεις δεν έχουν μία ενιαία μορφή. Αποτελούν ένα σύνολο το οποίο προέρχεται από τις επενδύσεις που διενεργεί το κράτος μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.), τις επενδύσεις των Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών (ΔΕΚΟ) και των επενδύσεων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.).

Ειδικά όσον αφορά το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων θα πρέπει να αναφερθεί ότι καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα δράσεων με πολλές κατηγορίες πληρωμών, οι οποίες δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν λεπτομερώς. Οι κυριότερες δράσεις που καλύπτει το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων αναφέρονται σε άμεσες επενδύσεις στη γεωργία, τη βιομηχανία, τον τουρισμό, τις μεταφορικές υποδομές, τις αστικές υποδομές, την εκπαίδευση, την υγεία. Επίσης στο Π.Δ.Ε. εντάσσονται η αποπληρωμή τοκοχρεολυσίων, η χρηματοδότηση του νομαρχιακού προγράμματος, οι διοικητικές δαπάνες του προγράμματος, η κάλυψη επιχορηγήσεων που έχουν θεσμοθετηθεί με τους αναπτυξιακούς νόμους, η κάλυψη γενικών δαπανών αλλά και η χρηματοδότηση ενός μέρους των επενδύσεων των Δ.Ε.Κ.Ο.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι κυριότερες κατηγορίες πληρωμών του Π.Δ.Ε.

Διάγραμμα 10.2: Αποτύπωση των κατηγοριών πληρωμών του Π.Δ.Ε.

ΠΗΓΗ: Ψυχάρης Γ., 1990.

Αυτό το πολύμορφο και πολυσύνθετο πλέγμα οικονομικών ροών που καλύπτει το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων αναδεικνύει το Π.Δ.Ε. όχι ως ένα απλό επενδυτικό φορέα, αλλά ως ένα ουσιαστικό στοιχείο της οικονομικής λειτουργίας του κράτους.

2. Η εξέλιξη των δημοσίων επενδύσεων στην Ελληνική Οικονομία

Ο χρόνος κατά τον οποίο θα εξεταστεί η εξέλιξη των δημοσίων επενδύσεων στην Ελλάδα, αφορά την μεταπολεμική περίοδο. Χρησιμοποιώντας ως κριτήριο, τα βασικά χαρακτηριστικά των κύριων επιλογών που αφορούσαν την διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής αυτής της περιόδου, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις υποπεριόδους. (Γιαννίτσης Τ., 1983).

(α) 1948 - 1963

(β) 1964 - 1973

(γ) 1974 - έως σήμερα

Κάθε μία από τις προαναφερθείσες περιόδους έχει τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία συνδέονται με την πορεία της ελληνικής οικονομίας, αλλά και με εξελίξεις σε διεθνές και παγκόσμιο επίπεδο που επέδρασαν και διαμόρφωσαν σε σημαντικό βαθμό την πορεία της ελληνικής οικονομίας.

Η περίοδος 1948-1963 είναι μία περίοδος ανασυγκρότησης και σταθεροποίησης, όχι μόνο της ελληνικής οικονομίας, αλλά γενικότερα της ελληνικής κοινωνίας. Αυτή την περίοδο παρατηρείται μία ραγδαία άνοδος και ένας συνεχώς αυξανόμενος ρυθμός του όγκου των συνολικών επενδύσεων. Ο μέσος ρυθμός της ετήσιας μεταβολής των δημόσιων επενδύσεων την περίοδο αυτή φθάνει το 8,20%. Οι δημόσιες επενδύσεις αυτής της περιόδου κατευθύνονται κυρίως σε έργα ανοικοδόμησης της χώρας, μετά την περιπέτεια της εμπλοκής στον πόλεμο και στην δημιουργία βασικών υποδομών. Ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια αυτής της περιόδου και ειδικότερα η τετραετία 1948-1951 ταυτίζονται με την αναπτυξιακού χαρακτήρα βοήθεια των Η.Π.Α. προς την Ελλάδα, το γνωστό σχέδιο Marshall. Ιδιαίτερα κατά την τριετία 1948-1950 οι δημόσιες επενδύσεις καλύπτουν το 40-45% του συνολικού όγκου των επενδύσεων, γεγονός που υπογραμμίζει τον σημαντικό ρόλο που κλήθηκε να αναλάβει το κράτος τα κρίσιμα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου. Από το 1951-52, παρατηρείται μία ύφεση της συνολικής επενδυτικής δραστηριότητας και σημαντικός περιορισμός του όγκου των δημοσίων επενδύσεων. Είναι η εποχή που εμφανίζεται η ανάγκη για την διαμόρφωση μιας νέας οικονομικής πολιτικής με δυνατότητες να αντιμετωπίσει τα αδιέξοδα που διαμορφώθηκαν από προϋπάρχουσες οικονομικές δομές και να εξασφαλίσει τις συνθήκες που θα οδηγήσουν σε μία δυναμική και αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη.

Αυτή η αναμόρφωση της οικονομικής πολιτικής σε συνδυασμό με μία δραστική υποτίμηση της δραχμής και την προσφορά σημαντικών διευκολύνσεων και προστασίας, που παρασχέθηκε στο ξένο επενδυτικό κεφάλαιο έχει ως αποτέλεσμα την προσέλκυση σημαντικών ξένων επενδύσεων. Όλες αυτές οι εξελίξεις επέδρασαν καθ' όλη την διάρκεια της πρώτης περιόδου, αλλά επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό και τις αρχές της δεύτερης περιόδου.

Η περίοδος 1963-1973 σηματοδοτείται από δύο ειδικά και πολύ σημαντικά χαρακτηριστικά: τους πολύ υψηλούς ρυθμούς εισροής ξένων κεφαλαίων και παράλληλα την δημιουργία ενός πολύ έντονου μεταναστευτικού ρεύματος κυρίως προς την Ευρώπη και ιδιαίτερα στην τότε Δυτική Γερμανία. Το 1967, με την επιβολή της δικτατορίας παρατηρήθηκε μία σημαντική κάμψη των ιδιωτικών επενδύσεων. Η σημαντική αύξηση των δημόσιων επενδύσεων εκείνο το έτος κατά 10,73% δεν μπόρεσε να ανατρέψει την συνολική αρνητική εξέλιξη των επενδύσεων εκείνου του έτους, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη την αναλογία βαρύτητας 3/1 των ιδιωτικών προς τις δημόσιες επενδύσεις. Για να αντιμετωπίσει αυτή την κάμψη των ιδιωτικών επενδύσεων, η δικτατορία θεσμοθέτησε ειδικά μέτρα, που αφορούσαν την παροχή αυξημένων κινήτρων για την βιομηχανία, μεγαλύτερη προστασία και ευνοϊκότερη μεταχείριση των ξένων επενδυτικών κεφαλαίων και επέκταση της τραπεζικής χρηματοδότησης και της πιστωτικής πολιτικής. Παράλληλα, κατά το μεγαλύτερο διάστημα της δικτατορίας παρατηρούνται σημαντικοί ρυθμοί αύξησης των δημόσιων επενδύσεων. Έτσι το 1973 παρατηρήθηκε το μεγαλύτερο ύψος των συνολικών επενδύσεων που γνώρισε η ελληνική οικονομία. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής των δημοσίων επενδύσεων φθάνει το 9,77%, και υπολείπεται κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες του αντίστοιχου μέσου όρου των ιδιωτικών επενδύσεων που φθάνει το 11,80% ετησίως. Σημαντικό ποσοστό των δημόσιων επενδύσεων συνεχίζει να κατευθύνεται σε έργα υποδομής και οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές καθορίζονται από την φιλοσοφία του πολιτικού πρότυπου ανάπτυξης που κυριαρχεί αυτή την περίοδο.

Το έτος 1973 είναι ένα έτος σημείο αναφοράς όχι μόνο για την ελληνική αλλά για την παγκόσμια οικονομία. Αυτή τη χρονιά εκδηλώθηκε η πρώτη πετρελαϊκή κρίση, που οδήγησε την παγκόσμια οικονομία σε μία περίοδο ύφεσης και η οποία έμελλε να πάρει μόνιμο χαρακτήρα, ιδιαίτερα μετά την δεύτερη κρίση του 1979 και να εξελιχθεί σε αυτό που από πολλούς μελετητές χαρακτηρίζεται ως «κρίση του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος». Πιο συγκεκριμένα αυτή η παρατεταμένη ύφεση που αφορά την παγκόσμια οικονομία και κυρίως τις Δυτικές καπιταλιστικές οικονομίες, στις οποίες εντάσσεται και η Ελλάδα, στα πλαίσια ενός διεθνοποιημένου συστήματος καταμερισμού της εργασίας και της παραγωγικής διαδικασίας εξελίχθηκε σε μία δομική κρίση, που αφορά το μοντέλο ανάπτυξης που χρησιμοποιή-

θηκε από τις καπιταλιστικές οικονομίες και μπορεί να ξεπεραστεί μόνο με σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές.

Η περίοδος 1974 μέχρι σήμερα είναι η τρίτη και η πλέον μακροχρόνια περίοδος στα πλαίσια της εξέτασης της ελληνικής οικονομίας γενικότερα και της εξέλιξης των δημοσίων επενδύσεων περισσότερο ειδικά.

Η αρχή αυτής της περιόδου σηματοδεύτηκε από την πτώση της δικτατορίας. Στη διάρκειά της δοκιμάστηκαν δύο τελείως διαφορετικές επιλογές για την διευθέτηση της κρίσης που ταλαιπωρεί την ελληνική οικονομία και πραγματοποιήθηκε η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, μία επιλογή που σηματοδότησε νέες εξελίξεις και οδήγησε σε νέες κατευθύνσεις την ελληνική οικονομία.

Οι δύο κρίσεις, του 1973 και του 1979 και η παγκόσμια ύφεση επηρέασαν σε πολύ μεγάλο βαθμό και την πορεία της ελληνικής οικονομίας. ενώ όμως οι περισσότερες αναπτυγμένες χώρες προχώρησαν σε σημαντικές δομικές αναδιαρθρώσεις με την αφομοίωση νέας τεχνολογίας και την υιοθέτηση νέων τεχνικών παραγωγής, η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να βρίσκεται σε μία παρατεταμένη ύφεση χωρίς να έχει τη δυνατότητα να ενσωματώσει στη λειτουργία της τις τεχνολογικές και τις άλλες αναδιαρθρώσεις, που έχουν συντελεστεί σε άλλες χώρες και που θα της επιτρέψουν να εξέλθει από την κρίση. Αυτό ακριβώς το γεγονός είναι απόδειξη της γενικότερης δομικής ανεπάρκειας που ταλαιπωρεί την ελληνική οικονομία και είναι υπεύθυνη για την εμφάνιση αρνητικών φαινομένων, όπως είναι:

- Μόνιμα ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών.
- Συνεχώς διευρυνόμενα ελλείμματα του δημόσιου τομέα.
- Φαινόμενα στασιμοπληθωρισμού, δηλαδή ταυτόχρονη εμφάνιση πληθωρισμού και ανεργίας.
- Μείωση των επενδύσεων, στασιμότητα της παραγωγής, φαινόμενα αποβιομηχάνισης.

Αυτό το γενικό πλαίσιο, επηρέασε και την εξέλιξη των δημοσίων επενδύσεων. Η εμφάνιση της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης είχε ως συνέπεια το έτος 1973-1974 να παρουσιάσουν οι συνολικές επενδύσεις μείωση κατά 25,60% η οποία κατανέμεται σε μείωση 27,70% στις ιδιωτικές επενδύσεις και μείωση 20,10% στις δημόσιες.

Αρνητικές εξελίξεις, αλλά με μικρότερη ένταση παρατηρήθηκαν και μετά την δεύτερη κρίση του 1979.

Οι μεταβολές στα απόλυτα μεγέθη, αλλά και οι ρυθμοί μεταβολής των δημοσίων επενδύσεων, παρουσιάζονται στους πίνακες που παρατίθενται.

Για την εξέλιξη των δημοσίων, αλλά και των συνολικών επενδύσεων κατά την χρονική περίοδο από το 1974 μέχρι σήμερα, έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

Ενώ τις δύο προηγούμενες περιόδους (1948-1963 και 1963-1973) οι δημόσιες επενδύσεις παρουσιάζουν σημαντικό ρυθμό αύξησης, (8,20% για την πρώτη περίοδο και 9,77% για την δεύτερη, είναι οι μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής), την περίοδο 1974 - σήμερα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής των δημοσίων επενδύσεων είναι πολύ χαμηλός και φθάνει το 1,08% για την εξαετία 1976-1981, 0,39% για την εξαετία 1982-1987 και 2,19% για την εξαετία 1988-1993.

Το 1973 υπήρξε σταθμός για την ελληνική οικονομία. Αυτό το έτος σημειώθηκε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το μεγαλύτερο ύψος επενδύσεων που γνώρισε η ελληνική οικονομία, ενώ ταυτόχρονα το 1973 ήταν το έτος εισόδου της ελληνικής οικονομίας σε μία παρατεταμένη κρίση, που υφίσταται μέχρι σήμερα. Όλη αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από χαμηλούς ρυθμούς των συνολικών, αλλά και των δημοσίων επενδύσεων. Η αντιστροφή αυτού του κλίματος για ένα ή για ορισμένα έτη αυτής της περιόδου δεν μπόρεσε να ανατρέψει τους αρνητικούς ή χαμηλούς ρυθμούς μεταβολής των επενδύσεων. Η γενικότερη ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, που σημειώθηκε κατά την δεκαετία του '80, αλλά και η εισροή κοινοτικών χρηματοδοτήσεων δεν μπόρεσαν να εξαλείψουν τα αρνητικά φαινόμενα, που παρουσιάστηκαν στην πορεία των επενδύσεων. Και παρά το ότι υπήρξαν περιπτώσεις όπου, είτε οι ιδιωτικές επενδύσεις (κατά τα έτη 1979, 1990) είτε οι δημόσιες (τα έτη 1984, 1985, 1992, 1993) ξεπέρασαν τις αντίστοιχες επενδύσεις του 1972-1973 το φράγμα των συνολικών επενδύσεων αυτού του έτους δεν έχει ξεπεραστεί εικοσιτρία χρόνια μετά, γεγονός που αποδεικνύει τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 παρατηρούνται αρνητικοί ρυθμοί μεταβολής των ιδιωτικών επενδύσεων με αντίστοιχη αύξηση του ρυθμού μεταβολής των δημοσίων επενδύσεων. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 η εικόνα αυτή αντιστρέ-

φεται. Όμως αυτή η δημοσιονομική επέκταση των πρώτων ετών της δεκαετίας του '80 ούτε επέφερε, ούτε υπήρξε αποτέλεσμα κάποιας οικονομικής μεγέθυνσης. Αντίθετα βασίστηκε σχεδόν αποκλειστικά στο δανεισμό, ενώ μεγάλο μέρος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων κατευθύνθηκε σε δαπάνες, που σε καμία περίπτωση δεν συνιστούν δημόσια επένδυση (π.χ. χρηματοδότηση προβληματικών βιομηχανιών, πληρωμή τοκοχρεολυσίων). Παράλληλα, ο κατακερματισμός των επενδύσεων σε μικρά, ασύνδετα έργα, η έλλειψη προγραμματισμού και η αποκέντρωση μεγάλου μέρους του προγράμματος συντέιναν στην αποτυχία της οικονομικής πολιτικής. Η πορεία αυτή ανατράπηκε από το 1985 άφησε όμως τεράστια ελλείμματα.

Όσον αφορά τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε ότι οι δημόσιες επενδύσεις αυξάνονται με τους υψηλότερους ρυθμούς που σημειώθηκαν κατά την μεταπολιτευτική περίοδο. Επίσης θετικές είναι και οι μεταβολές των ιδιωτικών επενδύσεων αν και οι ρυθμοί μεταβολής είναι σαφώς χαμηλότεροι.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η πορεία προς την Ο.Ν.Ε. υπαγορεύουν δραστηκές επιλογές για την ελληνική οικονομική πολιτική. Το αναθεωρημένο πρόγραμμα σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας έχει θέσει ως στόχους για την περίοδο 1994-1999 μέση ετήσια αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,2%, των δημοσίων επενδύσεων κατά 10,1%, και των ιδιωτικών επενδύσεων κατά 5,3%. Οι στόχοι αυτοί όμως, ακόμη και για αισιόδοξες προσεγγίσεις φαίνεται δύσκολο να επιτευχθούν.

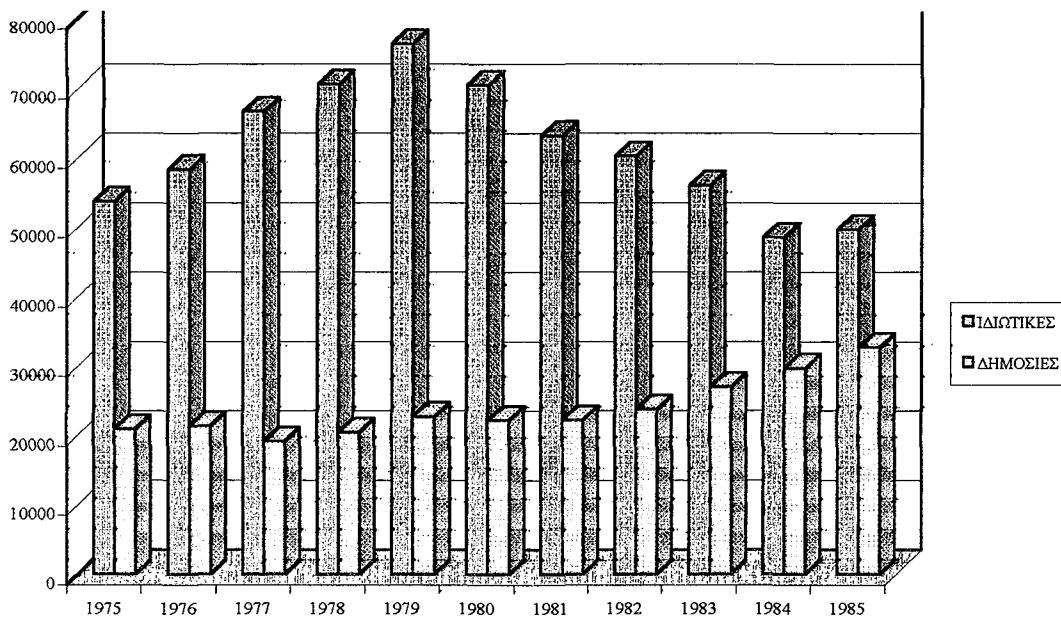
Στον πίνακα καθώς και στα διαγράμματα που ακολουθούν, παρουσιάζεται η εξέλιξη των δημοσίων και των συνολικών δαπανών από το 1975 μέχρι το 1995. Θα πρέπει να τονισθεί ότι τόσο ο πίνακας, όσο και τα διαγράμματα που ακολουθούν, όσο και οι αναφορές που προηγήθηκαν αφορούν ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου.

Πίνακας 10.1: Συνολικές, Δημόσιες Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου
1970-93 (σε εκ. δρχ. σταθερές τιμές 1970 και ως ποσοστό ΑΕΠ)

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ			
ΕΤΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜ/ΑΕΠ
1970	19.926	70.663	7,72
1971	25.446	80.558	9,14
1972	28.855	92.977	9,49
1973	27.906	100.093	8,48
1974	22.289	74.500	6,89
1975	20.958	74.660	6,17
1976	21.370	79.750	5,93
1977	19.200	85.950	5,17
1978	20.500	91.100	5,19
1979	22.736	99.121	5,56
1980	22.240	92.705	5,33
1981	22.255	85.451	5,34
1982	23.800	84.100	5,66
1983	27.000	83.000	6,39
1984	29.730	78.300	6,84
1985	32.690	82.360	7,27
1986	26.764	77.640	5,88
1987	21.410	75.128	4,72
1988	21.496	79.831	4,53
1989	23.846	87.873	4,82
1990	22.727	96.139	4,65
1991	25.952	91.726	5,14
1992	28.816	93.140	5,66
1993	28.621	91.292	5,65
1994	27.964	81.349	5,45
1995	29.292	84.230	5,59

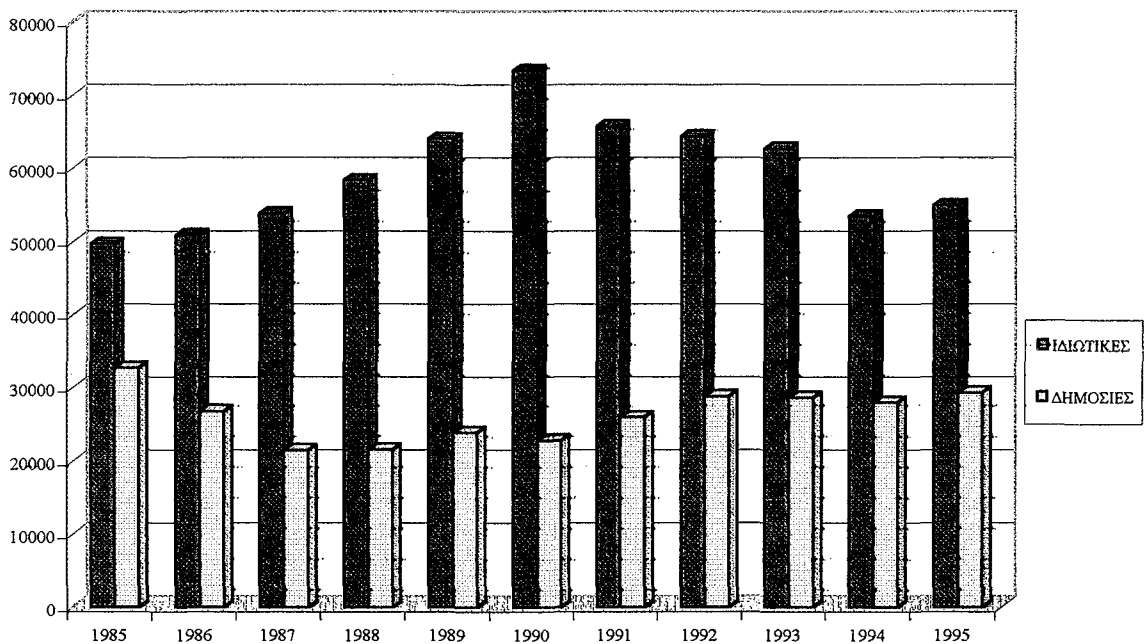
Πηγή: Ψυχάρης Ιωάννης, 1995.

Διάγραμμα 10.3: Εξέλιξη συνολικών δημοσίων και ιδιωτικών ακαθαρίστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου 1975-1985.

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Διάγραμμα 10.3: Εξέλιξη συνολικών δημοσίων και ιδιωτικών ακαθαρίστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου 1985-1995.

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

KINHTPA

1. Η οριοθέτηση της έννοιας των κινήτρων

Ένα από τα κύρια μέσα άσκησης περιφερειακής πολιτικής είναι το «σύστημα των αναπτυξιακών κινήτρων». Μέσω του συστήματος των αναπτυξιακών κινήτρων, το οποίο έχει χρησιμοποιηθεί ευρύτατα επιχειρείται μεταφορά πόρων προς τον επιχειρηματικό τομέα με σκοπό να επηρεαστεί η επιχειρηματική δραστηριότητα και να οδηγηθεί προς τις οικονομικά ή και κοινωνικά επιθυμητές κατευθύνσεις.

Με την υιοθέτηση του συστήματος των κινήτρων ως μέσου περιφερειακής πολιτικής επιδιώκεται η επίτευξη των ακόλουθων επιμέρους στόχων. (Λεμονιά Ε., 1991).

- Η προώθηση παραγωγικών δραστηριοτήτων με την προώθηση των επενδύσεων και την δημιουργία ή επέκταση επιχειρήσεων.

- Η ορθολογική οργάνωση της οικονομίας μέσω του εκσυγχρονισμού του παραγωγικού δυναμικού και της υιοθέτησης σύγχρονων τεχνολογιών.
- Η περιφερειακή ανάπτυξη, σε όρους μείωσης της άνισης χωρικής κατανομής των παραγωγικών δραστηριοτήτων, αποκέντρωσης και ανάπτυξης των υποανάπτυκτων ή μειονεκτικών περιφερειών.
- Η κλαδική αναδιάρθρωση της εθνικής ή της περιφερειακής οικονομίας μέσω της ανακατανομής και της κατεύθυνσης των επενδύσεων σε κλάδους, οι οποίοι θεωρούνται κρίσιμοι για την εξέλιξη της αναπτυξιακής διαδικασίας.
- Η ενίσχυση της παραγωγικότητας των οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Η εξοικονόμηση φυσικών πόρων, οι οποίοι βρίσκονται εν ανεπαρκεία, συνήθως καυσίμων και ειδικότερα όσον αφορά στις μη πετρελαιοπαραγωγές χώρες η εξοικονόμηση πετρελαίου.

Αναλόγως με τον στόχο ο οποίος επιδιώκεται να επιτευχθεί, τα κίνητρα διακρίνονται σε γενικά αναπτυξιακά και σε περιφερειακά. Τα γενικά αναπτυξιακά κίνητρα στοχεύουν στην ενίσχυση συγκεκριμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων στο συνολικό πλαίσιο της εθνικής οικονομίας, ενώ τα περιφερειακά κίνητρα στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής οικονομίας, κυρίως μέσω της χωρικής ανακατανομής των επενδύσεων.

Επίσης, ανάλογα με τον τρόπο δράσης τα κίνητρα διακρίνονται σε επενδυτικά και λειτουργικά. Η δράση των επενδυτικών κινήτρων επικεντρώνεται στη μείωση του κόστους της επένδυσης χωρίς να επηρεάζει άμεσα το μεταβλητό κόστος, που προκύπτει από την λειτουργία της επιχείρησης. Αντιθέτως τα λειτουργικά κίνητρα έχουν ως αντικείμενο δράσης το μεταβλητό κόστος της επιχείρησης, την αξία διάθεσης του προϊόντος ή την προστιθέμενη αξία.

Τα κίνητρα τα οποία χρησιμοποιούνται διεθνώς αλλά και στην Ελλάδα ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες:

- α) Φορολογικές ελαφρύνσεις ή απαλλαγές
- β) Επιδοτήσεις - επιχορηγήσεις
- γ) Άλλες διευκολύνσεις ή παροχές.

Στην κατηγορία των φορολογικών απαλλαγών ή ελαφρύνσεων εντάσσονται οι φορολογικές εκπτώσεις από τα κέρδη των επιχειρήσεων, η μείωση του συντελεστή Φ.Π.Α., οι αυξημένοι συντελεστές αποσβέσεων και η μείωση των εισφορών υπέρ των ασφαλιστικών οργανισμών. Στόχος αυτής της κατηγορίας κινήτρων είναι να αυξήσουν την ρευστότητα των επιχειρήσεων και συνεπώς να ενισχυθεί η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και η δυνατότητά τους να προχωρήσουν σε νέες επενδύσεις. Βασικό μειονέκτημα αυτής της κατηγορίας κινήτρων, τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί ευρύτατα, είναι το γεγονός ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή τους είναι η ύπαρξη κερδών, με αποτέλεσμα να ευνοούνται κατά κύριο λόγο οι παλαιές επιχειρήσεις.

Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις και ειδικότερα οι επιδοτήσεις επιτοκίου για δάνεια που προορίζονται για παραγωγικές επενδύσεις, οι άτοκες χορηγήσεις δανείων, οι κεφαλαιουχικές ενισχύσεις που καλύπτουν μέρος νέων επενδύσεων σε νέα πάγια στοιχεία. Τα κίνητρα αυτής της κατηγορίας, που υιοθετούνται σε ευρύτατη κλίμακα τα τελευταία χρόνια, υποκαθιστώντας τα κίνητρα της προηγούμενης κατηγορίας, μειώνουν τις ανάγκες των επενδυτών για ξένα κεφάλαια, αυξάνουν την ρευστότητα των επιχειρήσεων, περιορίζουν το κόστος της επένδυσης και επιταχύνουν την υλοποίηση των προγραμματισμένων επενδύσεων. Επιπλέον, αυτά τα κίνητρα κρίνονται ως περισσότερο αποτελεσματικά, διότι η δράση τους είναι άμεση, μπορούν να επιδράσουν σε νέες επενδύσεις και σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.

Η τρίτη κατηγορία κινήτρων περιλαμβάνει διευκολύνσεις και παροχές όπως είναι η διάθεση βιομηχανικών και βιοτεχνικών κτιρίων, αναγκαστικές απαλλοτριώσεις για επενδύσεις κ.λπ. Τα κίνητρα αυτής της κατηγορίας παρέχονται κατά κανόνα από ειδικούς αναπτυξιακούς φορείς, από οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλης δημόσιους οργανισμούς.

Όλες οι προαναφερθείσες μορφές κινήτρων έχουν ως βασικό σκοπό την συσσώρευση κεφαλαίου και την κατεύθυνση των επενδύσεων στους επιθυμητούς κλάδους ή στις επιθυμητές περιοχές της χώρας. Αυτός ο βασικός σκοπός υλοποιείται μέσω επιμέρους δράσεων, από τις οποίες οι κυριότερες είναι η μείωση του κόστους κεφαλαίου για τους επενδυτές, η αύξηση των αποτελεσμάτων μίας επένδυσης και η αύξηση της ρευστότητας της επιχείρησης.

Παρά το γεγονός ότι το σύστημα των κινήτρων είναι ένα από τα ισχυρότερα μέσα άσκησης περιφερειακής πολιτικής, θα πρέπει να τονισθεί ότι μεμονωμένη η δράση τους δεν είναι δυνατόν να επιφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, αλλά θα πρέπει να συνδυαστεί με την εφαρμογή και άλλων μέσων περιφερειακής αλλά και εθνικής πολιτικής όπως είναι η δημιουργία έργων υποδομής, η παροχή διευκολύνσεων (facilities) προς τους επενδυτές και κυρίως η σταθερότητα του νομοθετικού πλαισίου που διέπει το καθεστώς ενίσχυσης των επενδυτικών προγραμμάτων και το θετικό και σταθερό επενδυτικό, αλλά και πολιτικό κλίμα που επικρατεί στη χώρα.

2. Η εφαρμογή του συστήματος κινήτρων στην Ελλάδα.

Ιστορική επισκόπηση

Αμέσως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο άρχισαν να εφαρμόζονται νομοθετήματα με στόχο να υπάρξει μία ισόρροπη κατανομή της μεταποιητικής δραστηριότητας στον ελληνικό χώρο. Το σύστημα των κινήτρων υιοθετήθηκε ως ένα από τα πρώτα και ουσιαστικά μέσα για την επίτευξη περιφερειακών στόχων. Το σύστημα των κινήτρων βρέθηκε αντιμέτωπο με μία σειρά ανασταλτικών παραγόντων που επέδρασαν αρνητικά στην εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου: Αποσπασματικές επιλογές, έλλειψη συνέχειας στην εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής, έλλειψη μακροπρόθεσμου περιφερειακού προγραμματισμού.

Η μεταπολεμική περίοδος, οπότε άρχισε να εφαρμόζεται η περιφερειακή πολιτική χωρίζεται στις εξής επιμέρους περιόδους. (Κόνσολας Ν., 1983).

- (α) 1948 - 1963
- (β) 1964 - 1974
- (γ) 1975 - 1979
- (δ) 1980 έως σήμερα

Καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, από το 1948 έως σήμερα, με διάφορα νομοθετήματα υπήρξαν παροχές κινήτρων διαφόρων μορφών με στόχο κυρίως τη διασπορά της επενδυτικής δραστηριότητας σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο και ιδιαίτερα σε περιοχές που παρουσίαζαν φαινόμενα καθυστέρησης καθώς επίσης και την στήριξη της περιφερειακής μεταποιητικής δραστηριότητας. Τα

κυριότερα νομοθετήματα που αφορούν στην παροχή κινήτρων αναφέρονται πιο κάτω.

Κατά την πρώτη περίοδο, ένα πολύ σημαντικό νομοθέτημα είναι ο Ν. 843/1948 με τον οποίο καταργήθηκαν οι φόροι επί της κυκλοφορίας των αγαθών. Ακολουθούν ο Α.Ν. 949/1949 με τον οποίο θεσμοθετήθηκαν αυξημένοι συντελεστές απόσβεσης για τις επαρχιακές βιομηχανίες, το Ν.Δ. 2176/1952 με το οποίο μειώθηκαν τα επιτόκια βιομηχανικών δανείων και ο Φ.Κ.Ε., ενώ παράλληλα προβλέπονταν αυξημένα όρια αποσβέσεων. Τα ευεργετήματα του Ν.Δ. 2176/1952 αφορούσαν τις βιομηχανικές επιχειρήσεις που ήταν εγκατεστημένες ή επρόκειτο να εγκατασταθούν εκτός του νομού Αττικής. Παράλληλως, με το ίδιο νομοθέτημα απαγορεύθηκε η χορήγηση αδειών εγκατάστασης βιομηχανικών μονάδων στον Ν. Αττικής. Η απαγόρευση αυτή δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Λίγο αργότερα ψηφίστηκε ο Ν. 3206/1955 που αφορούσε τον καθορισμό βιομηχανικών ζωνών σε διάφορες πόλεις ή περιοχές της χώρας. Σχεδόν ταυτόχρονα ψηφίστηκε ο Ν. 3213/1955, ο οποίος αφορούσε μέτρα προστασίας της επαρχιακής βιομηχανίας. Ο νόμος αυτός παρείχε στις επαρχιακές βιομηχανικές επιχειρήσεις την δυνατότητα να παρακρατούν το 40% των κερδών τους για να προχωρήσουν σε νέες επενδύσεις.

Η δεύτερη περίοδος χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες για τη δημιουργία και την εφαρμογή μίας συνολικής και ολοκληρωμένης περιφερειακής πολιτικής. Το 1964 ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης (Ο.Β.Α.) συγχωνεύτηκε μαζί με δύο άλλους πιστωτικούς Οργανισμούς και ιδρύθηκε η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Β.Α.). Με το Ν. 4458/1965 «περί βιομηχανικών περιοχών» ανατέθηκε στην νεοϊδρυθείσα ΕΤΒΑ η ευθύνη για την ανάπτυξη των Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙ.ΠΕ.) και τέθηκε το θεσμικό πλαίσιο εδραίωσης και ανάπτυξης του θεσμού. Οι Βιομηχανικές περιοχές, συνδυασμένες με την παροχή κινήτρων και άλλων διευκολύνσεων προς τις επιχειρήσεις, που εγκαταστάθηκαν εντός των βιομηχανικών περιοχών αναδείχθηκαν σε ένα από τα ισχυρότερα μέσα περιφερειακής πολιτικής.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70, με το Ν.Δ. 1078/1971 ο ελληνικός χώρος διαιρείται σε τρεις ευρύτερες περιφέρειες προγραμματισμού Α, Β και Γ. Αναλόγως με το επίπεδο ανάπτυξης καθορίστηκαν και τα κίνητρα, που παρέχονταν για πραγ-

ματοποίηση επενδύσεων σε κάθε μία από τις τρεις ευρύτερες περιφέρειες. Λίγο αργότερα, με το Ν.Δ. 3112/1972 δημιουργήθηκε η περιοχή Δ' για την οποία ίσχυσαν αυξημένα κίνητρα.

Κατά την περίοδο 1975-1979, η παροχή κινήτρων στοχεύει στην ενίσχυση της περιφερειακής και οικονομικής ανάπτυξης και ιδιαίτερα στην υποστήριξη των παραμεθωρίων περιοχών. Τα σημαντικότερα νομοθετήματα αυτής της περιόδου είναι ο Ν. 289/1976, με τον οποίο προβλέπεται η παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη των παραμεθωρίων περιοχών, ο Ν. 849/1978 με τον οποίο θεσμοθετούνται κίνητρα για να ενισχυθεί η περιφερειακή και η οικονομική ανάπτυξη της χώρας και τέλος, η πράξη 40/21.3.1979 του Υπουργικού Συμβουλίου με την οποία οι βιομηχανικοί κλάδοι ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες, υψηλής, μέσης και χαμηλής ενίσχυσης ανάλογα με την σημασία τους για την εθνική οικονομία.

Η τέταρτη περίοδος, από το 1980 έως σήμερα, αποτελεί την πιο γόνιμη περίοδο για όλες τις πλευρές της περιφερειακής πολιτικής. Ειδικότερα, όσον αφορά την παροχή κινήτρων, κυριαρχούν δύο πολύ σημαντικά νομοθετήματα: ο Ν. 1262/1982 και ο Ν. 1892/1990.

Με το Ν. 1262/1982 θεσμοθετήθηκαν για πρώτη φορά δύο νέες μορφές κινήτρων: η απευθείας επιχορήγηση και η επιδότηση του επιτοκίου. Αυτές οι δύο νέες μορφές κινήτρων αποτέλεσαν μία σημαντική καινοτομία, απαραίτητη για να καλυφθούν κενά, τα οποία είχαν δημιουργηθεί από τα διάφορα συστήματα κινήτρων, που ίσχυαν μέχρι την δεκαετία του 1980. Και αυτό γιατί τα μέχρι τότε παρεχόμενα κίνητρα, δημοσιονομικού χαρακτήρα στην πλειοψηφία τους (φορολογικές απαλλαγές, αυξημένοι συντελεστές απόσβεσης κ.λπ.), προϋπέθεταν για την εφαρμογή τους την ύπαρξη κερδών. Οι περισσότερες, όμως, επιχειρήσεις αρχίζουν αν εμφανίζουν κέρδη τουλάχιστον 2-3 χρόνια από την έναρξη της λειτουργίας τους. Τα δημοσιονομικά κίνητρα λοιπόν, ευνοούσαν τις παλαιές επιχειρήσεις και συνεπώς, ελάχιστη επίδραση είχαν στην διαμόρφωση της φύσης των βιομηχανικών επενδύσεων, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την μικρή ανταπόκριση που υπήρξε εκ μέρους των επενδυτών. Παράλληλα, οι επιχειρήσεις και ιδιαίτερα εκείνες που χωροθετούνται σε προβληματικές περιφέρειες, χρειάζονται ιδιαίτερη υποστήριξη, κυρίως κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας τους, που είναι τα πιο κρίσιμα για την βιωσιμότητα και την

εξέλιξη της επένδυσης. Αυτές τις δυσλειτουργίες επιχείρησε να καλύψει ο Ν. 1262/1982 με την απευθείας επιχορήγηση και την επιδότηση επιτοκίου.

Τέλος, ο Ν. 1892/1990, ο οποίος θα παρουσιαστεί αναλυτικά στη συνέχεια, αποτελεί μία ανανεωμένη και βελτιωμένη συνέχεια του Ν. 1262/1982.

3. Ανάλυση του Ν. 1892/1990

Το 1990 ο αναπτυξιακός νόμος 1262/1982 αντικαταστάθηκε από το νέο αναπτυξιακό νόμο 1892, ο οποίος δημοσιεύθηκε στις 31 Ιουλίου 1990. Ο νόμος 1892 αποτελεί μία ανανεωμένη και βελτιωμένη συνέχεια του νόμου 1262/1982. Στη συνέχεια και μέχρι το 1995 ακολούθησε μία σειρά τροποποιήσεων του αρχικού νόμου 1892/1990. Οι νέες ρυθμίσεις αποβλέπουν στη βελτίωση ορισμένων διατάξεων του νόμου 1892/1990 με κύριους στόχους την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας σε διεθνές επίπεδο, τη δημιουργία σταθερών και καλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας, την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα υποστηρίζονται και στόχοι κοινωνικού χαρακτήρα και καταβάλλεται προσπάθεια για την εξασφάλιση συνέχειας και συνέπειας στη συνολική αναπτυξιακή διαδικασία. Οι τροποποιήσεις του νόμου 1892/1990 υλοποιήθηκαν με τους νόμους 1947/91, 2008/92, 2065/92, 2093/92, 2166/93, 2234/94, 2240/94, 2275/94 και 2324/95.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι βασικότερες διατάξεις του νόμου 1892/1990 όπως τροποποιήθηκε από τους προαναφερθέντες μεταγενέστερους νόμους.

Η έννοια της παραγωγικής επένδυσης

Στο άρθρο 1 του Αναπτυξιακού Νόμου 1892/1990 καθορίζεται η έννοια της παραγωγικής επένδυσης με ρητή αναφορά σε συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες θεωρούνται ως παραγωγικές επενδύσεις. Επίσης καθορίζεται ποιες δραστηριότητες δεν θεωρούνται παραγωγική επένδυση και ποιες δραστηριότητες θεωρούνται κατ' εξαίρεση παραγωγική επένδυση.

Επιπλέον στο άρθρο 1 καθορίζεται και το ελάχιστο ύψος των παραγωγικών επενδύσεων που είναι απαραίτητο για να υπαχθεί μία επένδυση στο νόμο

1892/1990. Το ελάχιστο ύψος των παραγωγικών επενδύσεων διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος της επένδυσης και κυμαίνεται από 2,2 εκατ. δρχ. για επενδύσεις εκσυγχρονισμού και επέκτασης ορισμένων τύπων επιχειρήσεων και φθάνει το 300 εκατ. δρχ. για επενδύσεις ίδρυσης ορισμένων τουριστικών επιχειρήσεων.

Υπαγόμενες στον Αναπτυξιακό Νόμο Επιχειρήσεις

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου 1892/1990 στο νόμο υπάγονται επιχειρήσεις μεταποιητικές ανεξαρτήτως μεγέθους και κλάδου, γεωργικές, κτηνοτροφικές, αλιευτικές, δασικές, λατομικές, μεταλλευτικές. Επίσης ξενοδοχειακές και άλλες τουριστικές επιχειρήσεις, αλλά και επιχειρήσεις εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας, εκδοτικές, εκτυπωτικές κ.λπ. Όσον αφορά την επιχορήγηση και την επιδότηση επιτοκίου, στις σχετικές διατάξεις του Νόμου υπάγονται επιχειρήσεις των προαναφερθεισών μορφών που τηρούν βιβλία Β' και Γ' κατηγορίας. Δεν υπάγονται στον νόμο οι επιχειρήσεις που λειτουργούν με την μορφή κοινωνίας ή εταιρείας Αστικού Δικαίου ή κοινοπραξίας.

Επίσης εξαιρούνται από τις διατάξεις του Αναπτυξιακού Νόμου οι επενδύσεις των Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών. Αντιθέτως, υπάγονται στις διατάξεις του νόμου οι θυγατρικές εταιρείες των Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών καθώς και οι εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των συνεταιρισμών με την προϋπόθεση ότι οι δραστηριότητές τους ανήκουν σε μία από τις κατηγορίες που ορίζει η παράγραφος 1 του άρθρου 2 του Ν. 1892/1990.

Ειδικά, όσον αφορά την επιχορήγηση, οι διατάξεις του Νόμου έχουν ανάλογη εφαρμογή σε νομικά πρόσωπα που ιδρύονται στην αλλοδαπή από φυσικά ή νομικά πρόσωπα και ασκούν μεταποιητικές, γεωργικές, κτηνοτροφικές, αλιευτικές δασικές, υψηλής τεχνολογίας, ξενοδοχειακές και τουριστικές δραστηριότητες.

Τέλος, στο άρθρο 2 αναφέρονται και ορισμένες κατηγορίες επιχειρήσεων, οι οποίες εξαιρούνται από τον Αναπτυξιακό Νόμο.

Οι Περιοχές της Επικράτειας που υπάγονται στον Αναπτυξιακό Νόμο

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 1892/1990, η ελληνική επικράτεια διαίρεται σε 5 ευρύτερες περιφέρειες, τις περιοχές Α, Β, Γ, Δ και τη Θράκη, με κλιμακούμενα

κίνητρα. Οι περιοχές Α, Β, Γ, Δ παρουσιάζουν ορισμένες διαφοροποιήσεις αναλόγως με την κατηγορία στην οποία ανήκει η επένδυση.

Για τις επενδύσεις των κλάδων που αναφέρονται στο άρθρο 2 του νόμου, εκτός του κλάδου του τουρισμού, οι 5 ευρύτερες περιοχές περιλαμβάνουν:

Περιοχή Α΄: Ο Νομός Αττικής (πλην των επαρχιών Τροιζηνίας, Κυθήρων και της Ζώνης Λαυρεωτικής), το τμήμα του Νομού Κορινθίας που συνορεύει με το Νομό Αττικής μέχρι τον Ισθμό Κορίνθου, ο Νομός Θεσσαλονίκης εκτός από το τμήμα δυτικά του ποταμού Αξιού και της επαρχίας Λαγκαδά.

Περιοχή Β΄: Οι Νομοί Βοιωτίας, Μαγνησίας, Λάρισας, Κορινθίας (εκτός από το τμήμα που περιλαμβάνεται στην Περιοχή Α΄), Αχαΐας (εκτός της επαρχίας Καλαβρύτων), Ηρακλείου, η περιοχή της πόλης της Ρόδου, που καθορίζεται σε ακτίνα 15 χλμ., με κέντρο τη Νομαρχία της, η ζώνη Λαυρεωτικής (της οποίας τα όρια για την εφαρμογή αυτού του Νόμου καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε. και Εσωτερικών) και η επαρχία Τροιζηνίας, το τμήμα του Νομού Θεσσαλονίκης, δυτικά του ποταμού Αξιού, η επαρχία Λαγκαδά και η πόλη της Χαλκίδας.

Περιοχή Γ΄: Οι Νομοί Ημαθίας, Κοζάνης, Καβάλας, Φωκίδας, Τρικάλων, Καρδίτσας, Αιτωλοακαρνανίας, Ευβοίας (πλην της πόλης της Χαλκίδας), Άρτας, Πρέβεζας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Πέλλης, Χαλκιδικής, Κιλκίς, Σερρών, Δράμας, Ηλείας, Χανίων, Κερκύρας, Φθιώτιδας, Πιερίας, Αργολίδας, Αρκαδίας, Λακωνίας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Ευρυτανίας, Γρεβενών, Φλώρινας, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Κυκλάδων, οι επαρχίες Κυθήρων και Καλαβρύτων καθώς και τα τμήματα της Επικράτειας, που δεν εμπίπτουν στις λοιπές περιοχές.

Περιοχή Δ΄: Οι Νομοί Λέσβου, Χίου, Σάμου, Μεσσηνίας, Δωδεκανήσου (πλην της περιοχής της πόλης Ρόδου, που καθορίζεται όπως προαναφέρθηκε στην Περιοχή Β΄ σε ακτίνα 15 χλμ., με κέντρο τη Νομαρχία της πόλης), οι ακριτικές περιοχές των διαφόρων Νομών (πλην της νήσου Κέρκυρας) σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, καθώς και οι Δήμοι ή Κοινότητες των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη των 20 χλμ.

Θράκη: Οι νομοί Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου.

Για την εφαρμογή των διατάξεων του Νόμου σε επενδύσεις του κλάδου του τουρισμού οι υπαγόμενες στο Νόμο περιοχές της Επικράτειας είναι οι ακόλουθες:

Περιοχή Α΄: Ο Νομός Αττικής (εκτός από τα νησιά Αίγινα, Ύδρα, Σπέτσες, την επαρχία Κυθήρων και την επαρχία Τροιζηνίας) και ο νομός Θεσσαλονίκης.

Περιοχή Β΄: Τα νησιά: Κέρκυρα (εκτός από την περιοχή Λευκίμης και από το γεφύρι Μεσογγής μέχρι Κάβο σ' όλο το τμήμα του Νησιού), Μύκονος, Σκιάθος, Αίγινα, Ύδρα και Σπέτσες.

Οι Επαρχίες: Τροιζηνίας, Τεμένους και Πεδιάδας του Νομού Ηρακλείου και Μιραμπέλλου του Νομού Λασιθίου.

Και τέλος, οι Πόλεις: Ρόδου (σε ακτίνα 10 χλμ., με κέντρο το Νομαρχιακό της Κατάστημα) και Χαλκίδας.

Περιοχή Γ΄: Οι Νομοί Βοιωτίας, Ρεθύμνου, Λασιθίου, Άρτας, Τρικάλων, Κοζάνης, Ημαθίας, Ηλείας, Λακωνίας, Πρέβεζας, Αιτωλοακαρνανίας, Μαγνησίας (πλην της νήσου Σκιάθου), Λάρισας, Φθιώτιδας, Φωκίδας, Εύβοιας (πλην της πόλης της Χαλκίδας), Κορινθίας, Αργολίδας, Αχαΐας, Πιερίας, Χαλκιδικής, Καβάλας, Αρκαδίας, Ευρυτανίας, Καρδίτσας και Γρεβενών, το τμήμα του Νομού Κερκύρας που δεν συμπεριλαμβάνεται στην Περιοχή Β΄ του παρόντος Τομέα, οι Νομοί Ζακύνθου, Κεφαλλονιάς, Κυκλάδων (πλην Μυκόνου) και Λευκάδας, το υπόλοιπο της Κρήτης και η επαρχία Κυθήρων.

Περιοχή Δ΄: Οι ακριτικοί Νομοί Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Καστοριάς, Φλώρινας, Πέλλας, Κιλκίς, Σερρών, Δράμας και

οι Νομοί Μεσσηνίας, Λέσβου, Χίου, Σάμου, Δωδεκανήσου (εκτός της πόλης Ρόδου, που όπως έχει προαναφερθεί, καθορίζεται σε ακτίνα 10 χλμ. με κέντρο το Νομαρχιακό Κατάστημα της περιοχής).

Θράκη: Οι νομοί Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου.

Τέλος θα πρέπει να αναφέρουμε ότι:

α) Με κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και με τη σύμφωνη γνώμη των περιφερειακών αρχών είναι δυνατόν στις οριζόμενες από το άρθρο 3 του Ν. 1892/90 περιοχές να καθοριστούν ζώνες οι οποίες εμφανίζουν έντονα αναπτυξιακά προβλήματα. Οι ζώνες αυτές έχουν ευνοϊκότερη αντιμετώπιση από άποψης παροχής κινήτρων σε σχέση με την περιοχή στην οποία ανήκουν,

β) Με κοινές Υπουργικές Αποφάσεις, στις οποίες κατά περίπτωση είναι δυνατόν να συμμετέχει και ο Υπουργός Γεωργίας, ορίζονται ζώνες για την εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων,

γ) Με Προεδρικά Διατάγματα, τα οποία εκδίδονται έπειτα από πρόταση των συναρμόδιων Υπουργείων και μετά από σχετική μελέτη του ΕΟΤ, καθορίζονται Πε-

ριοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.). Οι περιοχές αυτές είναι κατάλληλες γι ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη και δεν διαθέτουν την απαραίτητη τουριστική υποδομή.

Παρεχόμενα Επενδυτικά Κίνητρα

Τα κίνητρα που παρέχει ο 1892/90 για επενδύσεις είναι:

- (α) Επιχορήγηση, δηλαδή δωρεάν κεφαλαιακή ενίσχυση εκ μέρους του Δημοσίου.
- (β) Επιδότηση επιτοκίου τραπεζικού δανείου.
- (γ) Αφορολόγητες εκπτώσεις επί της αξίας της επένδυσης και των ετήσιων κερδών της επιχείρησης.
- (δ) Αυξημένες αποσβέσεις (μέχρι τις 31.12.1994).

Τα παραπάνω κίνητρα παρέχονται διαζευκτικά σε δύο ομάδες:

1^η ομάδα: Επιχορήγηση, επιδότηση επιτοκίου, αυξημένες αποσβέσεις.

2^η ομάδα: Αφορολόγητες εκπτώσεις, αυξημένες αποσβέσεις.

Σχετικά με την επιχορήγηση, το ανώτατο όριο επιχορήγησης καθορίζεται στα 3 δισεκατομμύρια δρχ. Όμως, για σημαντικές βιομηχανικές και τουριστικές επενδύσεις ύψους άνω των 25 δισεκατομμυρίων δρχ., το ύψος της επιχορήγησης καθορίζεται κατά περίπτωση και μπορεί να υπερβεί το προκαθορισμένο όριο.

Τα ποσοστά* επιχορήγησης είναι:

1. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΜΕΧΡΙ 5 ΔΙΣ.	ΑΠΟ 5-25 ΔΙΣ ΔΡΧ.
A	---	---
B	15%	30%
Γ	25%	30%
Δ	35% ή 40%**	30%
ΘΡΑΚΗ	50%	40%

* Υπάρχει δυνατότητα για αυξημένη επιχορήγηση μέχρι 5 ποσοστιαίες μονάδες, μέσω της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όπως προβλέπει ο Νόμος 2240/94.

** Μόνο για ορισμένες περιοχές.

**2. ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ,
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ, ΥΨΗΛΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ κ.λπ.**

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ
A	40•
B	40
Γ	40
Δ	45
ΘΡΑΚΗ	55

- Παρέχεται για επενδύσεις μέχρι 5 δισεκατομμύρια δραχμές.
Για τις ίδιες επενδύσεις μεταποιητικών επιχειρήσεων, άνω των 5 δις δραχ. και μέχρι 25 δις παρέχεται 30% για το πέραν των 5 δις ποσό.

**3. ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ**

Για επενδύσεις Επιχειρηματικών Σχεδίων (Business Plan): Επιχορήγηση 35% ανεξαρτήτως περιοχής.

**4. ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
& ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ**

Για επενδύσεις εκσυγχρονισμού και προστασίας περιβάλλοντος: Επιχορήγηση 40% ανεξαρτήτως περιοχής.

5. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ
	ΑΝΕΓΕΡΣΗ ή ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΞΕΝ. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ*	ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΜΑΡΙΝΕΣ, ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ κ.λπ.)
A	---	25
B	10	35
Γ	15	35
Δ	25 ή 30**	35
ΘΡΑΚΗ	35	35

* Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις επιχορηγούνται μόνον εφόσον βρίσκονται σε περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης.

** Για ορισμένες περιοχές μόνο.

Εκτός των προαναφερθεισών περιπτώσεων στον τουριστικό τομέα, επενδύσεις που αφορούν μετατροπή παραδοσιακών κτιρίων σε ξενοδοχεία, ξενώνες κ.λπ. επιχορηγούνται σε όλες τις περιοχές.

Όσον αφορά την επιδότηση επιτοκίου των επενδυτικών δανείων το ποσοστό επιδότησης επιτοκίου είναι ίσο κατά περίπτωση, με το ποσοστό της επιχορήγησης της επένδυσης. Ο χρόνος της επιδότησης επιτοκίου διαφοροποιείται ανάλογα με την περιοχή. ειδικότερα για τις περιοχές Α, Β, Γ, Δ, ο χρόνος επιδότησης είναι 4 χρόνια. Για τις Ειδικές Ζώνες (περιοχή Δ), η χρονική διάρκεια της επιδότησης παρατείνεται για 2 επιπλέον χρόνια φθάνοντας έτσι τα 6 χρόνια. Τέλος, για την περιοχή της Θράκης, η διάρκεια επιδότησης φθάνει τα 10 χρόνια.

Η τρίτη μορφή κινήτρων, που περιλαμβάνεται στο Ν. 1892/1990 αφορά την παροχή εκπτώσεων από τα υποκείμενα σε φόρο εισοδήματος καθαρά κέρδη των επιχειρήσεων, που ανήκουν σε μία από τις κατηγορίες του άρθρου 2 του Νόμου με την προϋπόθεση ότι θα πραγματοποιήσουν νέες παραγωγικές επενδύσεις σύμφωνα με το άρθρο 1 του Νόμου, μέχρι την 31.12.2004.

Τα ποσοστά των αφορολόγητων εκπτώσεων επί της αξίας των νέων παραγωγικών επενδύσεων που πραγματοποιούνται από 1.7.1990, καθώς και τα ποσοστά των ετήσιων καθαρών κερδών, μέχρι τα οποία μπορεί να φθάσει η αφορολόγητη έκπτωση, είναι τα ακόλουθα:

1. ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ (ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ)

ΠΕΡΙΟΧΕΣ	Ποσοστό (%) αφορολόγητης έκπτωσης επί της αξίας της επένδυσης	Ποσοστό (%) ετήσιων κερδών, μέχρι του οποίου μπορεί να φθάσει η αφορολόγητη έκπτωση
Α	---	---
Β	60	60
Γ	75	75
Δ	90	90
ΘΡΑΚΗ	100	100

ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ	Ποσοστό (%) αφορολόγητης έκπτωσης επί της αξίας της επένδυσης	Ποσοστό (%) ετησίων κερδών, μέχρι του οποίου μπορεί να φθάσει η αφορολόγητη έκπτωση
A	75	75
B	75	75
Γ	90	90
Δ	90	90
ΘΡΑΚΗ	100	100

2. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ	Ποσοστό (%) αφορολόγητης έκπτωσης επί της αξίας της επένδυσης	Ποσοστό (%) ετησίων κερδών, μέχρι του οποίου μπορεί να φθάσει η αφορολόγητη έκπτωση
A	---	---
B	40	60
Γ	55	75
Δ	70	90
ΘΡΑΚΗ	100	100

ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ	Ποσοστό (%) αφορολόγητης έκπτωσης επί της αξίας της επένδυσης		Ποσοστό (%) ετησίων κερδών, μέχρι του οποίου μπορεί να φθάσει η αφορολόγητη έκπτωση	
A	---	---	---	---
B	75	70	75	90
Γ	75	70	75	90
Δ	75	70	75	90
ΘΡΑΚΗ	100	100	100	100

Η τέταρτη μορφή κινήτρων αφορά την αναγνώριση αυξημένου ποσοστού τακτικών αποσβέσεων των παγίων περιουσιακών στοιχείων για παραγωγικές επενδύσεις του άρθρου 1, που θα πραγματοποιήσουν οι επιχειρήσεις του άρθρου 2, μέχρι την 31.12.1994. Αναμένεται ότι θα δοθεί παράταση με νεότερη Υπουργική Απόφαση. Οι συντελεστές των τακτικών αποσβέσεων των παγίων περιουσιακών στοιχείων, για τις υπαγόμενες στο Νόμο επιχειρήσεις αυξάνονται με τα πιο κάτω ποσοστά:

Ποσοστά (%) κατά βάρδια

ΠΕΡΙΟΧΗ	α' βάρδια	β' βάρδια	γ' βάρδια
Α'	---	20	40
Β'	20	40	80
Γ'	35	70	120
Δ'	50	100	150

Για τον υπολογισμό των τακτικών και πρόσθετων αποσβέσεων αφαιρείται από την αξία κτήσης των παγίων στοιχείων το ποσό των δωρεάν επιχορηγήσεων που λαμβάνει η επιχείρηση από το Δημόσιο.

Η παραπάνω ανάλυση του Νόμου 1892/1990 βασίστηκε στην σχετική έκδοση της Ελληνικής Τράπεζας Βιομηχανικής Αναπτύξεως «Επενδύστε στην Ελλάδα» 1995/1996.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζεται η περιφερειακή και η κλαδική κατανομή των εγκριθέντων επενδύσεων στα πλαίσια του αναπτυξιακού νόμου 1892/90 (βελτιωμένου κατά τις διατάξεις του Νόμου 2334/94) κατά το διάστημα 1990-1996.

Πίνακας 11.1: Εγκριθείσες Επενδύσεις κατά το διάστημα 1990-1996 (1^ο εξάμηνο) των Νόμων 1892/90 και 2334/94 (σε εκατ. δρχ.) κατά περιφέρεια

Περιφέρεια	Αριθ. Επενδ.	Ύψος επενδ.	Ίδια κεφ.	Επιχορηγήσεις	Δάνεια επιδ.	Νέες θέσεις εργασίας	Αριθμός κλινών
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	702	338.561	90.802	184.133	62.488	14.423	764
Κεντρ. Μακεδονία	731	188.700	80.126	62.341	45.219	7.311	11.300
Δυτ. Μακεδονία	174	36.401	13.551	13.920	8.853	1.340	1.036
Ήπειρος	214	21.206	9.939	6.343	4.644	860	1.302
Θεσσαλία	256	70.499	28.094	22.581	19.603	2.887	2.647
Ιόνιοι Νήσοι	111	18.157	9.157	4.903	4.035	663	5.531
Δυτ. Ελλάδα	308	49.925	22.044	15.917	11.201	1.847	2.834
Στερεά Ελλάδα	304	115.912	46.187	34.885	33.417	4.028	3.328
Αττική	136	116.539	54.107	38.981	22.344	4.673	11.025
Πελοπόννησος	250	47.124	20.852	15.434	10.338	1.699	3.928
Βόρειο Αιγαίο	206	26.849	11.688	10.532	4.125	1.239	4.931
Νότιο Αιγαίο	68	8.767	4.385	2.702	1.642	352	1.583
Κρήτη	316	71.913	32.451	20.955	16.091	2.154	15.153
ΣΥΝΟΛΟ	4.399	1.176.764	453.901	454.309	257.274	46.089	94.639

Πηγή: «ΕΠΙΛΟΓΗ» Ετήσια έκδοση 1997

Πίνακας 11.2. Κλαδική κατανομή των εγκριθέντων επενδύσεων κατά το διάστημα 1990-1996 (1^ο εξάμηνο) των Νόμων 1892/90 και 2334/94
(σε εκατ. δρχ.)

Τομέας	Αριθμός επενδ.	Ύψος επενδ.	Ίδια κεφάλαια	Επιχορηγήσεις	Δάνεια Επιδοτ.	Θέσεις εργασίας	Αριθμός κλινών
Πρωτογενής	421	46.728	16.212	19.089	10.779	1.088	----
Δευτερογενής	3.078	913.033	328.472	373.319	204.592	35.561	1.257
Τουρισμός	649	170.724	87.297	46.570	33.694	7.014	92.451
Υπηρεσίες	251	46.279	21.920	15.331	8.209	2.426	931
ΣΥΝΟΛΟ	4.399	1.176.764	453.901	454.309	257.274	46.089	94.639

Πηγή: "ΕΠΙΛΟΓΗ" Ετήσια Έκδοση 1997

4. Το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων

Το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛ.Κ.Ε.) ιδρύθηκε με το νόμο 2372/96 που αφορά στη σύσταση φορέων για την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Πρόκειται για μία ανώνυμη εταιρεία στην οποία μοναδικός μέτοχος είναι το ελληνικό δημόσιο. Παρά το γεγονός ότι το ΕΛ.Κ.Ε. είναι οργανισμός δημοσίου συμφέροντος, λειτουργεί με καθαρά ιδιωτικο-οικονομικά κριτήρια και εποπτεύεται από τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας.

Το ΕΛ.Κ.Ε. διοικείται από εννεαμελές Διοικητικό Συμβούλιο που διορίζεται με απόφαση του εποπτεύοντος Υπουργού. Με την ίδια απόφαση ορίζονται ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου. Ως μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου διορίζονται ανώτερα τραπεζικά στελέχη, στελέχη επιμελητηρίων, προσωπικότητες της επιχειρηματικής και ακαδημαϊκής ζωής του τόπου, καθώς και στελέχη του δημόσιου τομέα, που διαθέτουν εμπειρία σε θέματα επενδύσεων και διεθνούς επιχειρηματικής δράσης. Η θητεία του Διοικητικού Συμβουλίου είναι πενταετής και υπάρχει η δυνατότητα επαναδιορισμού των μελών του· η συνολική τους όμως θητεία δεν είναι δυνατόν να υπερβεί το χρόνο δύο θητειών.

Το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων εισάγει και εφαρμόζει την φιλοσοφία "one-stop-shop" στην Ελλάδα. Σκοπός του είναι να προσελκύσει, να προωθήσει και να υποστηρίξει επενδυτικές δραστηριότητες στην Ελλάδα, αλλά και να συμβάλει στην επέκταση των διεθνών συνεργασιών ελληνικών εταιρειών.

Το ΕΛ.Κ.Ε. χρηματοδοτείται αποκλειστικά από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον κρατικό προϋπολογισμό. Οι υπηρεσίες του παρέχονται χωρίς χρέωση και είναι οι ακόλουθες:

α) *Στον τομέα της προώθησης:* Το ΕΛ.Κ.Ε. ενημερώνει τους ξένους και εγχώριους επενδυτές για τομείς ή και έργα συγκεκριμένου επενδυτικού ενδιαφέροντος. Επιπλέον το ΕΛ.Κ.Ε. χωρίς να στοχεύει αποκλειστικά σε ξένους επενδυτές, προσπαθεί ιδιαίτερω να προσελκύσει ξένες επενδύσεις και κυρίως επενδύσεις διεθνών εταιρειών που επεκτείνονται.

β) *Στον τομέα της υποστήριξης:* Κατά το στάδιο της υλοποίησης των επενδυτικών δράσεων, το ΕΛ.Κ.Ε. παρέχει έγκυρες και δωρεάν πληροφορίες προς τους

υποψήφιους επενδυτές για θέματα νομικού, θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου ή για συγκεκριμένα θέματα που αφορούν καθαυτό το επενδυτικό σχέδιο. Επιπλέον βοηθά να ξεπεραστούν οι γραφειοκρατικές δυσκολίες εξασφαλίζοντας όλες τις αναγκαίες άδειες και παρέχοντας πλήρη υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης του επενδυτικού σχεδίου, αλλά και μετά την έναρξη λειτουργίας.

Ακόμα το ΕΛ.Κ.Ε. είναι αποκλειστικά αρμόδιο για την υποδοχή και διαχείριση των αιτήσεων για επιχορήγηση του αναπτυξιακού Νόμου 1892/90 για έργα συνολικού κόστους άνω των 3 δισ. δρχ. ή για έργα άνω του 1 δισ. δρχ. εφόσον το 50% της ίδιας συμμετοχής προέρχεται από συνάλλαγμα.

Μία επιπλέον αρμοδιότητα του ΕΛ.Κ.Ε. είναι η λειτουργία του ως γνωμοδοτικού οργάνου της ελληνικής κυβέρνησης για αλλαγές στο κανονιστικό, θεσμικό και νομικό καθεστώς των επενδύσεων.

Κεφάλαιο 12

ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ

1. Τι είναι τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1987 σηματοδότησε μία σειρά σημαντικών εξελίξεων που αφορούν την περιφερειακή πολιτική της Κοινότητας. Ως κύριος στόχος της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης του 1987 τέθηκε η ολοκλήρωση της Εσωτερικής αγοράς μέχρι το τέλος του 1992. Η επίτευξη αυτού του στόχου αντιμετώπισε δυσκολίες και εμπόδια, τα οποία συνδέονται με την ύπαρξη και την συνεχιζόμενη διεύρυνση σοβαρών ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της Κοινότητας. Για την αντιμετώπιση αυτών των δυσκολιών και με την επίγνωση ότι η ύπαρξη περιφερειακών ανισοτήτων μπορεί να εμποδίσει την υλοποίηση του στόχου της Ενιαίας Αγοράς, η Κοινότητα προχώρησε το 1988 στην Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Τα-

μείων*, η οποία άρχισε να ισχύει από την 1^η Ιανουαρίου του 1989 και διαπνεόταν από την αρχή της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, που αποτελεί τη βάση για την ενοποίηση της Κοινοτικής Αγοράς.

Η νέα Κοινοτική Περιφερειακή Πολιτική πραγματοποιείται μέσω της επίτευξης ορισμένων επιμέρους στόχων. Αρχικά τέθηκαν πέντε στόχοι, ενώ αργότερα προστέθηκε και ένας έκτος στόχος. Ειδικότερα, οι στόχοι της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής είναι:

- Στόχος 1:** • Ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των περιφερειών που παρουσιάζουν αναπτυξιακή καθυστέρηση.
- Στόχος 2:** • Ανασυγκρότηση περιφερειών ή περιοχών που πλήττονται από βιομηχανική παρακμή.
- Στόχος 3:** • Καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας (άνω των 12 μηνών)
 - Επαγγελματική αποκατάσταση των νέων (κάτω των 25 ετών)
 - Διευκόλυνση της επαγγελματικής αποκατάστασης των προσώπων που αντιμετωπίζουν προβλήματα αποκλεισμού από την αγορά εργασίας.
- Στόχος 4:** • Διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων που επηρεάζονται από μεταβολές στην βιομηχανία και στην εξέλιξη της παραγωγής συστημάτων.
- Στόχος 5α:** • Επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων
 - Ενίσχυση του εκσυγχρονισμού και της αναδιάρθρωσης της αλιείας
- Στόχος 5β:** • Ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αγροτικών περιοχών
- Στόχος 6:** • Ανάπτυξη των πολύ αραιοκατοικημένων αρκτικών περιοχών.

Από τους προαναφερθέντες στόχους, οι στόχοι 3, 4, 5α καλύπτουν το σύνολο του κοινοτικού εδάφους ενώ οι στόχοι 1, 2, 5β και 6 αφορούν επιλεγμένες περιφέρειες ή περιοχές της Κοινότητας, που παρουσιάζουν ειδικά προβλήματα.

Όλες οι ελληνικές περιφέρειες είναι ενταγμένες στο στόχο 1. Στο στόχο 1 εντάσσονται οι περιφέρειες των οποίων το ΑΕΠ ανά κάτοικο είναι κατώτερο του 75% του κοινοτικού μέσου όρου, με βάση τα στοιχεία των τριών τελευταίων ετών. Όμως προβλέπεται επέκταση της επιλεξιμότητας και σε ορισμένες περιφέρειες με

* Δηλαδή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Ταμείου και του Τμήματος Προσανατολισμού του Ευρωπαϊκού Ταμείου Γεωργικού Προσανατολισμού και Εγγυήσεων.

ΑΕΠ ανά κάτοικο που προσεγγίζει το 75% του κοινοτικού μέσου όρου, αλλά ορισμένα ειδικά χαρακτηριστικά τους επιβάλλουν την ένταξή τους στον στόχο 1.

Η Περιφερειακή Πολιτική της Κοινότητας στις περιφέρειες του στόχου 1 υλοποιείται μέσω της εφαρμογής των Κοινοτικών πλαισίων Στήριξης.

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) αποτελούν ένα σύνολο παρεμβάσεων, που εξυπηρετούν συγκεκριμένους στόχους και έχουν προβλέψιμες επιπτώσεις με προσδιορισμένο κόστος και πηγές κάλυψής του, καθώς και χρονικά όρια εφαρμογής. Το σύνολο αυτό έχει τη μορφή δεσμευτικής προγραμματικής συμφωνίας και είναι το αποτέλεσμα της σύζευξης τη περιφερειακής πολιτικής της Κοινότητας και εκείνης του κράτους-μέλους. (Κόνσολας Ν., 1995).

Η γενικότερη φιλοσοφία των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης θεμελιώνεται στις αρχές της συγκέντρωσης, της εταιρικής, του προγραμματισμού και της προσθετικότητας. Με βάση αυτές τις αρχές:

- Καθορίζονται κριτήρια επιλεξιμότητας με βάση τα οποία επιλέγονται οι περιφέρειες που δικαιούνται βοήθεια, ρυθμίζονται τα θέματα των διαθέσιμων πόρων και της κατανομής των πιστώσεων.
- Τίθεται ως προϋπόθεση η στενή συνεργασία της Επιτροπής με εθνικούς, περιφερειακούς ή τοπικούς φορείς σε όλα τα στάδια προγραμματισμού.
- Υπάρχει ένα αυστηρά προκαθορισμένο χρονικό πλαίσιο για την υλοποίηση των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης.
- Προβλέπεται ότι η αύξηση των πιστώσεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία δεν υποκαθιστά τις εθνικές ενισχύσεις.

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης αποτελούν τον στρατηγικό σχεδιασμό των αξόνων προτεραιότητας της αναπτυξιακής, κλαδικής και περιφερειακής πολιτικής και είναι θεσμική συνέπεια δύο πολύ σημαντικών πολιτικών κειμένων των αποκαλούμενων Πακέτων Ντελόρ Ι και ΙΙ («*The Means to Match our Ambitions*»), τα οποία συνδέουν τις οικονομικές ενισχύσεις της Κοινότητας και την διαμόρφωση της βραχυπρόθεσμης και μεσοπρόθεσμης οικονομικής πολιτικής με τον ευρύτερο και μακροπρόθεσμο πολιτικο-οικονομικό στόχο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, η Μεταρρύθμιση και διεύρυνση της αποστολής των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας το 1988, ενώ

είχαν προηγηθεί, το 1985, τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (Μ.Ο.Π.), τα οποία για πρώτη φορά καθιέρωσαν την χρηματοδότηση αναπτυξιακών προγραμμάτων, αντί μεμονωμένων έργων.

Η διαμόρφωση των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης για κάθε κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχει περιφέρειες ή περιοχές ενταγμένες στο στόχο 1 στηρίζεται στα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης, που αποτελούν το εναρκτήριο βήμα για την εφαρμογή των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης.

Κάθε κράτος-μέλος μπορεί να υποβάλει ένα «συνολικό πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης», το οποίο πρέπει να περιλαμβάνει τους δείκτες ανισοτήτων και αναπτυξιακής καθυστέρησης, τους βασικούς άξονες αναπτυξιακής στρατηγικής και τους επιμέρους στόχους κατά τομέα και κατά περιφέρεια με ποσοτικούς προσδιορισμούς, όπου υπάρχει ανάλογη δυνατότητα, τα στοιχεία και τις πηγές χρηματοδότησης και τέλος τις εκτιμήσεις για τις επιπτώσεις από την εφαρμογή των προτεινόμενων πολιτικών.

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης αποτελούνται από δύο σκέλη: Το Εθνικό Σκέλος και το Περιφερειακό Σκέλος. Στο Εθνικό Σκέλος περιλαμβάνονται οι βασικοί άξονες της περιφερειακής πολιτικής, που θα ασκηθεί σε εθνικό επίπεδο, ενώ στο Περιφερειακό Σκέλος, παρουσιάζονται οι πρωτοβουλίες που θα αναπτυχθούν κατά περιφέρεια (ή περιοχή που εντάσσεται στο στόχο 1).

2. Το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης I (1989-1993)

Το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης I, στο οποίο εντάσσονται οι Κοινοτικές παρεμβάσεις για την επίτευξη του στόχου 1 της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής, περιλαμβάνει παρεμβάσεις και στις 13 περιφέρειες της ελληνικής επικράτειας και εγκρίθηκε με μεγάλη χρονική καθυστέρηση στις 30 Μαρτίου του 1990. Τα υπόλοιπα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης που αφορούσαν το σύνολο της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας, καθώς και ορισμένες περιφέρειες της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Βρετανίας είχαν εγκριθεί από τις 31 Οκτωβρίου 1989 και είχαν ήδη ξεκινήσει οι Κοινοτικές εκταμιεύσεις. Η καθυστέρηση αυτή δημιούργησε σημαντικά προβλήματα σχετικά με την απορρόφηση των κονδυλίων από την αρχή της εφαρμογής του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης I.

Το σύνολο της Κοινοτικής ενίσχυσης φθάνει το ποσό των 7.193 MECU και επιμερίζεται ως εξής:

Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ):	3.662 MECU
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ):	1.728 MECU
Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων- Τμήμα Προσανατολισμού:	1.277 MECU

Σε αυτά τα ποσά έχουν συνεκτιμηθεί και οι κοινοτικές ενισχύσεις, που προβλέπονται στα πλαίσια εφαρμογής των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (Μ.Ο.Π.), τα οποία από το 1990 ενσωματώθηκαν στο ΚΠΣ Ι. Συνεπώς, η Κοινοτική χρηματοδότηση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1989-1993 είναι υπερεκτιμημένη κατά το ποσό, που προορίζεται για την Ελλάδα, σύμφωνα με τον κανονισμό 2088/85 στα πλαίσια εφαρμογής των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων, δηλαδή κατά 1.187 MECU. Το ύψος της συνολικής Εθνικής Δαπάνης για την εφαρμογή του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1987-1993 ανέρχεται σε 5.802 εκατ. ECU.

Οι παρεμβάσεις του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1989-1993 ταξινομούνται σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται οι παρεμβάσεις που αναφέρονται σε εθνικό επίπεδο και αποτελούν το Εθνικό Σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1989-1993. Οι δράσεις του Εθνικού Σκέλους αφορούν τους ακόλουθους πέντε κύριους άξονες:

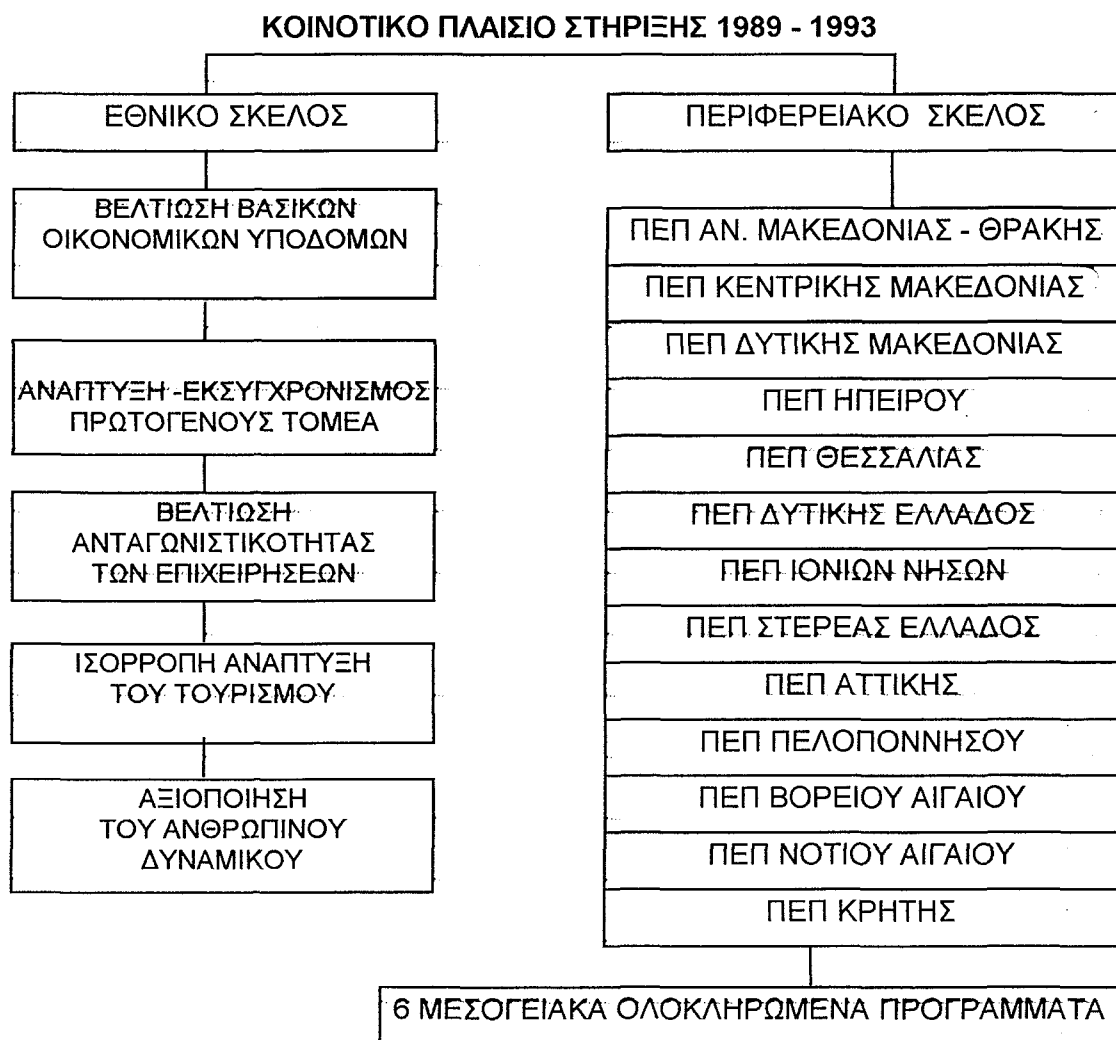
- Άξονας 1: Βελτίωση βασικών οικονομικών υποδομών
- Άξονας 2: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός του πρωτογενούς τομέα
- Άξονας 3: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων
- Άξονας 4: Ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού
- Άξονας 5: Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού

Οι παρεμβάσεις οι οποίες περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σκέλος έχουν ως πεδίο εφαρμογής το σύνολο της χώρας.

Στη δεύτερη κατηγορία, στο Περιφερειακό Σκέλος, εντάσσονται παρεμβάσεις περιφερειακού χαρακτήρα που αφορούν κάθε μία ξεχωριστά τις δεκατρείς ελληνικές περιφέρειες. Οι παρεμβάσεις αυτές υλοποιούνται μέσω των περιφερειακών προγραμμάτων. Στο Περιφερειακό Σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης περιλαμβάνονται 13 περιφερειακά προγράμματα, όσα και οι ελληνικές περιφέρειες. Στο Περιφερειακό

Σκέλος έχουν ενταχθεί και οι ενέργειες για τα έξι Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, τα οποία όπως έχει προαναφερθεί έχουν ενταχθεί από το 1990 στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993.

Διάγραμμα 12.1: Η δομή του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1989-93

Πηγή: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1990.

Πίνακας 12.1: Χρηματοδότηση του ΚΠΣ 1989-1993

	Εκατ. ECUs	Ποσοστά
Κοινοτική Συμμετοχή	7.193	50%
Εθνική Συμμετοχή	5.802	40%
Ιδιωτικός Τομέας	1.347	9%
Συνολική Δαπάνη	14.342	100%

Πηγή: ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΕΤΒΑ 1995-1996

2.1. Εθνικό Σκέλος

Στο Εθνικό Σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1989-1993 περιλαμβάνονται συνολικές δράσεις εθνικής κλίμακας με στόχο να ενισχυθούν ορισμένοι παράγοντες ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και αφορούν και τους τρεις τομείς παραγωγής.

Στον Άξονα 1 περιλαμβάνονται παρεμβάσεις που στοχεύουν στην βελτίωση ορισμένων βασικών οικονομικών υποδομών και ειδικότερα υποδομών σχετικών με τις μεταφορές, τις τηλεπικοινωνίες, την ενέργεια, την έρευνα και τεχνολογία και τέλος, το περιβάλλον. Είναι ο σημαντικότερος άξονας δράσης του ΚΠΣ 1989-1993 από πλευράς στρατηγικού σχεδιασμού κάτι που πιστοποιείται και από το γεγονός ότι στον άξονα 1 συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό των επενδύμενων κεφαλαίων. Ειδικότερα, η συνολική δημόσια δαπάνη για την πενταετία 1989-1993 φθάνει στο ύψος των 3.164 MECU.

Στον τομέα των μεταφορικών υποδομών έχουν ενταχθεί έργα διαπλάτυνσης συνολικού μήκους 100 χιλιομέτρων στους δύο βασικούς εθνικούς οδικούς άξονες, δηλαδή στον οδικό άξονα Αθήνας-Θεσσαλονίκης και ειδικότερα στο τμήμα Αθήνα-Υλίκη και στον οδικό άξονα Αθηνών-Κορίνθου, καθώς επίσης και έργα εκσυγχρονισμού της σιδηροδρομικής γραμμής Αθηνών-Θεσσαλονίκης-Ειδομένης με στόχο τη δημιουργία ενός εθνικού σιδηροδρομικού άξονα εφάμιλλου των αντίστοιχων ευρωπαϊκών δικτύων με τα οποία θα είναι συνδεδεμένος και τέλος, βελτίωση των περιφερειακών γραμμών που θα ενισχύσουν τον βασικό άξονα Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Ειδομένη. Στις μεταφορικές υποδομές έχει ενταχθεί και ένα σημαντικό τμήμα του

Μετρό της Αθήνας, ένα πολύ σημαντικό έργο με θετικές περιβαλλοντικές επιδράσεις στα προβλήματα της κυκλοφοριακής συμφόρησης και της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που ταλαιπωρούν την περιοχή της Αθήνας. Το συνολικό ύψος της δημόσιας δαπάνης για αυτό το έργο έχει προγραμματισθεί για την πενταετία 1989-1993 στα 400 MECU.

Στον τομέα των τηλεπικοινωνιών οι παρεμβάσεις αφορούν τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση των συμβατικών κυκλωμάτων καθώς και την εισαγωγή νέων τεχνολογιών (ψηφιακή τεχνολογία, οπτικές ίνες κ.λπ.). Στόχος είναι η κάλυψη του μεγαλύτερου μέρους της υπάρχουσας ζήτησης, με προτεραιότητα στις περιφέρειες που παρουσιάζουν οξύτερα προβλήματα. Το συνολικό ύψος των δαπανών έχει προγραμματισθεί στα 950 MECU και ως φορέας υλοποίησης έχει ορισθεί ο ΟΤΕ.

Στις παρεμβάσεις που αφορούν τις ενεργειακές υποδομές περιλαμβάνονται έργα για την μείωση της χρήσεως του πετρελαίου, την αξιοποίηση των εγχώριων ενεργειακών πηγών, τον εντοπισμό, αξιολόγηση και αξιοποίηση νέων ενεργειακών κοιτασμάτων στον Ελληνικό χώρο, τον εκσυγχρονισμό του δικτύου της ΔΕΗ καθώς και προπαρασκευαστικά έργα για τη σύνδεση της Κρήτης με υποθαλάσσιο καλώδιο. Τέλος, προβλέπεται η δημιουργία εγκαταστάσεων για την χρήση φυσικού αερίου, μια νέα πηγή ενέργειας που προβλέπεται ότι θα συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στη μείωση της εξάρτησης από το πετρέλαιο. Κύριος φορέας υλοποίησης του έργου είναι η ΔΕΦΑ (Δημόσια Επιχείρηση Φυσικού Αερίου).

Στον τομέα της Έρευνας και Τεχνολογίας, οι προβλεπόμενες παρεμβάσεις στοχεύουν στην σύνδεση έρευνας-παραγωγής και στη διάχυση της νέας τεχνολογίας. Ειδικότερα προβλέπεται η χρηματοδότηση δραστηριοτήτων μεταφοράς και διάχυσης τεχνολογίας, προσαρμογής των νέων τεχνολογιών στις συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας, τον προσανατολισμό της ερευνητικής δραστηριότητας σε σύγχρονους τομείς. Εδώ συμπεριλαμβάνεται και το Μεσογειακό Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα (ΜΟΠ) Πληροφορικής.

Τέλος, ένα σχετικά μικρό κονδύλι από το σύνολο του Άξονα 1 έχει προγραμματισθεί για παρεμβάσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα, που αφορούν την ατμοσφαιρική ρύπανση, την ανακύκλωση υλικών, την εξυγίανση χώρων διάθεσης απορριμμάτων, τον καθαρισμό τουριστικών ακτών και την καταστολή δασικών

πυρκαγιών. Επιπλέον, σημαντικές δράσεις που αφορούν το περιβάλλον έχουν ενταχθεί στο Περιφερειακό Σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1981-1993, με το σκεπτικό ότι το περιβάλλον δεν αποτελεί ένα ξεχωριστό τομέα, αλλά αφορά όλους τους άξονες δράσης.

Σχετικά με το έργο της κατασκευής του Αεροδρομίου στα Σπάτα, ενώ αρχικά είχε προβλεφθεί η κατασκευή του, τελικά τα προβλεπόμενα κονδύλια μεταφέρθηκαν σε άλλα έργα. Τέλος, το έργο της εκτροπής του Αχελώου, ενώ έχει προγραμματισθεί στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993, τελικά αναβλήθηκε και εντάχθηκε στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999.

Ο Άξονας 2 του Εθνικού Σκέλους του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης στοχεύει στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του πρωτογενούς τομέα παραγωγής, ενός τομέα που παραμένει σημαντικός για την ελληνική οικονομία. Σ' αυτό τον άξονα περιλαμβάνονται δράσεις εθνικής εμβέλειας με στόχο την ενθάρρυνση των νέων να στραφούν προς την γεωργία, την βελτίωση της παραγωγικότητας στη γεωργία και την προώθηση των εγγείων βελτιώσεων και μιας σειράς αρδευτικών έργων. Επίσης έχει συμπεριληφθεί και η κατασκευή λιμενοδεξαμενών κυρίως στα άνυδρα νησιά του Αιγαίου για την αντιμετώπιση των αναγκών σε νερό των οπωροκηπευτικών καλλιεργειών.

Στον Άξονα 3 περιλαμβάνονται παρεμβάσεις που στοχεύουν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, μέσω της βελτίωσης του οικονομικού και τεχνικού περιβάλλοντος, της εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού και της συγχρηματοδότησης του καθεστώτος ενισχύσεων. Τέλος, συμπεριλαμβάνεται και η ανάπτυξη νέων πόλων προσέλκυσης παραγωγικών επενδύσεων.

Ο Άξονας 4 περιλαμβάνει παρεμβάσεις, που στοχεύουν στην ορθολογική και ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού, ο οποίος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. για την επίτευξη του στόχου προβλέπεται η παροχή ενισχύσεων στις τουριστικές επιχειρήσεις και η δημιουργία τουριστικών υποδομών (μαρίνες).

Ο Άξονας 5 στοχεύει στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού. είναι άξονας καθοριστικής σημασίας, γεγονός που αποδεικνύεται και από το ύψος της συνολικής δαπάνης, που φθάνει τα 1.182 MECU και αποτελεί το υψηλότερο ποσό, με

εξαίρεση τις δαπάνες του Άξονα 1. Στον Άξονα 5 περιλαμβάνονται παρεμβάσεις για την δημιουργία και βελτίωση των απαιτούμενων υποδομών για την παροχή επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης, καθώς επίσης και η δημιουργία περιφερειακών κέντρων παρακολούθησης της αγοράς εργασίας. Στον Άξονα 5 έχουν ενταχθεί μέτρα για την κατάρτιση και την εξειδίκευση του αναγκαίου προσωπικού για την υλοποίηση των προγραμμάτων εκσυγχρονισμού της ΔΕΗ, εισαγωγής και μεταφοράς του φυσικού αερίου, την κατάρτιση των εργαζομένων στον τραπεζικό και ασφαλιστικό κλάδο, την επαγγελματική κατάρτιση νέων ηλικίας 15-18 ετών, την προώθηση καινοτομικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων (G.I.S. κ.λπ.) και τέλος, δραστηριότητες σχετικές με νέα επαγγέλματα που εμφανίζονται ως συνέπεια της ανάπτυξης της σύγχρονης τεχνολογίας.

Εκτός από τους 5 Άξονες που συνδέονται με τον στόχο 1, στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993 έχουν ενταχθεί και δύο άξονες δράσης που συνδέονται με τον στόχο 3 και τον στόχο 4 της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής, που αποσκοπούν στην βελτίωση της επαγγελματικής εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού, την αύξηση του αριθμού θέσεων απασχόλησης και την επαγγελματική αποκατάσταση ορισμένων ομάδων, που αντιμετωπίζουν προβλήματα απασχόλησης, δηλαδή των γυναικών, των ατόμων με ειδικές ανάγκες, των μεταναστών και των παλιννοστούτων. Τα προγράμματα, τα οποία αναφέρονται σε θέματα εξειδίκευσης και επαγγελματικής κατάρτισης του εργατικού δυναμικού, σύμφωνα με μελέτες που έγιναν σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων των χωρών και των περιφερειών της Κοινότητας και την προσέλκυση επενδύσεων (Τέταρτη Περιοδική Έκθεση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την Οικονομική και Κοινωνική Κατάσταση στις Περιφέρειες της Ευρώπης).

Ο πρώτος από τους δύο άξονες για τους στόχους 3 και 4, περιλαμβάνει δραστηριότητες για κατάρτιση υψηλής εξειδίκευσης που απευθύνονται στο στελεχιακό δυναμικό και τους πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Εδώ έχει ενταχθεί η χρηματοδότηση προπτυχιακών και μεταπτυχιακών τμημάτων αρκετών Πανεπιστημίων. Επίσης, σ' αυτόν τον άξονα περιλαμβάνεται το Λειτουργικό Πρόγραμμα βασικής επαγγελματικής κατάρτισης με προγράμματα κατάρτισης ανέργων άνω των 25 ετών. Το συνολικό ύψος της Δημόσιας Δαπάνης αυτού του άξονα ανέρχεται στο ποσό των 453 MECU.

Ο δεύτερος άξονας που αναφέρεται στους στόχους 3 και 4, περιλαμβάνει παρεμβάσεις για την ενίσχυση του αριθμού των προσλήψεων και την δημιουργία ανεξάρτητων δραστηριοτήτων στοχεύοντας στην καταπολέμηση της ανεργίας και ιδιαίτερα των ατόμων που παρουσιάζουν δυσκολίες ένταξης στην αγορά εργασίας. Φορέας υλοποίησης του προγράμματος είναι ο Ο.Α.Ε.Δ. και η συνολική δημόσια δαπάνη ανέρχεται σε 194 MECU. Επιπλέον, έχουν δημιουργηθεί ειδικά προγράμματα για την ισόρροπη συμμετοχή ανδρών και γυναικών στην αγορά εργασίας και την επαγγελματική αποκατάσταση παλιννοστούντων και Ελλήνων μεταναστών, που πρόκειται να παλιννοστήσουν στην Ελλάδα και ιδιαίτερα των νέων.

2.2. Το Περιφερειακό Σκέλος

Το Περιφερειακό Σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1989-1993 περιλαμβάνει παρεμβάσεις, οι οποίες στοχεύουν στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε μιας από τις 13 προγραμματικές ελληνικές περιφέρειες. Οι παρεμβάσεις αυτές υλοποιούνται μέσω δράσεων περιφερειακής εμβέλειας, οι οποίες είναι αποτέλεσμα αποφάσεων, που λαμβάνονται είτε σε κεντρικό, είτε σε περιφερειακό επίπεδο, ενώ η υλοποίηση των προγραμμάτων και η διαχείριση της χρηματοδότησης είναι έργο των περιφερειακών αρχών, υπό την εποπτεία των Επιτροπών Παρακολούθησης.

Το ύψος των δαπανών που έχουν ενταχθεί στο Περιφερειακό Σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης φθάνει σύμφωνα με στοιχεία της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τα 4.845 MECU, δηλαδή το 33,8% των συνολικών δαπανών του ΚΠΣ 1989-1993. Όμως, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, σ' αυτό το ποσό συμπεριλαμβάνεται και το ποσόν των έξι γεωγραφικών Μ.Ο.Π. Συνεπώς, το καθαρό ποσό που αναφέρεται στο Περιφερειακό Σκέλος του ΚΠΣ φθάνει τα 2.381 MECU, που αντιπροσωπεύουν το 16,6% του συνόλου του ΚΠΣ. Η Κοινοτική συμμετοχή φθάνει τα 1.454 MECU, που αντιπροσωπεύουν το 61% των δαπανών του Περιφερειακού Σκέλους και καλύπτεται κατά 77% από το ΕΤΠΑ, κατά 18,3% από το ΕΚΤ και κατά 4,7% από το τμήμα Προσανατολισμού του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων.

Το Περιφερειακό Σκέλος αποτελείται από 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε περιφέρεια. Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά

Προγράμματα είναι αυτοτελή πολυταμειακά λειτουργικά Προγράμματα, στα οποία συμμετέχουν και τα τρία Διαρθρωτικά Ταμεία. Κάθε Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα αποτελείται από τα ακόλουθα πέντε υποπρογράμματα, τα οποία είναι μονοταμειακά.

Το **Υποπρόγραμμα 1**, το οποίο περιλαμβάνει παρεμβάσεις περιφερειακού επιπέδου για την βελτίωση των περιφερειακών υποδομών, αποτελεί το σημαντικότερο υποπρόγραμμα - από απόψεως δαπανών σε κάθε Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα - και ενισχύεται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Το **Υποπρόγραμμα 2**, στοχεύει στην αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό του πρωτογενούς τομέα με μέτρα για την βελτίωση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής και ενισχύεται από το τμήμα Προσανατολισμού του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων.

Στο **Υποπρόγραμμα 3** περιλαμβάνονται παρεμβάσεις για την μείωση της περιφερειακής ανεργίας μέσω προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και εξειδίκευσης με στόχο να εξασφαλιστεί η σταθερότητα στην απασχόληση και η ισόρροπη ανάπτυξη όλων των τομέων παραγωγής. Το υποπρόγραμμα 3 ενισχύεται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Το **Υποπρόγραμμα 4** είναι ένα Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που περιλαμβάνει αναπτυξιακές παρεμβάσεις μικρής κλίμακας με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, μέσω της ενίσχυσης των πρωτοβουλιών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ βαθμού. Φορείς υλοποίησης του υποπρογράμματος 4 είναι οι Δήμοι, οι Κοινότητες, οι Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι και οι επιχειρήσεις των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Τέλος, το **Υποπρόγραμμα 5** αφορά την εφαρμογή και διαχείριση του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος και περιλαμβάνει όλες τις δαπάνες τις σχετικές με τις Περιφερειακές Επιτροπές Παρακολούθησης και τις δαπάνες για την αμοιβή των Συμβούλων Διαχείρισης και Αξιολόγησης.

Κάθε ένα από τα προαναφερθέντα υποπρογράμματα αποτελείται από συγκεκριμένα μέτρα, που στοχεύουν στην επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί. Τα μέτρα αυτά παρουσιάζονται μέσω των τεχνικών δελτίων, τα οποία περιλαμβάνουν τον τίτλο του μέτρου, την χρονική διάρκεια εφαρμογής του, τον προϋπολογισμό σε

ECU, τον φορέα υλοποίησης του μέτρου, τους τελικούς αποδέκτες του μέτρου, τους επιδιωκόμενους στόχους και τα αναμενόμενα αποτελέσματα για κάθε μέτρο. Επιπλέον, στα τεχνικά δελτία περιλαμβάνονται χρηματοδοτικοί πίνακες όπου επιμερίζεται κάθε δαπάνη κατά έτος και κατά είδος (Εθνική, Κοινοτική, Ιδιωτική συμμετοχή).

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται ο προβλεπόμενος προϋπολογισμός κατά περιφέρεια στα πλαίσια του ΚΠΣ 1989-1993.

Πίνακας 12.2: Προβλεπόμενες δαπάνες κατά Π.Ε.Π. 1989-1993 (σε MECU)

Π.Ε.Π.	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΚΟΙΝΟΤ. ΣΥΜΜ.	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	ΓΕΟΓΑ
ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ	357,05	198,00	169,7	18,65	9,66
ΚΕΝΤΡ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	365,90	212,90	152,4	13,40	3,40
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	102,97	64,12	52,0	8,00	4,07
ΗΠΕΙΡΟΥ	124,70	75,90	59,3	11,70	4,90
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	203,20	122,60	96,3	21,30	5,09
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	90,40	53,00	46,0	5,30	1,70
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	134,77	82,31	63,5	13,30	5,51
ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	197,21	112,06	85,8	21,30	4,96
ΑΤΤΙΚΗΣ	402,10	245,80	163,9	79,90	2,00
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	135,70	83,70	61,5	16,00	6,20
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	94,50	55,80	47,5	6,90	1,40
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	82,60	55,30	46,6	8,00	0,70
ΚΡΗΤΗΣ	162,80	94,80	78,0	13,40	3,40

Πηγή: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992.

2.3. Οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες της περιόδου 1989-1993

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στα πλαίσια της περιφερειακής πολιτικής εκτός από τις διαρθρωτικές δράσεις για την επίτευξη των πέντε στόχων της πολιτικής της έχει προωθήσει και μία σειρά πρόσθετων ενεργειών κατόπιν πρωτοβουλίας της Επιτροπής. Αυτές οι δράσεις ονομάζονται Κοινοτικές Πρωτοβουλίες και αποτελούν πρόσθετη πηγή χρηματοδότησης προγραμμάτων, που υποβάλλονται στην Κοινότητα από τα κράτη-μέλη και εντάσσονται σε κατευθύνσεις Κοινοτικού ενδιαφέροντος, με στόχο την επίλυση προβλημάτων, τα οποία μπορούν να επηρεάσουν άμεσα την υλοποίηση πολιτικών της Κοινότητας, την καλύτερη εφαρμογή των Κοινοτικών πολι-

τικών και τέλος, την διευθέτηση προβλημάτων, τα οποία είναι κοινά σε ορισμένες κατηγορίες περιφερειών.

Για την πενταετία 1989-1993, για τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, διατέθηκε το ποσό των 5,500 MECU που αποτελεί το 9% του συνόλου των διαρθρωτικών παρεμβάσεων. Από το ποσό αυτό, τα 1,700 MECU προορίζονταν για Πρωτοβουλίες που προϋπήρχαν της μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων, ενώ το υπόλοιπο ποσό των 3.800 MECU διατέθηκε για τις νέες Κοινοτικές Πρωτοβουλίες.

Στην Ελλάδα, η συνολική δημόσια δαπάνη για τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες την περίοδο 1989-1993 ανήλθε στο ποσό των 1,11 MECU και αφορά τις ακόλουθες Πρωτοβουλίες:

- **INTERREG:** Σκοπός η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ περιοχών που γειτνιάζουν με τα σημερινά σύνορα της Κοινότητας, ώστε να διευκολυνθεί η ενοποίηση των οικονομιών τους. Στα πλαίσια του INTERREG το Ελληνικό πρόγραμμα έχει συνολικό προϋπολογισμό 363 MECU. (Επιτροπή Παρακολούθησης ΚΠΣ Ι, Δεκέμβριος 1993).
- **ENVIREG:** Σκοπός η επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων της Μεσογειακής Λεκάνης και άλλων περιφερειών του στόχου 1. Το συνολικό ύψος του Ελληνικού Προγράμματος φθάνει το 117 MECU.
- **STRIDE:** Σκοπός η διεύρυνση των δυνατοτήτων των περιφερειών στους τομείς της τεχνολογίας και της καινοτομίας, ώστε να μπορούν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα-πλαίσιο Έρευνας και Τεχνολογίας της Κοινότητας και σε άλλες διεθνείς δράσεις, με αντικείμενο την σύγχρονη τεχνολογία. Τα ελληνικά προγράμματα της τριετίας 1991-1993 ανήλθαν σε 100 MECU.
- **REGEN:** Σκοπός η ενσωμάτωση των μειονεκτούντων και των απομακρυσμένων περιφερειών της Κοινότητας, σε κοινοτικά δίκτυα διανομής υγραερίου και ηλεκτρικής ενέργειας. Το ύψος της πρωτοβουλίας φθάνει τα 276,1 MECU για την Ελλάδα.
- **TELEMATIQUE:** Σκοπός η ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου, για την διευκόλυνση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Αποτελεί συνέχεια της παλαιότερης πρωτοβουλίας STAR και συμπληρώνει τη δράση των

Πρωτοβουλιών PRISMA και STRIDE. Ο προϋπολογισμός της πρωτοβουλίας για την Ελλάδα ανέρχεται σε 79,6 MECU.

- **PRISMA:** Στόχος είναι η ενίσχυση των επιχειρήσεων των περιφερειών του στόχου 1, ώστε να ανταποκριθούν στις ιδιαίτερες απαιτήσεις, που θα προκύψουν με την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Η συνολική δαπάνη για την Ελλάδα ανέρχεται σε 22,6 MECU, σε σύνολο 100 MECU, που προβλέπεται για το σύνολο της Κοινότητας.
- **LEADER:** Στόχος της πρωτοβουλίας, η προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης, μέσω της ενεργοποίησης του τοπικού πληθυσμού, της διαφοροποίησης των αγροτικών οικονομιών και της κατάλληλης κοινωνικής και οικονομικής υποδομής. Η συνολική χρηματοδότηση για την Ελλάδα ανέρχεται σε 104 MECU.
- **EUROFORM:** Στόχος η προώθηση διεθνικών συνεργασιών μεταξύ επαγγελματιών για την ανταλλαγή εμπειριών, σχετικά με τα Εθνικά Συστήματα Κατάρτισης. Ο προϋπολογισμός των ελληνικών προγραμμάτων, τα οποία εντάσσονται στην πρωτοβουλία EUROFORM ανέρχεται σε 35,1 MECU.
- **NOW:** Στόχος της πρωτοβουλίας η προώθηση ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες στους τομείς της απασχόλησης και της κατάρτισης, ώστε να επωφεληθούν από την οικονομική ανάπτυξη και τη σύγχρονη τεχνολογία. Ο προϋπολογισμός των ελληνικών προγραμμάτων της πρωτοβουλίας ανέρχεται σε 17,2 MECU.
- **HORIZON:** Η πρωτοβουλία αφορά ιδιαίτερες παρεμβάσεις για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και ορισμένες μειονεκτούσες ομάδες. Τα προγράμματα αναφέρονταν αρχικά στην περίοδο 1992-93, αλλά τελικά αποφασίστηκε να παραταθεί η ισχύς τους μέχρι το 1994. Τα ελληνικά προγράμματα αφορούν, αφ' ενός μεν τα άτομα με ειδικές ανάγκες και αφ' ετέρου, παλιννοστούντες ομογενείς, κυρίως από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Το συνολικό ποσό που διατέθηκε για την εφαρμογή του Α' Κ.Π.Σ. ανήλθε τελικώς σε 15,5 δισ. ECU, σε τιμές 1989. Η ποσοστιαία κατανομή του ποσού αυτού έχει ως εξής:

ΕΘΝΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ	49,7%
– Βελτίωση βασικών υποδομών	28,8%
– Ανάπτυξη πρωτογενούς τομέα	6,5%
– Ανταγωνιστικότητα επιχειρήσεων	3,8%
– Ισόρροπη ανάπτυξη τουρισμού	0,8%
– Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού	10,2%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΣΚΕΛΟΣ	50,3%

3. Το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999

3.1. Το Ταμείο Συνοχής

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1987 έθεσε τις βάσεις για την μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας σε μία μεγάλη, ενιαία εσωτερική αγορά, χωρίς περιορισμούς. Η Συνθήκη της 7^{ης} Φεβρουαρίου του 1992, για την Ευρωπαϊκή Ένωση, υπήρξε η φυσική συνέχεια και εξέλιξη των αποφάσεων της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης. Η νέα αυτή Συνθήκη περιλαμβάνει μία σειρά σημαντικών διατάξεων, που αφορούν την οικονομική και κοινωνική συνοχή, με στόχο να επιτευχθεί η αρμονική ανάπτυξη όλων των περιφερειών της Ευρώπης.

Στα πλαίσια αυτής της νέας πολιτικής με το άρθρο 130 Α της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, αποφασίστηκε η δημιουργία ενός νέου Ταμείου, του Ταμείου Συνοχής, για την χρηματοδότηση προγραμμάτων, τα οποία θα συμβάλλουν στην επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, κυρίως, προγραμμάτων διευρωπαϊκών δικτύων στους τομείς των μεταφορών και των επικοινωνιών, αλλά και προγραμμάτων σχετικών με το περιβάλλον. Η χρηματοδοτική συμβολή του Ταμείου Συνοχής απευθύνεται στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες έχουν κατά κεφαλή ΑΕΠ χαμηλότερο από το 90% του Κοινοτικού μέσου όρου και διαθέτουν πρόγραμμα, που θα τους επιτρέψει την εκπλήρωση των όρων της οικονομικής σύγκλισης. Με βάση αυτές τις κατευθυντήριες γραμμές, αποφασίστηκε το Ταμείο Συνοχής να χρηματοδοτήσει προ-

γράμματα στις τέσσερις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή την Ισπανία, την Ιρλανδία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα. Οι χρηματοδοτήσεις αυτές εντάχθηκαν στα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης 1994-1999.

Για την περίοδο 1994-1999 για την Ελλάδα, έχουν ενταχθεί στο Ταμείο Συνοχής, προγράμματα συνολικού ύψους 3.061,2 εκατ. ECU, με την Κοινοτική Χρηματοδότηση να φθάνει τα 2.602 εκατ. ECU. Το προαναφερθέν συνολικό ποσό, όπως και η Κοινοτική Χρηματοδότηση ισοκατανέμονται σε προγράμματα μεταφορών και σε προγράμματα περιβάλλοντος.

3.2. Οι δράσεις του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1994-1999

Σύμφωνα με τον Κανονισμό 2081 της 20ης Ιουλίου 1993 του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η Ελληνική Κυβέρνηση υπέβαλε τον Σεπτέμβριο του 1993, το «ΣΠΑ 1994-1999» (Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1994-1999), προκειμένου να αρχίσει η εκταμίευση των Κοινοτικών Πόρων.

Η Κυβερνητική αλλαγή όμως, που προέκυψε από τις εκλογές της 10ης Οκτωβρίου 1993, είχε ως συνέπεια την αναθεώρηση από τη νέα Κυβέρνηση του ΣΠΑ 1994-1999. Σε γενικές γραμμές, οι τροποποιήσεις της αρχικής πρότασης ήταν δευτερεύουσας σημασίας και δεν επέφεραν αλλοιώσεις στην συνολική στρατηγική του ΣΠΑ, γεγονός άλλωστε που επισημαίνεται και σε ειδική αναφορά στον πρόλογο του αναθεωρημένου ΣΠΑ, που υπεβλήθη τελικά τον Δεκέμβριο του 1993. Οι κυριότερες τροποποιήσεις αφορούσαν την αύξηση των κονδυλίων για τις παρεμβάσεις στους τομείς των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας, με στόχο να υπάρξει αυξημένη κοινοτική χρηματοδότηση των σχετικών προγραμμάτων του ΟΤΕ και της ΔΕΗ, με αντίστοιχη μείωση της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα (αυτοχρηματοδότηση), καθώς επίσης και αύξηση των κονδυλίων για την ενίσχυση του τομέα της μεταποίησης και ειδικότερα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Παράλληλα, υπήρξαν μειώσεις στους πόρους που προορίζονται για την προσαρμογή του εργατικού δυναμικού στις νέες συνθήκες παραγωγής και στα κονδύλια που αφορούν τον τομέα της γεωργίας.

Η διαμόρφωση μιας αναπτυξιακής στρατηγικής, που υιοθετήθηκε στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999, βασίστηκε στο ΣΠΑ 1994-1999, στις επιδιώξεις της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής και στους βασικούς στόχους της

«Λευκής Βίβλου» και περιλαμβάνει πέντε κύριους άξονες δράσης. (Κόνσολας Ν., 1994).

Άξονας 1: Μεγάλες Υποδομές. Εδώ εντάσσονται τα προγράμματα των μεταφορών, των επικοινωνιών, της ενέργειας και του φυσικού αερίου. Η χρηματοδότηση αυτών των προγραμμάτων προβλέπεται να φθάσει στις 8.272,2 εκατ. ECU, που αποτελούν το 28% του συνολικού προϋπολογισμού του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1994-1999.

Άξονας 2: Ποιότητα Ζωής. Εδώ περιλαμβάνονται προγράμματα αστικής ανάπτυξης, υγείας, πρόνοιας και περιβάλλοντος. Η χρηματοδότησή τους φθάνει τα 2.690,9 εκατ. ECU, που αποτελούν το 9% του συνολικού προϋπολογισμού.

Άξονας 3: Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Σ' αυτόν τον άξονα περιλαμβάνονται τα προγράμματα της βιομηχανίας και των υπηρεσιών, της έρευνας και τεχνολογίας, του τουρισμού, του πολιτισμού, της γεωργίας και αλιείας. Η χρηματοδότηση των προγραμμάτων του Άξονα 3 προβλέπεται να φθάσει τα 7.526,1 εκατ. ECU, δηλαδή το 25% του συνολικού προϋπολογισμού.

Άξονας 4: Ανθρώπινο δυναμικό. Σ' αυτόν τον άξονα έχουν ενταχθεί τα προγράμματα εκπαίδευσης, αρχικής και συνεχιζόμενης κατάρτισης, ενίσχυσης της απασχόλησης και καταπολέμησης της μακροχρόνιας ανεργίας. Η χρηματοδότηση των προγραμμάτων αναμένεται να φθάσει τα 3.716,3 εκατ. ECU, που αποτελούν το 13% του συνολικού προϋπολογισμού.

Οι τέσσερις προαναφερθέντες άξονες αποτελούν το Εθνικό Σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1994-1999, όπου έχει προβλεφθεί να διατεθούν 22.205,5 εκατ. ECU, δηλαδή το 75% του συνολικού προϋπολογισμού του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1994-1999. Το Εθνικό Σκέλος περιλαμβάνει τα τομεακά και κλαδικά προγράμματα του ΚΠΣ 1994-1999.

Άξονας 5: Μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων: Ο άξονας αυτός αποτελεί το Περιφερειακό Σκέλος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1994-1999 και περιλαμβάνει τα 13 Πολυταμειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, για τις 13 ελληνικές περιφέρειες. Το ύψος της χρηματοδότησης του άξονα 5 προβλέπεται στα 7.426,9 εκατ. ECU, που αποτελούν το 25% του συνολικού προϋπολογισμού. Το Περιφερειακό Σκέλος περιλαμβάνει αποκλειστικά τα περιφερειακά προγράμματα. Η κατα-

νομή ανά περιφέρεια έγινε με βάση 10 δείκτες - με χρήση στοιχείων της ΕΣΥΕ. Ειδικότερα χρησιμοποιήθηκαν 4 βασικοί δείκτες (πληθυσμός, έκταση, κατά κεφαλή εισόδημα, ανεργία), 3 Οικονομικοί δείκτες (ποσοστό συμμετοχής πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς στη διαμόρφωση του περιφερειακού ΑΕΠ), 2 Κοινωνικοί δείκτες (αριθμός μαθητών ανά 1000 κατοίκους και αριθμός νοσοκομειακών κλινών ανά 1000 κατοίκους) και 1 δείκτης υποδομών (χιλιόμετρα οδικού δικτύου ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο). Για κάθε δείκτη χρησιμοποιήθηκε διαφορετικός συντελεστής βαρύτητας.

Στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999 περιλαμβάνονται ορισμένες παρεμβάσεις που αφορούν ορισμένα έργα εθνικής και υπερεθνικής εμβέλειας. Είναι τα λεγόμενα «μεγάλα έργα», που αφορούν παρεμβάσεις σε ορισμένους τομείς και ειδικότερα:

- **Περιβάλλον:** Το Μετρό της Αθήνας, ο βιολογικός καθαρισμός της Ψυτάλλειας και η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας.
- **Συγκοινωνίες:** ο Αυτοκινητόδρομος Πάτρας-Αθήνας-Θεσσαλονίκης-Ευζώνων, ο Αυτοκινητόδρομος Εγνατίας, τα οποία είναι δύο έργα που έχουν ενταχθεί στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα, ο Περιφερειακός Δακτύλιος της Αθήνας, το μετρό της Θεσσαλονίκης, το νέο Διεθνές Αεροδρόμιο των Σπάτων και η Ζεύξη Ρίου-Αντιρρίου, που επίσης έχουν ενταχθεί στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα, το νέο λιμάνι της Ηγουμενίτσας, η Ζεύξη Ακτίου-Πρέβεζας.
- **Ενέργεια:** το φυσικό αέριο και η σύνδεση των δικτύων Ελλάδας - Ιταλίας.
- **Υδραυλικά έργα:** Ενίσχυση ύδρευσης της Αθήνας και η εκτροπή του Αχελώου, η οποία αρχικά είχε ενταχθεί στο ΚΠΣ 1989-1993.
- **Επικοινωνίες:** η ολοκλήρωση της υποδομής για την εγκατάσταση διεθνών δικτύων.

Παράλληλα προβλέπονται και οι ακόλουθες παρεμβάσεις:

- **Μεταφορές:** Έργα οδοποιίας για την διευκόλυνση της πρόσβασης στους μεγάλους οδικούς άξονες, βελτιώσεις στα λιμάνια της Πάτρας, της Αλεξανδρούπολης, της Ηγουμενίτσας, της Καβάλας και του Βόλου, δημιουργία δικτύου ελικοδρομίων και έργα υποδομής στα αεροδρόμια της Θεσσαλονίκης, του Ηρακλείου, της Κέρκυρας και της Ρόδου. Τέλος, προβλέπεται ο εκσυγχρονισμός του σιδηροδρο-

μικού δικτύου της χώρας με σημαντικά έργα, που θα αφορούν κυρίως τον άξονα Πάτρας - Αθήνας - Θεσσαλονίκης.

- **Επικοινωνίες:** Έχουν προγραμματισθεί παρεμβάσεις για την παροχή υπηρεσιών σε σύγχρονους τομείς υψηλού κόστους, βελτίωση της πρόσβασης στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα και αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις.
- **Ενέργεια:** Παράλληλα με τα έργα για το φυσικό αέριο, έχουν προγραμματισθεί παρεμβάσεις για την ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών και την εξοικονόμηση ενέργειας και τέλος, την μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη χρήση του λιγνίτη.
- **Βιομηχανία και Υπηρεσίες:** Στον τομέα της βιομηχανίας και των υπηρεσιών, έχουν προγραμματισθεί παρεμβάσεις, οι οποίες στοχεύουν στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων, στον εκσυγχρονισμό της βιομηχανίας, τη βελτίωση της βιομηχανικής υποδομής, την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την παροχή επαγγελματικής κατάρτισης.
- **Έρευνα και Τεχνολογία:** Στόχος των προγραμμάτων αυτού του τομέα είναι η σύνδεση έρευνας και παραγωγής, η μεταφορά τεχνολογίας, η βελτίωση της ερευνητικής υποδομής και η επιμόρφωση των ερευνητών.
- **Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός του πρωτογενούς τομέα:** Έχουν προγραμματισθεί ενέργειες που αποσκοπούν σε διαρθρωτικές μεταβολές, στη βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων, στην ενίσχυση της κτηνοτροφίας, στην ορθολογική διαχείριση των δασικών και των υδάτινων πόρων. Παράλληλα, προβλέπονται ειδικές δράσεις για τον εκσυγχρονισμό της αλιείας με την ανανέωση του αλιευτικού στόλου, τον εξοπλισμό των λιμένων αλιείας και την μεταποίηση των αλιευτικών προϊόντων.
- **Υγεία και Πρόνοια:** Τα προγράμματα αυτού του τομέα στοχεύουν στην αναβάθμιση των υπηρεσιών Υγείας με τον εκσυγχρονισμό της αναγκαίας υποδομής, την αναμόρφωση του συστήματος διοίκησης των νοσοκομείων και την επιμόρφωση του προσωπικού του κλάδου.
- **Περιβάλλον:** Κύριος άξονας δράσης είναι η πρόληψη της ρύπανσης του περιβάλλοντος μέσω της δημιουργίας μηχανισμών ελέγχου και επιτήρησης, κατα-

σκευής εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού, ανακύκλωσης υλικών και εξυγίανσης των χωματερών. Η δημιουργία Εθνικού Κτηματολογίου, ο πολεοδομικός σχεδιασμός και η προστασία των οικοσυστημάτων ολοκληρώνουν την περιβαλλοντική πολιτική του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1994-1999.

- **Αστική Ανάπτυξη:** Εκτός από την κατασκευή του μετρό της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, έχουν προγραμματισθεί έργα για την βελτίωση των αστικών υποδομών και την ανάπλαση και αναβάθμιση υποβαθμισμένων περιοχών σε επαρχιακές πόλεις.
- **Τουρισμός και Πολιτισμός:** Κύριος στόχος των παρεμβάσεων στον τομέα του τουρισμού είναι η βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών, μέσω παρεμβάσεων για την δημιουργία τουριστικών υποδομών (μαρίνες), την ανάπτυξη νέων τουριστικών πόλων και νέων μορφών τουρισμού, και τέλος, την κατάρτιση και επιμόρφωση των εργαζομένων στον κλάδο του τουρισμού. Στον τομέα του πολιτισμού, οι παρεμβάσεις επικεντρώνονται στην αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την αναστήλωση μνημείων, την ανάπλαση ιστορικών κέντρων.
- **Αξιοποίηση του Ανθρώπινου Δυναμικού:** Προβλέπονται εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με την αρχική κατάρτιση, όπως η Ίδρυση Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης, η προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος σύμφωνα με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, η αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η σύνδεση εκπαίδευσης και παραγωγής. Σχετικά με την συνεχιζόμενη κατάρτιση, τα προβλεπόμενα προγράμματα στοχεύουν στην βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης με την οργάνωση πιστοποιημένων κέντρων κατάρτισης, ίδρυση παρατηρητηρίων ανεργίας και άλλες συναφείς δράσεις. Τέλος, προβλέπονται εξειδικευμένες δράσεις για ειδικές ομάδες ατόμων, που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.
- **Δημόσια Διοίκηση:** Στον τομέα αυτό έχουν ενταχθεί προγράμματα μετεκπαίδευσης δημοσίων υπαλλήλων, προμήθειας εκπαιδευτικού εξοπλισμού, απλοποίησης των διαδικασιών και της λειτουργίας των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα.

Από το σύνολο των παρεμβάσεων που προβλέπονται στα πλαίσια υλοποίησης του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1994-1999, γίνεται εμφανές ότι η περιφερειακή πολιτική που θα ακολουθήσει η χώρα μέχρι το 2000 συνίσταται σε παραδο-

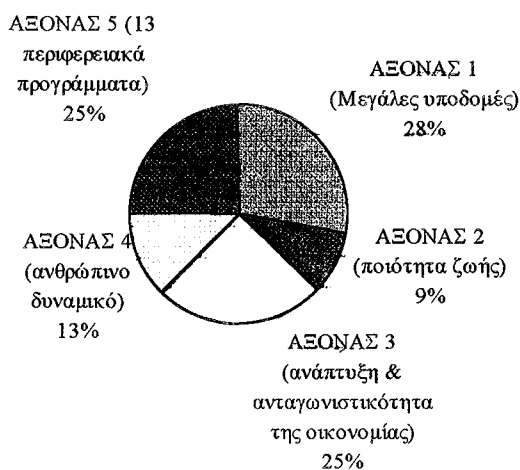
σιακές επιλογές, με στόχο την κάλυψη σημαντικών ελλείψεων υποδομής. Η επιλογή αυτή κρίνεται σκόπιμη με τις υπάρχουσες συνθήκες, πρέπει όμως να συνοδεύεται από ένα μακροπρόθεσμο σχεδιασμό για το μέλλον, με την υιοθέτηση νέων περιφερειακών πολιτικών προσανατολισμένων σε σύγχρονες καινοτόμες επιλογές.

Πίνακας 12.3: Χρηματοδότηση του ΚΠΣ 1994-1999

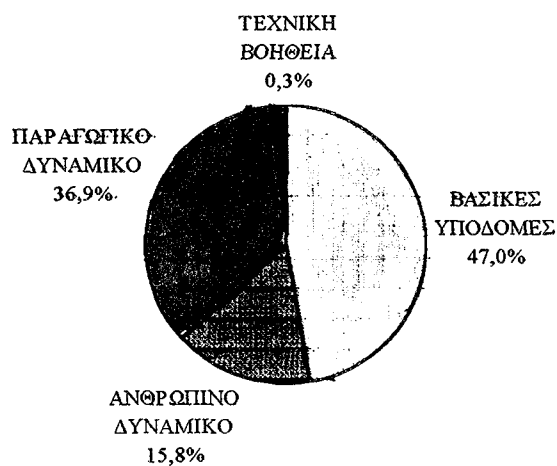
	σε εκατ. ECUs	Ποσοστό
Κοινοτική Συμμετοχή	13.980	47%
Εθνική Συμμετοχή	7.070	24%
Ιδιωτικός Τομέας	8.672	29%
Συνολική Δαπάνη	29.721	100%

Πηγή: ΕΤΒΑ 1995-1996

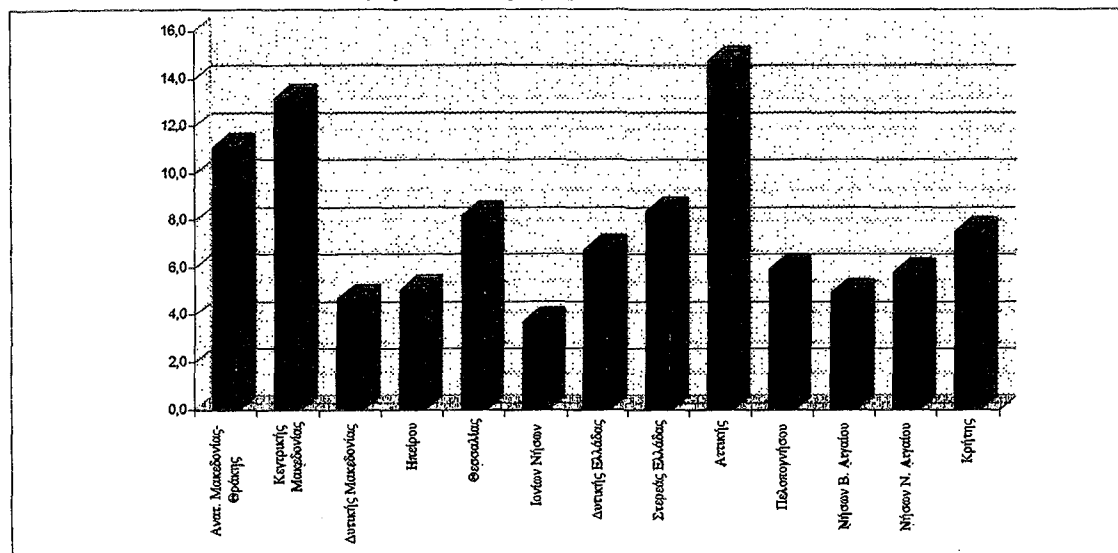
Διάγραμμα 12.2: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για την Ελλάδα 1994-1999 - Κατανομή συνολικού προϋπολογισμού χωρίς το Ταμείο Συνοχής.

Διάγραμμα 12.3: Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης για την Ελλάδα 1994-1999 - κατανομή συνολικού προϋπολογισμού κατά τομέα

Διάγραμμα 12.4: Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης για την Ελλάδα 1994-1999 - Ποσοστιαία κατανομή κατά περιφέρεια

3.3. Οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες της περιόδου 1994-1999

Στις 16 Ιουνίου 1993 εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η Πράσινη Βίβλος, η οποία παρουσίασε το ιστορικό και τις γενικές αρχές των κοινοτικών πρωτοβουλιών και έμελλε να αποτελέσει το γενικό πλαίσιο για τις κοινοτικές πρωτοβουλίες της περιόδου 1994-1999.

Τα αντικείμενα των κοινοτικών πρωτοβουλιών της περιόδου 1994-1999 αφορούν σε:

- Διαπεριφερειακή, διασυνοριακή, υπερεθνική συνεργασία και δίκτυα.
- Αγροτική ανάπτυξη.
- Απομακρυσμένες περιφέρειες.
- Ανθρώπινο δυναμικό.
- Διαχείριση της βιομηχανικής αλλαγής.
- Προβλήματα Αστικών Κέντρων.
- Τομέα Αλιείας.

Μέσα σ' αυτό το γενικό πλαίσιο, προτάθηκε να συνεχιστούν ορισμένες πρωτοβουλίες της περιόδου 1989-1993 και παράλληλα να δημιουργηθούν και ορισμένες νέες, που θα ανταποκρίνονται σε ανάγκες, οι οποίες δεν είχαν αντιμετωπιστεί παλαιότερα.

Ειδικότερα, η πρόταση περιλαμβάνει:

α) Συνέχιση των ακόλουθων πρωτοβουλιών:

- INTERREG και REGEN που αφορούν τα διευρωπαϊκά δίκτυα στις μεταφορές και την ενέργεια με διεύρυνση των επιλέξιμων περιφερειών και με συνολικό προϋπολογισμό 2.900 MECU, από τα οποία τα 2.300 MECU προορίζονται για περιφέρειες του στόχου 1.
- LEADER, που αφορά θέματα αγροτικής ανάπτυξης με συνολικό προϋπολογισμό 1.400 MECU, από τα οποία τα 900 MECU θα διατεθούν σε περιφέρειες του στόχου 1.
- RECHAR, RESIDER, KONVER, RETEX, που αφορούν την αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό της βιομηχανίας.

β) Δημιουργία των εξής νέων πρωτοβουλιών:

- ADAPT, που περιλαμβάνει δράσεις προσαρμογής του εργατικού δυναμικού στις βιομηχανικές αλλαγές με προϋπολογισμό 1400 MECU, από τα οποία τα 800 MECU θα κατευθυνθούν σε περιφέρειες του στόχου 1.
- Πρωτοβουλία για την ενίσχυση της κλωστοϋφαντουργίας της Πορτογαλίας με συνολικό προϋπολογισμό 400 MECU.
- Κοινοτική πρωτοβουλία SME για την διευκόλυνση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων να ενταχθούν στην ενιαία εσωτερική αγορά. Οι δράσεις αυτής της πρωτοβουλίας αφορούν κυρίως τις περιφέρειες του στόχου, στις οποίες θα διατεθούν τα 800 MECU από τα 1000 MECU του προϋπολογισμού της πρωτοβουλίας.
- URBAN, πρωτοβουλία που αφορά την αστική πολιτική με συνολικό προϋπολογισμό 600 MECU, από τα οποία τα 400 MECU θα κατευθυνθούν στις περιφέρειες του στόχου 1.
- PESCA, πρωτοβουλία για θέματα αλιείας. Ο συνολικός προϋπολογισμός της πρωτοβουλίας φθάνει τα 250 MECU, από τα οποία τα 100 MECU προορίζονται για τις περιφέρειες του στόχου 1.
- REGIS, πρωτοβουλία που στοχεύει στην ενίσχυση των ιδιαίτερα απομακρυσμένων περιοχών της Κοινότητας, όπως τα Κανάρια Νησιά, Αζόρες, Μαδέρα, Υπερπόντια Γαλλικά διαμερίσματα. Ο προϋπολογισμός της πρωτοβουλίας είναι 600 MECU.

γ) Προτείνεται επίσης, η συνένωση των πρωτοβουλιών NOW, HORIZON, EUROFORM, που αφορούν την απασχόληση και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, σε μία νέα πρωτοβουλία με τρία σκέλη.

δ) Επιπλέον, προτείνεται η αντικατάσταση των προγραμμάτων της πρωτοβουλίας EUROFORM με το πρόγραμμα YOUTHSTART, το οποίο αφορά την ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας με προϋπολογισμό 1400 MECU, από τα οποία τα 800 MECU, θα χρηματοδοτήσουν τις περιφέρειες του στόχου 1.

Συγκρίνοντας τις περιόδους 1989-1993 (ΚΠΣ I) και 1994-1999 (ΚΠΣ II), παρατηρούμε ότι ο συνολικός προϋπολογισμός των κοινοτικών πρωτοβουλιών για την περίοδο 1994-1999 ανέρχεται σε 13.450 MECU, από τα οποία τα 8.300 MECU προορίζονται για τις περιφέρειες του στόχου 1, ποσό το οποίο είναι υπερδιπλάσιο

των 3.800 MECU, τα οποία είχαν διατεθεί για τις Κοινοτικές πρωτοβουλίες της περιόδου 1989-1993.

Ειδικότερα, η Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΥΠΕΘΟ, αναμένεται να εισπράξει κατά την περίοδο 1994-1999, στα πλαίσια των κοινοτικών πρωτοβουλιών, 1.190 MECU έναντι 629,9 MECU της περιόδου 1989-1993.

Το ποσό των 1.190 MECU κατανέμεται ως ακολούθως:

- Διασυνοριακή συνεργασία : 690 MECU
- Ανάπτυξη αγροτικής οικονομίας : 150 MECU
- Επαγγελματική κατάρτιση : 100 MECU
- Βιομηχανική αλλαγή : 200 MECU
- Προβλήματα Αστικών Κέντρων : 50 MECU

Κεφάλαιο 13

Η ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Ιστορική εξέλιξη

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα τέθηκε σε ισχύ σχεδόν ταυτοχρόνως με την θέσπιση του συνόλου των βασικών θεσμών του νεοελληνικού κράτους, την άνοιξη του 1833. Αυτή την περίοδο ιδρύθηκαν 7 Γραμματείες (υπουργεία) με τη μορφή Κεντρικών κρατικών υπηρεσιών, 10 Νομοί και 47 Επαρχίες και τα αντίστοιχα Νομαρχιακά και Επαρχιακά Συμβούλια, που είχαν την μορφή αποκεντρωμένων κρατικών μονάδων και αρκετοί Δήμοι, τριών τάξεων, κατά πληθυσμιακή αναλογία, οι οποίοι αντικατέστησαν τις παραδοσιακές κοινότητες και αποτέλεσαν την τοπική αυτοδιοίκηση.

Ο θεσμός του Νομού και της Νομαρχίας αποτέλεσε έναν από τους σταθερότερους κρατικούς θεσμούς, ο οποίος διατήρησε τα βασικά χαρακτηριστικά του για ένα διάστημα μεγαλύτερο των 150 ετών, στην διάρκεια του οποίου δεν έλειψαν αλ-

λαγές, θεσμικοί μετασχηματισμοί, απόπειρες για επέκταση και ενδυνάμωση της αυτοδιοίκησης σε επίπεδο νομού.

Οι πρώτες προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό του θεσμού έχουν συνδεθεί με τον Χαρίλαο Τρικούπη. Με τον νόμο ΑΦΝΣΤ/1887, ο Νομός χαρακτηρίστηκε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, θεσπίστηκε η δευτεροβάθμια νομαρχιακή αυτοδιοίκηση με αιρετό νομαρχιακό συμβούλιο, ενώ ο νομάρχης συνέχισε να ορίζεται από την κυβέρνηση, ως αποκεντρωμένο κρατικό όργανο. Στη διάρκεια της σύντομης εφαρμογής αυτού του νόμου μέχρι το 1891, τα νομαρχιακά συμβούλια είχαν κυρίως γνωμοδοτικό ρόλο, με περιορισμένες αρμοδιότητες και ανεπαρκείς πόρους, γεγονός που σύντομα τα οδήγησε σε ουσιαστική απραξία και στην τελική απορρόφηση των στοιχείων της τοπικής αυτοδιοίκησης από τα ισχυρότερα κρατικά όργανα και θεσμούς, σε νομαρχιακό επίπεδο. Έτσι, όταν τον Μάιο του 1892, ο Χαρίλαος Τρικούπης επανεξελέγη πρωθυπουργός, δεν επανέφερε το θεσμό των αιρετών νομαρχιακών συμβουλίων.

Λίγα χρόνια αργότερα, επί πρωθυπουργίας Γ. Θεοτόκη, με το νόμο ΒΧΕ/1899 επιχειρήθηκε η εφαρμογή ενός πληρέστερου συστήματος νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, λαμβάνοντας υπόψη τις εμπειρίες από την εφαρμογή του νόμου ΑΦΝΣΤ/1887. Δυστυχώς, στο άρθρο 128 του νόμου ΒΧΕ/1899 συνδέθηκε η εφαρμογή του νόμου με την έκδοση ειδικού βασιλικού διατάγματος, το οποίο ουδέποτε εξεδόθη.

Η πρώτη και ίσως η πιο εκτεταμένη νομοθετική προσπάθεια στον 20ο αιώνα για την θεσμοθέτηση της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, έγινε με το νομοθετικό βασιλικό διάταγμα της 9/10 Μαΐου 1923, που εξέδωσε η επαναστατική κυβέρνηση και το οποίο προέβλεπε τη θέσπιση ενός ανεπτυγμένου συστήματος αδέσμευτης νομαρχιακής αυτοδιοίκησης. Δυστυχώς, και αυτό το νομοθέτημα δεν εφαρμόστηκε, αφού ουδέποτε εξεδόθη το σχετικό εκτελεστικό διάταγμα και οι εκλογές για την ανάδειξη των αιρετών νομαρχιακών συμβουλίων αναβάλλονταν διαρκώς.

Οι περισσότερο αποτελεσματικές και ολοκληρωμένες προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό και την αναδιοργάνωση του θεσμού των νομαρχιών υλοποιήθηκαν μεταπολεμικά με το νόμο 3200/1955. Ο νόμος αυτός ολοκλήρωσε και οριστικοποίησε το θεσμό του Νομού, ως πρωτοβάθμιο επίπεδο διοικητικής αποκέντρωσης, ένα

θεσμό του οποίου τα θεμέλια είχαν τεθεί το 1833, με την ίδρυση των νομών. Έτσι, ο θεσμός του νομού αναδείχθηκε το σταθερότερο σχήμα διοικητικής οργάνωσης στην Ελλάδα. Τα βασικά γνωρίσματα της νομαρχιακής διοίκησης στην μεταπολεμική Ελλάδα είναι τα ακόλουθα:

- Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στο νομάρχη και τη νομαρχία για ζητήματα, σχετικά με την περιφέρεια με εξαίρεση θέματα εθνικού ή ευρύτερου ενδιαφέροντος, που προβλέπονταν ρητώς από το νόμο.
- Ίδρυση νομαρχιακού ταμείου για την χρηματοδότηση δημοσίων έργων στο νομό και κατάρτιση νομαρχιακού προϋπολογισμού.
- Σύσταση νομαρχιακών συμβουλίων με καθαρά γνωμοδοτικό χαρακτήρα, χωρίς ουσιαστικές αρμοδιότητες και με ασθενή συμμετοχή των αιρετών εκπροσώπων που υποδεικνύονταν με έμμεσο τρόπο από τους εκλογείς και με κυρίαρχη την κρατική και υπαλληλική εκπροσώπηση.
- Διορισμός του νομάρχη από την κυβέρνηση, ο οποίος ήταν κρατικό όργανο. Παρά το γεγονός ότι σε ολόκληρη σχεδόν την ιστορία της νεώτερης Ελλάδας οι νομάρχες ήταν ανώτεροι μετακλητοί υπάλληλοι, δεν δημιουργήθηκε ποτέ ένα ξεχωριστό σώμα νομαρχών ως ανωτέρων δημόσιων λειτουργιών. Αντίθετα, στις περισσότερες περιπτώσεις, για τη θέση του νομάρχη επιλέγονταν πολιτικά πρόσωπα, τα οποία περίσσευαν από την κάλυψη άλλων σημαντικότερων δημόσιων λειτουργημάτων (βουλευτές, διοικητές οργανισμών, γενικοί γραμματείς κ.λπ.). Στην πραγματικότητα, μετακλητός νομάρχης σήμαινε κομματικό στέλεχος, διοριζόμενο και παυόμενο από την κυβέρνηση, χωρίς κάποια ειδικά προσόντα ή προϋποθέσεις.

Ειδικότερα, όσον αφορά το πρόσωπο του νομάρχη, το καθεστώς του μετακλητού νομάρχη θεσμοθετήθηκε με τον α.ν. 893/1949, που υιοθετήθηκε από το ν. 3436/1955. Δημιουργήθηκε, επίσης, ένα ειδικό και μάλλον ανεξάρτητο συμβούλιο επιλογής των νομαρχών, στο οποίο από το 1964 συμμετείχε και ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Εσωτερικών.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 ξεκίνησε ένας νέος κύκλος προσπαθειών για την ενδυνάμωση του θεσμού της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης. Το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση πραγματοποιήθηκε με το νόμο 1232/1982, που προέβλε-

πε την αναβίωση των νομαρχιακών συμβουλίων ως οργάνων λαϊκής εκπροσώπησης, με αποκλειστικές αρμοδιότητες. Προς την κατεύθυνση της ενδυνάμωσης της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, κινήθηκαν και οι μεταγενέστεροι νόμοι 1622/1986 και 1878/1990. Παρά το γεγονός ότι η δεκαετία του '80 σηματοδοτήθηκε από τάσεις αποκέντρωσης του συστήματος της δημόσιας διοίκησης, η συνύπαρξη του νομάρχη ως κρατικού οργάνου, παράλληλα με τα αιρετά όργανα, οδήγησε σε ένα καθεστώς έντονου ανταγωνισμού με αρνητικές επιπτώσεις για τον θεσμό. Επιπλέον, οι προβλεπόμενες από το νόμο εκλογές δεν πραγματοποιήθηκαν αφού ποτέ δεν εξεδόθησαν τα σχετικά διατάγματα. (Αθανασόπουλος Κ. 1995).

Έτσι, ο θεσμός της νομαρχιακής διοίκησης, όπως προβλεπόταν στο νόμο 3200/1955 διατηρήθηκε για μία μεγάλη χρονική περίοδο 40 περίπου ετών μέχρι το 1994, οπότε με τους νόμους 22/8/1994 και 2240/1994, υλοποιήθηκε ο θεσμός της δευτεροβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης και τον Οκτώβριο του 1994 αναδείχθηκαν με τις σχετικές νομαρχιακές εκλογές, οι πρώτοι αιρετοί νομάρχες.

2. Οργάνωση - δομή της νομαρχίας

Σύμφωνα με τα στοιχεία μελέτης, που εκπονήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80, για τον Οργανισμό της Νομαρχίας (Σφήκας Ι. - Καλλιαντζή Α., 1981), η νομαρχία αποτελούσε μία αποκεντρωμένη κρατική μονάδα, η οποία περιελάμβανε 30 περίπου υπηρεσίες (διευθύνσεις, τμήματα, γραφεία) με αντίστοιχες αρμοδιότητες. Οι υπηρεσίες αυτές αποτελούσαν τις περιφερειακές απολήξεις των κεντρικών φορέων κρατικής δραστηριότητας.

Έτσι, το τυπικό οργανόγραμμα μιας νομαρχίας περιελάμβανε:

- Διευθύνσεις Εσωτερικών, οι οποίες αποτελούσαν το βασικό πλαίσιο των νομαρχιακών υπηρεσιών και υπάγονταν στο Υπουργείο Εσωτερικών.
- Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που ανήκαν λειτουργικά στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Μία σειρά διευθύνσεων, που υπάγονταν λειτουργικά στο Υπουργείο Οικονομικών, όπως οικονομικές εφορίες (Δ.Ο.Υ.), τελωνεία, υπηρεσίες εντελλομένων εξόδων, δημόσια ταμεία κ.λπ.

- Υπηρεσίες Στατιστικής, προγραμματισμού και περιφερειακής ανάπτυξης, που ανήκαν στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.
- Μία σειρά διευθύνσεων όπως γεωργίας, αλιείας, δασών, κτηνιατρικής, τμήματα ελέγχου τροφίμων, υπηρεσίες εγγείων βελτιώσεων, που ανήκαν στο Υπουργείο Γεωργίας.
- Διευθύνσεις ή τμήματα, που ανήκαν στο τότε Υπουργείο Βιομηχανίας και Εμπορίου.
- Διευθύνσεις ή τμήματα Επιθεώρησης Εργασίας με λειτουργική εξάρτηση από το Υπουργείο Εργασίας.
- Διευθύνσεις Υγείας και Πρόνοιας, που ανήκαν στο αντίστοιχο Υπουργείο.
- Διευθύνσεις Τεχνικών Υπηρεσιών, πολεοδομίας και περιβάλλοντος που ανήκαν λειτουργικά στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων, σημερινό Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

Οι προαναφερθείσες υπηρεσίες μαζί με τις μονάδες Π.Σ.Ε.Α., αγροφυλακής και αγρονομίας, το ιδιαίτερο γραφείο του νομάρχη και διάφορες άλλες υπηρεσίες συνιστούσαν ένα εκτεταμένο διοικητικό σύνολο, αποτελούμενο από 30-40 υπηρεσιακές μονάδες, οι οποίες υπάγονταν άμεσα στο νομάρχη. Ο μεγάλος αριθμός των εποπτευόμενων από το νομάρχη υπηρεσιών σε συνδυασμό με την ανυπαρξία ενδιάμεσων διοικητικού επιπέδου και την συνήθως διασπαρμένη χωροθέτηση των υπηρεσιών έκαναν εξαιρετικά δύσκολη, αν όχι αδύνατη την αποτελεσματική διοίκηση της νομαρχίας. Παράλληλα το γεγονός ότι η εσωτερική οργάνωση της νομαρχίας αποτελούσε μία μικρογραφία των κεντρικών κρατικών υπηρεσιών με έντονο κατακερματισμό και έλλειψη συντονισμού, είχε ως συνέπεια την αναπαραγωγή σε περιφερειακό επίπεδο των δυσλειτουργιών της δημόσιας διοίκησης και την εμφάνιση κενών, αντιφάσεων, επικαλύψεων, συγκεντρωτισμού, συγκρούσεων, σύγχυσης αρμοδιοτήτων στους κόλπους της νομαρχιακής διοίκησης. Επιπλέον, το σύστημα του μετακλητού νομάρχη και η επιλογή κομματικών στελεχών για αυτή τη θέση, συνέτεινε στην αποδυνάμωση του διοικητικού συστήματος της νομαρχίας. Αντίθετα, ενισχύθηκαν ορισμένες πολιτικές υποομάδες, που συσπειρώθηκαν γύρω από τον μετακλητό νομάρχη (σύμβουλοι, συνεργάτες κ.λπ.).

3. Το νέο σύστημα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης

Το 1994 έκλεισε ο κύκλος της λειτουργίας της νομαρχίας, ως πρωτοβάθμιας αποκεντρωμένης κρατικής υπηρεσίας. Ο θεσμός της νομαρχίας λειτούργησε ανελλιπώς σε ολόκληρη τη διάρκεια ζωής του νεοελληνικού κράτους, με εξαίρεση την μεταβατική περίοδο 1836-1845, κατά την οποία οι νομαρχίες αντικαταστάθηκαν από τις διοικήσεις και τις υποδιοικήσεις. Όπως άλλωστε αναφερόταν και στην εισηγητική έκθεση του νόμου ΚΕ/1845, ο οποίος επανεισήγαγε το νομαρχιακό σύστημα, «η διαίρεσις αυτή (σε νομούς και νομαρχίες) θεωρείται η φυσικότερα και η καταλληλότερα εις την σημερινή κατάστασιν της Ελλάδος».

Με τους νόμους 2218 και 2240 του 1994, οι οποίοι συμπληρώθηκαν αργότερα με το νόμο 2307/1995, θεσμοθετήθηκε η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα. Το νέο σύστημα τέθηκε ουσιαστικά σε εφαρμογή τον Οκτώβριο του 1994, με την διενέργεια εκλογών για την ανάδειξη αιρετών αρχών στο πρώτο και δεύτερο επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στις εκλογές αυτές εξελέγησαν 54 νομάρχες, 1.414 νομαρχιακοί σύμβουλοι, 433 δήμαρχοι, 6.783 δημοτικοί σύμβουλοι, 5.405 πρόεδροι κοινοτήτων, 38.232 κοινοτικοί σύμβουλοι, 315 διαμερισματικοί σύμβουλοι και 1.079 πάρεδροι. Οι υποψήφιοι σ' αυτές τις εκλογές ξεπέρασαν τις 200.000. Ειδικότερα, για τις θέσεις των νομαρχών θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι υποψήφιοι, στην πλειοψηφία τους, ήταν κομματικά στελέχη μεσαίου επιπέδου, τα οποία δεν είχαν πρόσβαση σε κεντρικά πολιτικά αξιώματα ή στην τοπική αυτοδιοίκηση πρώτου βαθμού. Έτσι, σ' αυτές τις πρώτες εκλογές για την ανάδειξη αιρετών νομαρχών, ελάχιστες ήταν οι περιπτώσεις δημάρχων ή βουλευτών οι οποίοι εγκατέλειψαν αυτές τις θέσεις για να διεκδικήσουν το αξίωμα του νομάρχη. Αυτό οφείλεται αφενός μεν στο γεγονός ότι οι δυνατότητες της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης ήταν ασαφείς, αφού ο θεσμός μόλις είχε θεσπιστεί νομοθετικά και δεν υπήρχε εμπειρία, ούτε και πειραματική για την λειτουργία της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης και αφετέρου στο ότι ο νομάρχης, ως όργανο της εκτελεστικής εξουσίας βρισκόταν αντιμέτωπος με πολλαπλούς περιορισμούς. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την άγνοια για την πραγματική σημασία του θεσμού έκαναν τον θεσμό πολύ λιγότερο ελκυστικό τόσο μεταξύ των υποψηφίων όσο και προς τους εκλογείς, οι οποίοι επέδειξαν μεγάλο βαθμό αδιαφορίας και έδρεψαν την προσοχή τους προς τις οικιότερες

δημοτικές, αλλά και κοινοτικές εκλογές για την ανάδειξη δημάρχων και κοινοταρχών.

4. Οι αρμοδιότητες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης

Με το νόμο 2218/94, οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις ως δεύτερη βαθμίδα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, αυτοδιοικούμενα κατά τόπο, με κύριο αντικείμενο της δράσης τους την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιφέρειάς τους. Κάθε περιφέρεια Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης συμπίπτει με τα όρια κάθε νομού και έδρα της είναι η πρωτεύουσα του νομού, η δε πλήρης ονομασία της αποτελείται από τις λέξεις Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και το όνομα του αντίστοιχου νομού. Κατ' εξαίρεση προβλέπονται από το νόμο οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Αθηνών, Ανατολικής Αττικής, Δυτικής Αττικής και Πειραιώς με περιφέρεια και έδρα τις αντίστοιχες των ομώνυμων νομαρχιών.

Στις αρμοδιότητες των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων υπάγονται η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων νομαρχιακού επιπέδου και όλες οι αρμοδιότητες των Νομαρχών και Νομαρχιακών Υπηρεσιών. (Αθανασόπουλος Κ., 1995).

Ειδικότερα, σύμφωνα με το νόμο 1622/86 στις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις παρέχονται αρκετά εκτεταμένες αρμοδιότητες στους τομείς του δημοκρατικού προγραμματισμού, κοινωνικής πρόνοιας, υγείας, πολιτισμού, πολεοδομίας, περιβάλλοντος, συγκοινωνιών, γεωργίας, κτηνοτροφίας, αλιείας, δασών, εργασίας, βιομηχανίας, εμπορίου, παιδείας, αθλητισμού, λαϊκής επιμόρφωσης, τουρισμού και νέας γενιάς. Εξαιρούνται αρμοδιότητες σχετικές με θέματα δημόσιας περιουσίας, καθώς επίσης και οι ακόλουθες αρμοδιότητες:

- Των Υπουργείων Εθνικής Άμυνας, Οικονομικών, Δικαιοσύνης και Εξωτερικών.
- Του Υπουργείου Εσωτερικών, που αφορούν την εποπτεία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου βαθμού.
- Του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και ειδικότερα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος.
- Του Υπουργείου Γεωργίας σχετικά με την λειτουργία των Συνοριακών Σταθμών Υγειονομικού Κτηνιατρικού Ελέγχου.

Επιπλέον, ο νόμος προβλέπει την δυνατότητα μεταβίβασης αρμοδιοτήτων της κρατικής διοίκησης, οι οποίες εναρμονίζονται με τη φύση και την αποστολή της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, καθώς και οι απαραίτητοι για την άσκηση αυτών των αρμοδιοτήτων πόροι. εξαιρούνται οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας. Επίσης, μπορούν να μεταβιβαστούν στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση αρμοδιότητες, οι οποίες ανήκουν σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ή Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς Κοινής Ωφέλειας, με τη σύμφωνη γνώμη του Διοικητικού Συμβουλίου τους. Όλες οι προαναφερθείσες αρμοδιότητες ασκούνται από τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις μόνον εντός των εδαφικών τους ορίων.

Παραλλήλως, οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις μπορούν να αναθέτουν την άσκηση αρμοδιοτήτων τους σε πρωτοβάθμιους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, έπειτα από αίτησή τους, με απόφαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου, με απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών του.

Επιπλέον, οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις δεν θίγουν αρμοδιότητες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου βαθμού. Μεταξύ των δύο βαθμίδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν υπάρχει ιεραρχική σχέση.

5. Τα Όργανα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης

Τα όργανα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης είναι το Νομαρχιακό Συμβούλιο, οι Νομαρχιακές Επιτροπές και ο Νομάρχης. Σύμφωνα με το νόμο 2218/1994 οι εκλογές για την ανάδειξη του Νομάρχη και των μελών του Νομαρχιακού Συμβουλίου γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια, ταυτοχρόνως με τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές. Οι εκλογές διενεργούνται ταυτοχρόνως σε ολόκληρη την Επικράτεια. Νομάρχης, εκλέγεται ο υποψήφιος νομάρχης του συνδυασμού που συγκεντρώνει τους περισσότερους ψήφους. Η θητεία του Νομάρχη και των μελών του Νομαρχιακού Συμβουλίου είναι τετραετής. Η εγκατάσταση του Νομάρχη και του Νομαρχιακού Συμβουλίου γίνεται την 1^η Ιανουαρίου του έτους, που έπεται των νομαρχιακών εκλογών και η θητεία τους λήγει την 31^η Δεκεμβρίου του τετάρτου από την εγκατάσταση έτους.

Τα μέλη του Νομαρχιακού Συμβουλίου εκλέγονται ταυτοχρόνως με τον Νομάρχη με άμεση, μυστική, καθολική ψηφοφορία. Ο αριθμός των μελών του Νομαρ-

χιακού Συμβουλίου, στον οποίο δεν συμπεριλαμβάνεται ο Νομάρχης, εξαρτάται από τον αριθμό των κατοίκων της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης. Ειδικότερα, για Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις με πληθυσμό μέχρι 100.000 κατοίκους τα μέλη του Νομαρχιακού Συμβουλίου είναι 21, για Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις με πληθυσμό από 100.001 έως 150.000 κατοίκους 25, για αυτοδιοικήσεις με πληθυσμό από 150.001 έως 200.000 κατοίκους 31 και τέλος, για νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις με πληθυσμό πάνω από 200.001 κατοίκους είναι 37. Κατ' εξαίρεση ο αριθμός των μελών των Νομαρχιακών Συμβουλίων για τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Κυκλάδων και Δωδεκανήσου είναι 41. Ο πληθυσμός κάθε Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης προκύπτει από την πλέον πρόσφατη απογραφή. Στις συνεδριάσεις του Νομαρχιακού Συμβουλίου καλείται ο Νομάρχης, διαφορετικά η συνεδρίαση είναι άκυρη. Οι αρμοδιότητες του Νομαρχιακού Συμβουλίου καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα, αλλά είναι σαφώς διαχωρισμένες από τις αρμοδιότητες του Νομάρχη και των Νομαρχιακών Επιτροπών και καθορίζονται σαφώς στο νόμο 2218/1994.

Σχετικά με τις Νομαρχιακές Επιτροπές, ο αριθμός τους είναι 3, 4, 5 ή 6, αναλόγως με τον αριθμό των μελών του Νομαρχιακού Συμβουλίου. Το Νομαρχιακό Συμβούλιο με απόφασή του, η οποία λαμβάνεται με αυξημένη πλειοψηφία των 3/5 του συνολικού αριθμού των μελών του, μπορεί να περιορίσει τον αριθμό των Νομαρχιακών Επιτροπών, οι οποίες όμως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι λιγότερες από τρεις. Κάθε Νομαρχιακή Επιτροπή αποτελείται από τον Πρόεδρο και 2 ή 4 μέλη, τα οποία καθορίζονται με απόδοση του Νομαρχιακού Συμβουλίου. Οι πρόεδροι των Νομαρχιακών Επιτροπών είναι μέλη του Νομαρχιακού Συμβουλίου και ορίζονται από τον Νομάρχη με διετή θητεία. Τα υπόλοιπα μέλη των Νομαρχιακών Επιτροπών εκλέγονται από το Νομαρχιακό Συμβούλιο μεταξύ των μελών του. Το 1/2 προέρχεται από τα μέλη της μειοψηφίας του Νομαρχιακού Συμβουλίου. Εκτός από τον πρόεδρο, τα μέλη των Νομαρχιακών Επιτροπών, των οποίων η θητεία είναι διετής, μπορούν να ανακληθούν έπειτα από αίτηση του Νομάρχη ή μελών του Νομαρχιακού Συμβουλίου. Ο αριθμός των μελών του Νομαρχιακού Συμβουλίου σ' αυτή την περίπτωση, πρέπει να είναι τουλάχιστον διπλάσιος του αριθμού των μελών της αντίστοιχης Νομαρχιακής Επιτροπής. Ο πρόεδρος της Νομαρχιακής Επιτροπής ανακαλείται με απόφαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου, έπειτα από εισήγηση του Νομάρχη. (Αθανασόπουλος Κ., 1995).

Τέλος, σε κάθε Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση λειτουργεί η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, της οποίας ο ρόλος είναι καθαρά γνωμοδοτικός. Τα μέλη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, προέρχονται από εκπροσώπους της Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων, των Τοπικών Οργανώσεων Εργοδοτών και Εργαζομένων, των Επιμελητηρίων και των Επιστημονικών Οργανώσεων και των Εργαζομένων στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση.

Κεφάλαιο 14

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΟΠΟΛΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Γενικά

Ο θεσμός των τεχνοπόλεων αποτελεί ένα από τα κύρια μέσα αναπτυξιακής πολιτικής στις περισσότερες αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Στις δεκαετίες του '70 και του '80, η ίδρυση τεχνοπόλεων σε παγκόσμια κλίμακα παρουσίασε ταχύτατους ρυθμούς και σήμερα, σε ολόκληρο τον κόσμο, λειτουργούν πάνω από 750 τεχνοπόλεις.

Η ειδική σημασία των τεχνοπόλεων στην αναπτυξιακή διαδικασία και ιδιαίτερα η ουσιαστική συμβολή τους στην επιτυχία της εφαρμογής του πρότυπου της ενδογενούς ανάπτυξης, αναγνωρίστηκε εγκαίρως από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία με πλήθος πρωτοβουλιών και προγραμμάτων ενίσχυσε την ίδρυση και την επέκταση των τεχνοπόλεων. Τα κράτη-μέλη από την πλευρά τους, πολύ γρήγορα αναγνώρισαν ένα νέο μέσο επίλυσης σημαντικών προβλημάτων ανάπτυξης.

Σχετικά με τις ελληνικές προοπτικές, ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει για τη λεγόμενη Ζώνη του Ήλιου, μια μεγάλη μεσογειακή ζώνη, που ξεκινάει από την Πορτογαλία και εκτείνεται μέχρι την Ιταλία, με κύριο χαρακτηριστικό την επικέντρωση σε δραστηριότητες, που συνδέονται με την υψηλή τεχνολογία, την έρευνα, την πολιτισμική δράση και το φυσικό περιβάλλον.

Παρά το γεγονός ότι οι ευρωπαϊκές μεσογειακές χώρες έσπευσαν να συμπεριλάβουν τις τεχνοπόλεις στην αναπτυξιακή πολιτική τους, διαμορφώνοντας έτσι την Ζώνη του Ήλιου στις ευρωπαϊκές μεσογειακές ακτές, η Ελλάδα καθυστέρησε στον τομέα αυτό αδικαιολόγητα. Μόλις το 1987, σε ένα πενταετές πρόγραμμα για την ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας στην Ελλάδα, που συντάχθηκε από το ΚΕΠΕ έγινε μία αναφορά στην ιδέα της δημιουργίας μιας μικρής έκτασης τεχνόπολης ή καλύτερα ενός Τεχνολογικού Πάρκου στην Ελλάδα.

2. Οι αρμόδιοι φορείς

Στη χώρα μας, οι αρμόδιοι φορείς για θέματα ίδρυσης και λειτουργίας τεχνοπόλεων είναι η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (Γ.Γ.Ε.Τ.) και η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (Ε.Τ.Β.Α.).

Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας

Η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (Γ.Γ.Ε.Τ.) αποτελεί οργανική μονάδα του Υπουργείου Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας. Στις αρμοδιότητες της Γ.Γ.Ε.Τ. περιλαμβάνονται:

- Ο σχεδιασμός μιας συνολικής ερευνητικής και τεχνολογικής πολιτικής για τη χώρα.
- Η συμμετοχή στα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Η εκπροσώπηση της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς και η προώθηση της συνεργασίας σε θέματα που συνδέονται με την έρευνα και την τεχνολογία.
- Η ίδρυση και εποπτεία ερευνητικών κέντρων, φορέων και εταιρειών με δραστηριότητες προσανατολισμένες στη βιομηχανική έρευνα και ανάπτυξη.
- Η χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων.

- Η υποστήριξη της μεταφοράς, διάχυσης και υιοθέτησης των νέων τεχνολογιών.

Η Γ.Γ.Ε.Τ. στεγάζεται σε ένα χώρο 3.500 τετραγωνικών μέτρων και απασχολεί 150 άτομα, από τα οποία τα 28 είναι διδάκτορες, 22 διαθέτουν μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών, 41 είναι πτυχιούχοι ΑΕΙ, 3 είναι πτυχιούχοι ΤΕΙ, 49 μέσης εκπαίδευσης και 7 λοιπό προσωπικό.

Οι δραστηριότητες της Γ.Γ.Ε.Τ. αφορούν άμεσα περίπου 15.000 ερευνητές και έμμεσα ολόκληρο τον παραγωγικό τομέα.

Ειδικότερα, όσον αφορά τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, που αποτελούν το κύριο τμήμα του ελληνικού παραγωγικού τομέα, για να υποστηριχθούν στην προσπάθειά τους να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις της τεχνολογίας και να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις αναγκαίες προσαρμογές, που από την φύση της η νέα τεχνολογία επιβάλλει, η Γ.Γ.Ε.Τ. δημιούργησε εταιρείες βιομηχανικής έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, οι οποίες παρέχουν κατόπιν παραγγελίας ερευνητικές και τεχνολογικές υπηρεσίες, για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων της παραγωγικής διαδικασίας.

Επιπλέον, η Γ.Γ.Ε.Τ. έχει την εποπτεία σημαντικών ερευνητικών και τεχνολογικών φορέων, που δραστηριοποιούνται στις Φυσικές επιστήμες, σε συγκεκριμένους κλάδους νέας τεχνολογίας, αλλά και στις κοινωνικές και στις ανθρωπιστικές επιστήμες.

Η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης

Η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Β.Α.) είναι ο δεύτερος φορέας που ασχολείται με το θέμα των τεχνοπόλεων. Το 1964, ο Οργανισμός Βιομηχανικής Αναπτύξεως (Ο.Β.Α.) συγχωνεύτηκε με δύο άλλους πιστωτικούς οργανισμούς και έτσι δημιουργήθηκε η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης.

Το ερώτημα το οποίο προκύπτει είναι, γιατί η Ε.Τ.Β.Α. να είναι ένας από τους κύριους φορείς ανάπτυξης των τεχνοπόλεων; Οι λόγοι οι οποίοι συνηγορούν υπέρ αυτής της τακτικής είναι οι εξής:

- *Ο αναπτυξιακός χαρακτήρας της Ε.Τ.Β.Α.* Με βάση το καταστατικό της, η Τράπεζα είναι ένα από τα εργαλεία εφαρμογής της εκάστοτε κυβερνητικής επιλογής. Η προσέλκυση επενδύσεων υψηλής τεχνολογίας, η έρευνα και ανάπτυξη (Rand D),

η μεταφορά και διάχυση της τεχνολογίας, είναι μερικές από τις σημαντικές επιλογές με στόχο την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας ως σύνολο, αλλά και την επίλυση σημαντικών ειδικών προβλημάτων ανάπτυξης. Από τη στιγμή που αποτελεί κυβερνητική επιλογή η προσέλκυση επενδύσεων υψηλής τεχνολογίας, η ανάπτυξη ενός από τα κύρια μέσα για την υλοποίηση αυτής της επιλογής, δηλαδή η ίδρυση και λειτουργία τεχνοπόλεων, εντάσσεται στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων και των ενδιαφερόντων της Ε.Τ.Β.Α.

- Η δυνατότητα της Ε.Τ.Β.Α. να δράσει σε εθνικό, αλλά και σε τοπικό επίπεδο, της προσδίδει μία ιδιαίτερη ευελιξία και της επιτρέπει και να σχεδιάσει κεντρικά, αλλά και να δημιουργήσει σε τοπικό επίπεδο προϋποθέσεις αποδοχής και συνεργασίας.
- Η μακρόχρονη ενασχόληση της Ε.Τ.Β.Α., από την ίδρυσή της το 1964, με τη δημιουργία και τη λειτουργία των Βιομηχανικών Περιοχών, της έχει δώσει μία σημαντική εμπειρία. Παράλληλα, η Τράπεζα διαθέτει όλες τις απαιτούμενες νομικές αρμοδιότητες, ώστε να μπορεί να αντιμετωπίζει τα προβλήματα που προκύπτουν από τη διαδικασία αγοράς της γης μέχρι τη λειτουργία μιας Βιομηχανικής Περιοχής. Συνεπώς, η Ε.Τ.Β.Α. διαθέτει την εμπειρία και τη νομική κάλυψη, εξειδικευμένο και έμπειρο επιστημονικό προσωπικό, αλλά και την οικονομική δυνατότητα διαχείρισης του προγράμματος των Τεχνοπόλεων.

Εκτός από τη λειτουργία της ως όργανο υλοποίησης κυβερνητικών επιλογών, η Ε.Τ.Β.Α. από τη εμπλοκή της στην υπόθεση των τεχνοπόλεων, προσδοκά και σημαντικά οφέλη. Τα οφέλη αυτά είναι:

- *Οικονομικά.* Λόγω της αυξημένης ζήτησης εκ μέρους των επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, εκτάσεων και δομημένου χώρου εντός των τεχνοπόλεων, αναμένεται η εμφάνιση υψηλής κερδοφορίας.
- *Χρηματοδοτικά.* Η δανειοδότηση επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, που θα εγκατασταθούν στις τεχνοπόλεις και οι οποίες παρουσιάζουν υψηλές αποδόσεις κεφαλαίου θα επιτρέπει στην Τράπεζα να βελτιώσει το χαρτοφυλάκιο των δανείων της, με προφανή οικονομικά οφέλη. Παράλληλα, η ενασχόληση της Τράπεζας με τη χρηματοδότηση υψηλού κινδύνου (venture capital) και η ανάπτυξη νέων τραπεζικών εργασιών, θα έχουν ως αποτέλεσμα την συσσώρευση της αναγκαίας

γνώσης για τη δημιουργία νέων αναπτυξιακών αξόνων στις δραστηριότητες της Τράπεζας.

- Τέλος, αναμένεται προβολή και αναβάθμιση της συνολικής εικόνας της Τράπεζας, με διεύρυνση των προσφερόμενων υπηρεσιών και προϊόντων, δικτύωση με επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας, αλλά και με φορείς ανάπτυξης και λειτουργίας Τεχνοπόλεων σε διεθνές επίπεδο και γενικότερα, η εμφάνιση της Ε.Τ.Β.Α. ως μία ευέλικτη Τράπεζα δεκτική και έτοιμη να απαντήσει στις νέες προκλήσεις της εποχής μας.

Στα πλαίσια της δραστηριοποίησης της Ε.Τ.Β.Α. για την προώθηση της ίδρυσης Τεχνοπόλεων, συστάθηκε το Δεκέμβριο του 1988, με την Π.Α./ 220/1-12-88, η Επιτροπή Τεχνοπόλεων, με σκοπό τη διερεύνηση και εφαρμογή του θεσμού των Τεχνοπόλεων στη χώρα μας. Στις πρωτοβουλίες που ανέλαβε η Επιτροπή εντάσσονται, η διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων και ενημερωτικών συναντήσεων με αρμόδιους φορείς υπουργείων και πανεπιστημιακούς, η διοργάνωση διεθνούς συνεδρίου τον Μάρτιο του 1990 στην Αθήνα, με θέμα: «*Τεχνοπόλεις: Ανάπτυξη και η Νέα Τεχνολογία*», και η ένταξη στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993 του συνολικού προγράμματος ανάπτυξης τεχνοπόλεων στον ελληνικό χώρο, με προϋπολογισμό 8,9 Μ. ECU, από τα οποία τα 5 Μ. ECU ήταν η κοινοτική συμμετοχή.

Τον Ιούνιο του 1989, ιδρύθηκε ιδιαίτερο τμήμα Τεχνοπόλεων στη διεύθυνση ΠΑΒΥ, ενώ τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, εντάχθηκε στο πενταετές πρόγραμμα της Ε.Τ.Β.Α., ποσό 450 εκατ. δρχ. για μελέτες σχετικά με τις τεχνοπόλεις. Το Δεκέμβριο του 1989, η Ε.Τ.Β.Α. και η θυγατρική της ΒΙΠ. Ε.Τ.Β.Α. Α.Ε. έγιναν μέλη της Διεθνούς Ενώσεως Επιστημονικών Πάρκων (IASP).

Τον Ιανουάριο του 1990, με την Υπουργική Απόφαση 856/22-1-90 συστάθηκε η Συντονιστική Επιτροπή Υ.Β.Ε.Τ.- Ε.Τ.Β.Α. για τις Τεχνοπόλεις.

Τον Απρίλιο του 1990, η Συντονιστική Επιτροπή Υ.Β.Ε.Τ.- Ε.Τ.Β.Α. αποφάσισε ότι η λειτουργία των Τεχνολογικών Πάρκων της Γ.Γ.Ε.Τ. θα είναι συμπληρωματική των Τεχνοπόλεων, που θα ιδρύσει η Ε.Τ.Β.Α.. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στο πρακτικό της Επιτροπής της 11.4.1990 (*Παπουτσής, 1991*), ότι:

«Η έννοια της Τεχνόπολης ή Τεχνολογικού Πάρκου αναφέρεται σε μία από τις παρακάτω βασικές μορφές:

Πρώτη μορφή: Θερμοκοιτίδες καινοτομικών επιχειρήσεων (incubators) Δεύτερη μορφή: Τεχνολογικά Πάρκα για εγκατάσταση ερευνητικών κέντρων και μικρομεσαίων επιχειρήσεων υψηλής και μη οχλούσης τεχνολογίας, επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών, ερευνητικών κέντρων κ.λπ. Η μορφή αυτή καλύπτει την πολυπολική μορφή Τεχνόπολης (σύνολο κλαδικών «πόλων» χωρικά διασπαρμένων σε μία ευρύτερη περιοχή), καθώς και τη μορφή που βασίζεται στις αρχές της Νέας Πολεοδόμησης (New Urbanization) όπου περιλαμβάνονται και οικιστικά σύνολα, ξενοδοχεία κ.λπ. Φαίνεται καθαρά ότι κάθε στάδιο από τα παραπάνω αποτελεί συνέχεια και ολοκλήρωση του αμέσως προηγούμενου του».

Στο ίδιο πρακτικό έγινε και ο διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων της Γ.Γ.Ε.Τ. από εκείνες της Ε.Τ.Β.Α.. Ειδικότερα, το Υπουργείο Βιομηχανίας, Έρευνας και Τεχνολογίας ανέλαβε τη δημιουργία θερμοκοιτίδων (incubators), δηλαδή την πρώτη μορφή αναπτύξεων στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και το Ηράκλειο. Ταυτοχρόνως ανέλαβε να στεγάσει στους ίδιους χώρους τα κατά τόπους ερευνητικά ινστιτούτα. Η Ε.Τ.Β.Α. σε συνεργασία με το Υ.Β.Ε.Τ. ανέλαβε την πραγματοποίηση των αναπτύξεων δεύτερης και τρίτης μορφής στις ίδιες πόλεις με το Υ.Β.Ε.Τ. και δρώντας συμπληρωματικά ως προς αυτό.

3. Τα Τεχνολογικά Πάρκα στην Ελλάδα

3.1. Τεχνολογικό Πάρκο Αττικής «Λεύκιππος»

Το Τεχνολογικό Πάρκο Αττικής «Λεύκιππος» δημιουργήθηκε από το Εθνικό Κέντρο Φυσικών Ερευνών «Δημόκριτος», με σκοπό να προσφέρει σε εταιρείες προηγμένης τεχνολογίας, την υποδομή σε εγκαταστάσεις, όργανα και τηλεπικοινωνίες. Το Τεχνολογικό Πάρκο «Λεύκιππος» διαθέτει κτιριακές εγκαταστάσεις συνολικής επιφανείας 2.700 τ.μ. μέσα στους χώρους του Ε.ΚΕ.Φ.Ε. «Δημόκριτος», υπό την εποπτεία της Γ.Γ.Ε.Τ.. Κύριοι άξονες της στρατηγικής του Τεχνολογικού Πάρκου Αττικής είναι η προώθηση του θεσμού των θερμοκοιτίδων (incubators). Στην έννοια των θερμοκοιτίδων, περιλαμβάνονται εκτός της προσφοράς του χώρου και η

παροχή γραμματειακής υποστήριξης, τηλεφωνικής και τηλεομοιοτυπικής επικοινωνίας.

Προϋπόθεση για την εγκατάσταση μιας εταιρείας στο χώρο του πάρκου είναι, να ασκεί δραστηριότητες συναφείς με την τεχνογνωσία που υπάρχει στο «Δημόκριτο», να προτείνει την ανάπτυξη προϊόντων ή υπηρεσιών, τα οποία θα έχουν ζήτηση στην αγορά και να παρέχουν εγγυήσεις ότι η ανάπτυξη των προτεινόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών είναι επιστημονικά εφικτή.

Ο θεσμός των θερμοκοιτίδων είναι πολύ σημαντικός, ιδιαίτερα για τα πρώτα στάδια της ζωής μιας επιχείρησης υψηλής τεχνολογίας. Οι επιχειρηματίες αυτού του χώρου, που επιθυμούν να αναπτύξουν δραστηριότητες σχετικές με τις προηγμένες τεχνολογίες, βρίσκονται αντιμέτωποι με μία σειρά σοβαρών προβλημάτων, από τα οποία το πιο σημαντικό είναι η εξεύρεση κεφαλαίων. Οι επενδύσεις στο χώρο της υψηλής τεχνολογίας, προϋποθέτουν κεφάλαια υψηλού βαθμού επιχειρηματικού κινδύνου (risk capital, venture capital). Η παραχώρηση ενός χώρου έκτασης 50 - 150 τ.μ. κατάλληλα εξοπλισμένου και με εύκολη πρόσβαση σε μία σειρά υπηρεσιών για ένα χρονικό διάστημα 3 ετών, αποτελεί το σημαντικότερο ίσως παράγοντα, που επηρεάζει την συνολική εξέλιξη και την περαιτέρω πορεία της επιχείρησης, διότι με αυτό τον τρόπο μειώνεται το αρχικό κεφάλαιο και συνεπώς, μειώνεται και ο βαθμός του επιχειρηματικού κινδύνου, ιδιαίτερα στα πρώτα στάδια της ζωής της επιχείρησης. Η παραχώρηση ενός χώρου στις θερμοκοιτίδες του Τεχνολογικού Πάρκου, αποτελεί στην πραγματικότητα μία έμμεση εμπράγματη επιδότηση, που υποκαθιστά την δυσκολία εξεύρεσης αρχικών κεφαλαίων. Επιπλέον, πλεονεκτεί σε σχέση με κάποιας μορφής άμεση επιδότηση, διότι υπάρχουν μεγαλύτερες δυνατότητες για συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, καθώς και για την θέσπιση ομοιόμορφων και ορθολογικών κριτηρίων επιλογής των επιδοτούμενων έργων. Τέλος, εάν μία συγκεκριμένη πρόταση αποτύχει, η αρχική επένδυση σε χώρο και εξοπλισμό ανακυκλώνεται.

Το πάρκο εκτός από τις υπηρεσίες που περιλαμβάνονται στη λειτουργία των θερμοκοιτίδων, παρέχει και άλλες υπηρεσίες σχετικά με:

- την κατάρτιση διαμεσολαβητών τεχνολογίας

- την ανάπτυξη, μεταφορά και προσαρμογή στις ανάγκες του ελληνικού παραγωγικού τομέα, προϊόντων υψηλής τεχνολογίας
- την ανάπτυξη συνεργασιών με εταιρείες και ερευνητικά κέντρα της Ελλάδας και του εξωτερικού

Ειδικότερα:

Σήμερα, σύμφωνα με πληροφορίες της Γ.Γ.Ε.Τ. (ενημερωτικό έντυπο), στο Τεχνολογικό Πάρκο Αττικής είναι εγκατεστημένες οι ακόλουθες εταιρείες με τις εξής δραστηριότητες:

Εταιρείες	Δραστηριότητες
M & Σ Χουρδάκης ΑΕΒΕ	Τηλεπικοινωνιακά συστήματα, ασύρματα δίκτυα για μεταφορά δεδομένων, σχεδιασμός, προσομοίωση, δοκιμές και πρωτοτυποποίηση ολοκληρωμένων συστημάτων.
FOCO Ε.Π.Ε.	Καινοτομίες σε ηλιακά ενεργειακά συστήματα
System Advanced Technologies Ε.Π.Ε.	Διαστημική τεχνολογία, προϊόντα και υπηρεσίες. Σχεδιασμός και ανάπτυξη επίπεδων κεραιών για δορυφορικές λήψεις
Terra Ε.Π.Ε.	Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών
ΦΟΙΒΗ Ε.Π.Ε.	Κέντρο Καθαρότερης Παραγωγής και Περιβάλλοντος
Κ.Τ.Ε.Σ.Κ.	Κέντρο Τεχνολογίας και Εφαρμογών Στερεών Καυσίμων

Στο Τεχνολογικό Πάρκο Αττικής, λειτουργεί κέντρο μεταφοράς τεχνολογίας, του οποίου στόχος είναι η προώθηση, διάχυση και μεταφορά τεχνολογίας, αλλά και η πραγματοποίηση συγκεκριμένων παρεμβάσεων, που αφορούν την παραγωγική διαδικασία, όπως είναι για παράδειγμα, βελτιώσεις στις παραγωγικές διαδικασίες της πλινθοποιίας.

Επιπλέον, το Τεχνολογικό Πάρκο Αττικής ανέλαβε μία σειρά πρωτοβουλιών που χρηματοδοτήθηκαν από το ΚΠΣ Ι, όπως η δημιουργία υπερυπολογιστικού περιβάλλοντος, η ανάπτυξη περιβάλλοντος σχεδιασμού και πρωτοτυποποίησης ολοκληρωμένων κυκλωμάτων, η δημιουργία και λειτουργία δικτύου μεταφοράς αρχείων, η

δημιουργία του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου «ΑΡΙΑΔΝΗ», το οποίο μέχρι το 1993 είχε συνδέσει 70 οργανισμούς και περισσότερους από 1.000 τελικούς χρήστες στην Ελλάδα, με ερευνητικά κέντρα του εξωτερικού, βασιζόμενο αποκλειστικά σε δική του υποδομή και λογισμικό.

3.2. Το Επιστημονικό Πάρκο Πάτρας

Το Επιστημονικό Πάρκο Πάτρας δημιουργήθηκε το 1989 και αποτελεί μια ουσιαστική προσπάθεια σύνδεσης του ακαδημαϊκού χώρου με την τοπική κοινωνία, η δε τελική φάση ανάπτυξής του, σύμφωνα με τη μελέτη βιωσιμότητας και ανάπτυξης του Πάρκου, τοποθετείται χρονικά το 2010.

Ο πυρήνας ανάπτυξης του Τεχνολογικού Πάρκου Πάτρας, το οποίο εποπτεύεται από την Γ.Γ.Ε.Τ. αποτελείται από:

- Το Πανεπιστήμιο Πατρών
- Το Ερευνητικό Ινστιτούτο Χημικής Μηχανικής και Χημικών Διεργασιών Υψηλής Θερμοκρασίας (Ε.Ι.ΧΗ.Μ.Υ.Θ.), το οποίο είναι ένα ανεξάρτητο Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο εποπτευόμενο από τη Γ.Γ.Ε.Τ. του Υ.Β.Ε.Τ. και ένα από τα επτά Ινστιτούτα του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (Ι.Τ.Ε.). Το Ε.Ι.ΧΗ.Μ.Υ.Θ. συνεργάζεται στενά με το Τμήμα Χημικών Μηχανικών και το Τμήμα Χημείας του Πανεπιστημίου Πατρών.
- Το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών ένα ερευνητικό ίδρυμα, το οποίο βρίσκεται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας, είναι οργανικά συνδεδεμένο με το Τμήμα Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Πατρών και συνεργάζεται με ιδρύματα και εταιρείες σε ολόκληρο τον κόσμο.
- Το BUSINESS INNOVATION CENTER, το κέντρο καινοτομιών της Πάτρας, το οποίο είναι μία πρωτοβουλία του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Πάτρας.

Η ανάπτυξη του Πάρκου θα πραγματοποιηθεί σε τρεις φάσεις:

Στην πρώτη φάση (1990-1993) πραγματοποιήθηκαν η αγορά της γης, η διαμόρφωση του χώρου, η δημιουργία της κατάλληλης υποδομής, το πρώτο κτίριο επι-

φανείας 4.000 τ.μ., η διαμόρφωση κοινόχρηστων χώρων συνολικής επιφάνειας 900 τ.μ. και η κατασκευή ενός δευτέρου κτιρίου επιφάνειας 2.300 τ.μ.

Στην δεύτερη φάση (1995-1996) τοποθετούνται η επέκταση του πρώτου κτιρίου κατά 1.400 τ.μ. και προσθήκες κοινόχρηστων χώρων επιφάνειας 200 τ.μ.

Στην τρίτη φάση (2001-2002) προβλέπεται η κατασκευή τριών μικρότερων κτιρίων επιφάνειας 1.600 τ.μ. το καθένα, επέκταση του δευτέρου κτιρίου κατά 900 τ.μ. και η κατασκευή μουσείου και αμφιθεάτρου συνολικής επιφάνειας 8.400 τ.μ.

Οι κύριοι στόχοι του Τεχνολογικού Πάρκου Πατρών είναι οι ακόλουθοι:

- Να αναπτύξει νέες επιχειρήσεις, που βασίζονται σε τεχνολογίες που αναπτύσσονται στο Πανεπιστήμιο Πατρών και τα Ερευνητικά του Ινστιτούτα, καθώς και σε άλλα Ελληνικά Πανεπιστήμια.
- Να προσελκύσει ελληνικές και ξένες επιχειρήσεις για να εγκαταστήσουν τμήματα έρευνας, ανάπτυξης και παραγωγής προϊόντων υψηλής τεχνολογίας.
- Να συμβάλει στην ενίσχυση της επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων και βιομηχανίας τόσο στο ελληνικό, όσο και στο διεθνές επίπεδο.
- Να διεγείρει το ενδιαφέρον της βιομηχανίας για την υιοθέτηση καινοτομιών και νέων τεχνολογιών, που προέρχονται από τα ελληνικά πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα.

Στις δραστηριότητες του πάρκου εντάσσονται οι ενέργειες για τη δημιουργία ενός γραφείου για την σύνδεση πανεπιστημίων και βιομηχανίας, καθώς επίσης και η σύσταση του Κέντρου Στήριξης Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων Δυτικής Ελλάδας σε συνεργασία με το Εμπορικού και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αχαΐας και το Κέντρο Καινοτομιών. Σχετικά με τον τομέα της Μεταφοράς Τεχνολογίας το Πάρκο συμμετέχει σε δίκτυο μεταφοράς τεχνολογίας μαζί με εννέα ακόμη εταιρείες από διάφορες χώρες. Μία άλλη σημαντική δραστηριότητα του Πάρκου είναι η δημιουργία ερευνητικών ομάδων για την ανάπτυξη ενός πολύ συγκεκριμένου προϊόντος ή τεχνολογίας σε συνεργασία όχι μόνο με το Πανεπιστήμιο της Πάτρας, αλλά και το Ε.Μ.Π., το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και κυρίως εταιρείες.

Ένας ιδιαίτερα σημαντικός στόχος του Τεχνολογικού Πάρκου Πατρών είναι η παροχή αναπτυξιακών και επιχειρηματικών κεφαλαίων στις επιχειρήσεις του Πάρκου με τη δημιουργία ενός ειδικού οργανισμού χρηματοδότησης, ενός ταμείου που θα παρέχει seed capital και venture capital. (Seed Capital και Venture Capital Fund). Με δεδομένο το γεγονός ότι το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα δεν ευνοεί τέτοιου είδους χρηματοδοτήσεις, η συμβολή ενός τέτοιου ταμείου στις επιχειρήσεις του Πάρκου είναι ζωτικής σημασίας για την ίδρυση και την ανάπτυξή τους.

Η συνολική έκταση του πάρκου για το 1993 ήταν 56 στρέμματα, ενώ το 2010 προβλέπεται να έχει φθάσει στα 76 στρέμματα.

Το Τεχνολογικό Πάρκο Πάτρας παρέχει στις εταιρείες που είναι εγκατεστημένες στο Πάρκο μία ποικιλία υπηρεσιών. Ειδικότερα παρέχει:

- *Διοικητικές και Κοινωνικές Υπηρεσίες.* Γραμματειακή υποστήριξη, τηλεπικοινωνίες, παροχή πληροφοριών, κοινόχρηστους χώρους (όπως αίθουσες συνεδρίων, σεμιναρίων, χώρους αναψυχής κ.λπ.), γενικές υπηρεσίες (όπως συντήρηση, καθαριότητα, ασφάλεια χώρων και εγκαταστάσεων).
- *Επιχειρηματικές και Οικονομικές Υπηρεσίες.* Σχεδιασμός επιχειρήσεων, Επενδυτικές συμβουλές, βοήθεια για εξεύρεση επενδυτικών κεφαλαίων και ερευνητικών χορηγιών, λογιστικές υπηρεσίες, επιχειρηματικές και νομικές συμβουλές.
- *Υπηρεσίες Marketing.* Σχεδιασμού προώθησης προϊόντων ή υπηρεσιών, ανάλυσης αγοράς, αξιολόγησης πιθανών πελατών ή προμηθευτών, πολιτικής πεζών, εξυπηρέτησης πελατών.
- *Τεχνολογικές υπηρεσίες.* Τεχνολογική υποστήριξη κυρίως σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πατρών και τα Ινστιτούτα που συμμετέχουν στο Πάρκο και ειδικότερα πρόσβαση σε υπολογιστές, εργαστήρια, ειδικευμένες τράπεζες δεδομένων, απόκτηση και δικαίωμα χρήσης τεχνολογίας, δηλαδή συμβουλές για ευρεσιτεχνίες και πνευματική ιδιοκτησία, δίκτυα τεχνολογικών πληροφοριών, πλήρως εξοπλισμένο υπολογιστικό κέντρο και κέντρο πληροφορικής.
- *Εκπαιδευτικές υπηρεσίες.* Εκπαιδευτικά και επιστημονικά σεμινάρια υψηλού επιπέδου, εκπαίδευση επιχειρηματιών και στελεχών επιχειρήσεων.

Οι επιχειρήσεις που συνεργάζονται με το Επιστημονικό Πάρκο Πάτρας είναι οι ακόλουθες:

Εταιρείες	Δραστηριότητες
ACTIS A.E.	Προώθηση, ανάπτυξη και υποστήριξη προϊόντων πληροφορικής και υψηλής τεχνολογίας
ADELCO A.E.	Παραγωγή και εμπορία σύγχρονων φαρμακευτικών ιδιοκατασκευασμάτων και καλλυντικών
ΒΗΜΕΠΠ ΑΒΕ	Βιομηχανία κατασκευής ηλεκτρικών πινάκων διανομής αστικής και βιομηχανικής χρήσης
BIOΛΑΝ Α.Ε.	Αναλύσεις κλινικής χημείας και βιοχημείας. Ποιοτικός έλεγχος έτοιμων αντιδραστηρίων. Κατασκευή συσκευών και οργάνων (αυτόματες πλυντικές συσκευές, ανακινητές, επωαστήρες, υλικοτεχνική υποδομή)
DATA COMMUNICATION A.E.	Μηχανοργάνωση επιχειρήσεων, ανάπτυξη πακέτων λογισμικού, αντιπροσώπευση εταιριών κατασκευής προγραμμάτων και διοργάνωση σεμιναρίων
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΕΠΕ	Βιομηχανική έρευνα και ανάπτυξη, σχεδιασμός και ανάπτυξη προϊόντων και τεχνολογικού εξοπλισμού, σχεδιασμός συστημάτων παραγωγής, ποιοτικός έλεγχος παραγωγής, παροχή συμβουλών σε θέματα μηχανικής
EXPERTNET ΕΠΕ	Συμβουλές και τεχνικές μελέτες προηγμένων πληροφοριών και τηλεπικοινωνιών με στόχο τη διεθνή αγορά και με ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή ειδικών για την επίτευξη υπηρεσιών ποιότητας
FIRST ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ Α.Ε.	Εφαρμογές πολυμέσων (multimedia), Συστήματα βάσεων δεδομένων, λογισμικό και συστήματα επικοινωνίας για παράλληλες μηχανές
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΒΙΟΪΑΤΡΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ	Ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών υποστήριξης του τομέα της βιοϊατρικής τεχνολογίας
KNOWLEDGE A.E.	Ολοκλήρωση συστημάτων πληροφορικής (system integration), ανάπτυξη προϊόντων υψηλής τεχνολογίας (software and hardware), παροχή εξειδικευμένων τεχνικών υπηρεσιών

NORMA HELLAS A.E.	Παραγωγή και διάθεση φαρμακευτικών προϊόντων ανθρώπινης χρήσης καθώς και παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων κτηνιατρικής χρήσης
PEPTIDE MIMETICS LTD	Σχεδιασμός και σύνθεση φαρμακευτικών προϊόντων κατά της υπέρτασης, θρόμβωσης, στειρότητας, σκλήρυνσης κατά πλάκας. Ανάπτυξη και διακίνηση τεχνολογίας φαρμακευτικών μοντέλων
PIRDE, Ευφυή Συστήματα Παραγωγής A.E.	Ανάπτυξη και εκμετάλλευση συστημάτων προγραμματισμού και αυτόματου ελέγχου μηχανών, σχεδιασμός και κατασκευή καλουπιών με τη βοήθεια υπολογιστή
RIOPESCA, ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΕΒΕ	Παραγωγή γόνου και πάχυνσης ευρύαλων ιχθύων καθώς και εμπορία των παραπάνω προϊόντων
SIEMENS-NIXDORF ΕΛΛΑΣ Α.Ε.	Συστήματα υπολογιστών, λογισμικό, ολοκληρωμένες λύσεις και υπηρεσίες
SINGULAR A.E.	Ανάπτυξη και διάθεση λογισμικού, ολοκληρωμένων λύσεων λογισμικού καθώς και υπηρεσιών υποστήριξης
SYNERGY SYSTEMS ΕΠΕ	Παροχή προηγμένων υπηρεσιών και ανάπτυξη εφαρμογών στο χώρο της πληροφορικής και της ηλεκτρονικής τεχνολογίας
ΣΥΡΜΕΤ ΕΠΕ	Παροχή υπηρεσιών και ανάπτυξη προϊόντων στην τεχνολογία περιβάλλοντος, εφαρμογές συστημάτων και ανάπτυξη μεθόδων εξοικονόμησης ενέργειας
ΣΥΣΤΕΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΠΕ	Ιατρική πληροφορική, επεξεργασίας, αρχειοθέτηση εικόνων, multimedia, distant learning, εφαρμογές & οργάνωση βιομηχανικής παραγωγής, διαχείριση γεωγραφικών πληροφοριών
ΤΥΠΟΡΑΜΑ	Παραγωγή επιστημονικού εντύπου, εφαρμογών πολυμέσων και υλικού παρουσιάσεων συνεδρίου
ΧΗΜΙΚΑ & ΒΙΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΠΑΤΡΩΝ Α.Ε.	Ανάπτυξη ερευνητικής και παραγωγικής δραστηριότητας στον κλάδο των χημικών, φαρμακευτικών και βιοτεχνολογικών προϊόντων.

3.3. Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης

Το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (Ι.Τ.Ε.) και ειδικότερα του Ερευνητικού Ινστιτού-

του Τεχνικής Χημικών Διεργασιών (Ε.Ι.Τ.ΧΗ.Δ.) και εποπτεύεται από τη Γ.Γ.Ε.Τ. του Υ.Β.Ε.Τ.

Το Ε.Ι.Τ.ΧΗ.Δ. ιδρύθηκε το 1985 από μία ομάδα καθηγητών του τμήματος Χημικών Μηχανικών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και το 1987 εντάχθηκε στο Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, που είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός ιδιωτικού δικαίου, με αντικείμενο την διεξαγωγή εφαρμοσμένης έρευνας, καθώς και την ανάπτυξη και την προώθηση εφαρμογών υψηλής τεχνολογίας στην ελληνική βιομηχανία. Από την ίδρυση του το Ε.Ι.Τ.ΧΗ.Δ. έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην δημιουργία υποδομής για την πιστοποίηση ερευνητικών προγραμμάτων.

Το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης έχει εισαχθεί στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Έρευνας και Τεχνολογίας (ΕΠΕΤ/ΚΠΣ). Βασικός φορέας εκτέλεσης του Έργου είναι το Ε.Ι.Τ.ΧΗ.Δ., ενώ το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης συμβάλλει με μία σειρά ερευνητικών προγραμμάτων στην υλοποίηση του έργου.

Για την διαχείριση του Πάρκου έχει ιδρυθεί η Εταιρεία Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Τεχνολογικού Πάρκου Θεσσαλονίκης (ΕΔΑΠ/ΤΠΘ).

Το Πάρκο είναι χωροθετημένο σε μία έκταση 25 στρεμμάτων στη Θέρμη Θεσσαλονίκης, ιδιοκτησίας του ΙΤΕ. Στην πρώτη φάση του προγράμματος κατασκευής των εγκαταστάσεων περιλαμβάνονται:

- Μία κεντρική μονάδα διοίκησης και παροχής υπηρεσιών διοίκησης, συνεδριακής δραστηριότητας και εκπαίδευσης. Πρόκειται για ένα συνεδριακό Κέντρο συνολικής επιφανείας 1.060 τ.μ. που κατανέμονται ως εξής:

Χώροι Διοίκησης	102 τ.μ.
Αίθουσα Διαλέξεων 144 θέσεων	211 τ.μ.
Αίθουσες Σεμιναρίων (2)	92 τ.μ.
Είσοδος - Φουαγιέ	167 τ.μ.
Βοηθητικοί χώροι	287 τ.μ.
Βιβλιοθήκη	201 τ.μ.
ΣΥΝΟΛΟ	1.060 τ.μ.

Πηγή: Γ.Γ.Ε.Τ., 1995

- Εργαστηριακούς χώρους δύο τύπων για τις δραστηριότητες του Ε.Ι.Τ.ΧΗ.Δ.
- Εγκαταστάσεις για τη στέγαση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Πρόκειται για ένα κτίριο «θερμοκοιτίδα» συνολικής επιφανείας 930 τ.μ. που κατανέμεται σε 3 επίπεδα ως εξής: Υπόγειο 420 τ.μ., Ισόγειο 255 τ.μ., 1^{ος} όροφος 255 τ.μ.

Οι κύριοι στόχοι του Τεχνολογικού Πάρκου Θεσσαλονίκης είναι (*Βασσάλος Κ. 1990*):

- Η προώθηση δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας και ειδικότερα στους κλάδους των χημικών και πετροχημικών βιομηχανιών με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος και στην εξοικονόμηση ενεργείας.
- Η ανάπτυξη και μεταφορά υψηλής τεχνολογίας στην ελληνική βιομηχανία, καθώς και η ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών ανταγωνιστικών σε διεθνή κλίμακα.
- Η επιμόρφωση του εργατικού και στελεχιακού δυναμικού των ελληνικών βιομηχανιών.
- Η σύνθεση ερευνητικών φορέων και παραγωγής και ειδικότερα η σύνδεση της ελληνικής βιομηχανίας με ακαδημαϊκά ιδρύματα του εσωτερικού και του εξωτερικού.

Στα πλαίσια υλοποίησης των προαναφερθέντων στόχων, το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης προσφέρει μία σειρά υπηρεσιών στους ακόλουθους τομείς:

(α) *Επιμόρφωση*: Η ΕΔΑΠ/ΤΠΘ θεωρώντας την συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση σαν ένα από τους κυριότερους παράγοντες αναβάθμισης της ελληνικής βιομηχανίας και ως ένα από τους σημαντικότερους μηχανισμούς μεταφοράς και διάχυσης της τεχνολογίας, ανέπτυξε δύο σημαντικές δραστηριότητες: αφενός μεν υλοποίησε ένα σημαντικό αριθμό προγραμμάτων επιμόρφωσης, που υποστηρίζονται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και αφετέρου προχώρησε στην ίδρυση ενός επιμορφωτικού κέντρου με τη μορφή αστικής, μη κερδοσκοπικής εταιρείας, το οποίο έχει ήδη πιστοποιηθεί από το Υπουργείο Εργασίας ως φορέας κατάρτισης και με την επωνυμία «Κέντρο Επιμόρφωσης Τεχνολογικού Πάρκου Θεσσαλονίκης».

(β) *Τηλεπληροφορική*: Το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης με στόχο να διευκολύνει αφενός μεν την συνεργασία και την επικοινωνία των βιομηχανιών και των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, που συνεργάζονται με το Πάρκο και αφετέρου να εξασφαλίσει την πρόσβασή τους σε διεθνή δίκτυα πληροφορικής, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ι.Τ.Ε., ένα σύγχρονο δίκτυο παροχής προηγμένων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών. Στους συνεργαζόμενους με το Πάρκο φορείς παρέχονται:

- Πρόσβαση σε υπολογιστές με μεγάλη υπολογιστική ισχύ στο εσωτερικό και το εξωτερικό
- Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο
- Πρόσβαση σε τράπεζες δεδομένων στην Ελλάδα, στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ
- Συμμετοχή σε ανοικτές τηλεδιασκέψεις μέσω προσωπικών υπολογιστών

(γ) *Αναλυτικές υπηρεσίες*: Χρησιμοποιώντας τα εργαστήρια του Ε.Ι.Τ.ΧΗ.Δ., το Τ.Π.Θ. παρέχει εξειδικευμένες εργαστηριακές υπηρεσίες υψηλής στάθμης, όπως είναι:

- Ανάλυση πετρελαίου και προϊόντων του
- Ανάλυση και χαρακτηρισμός στερεών καυσίμων
- Ανάλυση και χαρακτηρισμός πολυμερών
- Ανάλυση και χαρακτηρισμός στερεών καταλυτών
- Εργαστηριακή αξιολόγηση καταλυτών καταλυτικής πυρόλυσης
- Παρασκευή μικροσωματιδίων πολυμερών με επιθυμητές ιδιότητες.

(δ) *Στήριξη ερευνητικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων*, με την παροχή υπηρεσιών που στοχεύουν κυρίως στην ανάπτυξη προϊόντων ή υπηρεσιών, που έχουν περάσει το ερευνητικό στάδιο και βρίσκονται στο στάδιο εφαρμογής. Οι πρωτοβουλίες αυτές μπορεί να προέρχονται από βιομηχανίες, ερευνητές του Ι.Τ.Ε., επιστήμονες ή τεχνικό προσωπικό του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ή ιδιώτες.

Το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης με μία ενημερωτική δραστηριότητα, που περιελάμβανε διαφημίσεις στον Τύπο, ενημερωτική καμπάνια μέσω των σεμι-

ναρίων του προγράμματος SPRINT, που διοργανώθηκαν από την ΕΔΑΠ/ΤΠΘ στην HELLEXPO Θεσσαλονίκης στις 26 και 27 Σεπτεμβρίου του 1994, αλλά και με απευθείας επαφές με πιθανώς ενδιαφερόμενα φυσικά πρόσωπα ή οργανισμούς, προσέλκυσε το ενδιαφέρον 40 περίπου επιχειρήσεων διαφόρων δραστηριοτήτων και νομικών μορφών. Από αυτές με βάση συγκεκριμένα κριτήρια επιλέχθηκαν καταρχήν 15 επιχειρήσεις, ενώ ήδη το Πάρκο έχει δεχθεί την εγκατάσταση των ακόλουθων επιχειρήσεων:

- Αναλύσεις Φαρμακοχημικών Προϊόντων
- Μάγκος Α.Ε.
- Interelectron Α.Ε.
- Βιοτράστ Α.Ε.
- Heletel Ε.Π.Ε.

3.4. Το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηρακλείου

Το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηρακλείου, που εποπτεύεται από την Γ.Γ.Ε.Τ. του Υ.Β.Ε.Τ., ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας και ειδικότερα του Ερευνητικού Κέντρου Κρήτης.

Το Ερευνητικό Κέντρο Κρήτης ιδρύθηκε το 1983 και συγχωνεύτηκε στο Ίδρυμα Έρευνας και Τεχνολογίας, μαζί με το Ε.Ι.Τ.ΧΗ.Δ. και το ΕΙΧΗΜΥΟ το 1982. Αποτελείται από πέντε ερευνητικά ινστιτούτα: Το Ινστιτούτο Μοριακής Βιολογίας και Βιοτεχνολογίας, το Ινστιτούτο Ηλεκτρονικής Δομής και Λείζερ, το Ινστιτούτο Πληροφορικής, το Ινστιτούτο Υπολογιστικών Μαθηματικών και το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών. Το Ερευνητικό Κέντρο Κρήτης έχει έδρα το Ηράκλειο, με εξαίρεση το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, που έχει έδρα τα Χανιά.

Η πρώτη φάση ανάπτυξης του Επιστημονικού και Τεχνολογικού Πάρκου Ηρακλείου από το 1989 έως το 1993 ήταν ουσιαστικά μια δοκιμαστική περίοδος για την παραπέρα ανάπτυξη του Πάρκου. Σ' αυτή την πρώτη φάση αξιοποιήθηκε το επιστημονικό και ερευνητικό δυναμικό του Ερευνητικού Κέντρου Κρήτης, ενημερώθηκε και δραστηριοποιήθηκε η τοπική κοινότητα, δημιουργήθηκε επιτροπή προώθησης του Πάρκου, προβλήθηκε η δραστηριότητα του Πάρκου και οι προσφερόμενες από αυτό υπηρεσίες, προωθήθηκε η συνεργασία με άλλα Επιστημονικά και Τε-

χνολογικά Πάρκα, οργανώθηκαν διεθνή συνέδρια και συναντήσεις, ολοκληρώθηκαν οι κτιριακές εγκαταστάσεις του Πάρκου (Κυριακίδης Γ., 1996).

Οι κύριοι στόχοι του Επιστημονικού και Τεχνολογικού Πάρκου Ηρακλείου είναι:

- Η σύνδεση έρευνας - παραγωγής ιδιαίτερα μεταξύ του Ερευνητικού Κέντρου Κρήτης και των εταιρειών του Πάρκου
- Η αξιοποίηση και τόνωση της ζήτησης για προϊόντα έρευνας
- Η ανάπτυξη της περιοχής μέσω συναφών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων
- Η ανάπτυξη διεθνών δραστηριοτήτων κατάρτισης και επιμόρφωσης
- Η προσέλκυση στο Πάρκο εταιρειών υψηλής τεχνολογίας με την προσφορά ενός ελκυστικού πακέτου υπηρεσιών προς τις εταιρείες πελάτες του Πάρκου, στο οποίο περιλαμβάνεται και χρηματοοικονομική υποστήριξη
- Η υποστήριξη δημιουργίας νέων εταιρειών που να ανταποκρίνονται στα κριτήρια επιλογής για να γίνουν πελάτες του Πάρκου.

Από το 1993 ξεκίνησε η δεύτερη φάση ανάπτυξης του Πάρκου. Σ' αυτή τη φάση την ευθύνη του σχεδιασμού και προώθησης της ανάπτυξης του Πάρκου έχουν η Εποπτική Συμβουλευτική Επιτροπή (Ε.Σ.Ε.) και η Εταιρεία Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Πάρκου (Ε.Δ.Α.Π. Α.Ε.), μία ανώνυμη εταιρεία που ιδρύθηκε στις 17/12/93 με στόχο να συμβάλει στη διαχείριση και ανάπτυξη του Πάρκου. Στην Εταιρεία συμμετέχουν το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας, καθώς και οι εγκαταστημένες στο Πάρκο επιχειρήσεις κατά τα διεθνή πρότυπα.

Το Πάρκο προσφέρει στους πελάτες του ένα πολύ πλούσιο και ελκυστικό πακέτο υπηρεσιών, στο οποίο περιλαμβάνονται:

- α) Ακαδημαϊκές υπηρεσίες
- Πρόσβαση σε ερευνητικά προγράμματα και ερευνητικές ομάδες
 - Πρόσβαση σε ερευνητική υποδοχή και ειδικά όργανα υψηλής τεχνολογίας
 - Πρόσβαση σε δίκτυα και βάσεις δεδομένων
 - Χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου
 - Πρόσβαση στη βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας

- Προγράμματα επιμόρφωσης και εξειδίκευσης
- Προγράμματα τεχνικής κατάρτισης και εξοικείωσης με νέες τεχνολογίες
- Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης
- Άμεση γειτνίαση με το επιστημονικό προσωπικό και τους φοιτητές του Πανεπιστημίου Κρήτης

β) Τεχνολογικές υπηρεσίες

- Δυνατότητα συνεργασίας για απορρόφηση εθνικών και κοινοτικών κονδυλίων
- Πρόσβαση σε εργαστήρια υψηλής τεχνολογίας
- Πρόσβαση σε υπηρεσίες διάχυσης τεχνολογίας
- Κατασκευή τεχνολογικών προτύπων

γ) Επιχειρηματικές υπηρεσίες

- Έρευνες αγοράς
- Υψηλής ποιότητας εσωτερικό δίκτυο επικοινωνίας
- Γενική γραμματειακή υποστήριξη
- Υποδοχής και γενικές πληροφορίες
- Ταχυδρομική εξυπηρέτηση
- Ταξιδιωτικές και τουριστικές υπηρεσίες
- Αίθουσες συνεδριάσεων και συνεδρίων
- Υπηρεσίες γενικής ασφάλειας
- Τυπογραφικές-γραφικές υπηρεσίες
- Φωτογραφίες υπηρεσίες
- Χρήση του Logo του ΕΤΕΠ - Κρήτης

δ) Οικονομικές υπηρεσίες

- Πρόσβαση σε κεφάλαια υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου
- Λογιστικές υπηρεσίες
- Φοροτεχνικές υπηρεσίες

- Εκτελωνιστικές υπηρεσίες

- Τραπεζικές υπηρεσίες

ε) Δίκτυα

- Πρόσβαση σε εθνικά και διεθνή δίκτυα πληροφοριών και βάσεις δεδομένων
- Πρόσβαση σε δίκτυα συνεργασίας με άλλες εταιρείες ή ιδρύματα
- Πρόσβαση στο διεθνές δίκτυο του Οργανισμού Τεχνολογικών Πάρκων (IASP)
- Πρόσβαση σε εθνικές και κοινοτικές λέσχες επιχειρηματιών
- Προβολή μέσω εκθέσεων του Πάρκου

στ) Νομικές υπηρεσίες

- Νομική κάλυψη συμβολαίων
- Πρόσβαση σε νομικό σύμβουλο
- Υπηρεσίες κατοχύρωσης ευρεσιτεχνιών

ζ) Γενική Υποδομή

- Χρήση αναψυκτηρίων και εστιατορίου
- Χρήση κεντρικής βιβλιοθήκης
- Πρόσβαση σε αθλητικές εγκαταστάσεις
- Πρόσβαση σε πολιτιστικές εκδηλώσεις
- Πρόσβαση σε ακαδημαϊκά σεμινάρια και διαλέξεις

Το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηρακλείου έχει θέσει ορισμένα κριτήρια για την επιλογή των επιχειρήσεων που θα εγκατασταθούν στο Πάρκο. Σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά οι εταιρείες του Πάρκου θα πρέπει να μην είναι ρυπογόνες, να έχουν τεχνολογικό ή αναπτυξιακό χαρακτήρα ή να προσφέρουν υπηρεσίες που εξυπηρετούν τους σκοπούς ή τις δραστηριότητες του Πάρκου και τέλος, να ενδιαφέρονται να προωθήσουν την έρευνα και ανάπτυξη (Rand D), την παραγωγή πρωτοτύπων ή τεχνολογικών προϊόντων σε μικρή κλίμακα, κατά προτίμηση σε συνεργασία με το Ι.Τ.Ε., το Πανεπιστήμιο Κρήτης ή άλλες εταιρείες του Πάρκου. Ειδικότερα για τις εταιρείες παροχής υπηρεσιών, θα πρέπει να παρέχουν υπηρεσίες, οι

οποίες εξυπηρετούν τους σκοπούς και τις δραστηριότητες των παραπάνω φορέων. Οι εταιρείες μέλη του Πάρκου μπορεί να είναι εγκατεστημένες εν μέρει ή στο σύνολό τους στο Πάρκο, η δε έδρα τους μπορεί να είναι εντός ή εκτός Πάρκου. Αυτοδίκαια καθίστανται μέλη του club (ένωση) των εταιρειών του Πάρκου και μέσω αυτής μέλη του Διεθνούς Οργανισμού Τεχνολογικών Πάρκων (IASP). Επιπλέον μπορούν να κάνουν χρήση των σημάτων του Ε.Ι.Ε.Π.Η και του IASP χωρίς πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση.

3.5. Τεχνολογικό Πάρκο Χανίων

Το Τεχνολογικό Πάρκο Χανίων (ΤΕ.ΠΑ.Χ.) είναι μία πρωτοβουλία του Πολυτεχνείου Κρήτης. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '80, η δημιουργία Τεχνολογικού Πάρκου στα Χανιά είχε τεθεί ως ένας από τους κύριους στόχους της Διοικούσας Επιτροπής του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Για την υλοποίηση αυτού του στόχου αρχικά δεσμεύτηκε μία έκταση στο χώρο της Πολυτεχνειούπολης Χανίων και ειδικότερα από τα 2.900 στρέμματα, στα οποία εκτείνεται η Πολυτεχνειούπολη, τα 900 έχουν δεσμευτεί για τη δημιουργία εγκαταστάσεων του ΤΕ.ΠΑ.Χ.

Στις 9/2/1993 ιδρύθηκε η Εταιρεία Αξιοποίησης της περιουσίας του Πολυτεχνείου Κρήτης και της Διοίκησης του ΤΕ.ΠΑ.Χ., της οποίας το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από στελέχη του Πολυτεχνείου Κρήτης και προσωπικότητες που έχουν διακριθεί στον επαγγελματικό και επιστημονικό χώρο, ενώ τον Μάιο του 1993, ολοκληρώθηκε η μελέτη Σκοπιμότητας Ίδρυσης και Λειτουργίας του ΤΕ.ΠΑ.Χ., η οποία εκπονήθηκε από την ΒΙΠ. ΕΤΒΑ Α.Ε. με χρηματοδότηση της ΕΤΒΑ. Τέλος, υποβλήθηκε πρόταση χρηματοδότησης των έργων υποδομής του ΤΕ.ΠΑ.Χ. προς τη Γ.Γ.Ε.Τ. και τη Γενική Γραμματεία της Περιφέρειας Κρήτης, προκειμένου να ενταχθεί το έργο στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Έρευνας και Τεχνολογίας.

Οι κύριοι στόχοι του Τεχνολογικού Πάρκου Χανίων είναι:

- Η αποτελεσματικότερη σύνδεση της εφαρμοσμένης έρευνας που διεξάγεται στο Πολυτεχνείο Κρήτης, το οποίο διαθέτει 30 ερευνητικά εργαστήρια και στα συ-

νεργαζόμενα με το Πολυτεχνείο ερευνητικά ινστιτούτα, με ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις από τον ελληνικό και το διεθνή χώρο.

- Η ανάπτυξη δραστηριοτήτων κατάρτισης και επιμόρφωσης μηχανικών, επιχειρηματιών και στελεχών επιχειρήσεων, σε θέματα στα οποία το Πολυτεχνείο Κρήτης έχει αναπτύξει σημαντική ερευνητική δραστηριότητα.
- Η μεταφορά τεχνολογίας και η υποστήριξη της ίδρυσης νέων επιχειρήσεων καινοτομικού χαρακτήρα.

Το Τεχνολογικό Πάρκο Χανίων παρέχει ένα ευρύτατο φάσμα υπηρεσιών, οι οποίες ταξινομούνται ως εξής: (Γρυστολάκης Ι., 1996)

α) Διοικητικές υπηρεσίες

- Διαχείριση και διοίκηση των επιχειρήσεων
- Οργάνωση των επιχειρήσεων
- Αξιολόγηση
- Πλήρης γραμματειακή υποστήριξη
- Τηλεπικοινωνίες (χρήση fax, telex, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο)
- Γενικότερη Επικοινωνία (μεταφράσεις - διερμηνείες)
- Παροχή πληροφοριών (πρόσβαση σε on line τράπεζες πληροφοριών, βιβλιοθήκη, πληροφορίες για χώρες εξωτερικού)
- Κοινόχρηστοι χώροι, αίθουσες συνεδρίων, σεμιναρίων, συσκέψεων

β) Επιχειρηματικές και Οικονομικές υπηρεσίες

- Σχεδιασμός επιχειρήσεων
- Επενδυτικές συμβουλές
- Χρηματοδοτικές μελέτες
- Βοήθεια για εξεύρεση επενδυτικών κεφαλαίων (venture capital) και ερμηνευτικών χορηγιών
- Λογιστικές υπηρεσίες
- Επιχειρηματικές συμβουλές (σε θέματα υλικών, τεχνολογίας, βιομηχανικών εφαρμογών, εξαγωγών, ευρεσιτεχνιών)

- Εκτελωνιστικές υπηρεσίες και παραγγελίες οργάνων
 - Νομικές συμβουλές
- γ) Τεχνολογικές και υπηρεσίες μεταφοράς τεχνολογίας
- Τεχνολογική υποστήριξη (πρόσβαση σε Η/Υ, ειδικευμένες τράπεζες δεδομένων, εργαστήρια υψηλής τεχνολογίας, multimedia κ.λπ.)
 - Απόκτηση και δικαίωμα χρήσης τεχνολογίας
 - Δίκτυα τεχνολογικών πληροφοριών
 - Χρήση των πακέτων και των προγραμμάτων μέσω τοπικού ETHERNET
 - Παροχή πληροφοριών σε θέματα προϊόντων, υλικών και τεχνολογιών παραγωγής
 - Εντοπισμός ιδεών και ευρεσιτεχνιών με δυνατότητες εμπορικής αξιοποίησης
 - Κατοχύρωση ευρεσιτεχνιών μέσω της Εταιρείας Διαχείρισης του Τεχνολογικού Πάρκου Χανίων
 - Επικοινωνία ανάμεσα σε κατόχους τεχνολογιών και σε παραγωγούς που μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν.
- δ) Εκπαιδευτικές υπηρεσίες
- Αξιοποίηση του φοιτητικού δυναμικού
 - Διοργάνωση εκπαιδευτικών και επιστημονικών σεμιναρίων,
 - Εκπαίδευση και επιμόρφωση στελεχών επιχειρήσεων
 - Διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη δημιουργία επιχειρήσεων από αποφοίτους πανεπιστημίων και τεχνολογικών ιδρυμάτων
 - Συμμετοχή σε προγράμματα εκπαιδευτικών ανταλλαγών για εξοικείωση με τις συνθήκες εργασίας σε άλλες χώρες
- ε) Υπηρεσίες Κοινωνικού Χαρακτήρα
- Αθλητικές εγκαταστάσεις, χώροι αναψυχής, εστιατόρια εντός της Πολυτεχνειούπολης
 - Γενικότερες υπηρεσίες (συντήρηση, καθαριότητα, ασφάλεια χώρων και εγκαταστάσεων)

- Συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες
- Συμμετοχή σε οργανωμένες επισκέψεις σε χώρους πολιτισμού.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι υπηρεσίες που αφορούν τη μεταφορά τεχνολογίας και την υποστήριξη της λειτουργίας και ανάπτυξης επιχειρήσεων, παρέχονται και σε επιχειρήσεις οι οποίες δεν είναι εγκατεστημένες στο Τεχνολογικό Πάρκο Χαλκίδας.

3.6. Πρόταση ίδρυσης Τεχνόπολης στη Θεσσαλία

Στα πλαίσια της δραστηριοποίησης για την ίδρυση τεχνολογικών στην Ελλάδα, εντάσσεται και μία πολύ ενδιαφέρουσα πρόταση για την ίδρυση τεχνόπολης στην περιφέρεια της Θεσσαλίας. Η πρόταση ίδρυσης της τεχνόπολης Θεσσαλίας είναι μία πρωτοβουλία που οφείλεται κυρίως στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ο ρεαλιστικός χαρακτήρας της πρότασης βασίζεται στην παρουσία μιας σειράς συγκριτικών πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει η Θεσσαλία και που επιτρέπουν αισιόδοξες προβλέψεις, όσον αφορά την ίδρυση και την επιτυχημένη πορεία της τεχνόπολης.

Ειδικότερα, η Θεσσαλία παρουσιάζει τα ακόλουθα πλεονεκτήματα (Λουκίτσας, Φ., 1991), ως τόπος εγκατάστασης της Τεχνόπολης:

- Πλεονεκτική θέση στο κέντρο της χώρας, πάνω στον κύριο οδικό άξονα Αθήνας - Θεσσαλονίκης, γεγονός που επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και από τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα.
- Δυναμικά αναπτυσσόμενη οικονομία, αφού σύμφωνα με στοιχεία του ΑΕΠ, η Θεσσαλία βρίσκεται μεταξύ των πρώτων περιφερειών της χώρας.
- Αξιόλογη και δυναμική πληθυσμιακή βάση, αφού το δίπολο Λάρισα-Βόλος είναι η τρίτη μεγαλύτερη αστική συγκέντρωση της χώρας, μετά την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, με βάση τις εκτιμήσεις πληθυσμού για το 2000.
- Ένα νέο, αναπτυσσόμενο δυναμικό και με πολύ καλές προοπτικές Πανεπιστήμιο, με κλάδους οι οποίοι μπορούν να συνεισφέρουν στη δημιουργία και την ανάπτυξη της Τεχνόπολης.
- Βιομηχανική παράδοση και μεγάλες δυνατότητες προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων στην περιφέρεια.

- Ήπιο κλίμα, συνδυασμό βουνού και θάλασσας και εξαιρετικό φυσικό τοπίο, που προσφέρει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης πολιτιστικών και δραστηριοτήτων αναψυχής.

Η ίδρυση τεχνόπολης στη Θεσσαλία στοχεύει σε:

- Προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας στην περιφέρεια, κυρίως μέσω της αύξησης της εκβιομηχάνισης και της δημιουργίας πόλων ανάπτυξης.
- Ενίσχυση της δημιουργίας νέων κλάδων υψηλής τεχνολογίας με αποτέλεσμα τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής και την αύξηση του βαθμού διαφοροποίησης της περιφερειακής οικονομίας.
- Ενίσχυση της καινοτομίας, κυρίως με την δημιουργία μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, που θα στοχεύουν στη μεταφορά τεχνογνωσίας και στη διάχυση της επιστημονικής έρευνας από τα πανεπιστημιακά και ερευνητικά ιδρύματα, στην παραγωγή.
- Εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρει η ιδιωτική πρωτοβουλία.

Οι πρώτες ενέργειες για την ίδρυση της Τεχνόπολης Θεσσαλίας έχουν πραγματοποιηθεί από μία ομάδα Ελλήνων και ξένων επιστημόνων, η οποία έχει αναλάβει την υλοποίηση της ιδέας της δημιουργίας της τεχνόπολης Θεσσαλίας. Οι ενέργειες αυτές αφορούν: (Λουκίτσας Φ., 1996)

- Προκαταρκτικές συζητήσεις με ενδιαφερόμενα άτομα και φορείς
- Προκαταρκτική διερεύνηση στα πλαίσια δραστηριότητας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
- Διοργάνωση ημερίδας στο Βόλο για την υποστήριξη της ιδέας της Τεχνόπολης Θεσσαλίας.
- Συνάντηση στην Αθήνα με εκπροσώπους στα Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Ιδρύματα, παραγωγικούς κλάδους, χρηματοδοτικούς φορείς και επαγγελματικές οργανώσεις.

Παράλληλα έχουν τεθεί οι εξής στόχοι:

- Ίδρυση οργανωτικού φορέα.
- Εκπόνηση προμελέτης σκοπιμότητας.

- Προώθηση της ιδέας σε συνεργασία με κρατικούς και τοπικούς φορείς.

3.7 Το Τεχνολογικό Πάρκο Λαυρίου

Ως τόπος εγκατάστασης του Τεχνολογικού Πάρκου Λαυρίου έχει επιλεγεί, με πρωτοβουλία του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου, το χαρακτηρισμένο ως διατηρητέο ακίνητο της Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου, συνολικού εμβαδού 243.376 τ.μ. που βρίσκεται στη βόρεια είσοδο της πόλης του Λαυρίου.

Η φύση των δραστηριοτήτων που θα εγκατασταθούν στο Πάρκο από τους τομείς Τεχνολογικής αιχμής του Ε.Μ.Π. θα είναι:

- Περιβαλλοντική τεχνολογία και διαχείριση φυσικών πόρων
- Πληροφορική - παραγωγή λογισμικού
- Ηλεκτρονική τεχνολογία
- Ρομποτική
- Βιοϊατρική

Οι βασικές λειτουργίες του Πάρκου ταξινομούνται σε δύο ομάδες.

Η πρώτη ομάδα λειτουργιών αφορά την έρευνα, την εκπαίδευση και την πειραματική ανάπτυξη νέων τεχνολογικών εφαρμογών και περιλαμβάνει:

- Διοικητική και γραμματειακή υποστήριξη των συμβεβλημένων με το Πάρκο επιχειρήσεων
- Διαχειριστικές, επαγγελματικές και συμβουλευτικές λειτουργίες
- Τεχνολογικές και ερευνητικές λειτουργίες
- Εκπαιδευτικές λειτουργίες
- Λειτουργίες νομικού χαρακτήρα προς τις συμβεβλημένες επιχειρήσεις.

Η δεύτερη ομάδα λειτουργιών περιλαμβάνει κοινωφελείς λειτουργίες, όπως:

- Πολιτιστικές λειτουργίες
- Λειτουργίες αναψυχής

3.8. Πρόταση δημιουργίας Τεχνόπολης Αττικής

Μία φιλόδοξη και πρωτοποριακή για την ελληνική πραγματικότητα πρόταση, αφορά τη δημιουργία της Τεχνόπολης Αττικής και στηρίζεται σε μία μελέτη που εκπονήθηκε από τη θυγατρική της ΕΤΒΑ, ΒΙΠ.ΕΤΒΑ Α.Ε., σχετικά με τη σκοπιμότητα ίδρυσης Τεχνόπολης στην Αττική. Η μελέτη αυτή προτείνει μια μεγάλης έκτασης πολεοδομική παρέμβαση στο νομό Αττικής, η οποία στοχεύει σε αναδιάρθρωση των χρήσεων γης στο νομό, με ανάπτυξη οικονομικών κλάδων που αφορούν την παροχή υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας, και παράλληλα, επικέντρωση του δευτερογενούς τομέα σε ήπιες δραστηριότητες, φιλικές προς το περιβάλλον.

Η πρόταση αφορά την ίδρυση στην περιφέρεια Αττικής, μιας πολυπολικής Τεχνόπολης, βασισμένης στο πρότυπο της Τεχνόπολης του Montpellier, με τη δημιουργία διαφοροποιημένων πόλων ανάπτυξης ή υπεροχής χωροθετημένων σε στρατηγικής σημασίας περιοχές της περιφέρειας, στις οποίες προηγουμένως θα έχουν πραγματοποιηθεί όλες οι απαιτούμενες αναβαθμιστικές παρεμβάσεις. Οι πόλοι αυτοί θα αποτελούν τμήματα ενός ευρύτερου σχεδίου Τεχνόπολης.

Η Τεχνόπολη Αττικής θα είναι υπερεθνικής σημασίας και θα περιλαμβάνει βιομηχανικούς και κλάδους παροχής υπηρεσιών τεχνολογικής αιχμής.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, το οποίο διαφοροποιεί την Τεχνόπολη Αττικής από τις υπόλοιπες ελληνικές τεχνόπολεις, είναι η ειδική σημασία της πολιτιστικής διάστασης της Αττικής και ειδικότερα την Αθήνα, αφού ένας από τους πόλους υπεροχής της Τεχνόπολης θα είναι το Πολιτιστικό Πάρκο της Αθήνας, που αποτελεί πρωτοπορία για τον ευρωπαϊκό χώρο.

Για τον σχεδιασμό της Τεχνόπολης Αττικής χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της χωρικής στρατηγικής (*territorial strategy*): ένα εργαλείο σχεδιασμού κατάλληλο για την περίπτωση της Αττικής, που είναι μία πυκνοδομημένη μητροπολιτική περιοχή. Η τεχνική της χωρικής στρατηγικής χρησιμοποιήθηκε και στην περιοχή της Μαδρίτης.

Η πολυπολική προσέγγιση της Τεχνόπολης Αττικής έχει τους ακόλουθους στόχους: (*Κυλπάση Ντ., Νικηταρίδης Μ., 1996*)

- Αποκέντρωση δραστηριοτήτων και υπηρεσιών και αποσυμφόρηση του κέντρου της Αθήνας, με τη δημιουργία περιφερειακών κέντρων.

- Ανάπτυξη συγκεκριμένων περιοχών της περιφέρειας Αττικής, βασισμένη στα συγκριτικά πλεονεκτήματα και στο ανθρώπινο δυναμικό που διαθέτουν.
- Αναβάθμιση παραδοσιακά υποβαθμισμένων περιοχών με τη χωροθέτηση δραστηριοτήτων επιχειρηματικού και πολιτιστικού χαρακτήρα.
- Αύξηση της αποτελεσματικότητας των λειτουργιών της πόλης των Αθηνών, με ορθολογική ανακατανομή των διαθέσιμων υπηρεσιών, οι οποίες θα συνδέονται μεταξύ τους μέσω ενός άρτιου οδικού και τηλεπικοινωνιακού δικτύου.
- Διασπορά δραστηριοτήτων με αποτέλεσμα τη δημιουργία αξόνων Βορρά - Νότου και Δύσης - Ανατολής, οι οποίοι θα χαρακτηρίζονται από διαφοροποιημένες λειτουργίες.
- Προσέλκυση επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας.
- Συμμετοχή στη δημιουργία ΜΜΕ καινοτομικού χαρακτήρα
- Ανασυγκρότηση και εκσυγχρονισμός παραδοσιακών κλάδων της οικονομικής δραστηριότητας.
- Ενθάρρυνση της τεχνολογικής και οργανωτικής ικανότητας των επιχειρήσεων
- Στήριξη οικονομικών δραστηριοτήτων ειδικής στρατηγικής σημασίας
- Υποστήριξη κάθε προσπάθειας που στοχεύει στην οικονομική ανάπτυξη της Αττικής
- Προώθηση σχέσεων αλληλεξάρτησης οικονομικών κλάδων και δραστηριοτήτων.
- Καταπολέμηση των φαινομένων υδροκεφαλισμού.
- Σύνδεση έρευνας και παραγωγής.

Την οργάνωση και διαχείριση της Τεχνόπολης, όπως προκύπτει από την μελέτη θα αναλάβουν αυτόνομοι φορείς με συμμετοχή νομικών προσώπων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα και πιθανώς με την παρουσία ενός συντονιστικού φορέα.

Οι έξι πόλοι, που θα αποτελούν την Τεχνόπολη Αττικής είναι:

Αφ' ενός το Τεχνολογικό Πάρκο Λαυρίου και αφ' ετέρου οι ακόλουθοι πέντε πόλοι:

α) Επιχειρηματικό Πάρκο Ασπροπύργου

Το Επιχειρηματικό Πάρκο Ασπροπύργου θα έχει διαμετακομιστικό χαρακτήρα. Ως τόπος χωροθέτησης προτείνεται η περιοχή Ψάρι, γύρω από τη συμβολή των βασικών οδικών αρτηριών Σταυρού-Ελευσίνας και Ελευσίνας-Θήβας. Στο Πάρκο θα εγκαθίστανται:

- Μεταφορικές εταιρείες και σύμβουλοι μεταφορών
- Ιδιωτικές εταιρείες προώθησης εξαγωγών, οι οποίες σε συνεργασία με κρατικούς φορείς θα μπορούν να αναπτύξουν σχέδια εξαγωγών για ελληνικές ιδιωτικές εταιρείες ή συγκεκριμένα ελληνικά προϊόντα
- Εταιρείες λογισμικού με ειδικεύσεις που στηρίζουν τις παραπάνω δραστηριότητες. Αναμένεται η ανάδειξη της περιοχής σε σημαντικό κέντρο μεταφορών, σε συνεργασία με το ναυτιλιακό κέντρο Κερατσινίου και η διαφοροποίηση του καθαρά βιομηχανικού χαρακτήρα της περιοχής με τα προβλήματα ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος που έχουν παρουσιαστεί
- Φορείς ερευνητικής δραστηριότητας σχετικής με τις εξειδικεύσεις της περιοχής, δηλαδή πετρελαιοειδή και χημικά, σε συνεργασία με κάποιο ερευνητικό ίδρυμα.
- Τμήματα marketing μεγάλων βιομηχανιών της περιοχής

β) Επιχειρηματικό Πάρκο Μαλακάσας

Ως τόπος χωροθέτησης του Επιχειρηματικού Πάρκου της Βόρειας Αττικής προτείνεται η Μαλακάσα και ειδικότερα, μία περιοχή που ανήκει στην Κοινότητα Μαλακάσας, 50 περίπου στρεμμάτων, με πρόσοψη στον επαρχιακό δρόμο και σε απόσταση 400 περίπου μέτρων από την Εθνική οδό Αθηνών - Λαμίας. Στο σημείο αυτό προτείνεται κόμβος εισόδου προς την Εθνική οδό.

Το Επιχειρηματικό Πάρκο Μαλακάσας θα προωθεί δραστηριότητες καινοτομικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα προτείνονται προς χωροθέτηση:

- Ερευνητικά εργαστήρια τοπικών βιομηχανιών σε συνεργασία με ερευνητικά κέντρα
- Εταιρείες λογισμικού, πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών

- Διαφημιστικές εταιρείες, που σήμερα συγκεντρώνονται στην εξαιρετικά κορεσμένη και ακριβή περιοχή της Λεωφόρου Κηφισίας στα Βόρεια Προάστια της Αθήνας, από τα οποία θα απέχουν μόλις 20 χιλιόμετρα και με σύνδεση ταχείας κυκλοφορίας
- Συνεδριακοί χώροι για σεμινάρια, εκπαίδευση στελεχών επιχειρήσεων, διεξαγωγή διεθνών συνεδρίων και παρουσιάσεις διαφημιστικών εταιρειών
- Γραμματεία και γενικές υπηρεσίες που θα παρέχονται σε όλες τις εταιρείες του Πάρκου

γ) Πολιτιστικό Πάρκο Αθηνών

Με τον όρο Πολιτιστική Τεχνόπολη, δηλώνεται μία αυστηρά χωροθετημένη ζώνη, όπου συγκεντρώνονται καλλιτεχνικές δραστηριότητες που χρησιμοποιούν υψηλή τεχνολογία, δραστηριότητες σχετικές με τη μελέτη, προβολή και διάσωση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σχολές Τέχνης και Κέντρα Καλλιτεχνικής Έρευνας.

Για την εγκατάσταση του πολιτιστικού πόλου της Τεχνόπολης Αττικής έχει προταθεί η περιοχή του Κεραμικού, μία περιοχή που βρίσκεται σε άμεση γειτνίαση με το Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας, αποτελεί προέκταση του προγράμματος ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων, βρίσκεται σε σχετικά κοντινή απόσταση από το ΤΕΙ Αθήνας και το Σικιαρίδειο, στο οποίο προβλέπεται να εγκατασταθεί η Σχολή Καλών Τεχνών, έχει σχετικά χαμηλό κόστος γης και ικανοποιητικές συγκοινωνιακές συνδέσεις. Ειδικότερα, ως βασικός πυρήνας του Πολιτιστικού Πάρκου Αθηνών προτείνονται τα έξι οικοδομικά τετράγωνα, τα οποία περικλείονται από τις οδούς Πειραιώς, Θερμοπυλών, Κεραμικού και Πλαταιών και με δυνατότητες προέκτασης προς τρεις κατευθύνσεις.

Οι δραστηριότητες που θα χωροθετούνται στο Πάρκο θα είναι τριών κατευθύνσεων:

- Καθεαυτό καλλιτεχνική δημιουργία
- Μελέτη, ανάδειξη και συντήρηση Πολιτιστικής Κληρονομιάς
- Εκπαίδευση.

Ενδεικτικά αναφέρονται επιχειρήσεις και δραστηριότητες που μπορούν να χωροθετηθούν στο Πολιτιστικό Πάρκο:

- Εργαστήρια γραφικών τεχνών

δ) Επιχειρηματικό Πάρκο Σπάτων

Για την χωροθέτηση του Επιχειρηματικού Πάρκου Σπάτων προτείνεται η προβλεπόμενη από τη «Μελέτη ΖΟΕ - Ανατολικής Αττικής» του Οργανισμού Αθήνας Ζώνη Ε, συνολικής έκτασης 750 τ.χλ., που εκτείνεται από την Παιανία μέχρι το Κορωπί, σε απόσταση περίπου ενός χιλιομέτρου από το όριο Ζώνης Προστασίας Υμηττού έως την υφιστάμενη Λεωφόρο Σπάτων-Κορωπίου.

Σύμφωνα με τη μελέτη του Οργανισμού Αθήνας, στη ζώνη αυτή προβλέπεται η χωροθέτηση δραστηριοτήτων του τριτογενούς τομέα (γραφεία, εμπορικά κέντρα, εμπορικές εκθέσεις, συνεδριακά κέντρα, ξενοδοχεία κ.λπ.) και δραστηριοτήτων εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας.

Έτσι το Επιχειρηματικό Πάρκο Σπάτων προβλέπεται να φιλοξενεί δραστηριότητες επιχειρηματικού χαρακτήρα με τις ακόλουθες ειδικεύσεις:

- Κεντρικά γραφεία αεροπορικών εταιρειών, ταξιδιωτικά γραφεία, ταξιδιωτικοί σύμβουλοι, υπηρεσίες Transfer, Business Passengers
- Χώροι παρουσιάσεων και εκθεσιακοί χώροι
- Εταιρείες εξαγωγικού χαρακτήρα και εμπορικές δραστηριότητες
- Συγκροτήματα γραφείων
- Εμπορικό Κέντρο σύνδεσης με χώρες της Ανατολής

ε) Τουριστικό Πάρκο Αναβύσσου

Το Τουριστικό Πάρκο Αναβύσσου θα αποτελέσει ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα αναπτυξιακής συγκέντρωσης της «Ζώνης του Ήλιου». Για την εγκατάσταση του Πάρκου έχει προταθεί η περιοχή Αλυκές Αναβύσσου.

Το Πάρκο, το οποίο θα έχει τουριστικό χαρακτήρα θα φιλοξενεί τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- Δημιουργία και εγκατάσταση στο Πάρκο ενιαίου φορέα διαχείρισης των τουριστικών υπηρεσιών Αττικής, ο οποίος μέσω δικτύου θα συντονίζει τις τουριστικές λειτουργίες
- Επιχειρήσεις marketing τουρισμού

- Εκπαιδευτικά σεμινάρια και συνέδρια
- Συνεδριακό κέντρο δυναμικότητας 500 ατόμων σε συνδυασμό με την αναβάθμιση των γειτονικών ξενοδοχειακών μονάδων για να καλύπτονται οι ανάγκες των συνεδρίων
- Τουριστικά γραφεία υψηλών προδιαγραφών, που θα ασχολούνται κυρίως με την προώθηση του θαλάσσιου τουρισμού
- Προώθηση θαλάσσιου και συνεδριακού τουρισμού
- Προώθηση θαλάσσιου τουρισμού κινήτρων
- Κέντρο διαχείρισης και οργάνωσης εκπαιδευτικών πακέτων. Το κέντρο θα οργανώνει ειδικά τμήματα ελληνικών σπουδών για φοιτητές ξένων πανεπιστημίων.

*

ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Ιστορική παρουσίαση

Οι πρώτες ελληνικές Αναπτυξιακές Εταιρείες ιδρύθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του '80 με πρωτοβουλία της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος και υπήρξαν ουσιαστικά μια έκφραση των αναπτυξιακών ανησυχιών της Διοίκησης της Αγροτικής Τράπεζας.

Το 1984 ψηφίστηκε ο νόμος 1416/84 περί «Ενίσχυσης της αποκέντρωσης και αναβάθμισης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης», ο οποίος παρείχε την δυνατότητα να δημιουργηθούν αναπτυξιακές εταιρείες με συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των αγροτικών συνεταιρισμών. Οι επιχειρήσεις αυτές υπήχθησαν στον αναπτυξιακό νόμο 1262/82 και ενισχύθηκαν με πρόσθετες επιχορηγήσεις, καθώς και δανειακές φορολογικές και άλλες ελαφρύνσεις. Έτσι προς τα τέλη της δεκαετίας του '80, εμφανίστηκαν οι πρώτες αναπτυξιακές εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Το 1985, σε ευρωπαϊκό επίπεδο ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση Αναπτυξιακών Εταιρειών (EURADA), στην οποία από ελληνικής πλευράς είναι μέλη: η Αναπτυξιακή Δημοτική Επιχείρηση Καλαμάτας, η Αναπτυξιακή Καρδίτσας, η Δημοτική Επιχείρηση Νέας Ιωνίας, η Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, η Αναπτυξιακή Δήμων Πειραιά, η Αναπτυξιακή Δυτικής Μακεδονίας, η ΠΕΤΑ Α.Ε., και η Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Καϊμακτσαλάν - Βεγορίτιδος.

Το 1991, με πρωτοβουλία 23 δημοτικών επιχειρήσεων δημιουργείται η ΠΕΤΑ Α.Ε. (Πληροφόρηση - Επιμόρφωση - Τοπική Ανάπτυξη Α.Ε.), με στόχο την υποστήριξη αναπτυξιακών πρωτοβουλιών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των δημοτικών επιχειρήσεων.

Το 1992, με πρωτοβουλία των εταιρειών Αναπτυξιακή Δήμων Πειραιά, Αναπτυξιακή Δυτικής Μακεδονίας, Αναπτυξιακή Καρδίτσας, Εταιρεία Ανάπτυξης Αμβρακικού, Οργανισμός Ανάπτυξης Σητείας, Αναπτυξιακό Κέντρο Μυλοποτάμου - Μαλεβιζίου, Οργανισμός Ανάπτυξης Τεμενίου - Πεδιάδος και Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης Καϊμακτσαλάν - Βεγορίτιδος, ιδρύθηκε η Ένωση Ελληνικών Αναπτυξιακών Εταιρειών (HELADA). Η πρωτοβουλία αυτή προήλθε από την έγκαιρη συνειδητοποίηση της επιτακτικής ανάγκης για την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των ελληνικών, αλλά και των Ευρωπαϊκών Αναπτυξιακών Εταιρειών.

Ιδιαίτερα σημαντικές για την εδραίωση του θεσμού των αναπτυξιακών εταιρειών στον ελληνικό χώρο, υπήρξαν οι Κοινοτικές πρωτοβουλίες LEADER. Η πρωτοβουλία LEADER I, συνέβαλε στη δημιουργία 21 αναπτυξιακών εταιρειών, αφού η υλοποίηση της πρωτοβουλίας απαιτούσε τη δημιουργία αναπτυξιακών εταιρειών. Ανάλογη αναμένεται και η συμβολή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER II, ώστε να προσεγγισθεί ο στόχος της ίδρυσης μιας Αναπτυξιακής Εταιρείας σε κάθε νομό, εξέλιξη που θα συμβάλει στην καθιέρωση του ρόλου των Αναπτυξιακών Εταιρειών σε τοπικό επίπεδο.

2. Οριοθέτηση της έννοιας της Αναπτυξιακής Εταιρείας - Τυπολογία Εταιρειών

Οι Αναπτυξιακές εταιρείες δημιουργήθηκαν στα πλαίσια της διαδικασίας της τοπικής ανάπτυξης και αποτελούν έκφραση της αναγκαιότητας να υπάρξουν νέοι

θεσμοί και νέες οργανωτικές μορφές με στόχο να υποστηριχθεί η τοπική ανάπτυξη και να αναδειχθεί το τοπικό στοιχείο, ως βασικός παράγοντας της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Πώς οριοθετείται, όμως, η έννοια της αναπτυξιακής εταιρείας;

Σύμφωνα με το άρθρο 277 του Π.Δ. 410/95, που αφορά τροποποίηση διατάξεων του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα οι αναπτυξιακές εταιρείες, είναι επιχειρήσεις που συνιστούν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, είτε μόνοι τους είτε με τη συμμετοχή και άλλων νομικών ή φυσικών προσώπων με σκοπό την εκτέλεση έργων για την εξυπηρέτηση του κοινού, καθώς και την οικονομική εκμετάλλευση αυτών των έργων, την παραγωγή αγαθών και την παροχή υπηρεσιών με στόχο την εξυπηρέτηση του κοινού και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων για την πραγματοποίηση εσόδων.

Όσον αφορά την τυπολογία των ελληνικών αναπτυξιακών εταιρειών μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής μορφές:

α) Αμιγής Δημοτική / Κοινοτική Επιχείρηση: Σ' αυτή τη μορφή επιχείρησης φορέας είναι ο Δήμος ή η Κοινότητα. Η επιχείρηση είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και λειτουργεί ανεξάρτητα από το Δήμο ή την Κοινότητα. Μία άλλη μορφή Δημοτικής Επιχείρησης είναι η Δημοτική ή Κοινοτική Επιχείρηση Συνεταιριστικού Χαρακτήρα που δημιουργείται με τη συμμετοχή ενός Δήμου ή Κοινότητας και φυσικών προσώπων. Αυτή η μορφή δεν έχει πρακτική εφαρμογή,

β) Διαδημοτική / Διακοινοτική Επιχείρηση: Πρόκειται για επιχειρήσεις οι οποίες συστήνονται από δύο ή περισσότερους Δήμους ή Κοινότητες, με τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για τις αμιγείς δημοτικές / κοινοτικές επιχειρήσεις,

γ) Ανώνυμες Εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης: Πρόκειται για τις καθαυτό αναπτυξιακές εταιρείες. Συστήνονται από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι σκοποί τους περιγράφονται λεπτομερώς στο άρθρο 246 παρ. 1 του Π.Δ. 76/85.

3. Θεσμικό πλαίσιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Ο.Τ.Α.

Η πρώτη αναφορά για τη διαμόρφωση του σημερινού θεσμικού καθεστώτος της επιχειρηματικής δραστηριότητας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης έγινε με το νόμο

1065/80, ο οποίος αφορούσε τροποποίηση ορισμένων διατάξεων του ισχύοντος Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα. Ακολούθησε ο νόμος 1270/82 σχετικά με την δημοτική αποκέντρωση και την διοικητική αυτοτέλεια των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, καθώς και το Προεδρικό Διάταγμα 434/82, το οποίο αναφέρεται στον καθορισμό αρμοδιοτήτων και καθηκόντων Ειδικής Υπηρεσίας Δήμων και Κοινοτήτων. Ιδιαίτερης σημασίας για το θεσμό των αναπτυξιακών εταιρειών είναι ο νόμος 1416/84, ο οποίος εισήγαγε νέους εταιρικούς θεσμούς, όπως είναι η Δημοτική Εταιρεία Λαϊκής Βάσης και η Ανώνυμη Εταιρεία με τη συμμετοχή συνεταιρισμών. Δύο χρόνια αργότερα, ψηφίστηκε ο νόμος 1622/86 περί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Περιφερειακής Ανάπτυξης και Δημοκρατικού Προγραμματισμού, ο οποίος ενίσχυσε την μεταβίβαση αρμοδιοτήτων προς τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και έδωσε μία νέα ώθηση στις επιχειρηματικές δραστηριότητες των Δήμων και Κοινοτήτων.

Ειδικότερα, όσον αφορά τις αμιγείς Δημοτικές και Κοινοτικές Επιχειρήσεις, η σύσταση και λειτουργία τους διέπεται από τις διατάξεις του Π.Δ. 76/1985 που κωδικοποίησε τον Δημοτικό και Κοινοτικό Κώδικα (άρθρα 246-253 και 256), από την απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών με αριθμό 25027/1984 (άρθρα 1, 2, 3, 4, 6) και από το Π.Δ. 520/1988 το οποίο καθορίζει τα στοιχεία και τα βιβλία, που πρέπει να τηρούν οι αμιγείς Δημοτικές και Κοινοτικές Επιχειρήσεις. Αργότερα, το Π.Δ. 76/1985 αντικαταστάθηκε από το Π.Δ. 323/1989 (άρθρα 260-276 και 287), ενώ σήμερα πλέον ισχύει το Π.Δ. 410/95 (άρθρα 287-292). Στο ίδιο θεσμικό πλαίσιο εντάσσονται και οι Διαδημοτικές και Διακοινοτικές επιχειρήσεις, καθώς επίσης και οι Ανώνυμες Εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Τέλος, εκτός από τις παραπάνω επιχειρήσεις στις οποίες η συμμετοχή των Φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για τη σύσταση και λειτουργία τους, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης μπορούν να συμμετέχουν χωρίς κανένα περιορισμό, ως προς το ποσοστό συμμετοχής τους, σε ορισμένες άλλες μορφές επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ειδικότερα, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης μπορούν να συμμετέχουν:

- Σε Ανώνυμη Εταιρεία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου 2190/20 και της παραγράφου 6 του άρθρου 246 του Π.Δ. 76/85.

Σε Ανώνυμη Εταιρεία μπορούν να συμμετέχουν και οι Τοπικές Ενώσεις Δήμων και Κοινοτήτων, καθώς και η Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος.

- Σε Εταιρείες Μικτής Οικονομίας (όπως είναι για παράδειγμα οι εταιρείες του Ν. 1377/83).
- Σε Συνεταιρισμό, οποιασδήποτε κατηγορίας, εφόσον η αντίστοιχη νομοθεσία προβλέπει τη συμμετοχή Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Σε Κοινοπραξία.
- Σε Αμιγή Επιχείρηση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης. Πρόκειται για μια επιχείρηση που συνιστά μία Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση (αυτοδιοίκηση β' βαθμού), της οποίας η λειτουργία διέπεται από τις διατάξεις του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα (σύμφωνα με το Π.Δ. 410/1995) και την απόφαση αριθ. 25027 του Υπουργού Εσωτερικών, όπως αυτές εφαρμόζονται αναλογικά, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 48 του Ν. 1622/86 και του Π.Δ. 596/89.

Η βάση για την ίδρυση και λειτουργία των αναπτυξιακών εταιρειών, οποιασδήποτε μορφής, υπήρξε η ουσιαστική διοικητική αποκέντρωση και η προώθηση της αυτοδυναμίας των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που ξεκίνησε την δεκαετία του '80 και συνεχίστηκε και επεκτάθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας που διανύουμε. Η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από την Κεντρική Διοίκηση προς τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και η ανάληψη από μέρους τους ποικίλων δραστηριοτήτων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και επιχειρηματικές δραστηριότητες, δημιούργησε την ανάγκη για την ίδρυση των αναπτυξιακών εταιρειών. Παρακάτω παρουσιάζεται συνοπτικά και με σειρά χρονολογικής εξέλιξης το θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής και διοικητικής αποκέντρωσης, που είναι ουσιαστικά η γενεσιουργός αιτία για την ίδρυση και λειτουργία των αναπτυξιακών εταιρειών.

- Ν. 1065/80: περί τροποποίησης διατάξεων του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα
- Ν. 1270/82: περί δημοτικής αποκέντρωσης και διοικητικής αυτοτέλειας των Ο.Τ.Α.
- Π.Δ. 434/82: περί καθορισμού αρμοδιοτήτων, καθηκόντων κ.λπ. Ειδικής Υπηρεσίας Δήμων και Κοινοτήτων

- Ν. 1416/84: περί ενίσχυσης αποκέντρωσης - αναβάθμισης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Π.Δ. 76/85: περί τροποποίησης διατάξεων του Δημοτικού-Κοινοτικού Κώδικα
- Ν. 1622/86: περί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Περιφερειακής Ανάπτυξης, Δημοκρατικού Προγραμματισμού
- Ν. 1735/87: περί θεμάτων Δημόσιας Διοίκησης
- Π.Δ. 49/88: περί Οργανισμού Υπουργείου Εσωτερικών
- Π.Δ. 79/88: περί περιορισμού συναρμοδιοτήτων του ΥΠ.ΕΘ.Ο.
- Ν. 1828/89: περί αναμόρφωσης φορολογίας εισοδήματος και άλλων συναφών διατάξεων
- Ν. 1832/89: περί τροποποίησης και συμπλήρωσης νομοθεσίας Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Π.Δ. 323/89: περί τροποποίησης διατάξεων Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα
- Ν. 1878/90: περί τροποποίησης διατάξεων Δευτεροβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Ν. 2130/93: περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα
- Π.Δ. 410/95: περί τροποποίησης Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα

4. Οι Ανώνυμες Εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Στα πλαίσια της ανάπτυξης του θέματος των Αναπτυξιακών Εταιρειών, ιδιαίτερη σημασία έχει η αναφορά στις ανώνυμες εταιρείες, που από το νόμο έχουν δικαίωμα να συνιστούν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι ανώνυμες εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τόσο στη μορφή, όσο και στους στόχους και τις δραστηριότητες, ανταποκρίνονται στα πρότυπα των αναπτυξιακών εταιρειών που έχουν τεθεί διεθνώς. Συνεπώς η ειδική αναφορά και η λεπτομερής εξέταση αυτών των εταιρειών είναι επιβεβλημένη.

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης μπορούν να μετέχουν σε οποιαδήποτε ανώνυμη εταιρεία, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις που καθορίζονται από το άρθρο 246 του Π.Δ. 76/85. Ιδιαίτερα όμως, μπορούν να συστήσουν ανώνυμες εταιρείες σύμφωνα με τα άρθρα 277-292 του Π.Δ. 410/95. Οι ανώνυμες εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, έχουν μία από τις ακόλουθες μορφές:

- Ανώνυμη Εταιρεία με συνεταιρισμούς (Δημοσυνεταιριστική)
- Δημοτική Εταιρεία Λαϊκής Βάσης
- Διαδημοτική ή Αμιγής Ανώνυμη Εταιρεία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Μικτή επιχείρηση φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Τα κριτήρια τα οποία χρησιμοποιούνται για την υπαγωγή μιας ανώνυμης εταιρείας σε μία από τις παραπάνω μορφές, είναι η κατηγορία των μετόχων και το ποσοστό συμμετοχής τους στην εταιρεία. Όσον αφορά την κατηγορία των μετόχων, ο νόμος καθορίζει υποχρεωτικές και δυνητικές κατηγορίες μετόχων, χωρίς όμως να γίνεται πάντοτε σαφές πότε είναι υποχρεωτική και πότε προαιρετική η συμμετοχή μιας κατηγορίας. Σχετικά με το ποσοστό συμμετοχής των μετόχων (υποχρεωτικών και προαιρετικών) αυτό σε ορισμένες περιπτώσεις καθορίζεται με βάση το μετοχικό κεφάλαιο, που εκπροσωπείται από κοινές μετοχές και σε άλλες με βάση το σύνολο κοινών και προνομιούχων μετοχών. Και σ' αυτή την περίπτωση υπάρχουν ασάφειες που αφορούν τη βάση προσδιορισμού.

(α) Ανώνυμη Εταιρεία με συνεταιρισμούς (Δημοσυνεταιριστική). Η σύσταση και λειτουργία της διέπεται από τα άρθρα 277 (παρ. 6) και 289 του Π.Δ. 410/95, τα άρθρα 1 και 2 του Π.Δ. 80/86 και τον Νόμο 2190/1920, για τις Ανώνυμες Εταιρείες. Σύμφωνα με το νόμο η σύσταση ή η συμμετοχή Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, σε τέτοιου είδους εταιρείες γίνεται έπειτα από πλήρη οικονομοτεχνική μελέτη με απόφαση των δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων.

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι τοπικές ενώσεις δήμων και κοινοτήτων, που συμμετέχουν στην εταιρεία, διατηρούν ποσοστό 35% - 65% του μετοχικού κεφαλαίου των κοινών μετοχών. Κατά το υπόλοιπο ποσοστό μετέχουν αποκλειστικά συνεταιρισμοί. Κατ' εξαίρεση, μπορούν να συμμετέχουν φορείς του δημοσίου τομέα με κοινές μετοχές, που αντιπροσωπεύουν ποσοστό αθροιστικά έως

20% του μετοχικού κεφαλαίου. Επίσης, το Π.Δ. 80/86 προβλέπει τη δυνατότητα συμμετοχής οποιουδήποτε άλλου νομικού ή φυσικού προσώπου με προνομιούχες μετοχές, χωρίς δικαίωμα ψήφου. Όλες οι μετοχές, κοινές και προνομιούχες, είναι ονομαστικές και δεν εισάγονται στο χρηματιστήριο αξιών.

Το διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας αποτελείται από εννέα ή έντεκα μέλη, ενώ συνιστάται και εποπτικό συμβούλιο με τρία τουλάχιστον μέλη.

Οι Δημοσυνεταιριστικές Εταιρείες για την πρώτη πενταετία της λειτουργίας τους έχουν τις φορολογικές απαλλαγές των αμιγών δημοτική ή κοινοτικών επιχειρήσεων.

(β) Δημοτική Εταιρεία Λαϊκής Βάσης. Η σύσταση και λειτουργία των Εταιρειών αυτής της μορφής διέπεται από τα άρθρα 277 (παρ. 6) και 290 του Π.Δ. 410/95, τα άρθρα 11 και 12 του Π.Δ. 80/86 και το Ν. 2190/1920 για τις Ανώνυμες Εταιρείες.

Ειδικότερα, οι Δημοτικές Εταιρείες Λαϊκής Βάσης συνιστώνται από φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, συνεταιρισμούς και άλλα νομικά ή φυσικά πρόσωπα. Σε κάθε περίπτωση, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης συμμετέχουν με κοινές μετοχές, που αντιπροσωπεύουν αθροιστικά το 35% του μετοχικού κεφαλαίου. Όλες οι μετοχές, κοινές και προνομιούχες, είναι ονομαστικές και δεν εισάγονται στο χρηματιστήριο αξιών. Σχετικά με την φορολογική μεταχείριση, οι δημοτικές και κοινοτικές εταιρείες λαϊκής βάσης εξομοιώνονται, όσον αφορά τα μερίσματα των μετόχων τους, με τις εταιρείες των οποίων οι μετοχές έχουν εισαχθεί στο χρηματιστήριο. Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση των μετόχων, ενώ συμμετέχει υποχρεωτικά ένας εκπρόσωπος των εργαζομένων στην εταιρεία, εάν ο αριθμός του υπερβαίνει τους είκοσι. Επιπλέον, σε κάθε Δημοτική Εταιρεία Λαϊκής Βάσης συνιστάται εποπτικό συμβούλιο που έχει τουλάχιστον τρία μέλη.

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο είδη Δημοτικών Εταιρειών Λαϊκής Βάσης, ανάλογα με τους μετόχους της Εταιρείας:

- Στο πρώτο είδος μετέχουν υποχρεωτικά:

I. Φορείς των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης με κοινές μετοχές που αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 35% του μετοχικού κεφαλαίου. Στους φορείς συμπεριλαμβάνονται Δήμοι, Κοινότητες, Επιχειρήσεις των Οργα-

νισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Τοπικές Ενώσεις Δήμων και Κοινοτήτων και η Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος.

II. Συνεταιρισμοί. Για τους συνεταιρισμούς δεν υπάρχει προκαθορισμένο ποσοστό συμμετοχής, παρά μόνο η δέσμευση ότι πρέπει πάντοτε να διατηρούν την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου μαζί με τους μετόχους-φορείς των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

III. Άλλα νομικά ή φυσικά πρόσωπα. Κάθε νομικό ή φυσικό πρόσωπο μπορεί να συμμετέχει με κοινές μετοχές, που αντιπροσωπεύουν ποσοστό το πολύ μέχρι 2% του μετοχικού κεφαλαίου.

- Στο δεύτερο είδος μετέχουν υποχρεωτικά:

I. Ένας μόνο Δήμος ή Κοινότητα. Ο Δήμος ή η Κοινότητα συμμετέχουν με κοινές μετοχές που αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 35% του μετοχικού κεφαλαίου.

II. Φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί να συμμετέχει με κοινές μετοχές που αντιπροσωπεύουν ποσοστό έως 2% του μετοχικού κεφαλαίου. Ειδικά για τα φυσικά πρόσωπα, υπάρχει η δέσμευση ότι πρέπει να είναι δημότες του Δήμου ή της Κοινότητας που μετέχει στην Εταιρεία ή να κατοικούν στο νομό ή να κατάγονται από το νομό, που βρίσκεται ο Δήμος ή η Κοινότητα.

Επιπλέον, στο δεύτερο είδος των Δημοτικών Εταιρειών Λαϊκής Βάσης, το Π.Δ. 80/86 προβλέπει την δυνατότητα συμμετοχής οποιουδήποτε τρίτου, υπό την προϋπόθεση της εντοπιότητας, με προνομιούχες μετοχές, χωρίς δικαίωμα ψήφου.

(γ) Διαδημοτική Ανώνυμη Εταιρεία ή Αμιγής Ανώνυμη Εταιρεία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Πρόκειται για τις Ανώνυμες Εταιρείες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που αφορούν την περίπτωση του άρθρου 291 του Π.Δ. 410/95 και που είναι ανώνυμες εταιρείες, που συνιστώνται μόνο από φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και στις οποίες προβλέπεται η δυνατότητα συμμετοχής φορέων του Δημόσιου τομέα με κοινές μετοχές, που αντιπροσωπεύουν μέχρι το 20% του μετοχικού κεφαλαίου. Σ' αυτές τις εταιρείες δεν είναι δυνατή η συμμετοχή άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων.

Το είδος των μετοχών, τα προνόμια, το δικαίωμα ψήφου κ.λπ. καθορίζονται από τη νομοθεσία για τις ανώνυμες εταιρείες.

(δ) Μικτή επιχείρηση Φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι εταιρείες αυτές αποτελούν την περίπτωση β του άρθρου 291 του Π.Δ. 410/95. Είναι επιχειρήσεις, στις οποίες φορείς των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης διατηρούν κοινές μετοχές, οι οποίες αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 35% του μετοχικού ή εταιρικού κεφαλαίου. Επίσης, είναι δυνατή, χωρίς να είναι υποχρεωτική, η συμμετοχή συνεταιρισμών, οι οποίοι μαζί με τους φορείς των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, έχουν την πλειοψηφία των μετοχών. Τέλος, σ' αυτές τις εταιρείες μπορούν να συμμετέχουν οποιαδήποτε νομικά ή φυσικά πρόσωπα, ενώ είναι δυνατή και η έκδοση προνομιούχων μετοχών με δικαίωμα ψήφου.

Οι Αναπτυξιακές εταιρείες αποτελούν ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέσο για τη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης. Η μορφή τους και οι αρμοδιότητές τους, τους παρέχουν την δυνατότητα συντονισμού διάσπαρτων τοπικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, εφαρμογής νέων Κοινοτικών Προγραμμάτων, τεχνικής υποστήριξης στην υλοποίηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης, διάχυσης καινοτομιών, παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών στους τοπικούς φορείς.

Ειδικότερα, οι τομείς δραστηριότητας των Αναπτυξιακών Εταιρειών είναι οι ακόλουθοι:

- Έρευνες και μελέτες προγραμματισμού.
- Παροχή τεχνικής υποστήριξης στον προγραμματισμό έργων και πρωτοβουλιών των φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης στελεχών οργανισμών και επιχειρήσεων, αλλά και ανέργων, ιδιαίτερα σε νέες ειδικότητες.
- Παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικού κυρίως χαρακτήρα, προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- Συγκρότηση, αλλά και συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά και Διεθνή δίκτυα συνεργασίας.
- Σχεδιασμός και υλοποίηση τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων.

Μέσα από την δραστηριότητα των αναπτυξιακών εταιρειών διαφαίνονται καθαρά οι στόχοι της θεσμοθέτησης αυτού του νέου εταιρικού θεσμού, μέσω του οποίου επιδιώκεται:

- Να δοθεί η δυνατότητα στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης να αναπτύξουν επιχειρηματικές δραστηριότητες με διπλό στόχο: αφενός μεν να αποκομίσουν οικονομικά οφέλη και αφετέρου να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας.
- Να προωθηθεί σε όλα τα επίπεδα, η συμμετοχή των φορέων, αλλά και των μελών της τοπικής κοινωνίας, σε αναπτυξιακές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μέσω των αναπτυξιακών εταιρειών, έτσι η τοπική ανάπτυξη θα γίνει υπόθεση όλων των μελών της τοπικής κοινωνίας.
- Να συνδέσει με στενούς δεσμούς τους εργαζόμενους στις αναπτυξιακές εταιρείες και να συμβάλει στην ορθολογικότερη διαχείριση των εταιρειών, μέσω της διανομής μέρους των κερδών των εταιρειών στους εργαζομένους σε αυτές.

*

Πίνακας 15.1: Ελληνικές Αναπτυξιακές Εταιρείες

Επωνυμία	Κλάδος δραστηριότητας	Έτος ίδρυσης	Αριθμός προσωπικού
1. Αναπτυξιακή Α.Ε. Περιστερίου	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1995	7
2. Αναπτυξιακή Εταιρεία Γεργερης Α.Ε.	Ποτά	1993	11
3. Αναπτυξιακή Δημοτική Α.Ε. Μυτιλήνης	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1989	4
4. Αναπτυξιακή Εταιρεία Δήμων Πειραιά Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1989	20
5. Αναπτυξιακή Εταιρεία Κάμπου Κρύας Βρύσης Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1993	2
6. Αναπτυξιακή Εταιρεία Χαλκιδικής Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1992	7
7. Αναπτυξιακή Ηλείας Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1992	2
8. Αναπτυξιακή Καβάλας Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1992	7
9. Αναπτυξιακή Ημαθίας Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1995	8
10. Αναπτυξιακή Κιλκίς Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1991	7
11. Αναπτυξιακή Εταιρεία Δυτικής Μακεδονίας Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1985	56
12. Αναπτυξιακή Εταιρεία Δυτικής Μεσσηνίας Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1992	2
13. Αναπτυξιακή Εταιρεία Ελασσόνας Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1992	6
14. Αναπτυξιακή Εταιρεία Κυκλάδων Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1994	17
15. Αναπτυξιακή Εταιρεία Νομού Θεσσαλονίκης Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1992	9
16. Αναπτυξιακή Εταιρεία Περιφέρειας Διδυμοτείχου Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1995	4
17. Αναπτυξιακή Καρδίτσας Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1989	16
18. Αναπτυξιακή Πέλλας Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1989	12
19. Αναπτυξιακή Ροδόπης Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1992	4
20. Αναπτυξιακή Φλώρινας «ΑΝ.ΦΛΩ.» Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1995	4
21. Αναπτυξιακό Κέντρο Ορεινού Μυλοποτάμου-Μαλεβυζίου Α.Ε.	Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	1988	6

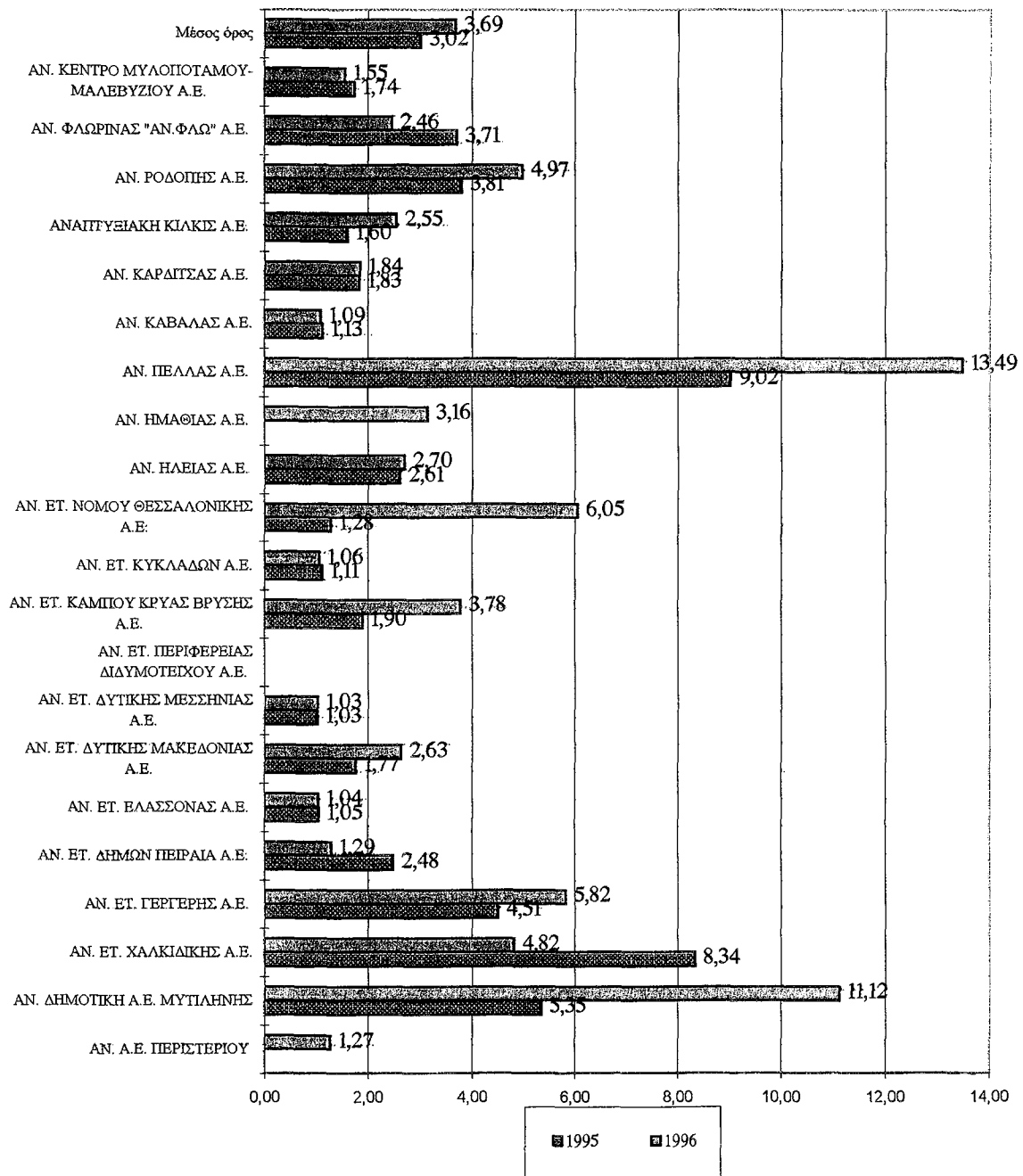
Πηγή: ICAP, 1998

Από τον πίνακα προκύπτει ότι οι αναπτυξιακές εταιρείες ιδρύθηκαν στο τέλος της δεκαετίας του '80 και οι περισσότερες κατά την δεκαετία του '90. Η πλειοψηφία των εταιρειών δραστηριοποιείται στον κλάδο της παροχής υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις και κυρίως στην διαχείριση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων. Όσον αφορά το απασχολούμενο προσωπικό, οι αναπτυξιακές εταιρείες είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ενώ πολλές από αυτές απασχολούν λιγότερους από δέκα εργαζόμενους

και κατατάσσονται στις μικροεπιχειρήσεις σύμφωνα με την κατάταξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το μέλλον του θεσμού των αναπτυξιακών εταιρειών στην Ελλάδα δεν είναι δυνατόν να προδιαγραφεί ως αισιόδοξο, δεδομένου ότι οι αρχικοί σκοποί που επρόκειτο να εξυπηρετήσουν, εκπληρώθηκαν μερικώς. Παρόλα αυτά, η βραχυχρόνια αναπτυξιακή θέση των εταιρειών κρίνεται θετική, όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 15.1: Βραχυχρόνια αναπτυξιακή θέση αναπτυξιακών εταιρειών

Πηγή: ICAP, 1998

Το διάγραμμα βασίζεται στον αριθμοδείκτη γενικής ρευστότητας, ο οποίος ορίζεται ως εξής:
$$\frac{\text{Συνολο κυκλοφορούντος ενεργητικού}}{\text{Βραχυπροθεσμες υποχρεώσεις}}$$
 και απεικονίζει την τρέχουσα οικονομική κατάσταση της επιχείρησης, δηλαδή την ικανότητα της επιχείρησης να ανταποκρίνεται στις καθημερινές απαιτήσεις των βραχυχρόνιων δανειστών, να εκτελεί απρόσκοπτα τις εργασίες της, να μπορεί να ανταποκρίνεται στην εξόφλη-

ση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων της καθώς και να καταβάλει απαιτητούς τόκους και μερίσματα (Νιάρχος, Ν. 1991).

Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμοδείκτης γενικής ρευστότητας, τόσο ευκολότερα μπορεί η επιχείρηση να αντιμετωπίζει οικονομικές διακυμάνσεις, αφού ο αριθμοδείκτης γενικής ρευστότητας είναι ένδειξη του βαθμού ασφαλείας των πιστωτών της επιχείρησης.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

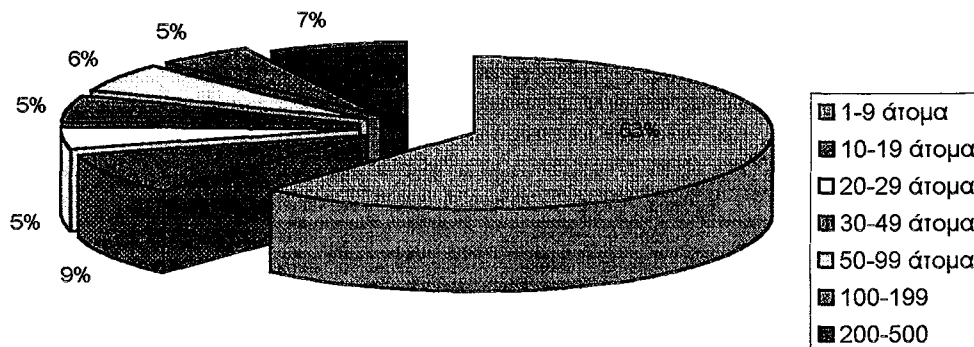
1. Διάρθρωση των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή Βιομηχανίας-Βιοτεχνίας και Υπηρεσιών του 1988 στην Ελλάδα λειτουργούν 508.496 επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους που απασχολούν 1-499 εργαζόμενους. Από τις επιχειρήσεις αυτές οι 490.327, δηλαδή ποσοστό 96,43%, ανήκουν στην κατηγορία των μικροεπιχειρήσεων με προσωπικό 1-3 εργαζόμενους, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1.

Σχετικά με την κλαδική κατανομή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι 293.961, δηλαδή ποσοστό 57,8%, ανήκουν σε κλάδους του τριτογενούς τομέα παραγωγής και ειδικότερα στον κλάδο του εμπορίου. Ακολουθεί ο τομέας της βιομηχανίας-βιοτεχνίας, όπου περιλαμβάνει 144.717 μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που αποτελούν το 28,46% του συνόλου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Οι λοιποί παραγωγικοί κλάδοι, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Ανάπτυξης (Λειτουργικό

Πρόγραμμα για την Προτοβουλία ΜΜΕ, 1995) συμμετέχουν στο σύνολο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με ποσοστό κατώτερο του 15%.

Διάγραμμα 16.1: Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης στην Ελλάδα κατά μέγεθος επιχειρήσεων - επιχειρήσεις έως 500 άτομα, 1988

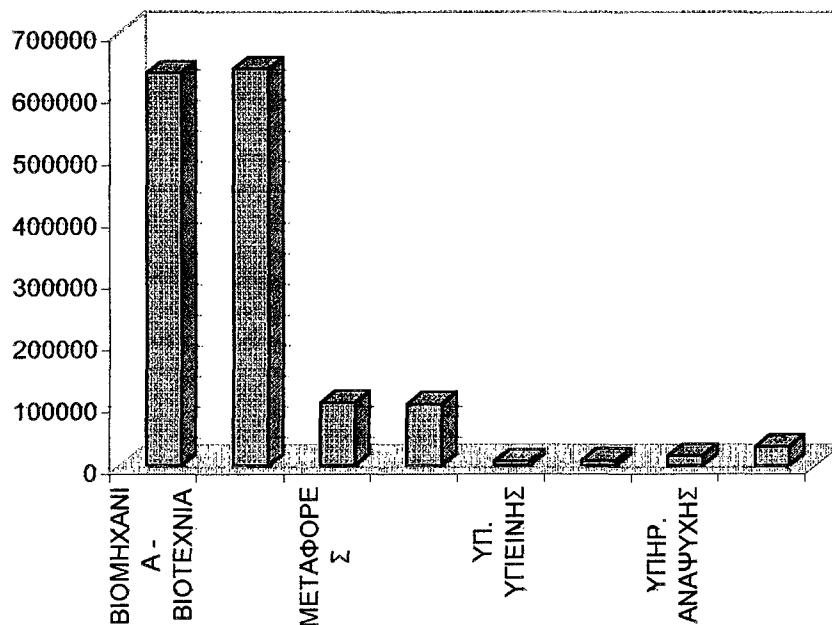
Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή 1988

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι από το σύνολο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που ανήκουν στον τριτογενή τομέα παραγωγής, το μεγαλύτερο ποσοστό (98,4%) ανήκουν στην κατηγορία των μικρών επιχειρήσεων, με προσωπικό 1-9 εργαζόμενους. Αντίστοιχα στον τομέα βιομηχανίας-βιοτεχνίας, το αντίστοιχο ποσοστό είναι περίπου 93%. Το υπόλοιπο 6,44% των επιχειρήσεων των βιομηχανικών-βιοτεχνικών κλάδων αποτελείται από επιχειρήσεις που απασχολούν από 10-500 εργαζόμενους και ειδικότερα το 4,67% των επιχειρήσεων απασχολεί 10-29 εργαζόμενους, ενώ μόνο το 1,77% των επιχειρήσεων απασχολεί από 30-500 άτομα.

Από τα στοιχεία που έχουν ήδη παρατεθεί, είναι εμφανής ο πολύ έντονος κατακερματισμός των επιχειρήσεων, τόσο του τριτογενούς όσο και του δευτερογενούς τομέα παραγωγής, γεγονός που συνδέεται άμεσα με την παρουσία σημαντικών προβλημάτων, που αφορούν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και που θα παρουσιαστούν πιο κάτω. Επίσης, έτσι εξηγείται και το γεγονός του μικρού ποσοστού μισθωτής εξαρτημένης απασχόλησης στην Ελλάδα, σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού οι επιχειρηματίες στην πλειοψηφία τους προτιμούν τις μικρές, οικογενειακής μορφής, επιχειρήσεις.

Στα διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζεται η κλαδική κατανομή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 16.2: Κλαδική κατανομή της απασχόλησης στις επιχειρήσεις έως 500 άτομα

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή 1988

Όσον αφορά στη διαχρονική εξέλιξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι μεταβολές που εμφανίστηκαν στον τομέα της μεταποίησης. Κατά την δεκαετία 1978-1988 σημειώθηκε μια σημαντική αύξηση του συνολικού αριθμού των καταστημάτων μικρού και μεσαίου μεγέθους, της τάξεως του 12,32%. Έτσι ο αριθμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του μεταποιητικού τομέα κατά την δεκαετία 1978-1988, αυξήθηκε από 128.237 σε 144.036 καταστήματα. Ιδιαίτερα σημαντική αύξηση παρουσιάστηκε κατά την εξαετία 1978-1984 οπότε ο αριθμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αυξήθηκε από 128.237 σε 143.796 (αύξηση 12,13%) ενώ κατά την τετραετία 1985-1988 η αύξηση περιορίστηκε από 143.796 σε 144.036 που αντιπροσωπεύει ποσοστό 0,17%.

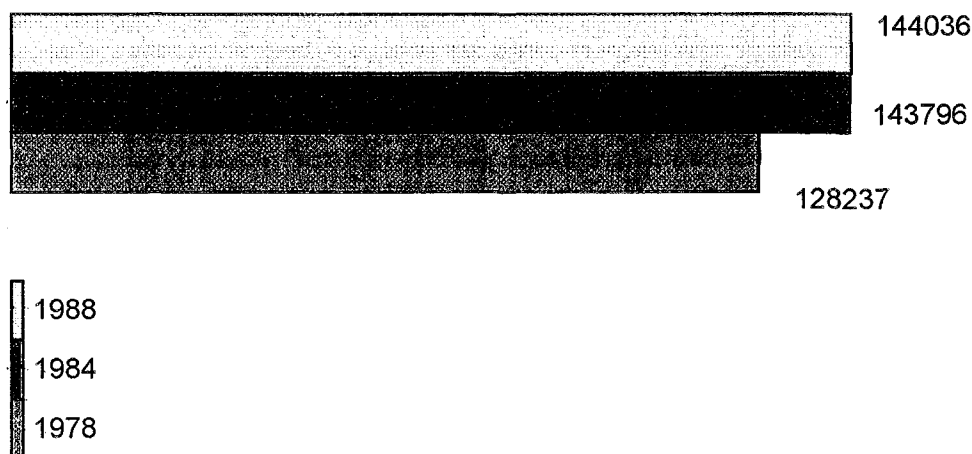
Η διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων παρουσιάζεται στον πίνακα και στο διάγραμμα που ακολουθούν:

Πίνακας 16.1: Εξέλιξη των ελληνικών ΜΜΕ (μέχρι 100 απασχ/νους) κατά μέγεθος απασχόλησης, 1978-84-88

Μέγεθος	1978	1984	1988	% μετ. 78-84	% μετ. 84-88	% μετ. 78-88
0-4 άτομα	109291	123962	122623	13,4	-1,1	12,2
5-9 άτομα	11030	11704	12704	6,1	8,5	15,2
10-49 άτομα	7139	7378	7935	3,3	7,5	11,2
50-99 άτομα	777	752	774	-3,2	2,9	-0,4
Σύνολο	128237	143796	144036	12,1	0,2	12,3

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφές βιομηχανίας-βιοτεχνίας-εμπορίου-υπηρεσιών, 1978, 84, 88

Διάγραμμα 16.3: Εξέλιξη των ελληνικών ΜΜΕ (μέχρι 100 απασχ/νους) τα έτη 1978, 84, 88 (Πηγή: ΕΣΥΕ)

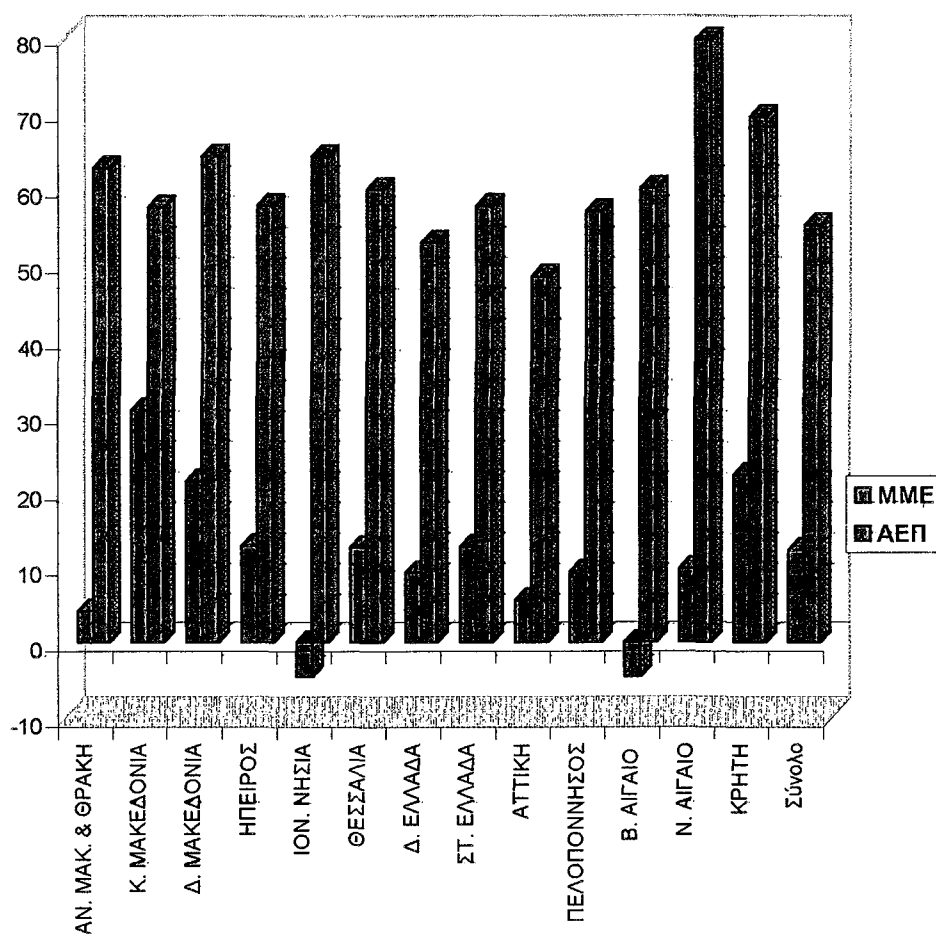
Σχετικά με την χωρική κατανομή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αυτή ακολουθεί την αντίστοιχη κατανομή του πληθυσμού. Ειδικότερα, η χωρική κατανομή των μικρομεσαίων καταστημάτων του μεταποιητικού τομέα διαμορφώνεται ως εξής:

Το υψηλότερο ποσοστό (37,8%) συγκεντρώνεται στην περιφέρεια Αττικής και ακολουθεί η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (19,3%). Δηλαδή οι περιφέρειες με τις δύο μεγαλύτερες αστικές συγκεντρώσεις της χώρας, συγκεντρώνουν περισσότερα από τα μισά μικρομεσαία καταστήματα. Η τρίτη κατά σειρά περιφέρεια

είναι η Θεσσαλία, ενώ το μικρότερο ποσοστό συμμετοχής παρουσιάζουν οι περιφέρειες Β. Αιγαίου, Ν. Αιγαίου, τα Ιόνια Νησιά και η Ήπειρος.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η χωρική κατανομή των μικρομεσαίων καταστημάτων του τομέα της μεταποίησης, η οποία είναι ενδεικτική της χωρικής κατανομής του συνόλου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 16.4: Συγκριτική ποσοστιαία μεταβολή ΜΜΕ-ΑΕΠ κατά περιφέρεια, 1978-88

Πηγή: ΕΣΥΕ

Τέλος, όσον αφορά στην διαχρονική εξέλιξη της χωρικής κατανομής των προαναφερθεισών επιχειρήσεων κατά την δεκαετία 1978-1988, παρατηρούνται τα ακόλουθα:

Η περιφέρεια Αττικής παρουσιάζει μείωση του ποσοστού συμμετοχής από 39,8% το 1978 σε 37,5% το 1988, ενώ η συνολική αύξηση του αριθμού των κατα-

στημάτων φθάνει το 5,6%, ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο από το 12,2%, που αντιστοιχεί στον εθνικό μέσο όρο. Την μεγαλύτερη αύξηση στον αριθμό καταστημάτων παρουσίασαν η Κεντρική Μακεδονία (30,7%), η Κρήτη (22,1%) και η Δ. Μακεδονία (21,3%). Αντίθετα, μείωση της τάξεως του 4,5% παρουσίασαν οι περιφέρειες Ηπείρου και Β. Αιγαίου που ακολούθησαν αρνητική πορεία καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας 1978-1988.

Το γενικό συμπέρασμα, στο οποίο οδηγούμαστε είναι ότι κατά την δεκαετία 1978-1988 παρατηρήθηκε μία συνολική αύξηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων της τάξεως του 12%. Η αύξηση αυτή πραγματοποιείται κυρίως κατά την εξαετία 1978-1984, ενώ το διάστημα 1984-1988 έχουμε μία ελάχιστη αύξηση της τάξεως του 0,2%. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η μεταβολή των καταστημάτων ανά περιφέρεια, κατά την περίοδο 1978-1988.

Πίνακας 16.2: Εξέλιξη των ΜΜΕ κατά περιφέρεια 1978 - 88

Περιφέρειες	1978	1988	% μεταβολή
ΑΝ. ΜΑΚ. & ΘΡΑΚΗ	6350	6613	4,14
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	21420	27999	30,71
Δ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	5362	6504	21,30
ΗΠΕΙΡΟΣ	3246	3660	12,75
ΙΟΝ. ΝΗΣΙΑ	2332	2227	-4,50
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	8150	9176	12,59
Δ. ΕΛΛΑΔΑ	6584	7190	9,20
ΣΤ. ΕΛΛΑΔΑ	5685	6403	12,63
ΑΤΤΙΚΗ	51340	54208	5,59
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	6518	7127	9,34
Β. ΑΙΓΑΙΟ	2781	2655	-4,53
Ν. ΑΙΓΑΙΟ	2463	2702	9,70
ΚΡΗΤΗ	6757	8253	22,14
Σύνολο	128988	144717	12,19

Πηγή: ΕΣΥΕ

2. Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και απασχόληση

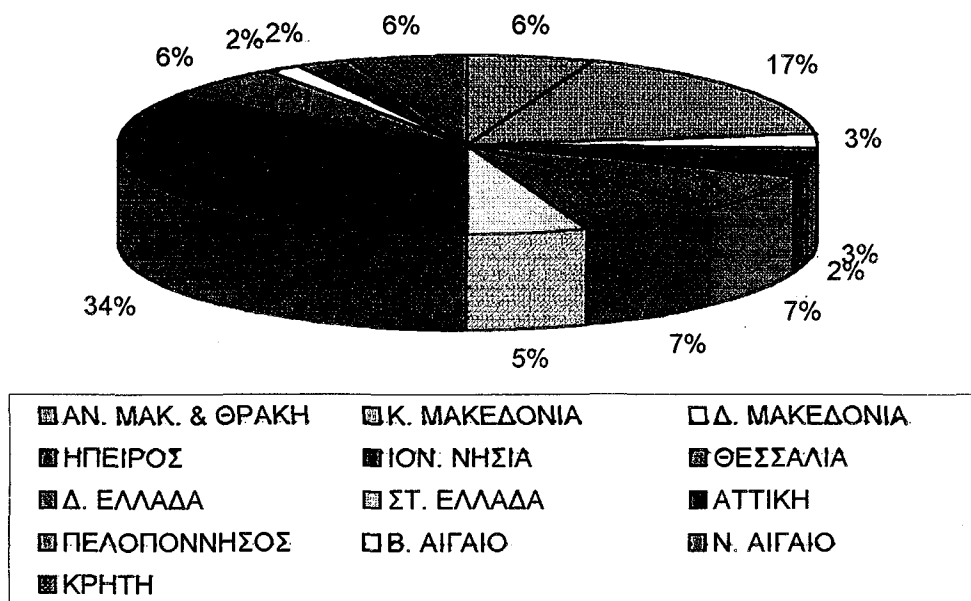
Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συνεισφορά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην δημιουργία θέσεων εργασίας, στον ελλαδικό χώρο.

Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι, το 1988, μόνο στα μικρομεσαία καταστήματα του μεταποιητικού τομέα απασχολούνταν 705.819 εργαζόμενοι.

Η γενικότερη χωρική κατανομή της απασχόλησης στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ακολουθεί την αντίστοιχη κατανομή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στον Ελλαδικό χώρο. Όπως είναι φυσικό, το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνει η Αττική, αν και τη δεκαετία 1978-1988 παρουσιάζει πτωτική τάση. Ακολουθεί η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, η οποία όχι μόνο έχει το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής των ΜΜΕ στην απασχόληση, αλλά και εμφανίζει αυξητικές τάσεις. Πάντως τη μεγαλύτερη θετική μεταβολή κατά την δεκαετία 1978-1988 παρουσίασε η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Αυξητικές τάσεις σχετικά με την απασχόληση παρουσιάζουν αρκετοί νομοί της Β. Ελλάδας, καθώς και η Κρήτη, ενώ μείωση παρουσίασαν μόνο ορισμένοι νομοί, οι οποίοι είχαν συγκεκριμένη κλαδική ειδίκευση, καθώς και νομοί ορισμένων περιφερειών, που παρουσιάζουν γενικότερα αρνητικές τάσεις.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η περιφερειακή κατανομή της απασχόλησης στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Διάγραμμα 16.5: Ποσοστιαία περιφερειακή κατανομή της απασχόλησης στις ΜΜΕ

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1988

3. Προβλήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Αναφορικά με τα προβλήματα των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων, τα περισσότερα είναι άμεση ή έμμεση συνέπεια του πολύ μικρού μεγέθους των επιχειρήσεων, οι οποίες απασχολούν λιγότερους από 10 εργαζόμενους και συνεπώς παρουσιάζουν περιορισμένες δυνατότητες ανάπτυξης.

Ειδικότερα, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες.

1) Προβλήματα που συνδέονται με το εσωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων

- α) Το πολύ μικρό μέγεθος των περισσότερων μικρομεσαίων επιχειρήσεων δεν επιτρέπει την δημιουργία οικονομιών κλίμακας και κάνει τις επιχειρήσεις αυτές λιγότερο ανταγωνιστικές και κατά συνέπεια περισσότερο ευάλωτες σε διακυμάνσεις της αγοράς.
- β) Χαμηλό επίπεδο στελέχωσης και ελλιπή οργάνωση και διοίκηση.

- γ) Εμπειρικός τρόπος επέκτασης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, άμεση συνέπεια της έλλειψης έμπειρου διοικητικού προσωπικού, που αρμόζει σε παλαιότερες εποχές, όταν λειτουργούσε ο προστατευτισμός και σε καμία περίπτωση δεν ανταποκρίνεται στις σημερινές οικονομικές προκλήσεις·
- δ) Έλλειψη σύγχρονης τεχνικής υποδομής και χρήσης νέων τεχνολογιών·
- ε) Έλλειψη σύγχρονου τεχνολογικού εξοπλισμού·
- στ) Χαμηλή παραγωγικότητα.

Π) Προβλήματα που συνδέονται με το εξωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων.

Ο όρος εξωτερικό περιβάλλον περιλαμβάνει το γενικότερο οικονομικό περιβάλλον, αλλά και το ειδικό περιβάλλον του συγκεκριμένου παραγωγικού κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται η επιχείρηση. Στο γενικό οικονομικό περιβάλλον εντάσσονται οικονομικές, κοινωνικές, τεχνολογικές συνθήκες αλλά και το νομοθετικό πλαίσιο, ενώ στο ειδικό περιβάλλον περιλαμβάνονται προμηθευτές, πελάτες, ανταγωνιστές και παράγοντες όπως η αγορά εργασίας και τα πιστωτικά ιδρύματα.

Ειδικότερα εντοπίζονται προβλήματα που αφορούν:

- α) Το Marketing αλλά και ολόκληρο το δίκτυο προώθησης και διανομής των προϊόντων
- β) Έρευνα-ανάπτυξη και υιοθέτηση νέων τεχνολογιών
- γ) Χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης βασικών λειτουργιών και μεθόδων management
- δ) Χαμηλή ανταγωνιστικότητα των παραγόμενων προϊόντων
- ε) Διαδικασίες πληροφόρησης, ενημέρωσης και προσφοράς υπηρεσιών προς τις ΜΜΕ
- στ) Εξασφάλιση χρηματοπιστωτικών πόρων.

4. Φορείς άσκησης πολιτικής για τις μικρομεσαίες

Ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος και η συνεισφορά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην οικονομική ανάπτυξη σε εθνικό αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο έ-

χουν καταστήσει αναγκαία την άσκηση ιδιαίτερης πολιτικής για την υποστήριξη και την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Σήμερα η πολιτική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι ενταγμένη στα πλαίσια της ευρύτερης κοινοτικής πολιτικής με σαφείς κατευθύνσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση, προσαρμοσμένη όμως στις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες του ελληνικού οικονομικού περιβάλλοντος. Κύριοι φορείς άσκησης της πολιτικής για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι τα δύο συναρμόδια Υπουργεία, το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και το Υπουργείο Ανάπτυξης. Από τους δύο κύριους φορείς άσκησης πολιτικής μεταβιβάζονται αρμοδιότητες και σε ορισμένους άλλους εμπλεκόμενους φορείς.

Πιο συγκεκριμένα:

- Το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας ασκεί την πολιτική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις στα πλαίσια άσκησης της γενικότερης οικονομικής πολιτικής. Επίσης είναι υπεύθυνο για την εφαρμογή των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης.
- Το Υπουργείο Ανάπτυξης είναι το κατεξοχήν αρμόδιο όργανο για την άσκηση πολιτικής για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Επίσης ασκεί τις τομεακές και κλαδικές πολιτικές που επηρεάζουν την λειτουργία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Το 1996 συστήθηκε η Κυβερνητική Συντονιστική Επιτροπή Ενιαίας Πολιτικής για τις ΜΜΕ με έδρα το Υπουργείο Ανάπτυξης. Έργο της είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή μιας ενιαίας πολιτικής για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Πρόεδρος της Επιτροπής ορίζεται ο Υπουργός Ανάπτυξης. Στην Επιτροπή συμμετέχουν ο Υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας αρμόδιος για θέματα περιφερειακής πολιτικής, καθώς και οι Γενικοί Γραμματείς από τα Υπουργεία Εθνικής Οικονομίας, Ανάπτυξης, Γεωργίας και Εργασίας.

- Ο Οργανισμός Προώθησης Εξαγωγών (ΟΠΕ) στηρίζει την εξαγωγική δραστηριότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με έρευνες και μελέτες για τις αγορές του εξωτερικού.
- Το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛΚΕΠΑ) συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω της εφαρμογής προγραμμάτων επιμόρφωσης στελεχών.

- Ο Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης, ο οποίος είναι ο μοναδικός οργανισμός πιστοποίησης στην Ελλάδα, μέσω της απονομής του Ελληνικού Σήματος Συμμόρφωσης.
- Τα Επιμελητήρια, ο ΣΕΒ, ο Πανελλήνιος Σύλλογος Εξαγωγέων συμβάλλουν με την ενημέρωση των μελών τους για θέματα που αφορούν τον κλάδο τους.
- Οι Ενδιάμεσοι Φορείς Διαχείρισης, οι οποίοι έχουν ως έργο την διαχείριση των μέτρων του ΚΠΣ II και των Πρωτοβουλιών που απευθύνονται στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η διαχείριση αφορά διαπεριφερειακό και όχι περιφερειακό επίπεδο.
- Έμμεσος φορέας άσκησης πολιτικής είναι η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία μέσω των αποφάσεών της για τη νομισματική πολιτική επηρεάζει την χρηματοδότηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.
- Τέλος, ειδική αναφορά θα πρέπει να γίνει σχετικά με τον ΕΟΜΜΕΧ ο οποίος είχε μέχρι τώρα την ευθύνη και τον κύριο ρόλο για την υλοποίηση των μέτρων πολιτικής που αφορούσαν στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Βάσει του Κυβερνητικού Προγράμματος, ο ΕΟΜΜΕΧ καταργείται και εντάσσεται πλήρως στο Υπουργείο Ανάπτυξης.

5. Ευρωπαϊκή Ένωση και μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Οι θετικές επιδόσεις και οι αντιστάσεις που παρουσίασαν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις κατά την παρατεταμένη οικονομική ύφεση στην διάρκεια της δεκαετίας του '70, αλλά και ο σημαντικός ρόλος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη διαδικασία της περιφερειακής ανάπτυξης, προσέλκυσαν το ενδιαφέρον των κυβερνήσεων των κρατών-μελών της ΕΟΚ.

Οι πρώτες σημαντικές ενέργειες προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων τοποθετούνται στις αρχές της δεκαετίας του '80 και ειδικότερα το 1983, έτος το οποίο ανακηρύχθηκε ως "Ευρωπαϊκό Έτος των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων και της Βιοτεχνίας".

Έκτοτε η Ευρωπαϊκή Ένωση δραστηριοποιείται συνεχώς υπέρ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Ενόψει της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης και της ολοκλήρωσης

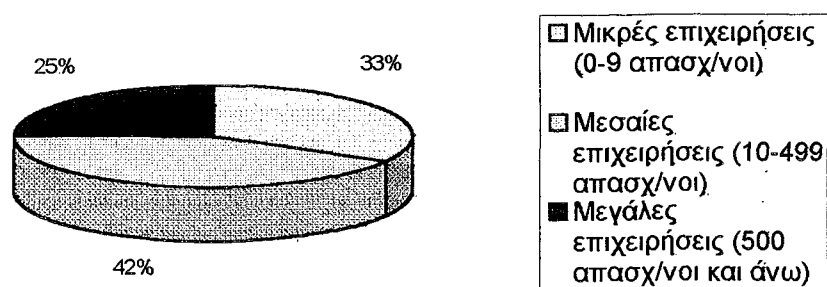
της εσωτερικής αγοράς, η Κοινότητα εντείνει την δράση της υπέρ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Ο σημαντικός ρόλος των ΜΜΕ στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφαίνεται από τα στοιχεία της EUROSTAT, σύμφωνα με τα οποία για το 1988 το 92% των κοινοτικών επιχειρήσεων είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που απασχολούν λιγότερα από 10 άτομα, το 7,9% είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που απασχολούν από 10-499 εργαζόμενους, ενώ μόνο το 0,1% του συνόλου των κοινοτικών επιχειρήσεων απασχολούν πάνω από 500 εργαζόμενους. Ο συνολικός αριθμός των μεγάλων κοινοτικών επιχειρήσεων είναι 11.350 επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Λευκό Βιβλίο, 1993) οι μικροεπιχειρήσεις (0-9 εργαζόμενοι) συνεισφέρουν το 33,3% των θέσεων εργασίας στην κοινοτική αγορά εργασίας και οι μεσαίες επιχειρήσεις (10-493 εργαζόμενοι) συνεισφέρουν το 42% των κοινοτικών θέσεων εργασίας. Συνολικά οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις συμβάλλουν περισσότερο από τα 2/3 στην κοινοτική απασχόληση και στην δημιουργία προστιθέμενης αξίας σε ποσοστό 65% - 85%.

Οι μικροεπιχειρήσεις αποτελούν περισσότερο από το 30% του συνόλου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις οποίες το μέσο μέγεθος κυμαίνεται, με μικρές αποκλίσεις από χώρα σε χώρα, στα 7 άτομα.

Διάγραμμα 16.6: Ποσοστιαία κατανομή της απασχόλησης στην Ε.Ε. κατά μέγεθος επιχείρησης

Πηγή: Λευκή Βίβλος, 1993

Σ' αυτά τα πλαίσια η Ευρωπαϊκή Ένωση εφαρμόζει προγράμματα για την άμεση ή έμμεση ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, τα οποία κατατάσσονται στους ακόλουθους τομείς δράσης:

α) Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη: Στον τομέα αυτό οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις δυσκολεύονται να δραστηριοποιηθούν λόγω συγκεκριμένων χαρακτηριστικών τους, όπως είναι το μέγεθος, η δυσκολία πρόσβασης σε χρηματοδότηση, το επίπεδο των στελεχών.

Τα σημαντικότερα προγράμματα που ενθαρρύνουν την έρευνα και ανάπτυξη είναι:

Πρόγραμμα ESPIRT με στόχο την ενίσχυση των τεχνολογικών πληροφόρησης και επικοινωνίας.

Πρόγραμμα BRITE/EURAM με στόχο την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για την συμμετοχή τους στην έρευνα και ανάπτυξη.

Πρόγραμμα CRAFT που στοχεύει στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ερευνητικών κέντρων.

Πρόγραμμα STAR με στόχο την ενίσχυση της τηλεπικοινωνιακής υποδομής.

Πρόγραμμα TELEMATIQUE με στόχο την ενίσχυση της τηλεπικοινωνιακής υποδομής όπως και το STAR.

Πρόγραμμα STRIDE το οποίο στοχεύει στην ενίσχυση της συμμετοχής των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε κοινοτικά προγράμματα έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης.

Προγράμματα VALUE και SPRINT με στόχο την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω της διάχυσης των αποτελεσμάτων έρευνας και της ενημέρωσης για τις τεχνολογικές εξελίξεις.

Δράση EUROMANAGEMENT - R and D με στόχο την ενίσχυση της τεχνολογικής ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

β) Συνεργασία των Κοινοτικών Επιχειρήσεων.

Τα πιο σημαντικά μέτρα που έχει πάρει η κοινότητα για την προώθηση της συνεργασίας των κοινοτικών επιχειρήσεων είναι: Η δημιουργία του Γραφείου Προσέγγισης Επιχειρήσεων στο οποίο συγκεντρώνονται και ανταλλάσσονται μη ε-

μπιστευτικές πληροφορίες για τις ευκαιρίες συνεργασίας κοινοτικών επιχειρήσεων.

Η δημιουργία Δικτύου Συνεργασίας Επιχειρήσεων (BC-NET), το οποίο λειτουργεί εμπιστευτικά σε αντίθεση με το Γραφείο Προσέγγισης Επιχειρήσεων και χρησιμοποιεί σύγχρονη τεχνολογία πληροφορικής για να συνδέει τους 600 περίπου συμβούλους επιχειρήσεων που προέρχονται από τον ιδιωτικό αλλά και τον δημόσιο τομέα.

Η ανάπτυξη της δραστηριότητας EUROPARTENARIAT (Ευρωσυνεργασίας) με στόχο την ανάπτυξη της συνεργασίας των επιχειρήσεων σε προβληματικές με επιχειρήσεις άλλων περιοχών της Κοινότητας.

Το πρόγραμμα INTERPRISE που αποσκοπεί στην συνεργασία τριών τουλάχιστον περιοχών κρατών-μελών για την ανάπτυξη τεχνικών, εμπορικών ή χρηματοοικονομικών συνεργασιών.

Τα προγράμματα PHARE & TACIS που στοχεύουν στην υποστήριξη της αναδιάρθρωσης των οικονομιών των χωρών της Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης.

Η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ομίλου Οικονομικού Σκοπού με στόχο την ικανοποιητική συνεργασία των επιχειρήσεων των κρατών-μελών.

Η δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κέντρων Επιχειρήσεων και Καινοτομίας (ΕΚΕΚ), ενός δικτύου που στοχεύει στη δημιουργία και επέκταση επιχειρήσεων που επιθυμούν να εισάγουν καινοτομίες στις περιοχές που έχουν επιλεγεί από το ΕΤΠΑ.

Η δημιουργία Ευρωπαϊκών Κέντρων Πληροφόρησης με στόχο την διευκόλυνση της πρόσβασης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην πληροφόρηση για τις κοινοτικές εξελίξεις σχετικά με την επιχειρηματική δραστηριότητα.

Η ανάληψη από την Επιτροπή προγράμματος για την ενθάρρυνση της υπεργολαβίας.

γ) Χρηματοδότηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Ένα από τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι η δυσκολία πρόσβασης σε πηγές χρηματοδότησης. Προς την κατεύθυνση αυτή, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει λάβει τα ακόλουθα μέτρα:

Ενθάρρυνση των τραπεζών και των άλλων χρηματοδοτικών οργανισμών για την δημιουργία ταμείων που θα παρέχουν κεφάλαια εκκίνησης (SEED CAPITAL).

Προσφορά επιχειρηματικών κεφαλαίων για καινοτομικά σχέδια (VENTURE CONSORT), μέσω διεθνικών συνεργασιών.

Ενθάρρυνση της δημιουργίας ιδιωτικών μηχανισμών επενδύσεων και χρηματοδότησης των διεθνικών τεχνολογικών σχεδίων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (EUROTECH CAPITAL).

δ) Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι το χαμηλό επίπεδο του εργατικού και στελεχειακού δυναμικού. Προς αυτή την κατεύθυνση η Ευρωπαϊκή Ένωση εφαρμόζει προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Τα προγράμματα αυτά είναι τα ακόλουθα:

Πρόγραμμα COMMET για την κατάρτιση στον τομέα της τεχνολογίας και τη σύνδεση πανεπιστημίων - βιομηχανίας.

Πρόγραμμα EUROFORM για την ενίσχυση της επαγγελματικής κατάρτισης. Επίσης στην ίδια κατεύθυνση και τα προγράμματα ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, ADAPT, LEONARDO DA VINCI.

Πρόγραμμα ΜΕΝΤΩΡ, για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μέσω της ανάπτυξης συνεργασίας επιχειρήσεων-συμβούλων.

Εκτός από τα Κοινοτικά προγράμματα που στοχεύουν στην υποστήριξη και ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στον Κοινοτικό χώρο, θα πρέπει να γίνει ειδική αναφορά στις κοινοτικές πρωτοβουλίες.

Οι κοινοτικές πρωτοβουλίες είναι ειδικά μέσα διαρθρωτικής πολιτικής της Κοινότητας, τα οποία με δική της πρωτοβουλία προτείνει η Επιτροπή στα κράτη-μέλη με στόχο την υποστήριξη ενεργειών που θα συνεισφέρουν στην επίλυση προβλημάτων με επιπτώσεις σε ολόκληρο τον κοινοτικό χώρο.

Όσον αφορά στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι σχετικές πρωτοβουλίες είναι οι ακόλουθες:

α) Πρωτοβουλία ΜΜΕ. Η πρωτοβουλία έχει ως σκοπό να βοηθήσει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τόσο του μεταποιητικού τομέα όσο και του τομέα παροχής

υπηρεσιών, στις περιοχές του Στόχου 1 να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της ενιαίας αγοράς και να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους σε διεθνές επίπεδο. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού έχουν οριοθετηθεί συγκεκριμένοι στόχοι, οι οποίοι αφορούν στο εσωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων (βελτίωση των μεθόδων οργάνωσης-διοίκησης, βελτίωση και διασφάλιση της ποιότητας, χρήση καινοτόμων συστημάτων και καινοτομιών παραγωγής), στο εξωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων (ενίσχυση της δημιουργίας δεσμών (Clusters) μικρομεσαίων επιχειρήσεων, βελτίωση του marketing, βελτίωση της πρόσβασης σε αγορές) και στον τομέα της πληροφόρησης - ενημέρωσης και προσφοράς υπηρεσιών προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Η πρωτοβουλία MME αποσκοπεί στο να συμπληρώσει κενά ή να ενισχύσει τομείς που καλύπτονται εν μέρει και από άλλες κοινοτικές πρωτοβουλίες ή προγράμματα.

- β) Πρωτοβουλία URBAN. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι η αντιμετώπιση προβλημάτων κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης συγκεκριμένων αστικών περιοχών με άξονες παρέμβασης την υποστήριξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων, την ενίσχυση της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο, την ενίσχυση των τομέων υγιεινής - ασφάλειας, υποδομών και περιβάλλοντος.
- γ) Πρωτοβουλία INTEREG II. Η πρωτοβουλία αυτή περιλαμβάνει το έργο δύο άλλων πρωτοβουλιών: της INTERREG I και της REGEN. Στόχος της είναι η ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας και των εσωτερικών και εξωτερικών παραμεθορίων περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και η συμπλήρωση και σύνδεση σε ευρωπαϊκό επίπεδο των ενεργειακών δικτύων.

Εκτός από τις προαναφερθείσες υπάρχουν και ορισμένες άλλες πρωτοβουλίες, οι οποίες χωρίς να έχουν σχεδιαστεί ειδικά, επηρεάζουν και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Οι πρωτοβουλίες αυτές είναι οι ακόλουθες:

- Απασχόληση και αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού. Αφορά σε θέματα κατάρτισης και εκπαίδευσης.
- PESCA: Αφορά στον τομέα της αλιείας και την ανάπτυξη εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων.

- RETEX II: Αφορά στην οικονομική διαφοροποίηση των περιοχών που εξαρτώνται από τον κλάδο κλωστοϋφαντουργίας-ένδυσης.
- KONVER. Αφορά στην οικονομική διαφοροποίηση περιοχών που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την βιομηχανία άμυνας.
- ADAPT. Στοχεύει στην διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στις βιομηχανικές μεταβολές και στην εξέλιξη των παραγωγικών συστημάτων.
- RECHAR II: Στοχεύει στην υποστήριξη της οικονομικής ανασυγκρότησης των περιοχών που έχουν θιγεί από την παρακμή της βιομηχανίας άνθρακα.

6. Η Ελληνική πολιτική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Η ελληνική πολιτική που εφαρμόζεται στο χώρο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων κινείται στα πλαίσια που καθορίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση με τις αναγκαίες προσαρμογές που απαιτούν οι ιδιαιτερότητες του ελλαδικού χώρου. Η πολιτική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχει τους ακόλουθους τρεις στόχους:

I Εκσυγχρονισμός στο εσωτερικό των επιχειρήσεων

II Εκσυγχρονισμός του εξωτερικού περιβάλλοντος των επιχειρήσεων

III Εκσυγχρονισμός της επιχειρηματικής αντίληψης και της γενικότερης νοοτροπίας.

Τα μέτρα τα οποία αφορούν στην επίτευξη των πιο πάνω στόχων ακολουθούν τέσσερις βασικούς άξονες.

α) Αύξηση του μέσου μεγέθους των μικρομεσαίων επιχειρήσεων της χώρας

β) Βελτίωση ποιότητας

γ) Αύξηση της εξωστρέφειας της μικρομεσαίας επιχείρησης

δ) Επίλυση χρηματοοικονομικών προβλημάτων.

Η απουσία της περιφερειακής διάστασης και η έλλειψη συντονισμού στις εφαρμογολογικές πολιτικές κατέστησε αναγκαία τη δημιουργία Ενδιάμεσων Φορέων Διαχείρισης που έχουν τη μορφή νομικών προσώπων ή ενώσεων νομικών προσώπων του ιδιωτικού ή του δημόσιου τομέα με μια σειρά αρμοδιοτήτων και με στόχο τον καλύτερο συντονισμό και εφαρμογή των επιλεγόμενων πολιτικών. Οι Ενδιάμε-

σοι Φορείς Διαχείρισης θα αναλάβουν την διεκπεραίωση του διαχειριστικού έργου των ακόλουθων προγραμμάτων:

- Πρωτοβουλία ΜΜΕ
- Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα
- INTERREG II, Μέτρα 4.2, 4.3
- ΚΟΝΒΕΡ 1994-1999, Υποπρόγραμμα ΙΙ, Μέτρα 1, 2, 3
- URBAN
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας, Υποπρόγραμμα για τις Φθίνουσες Βιομηχανικές περιοχές.

Στα πλαίσια της εφαρμογής του ΚΠ ΙΙ 1994-1999 για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα πρέπει να γίνει αναφορά στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας και στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας είναι ένα ευρύ πρόγραμμα που αφορά στο σύνολο του τομέα της μεταποίησης και περιλαμβάνει ειδικό Υποπρόγραμμα, καθώς και ορισμένα άλλα Υποπρογράμματα τα οποία αφορούν και στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Πιο συγκεκριμένα, το Υποπρόγραμμα 4 του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας έχει σχεδιαστεί ειδικά για την στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Στόχος του είναι να βοηθήσει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να επιλύσουν προβλήματα που αντιμετωπίζουν και που αφορούν στην πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές αγορές, στη βελτίωση της ρευστότητας και στη μείωση του κόστους χρήματος. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα άλλα επιμέρους προβλήματα αποτελούν το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις όχι μόνο στη χώρα μας, αλλά και στον ευρύτερο κοινοτικό χώρο.

Οι δράσεις που προβλέπονται στο Υποπρόγραμμα 4 έχουν διπλό στόχο: Αφενός μεν τη δημιουργία ενός χρηματοπιστωτικού πλαισίου ευνοϊκού προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και αφετέρου την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Προς την πρώτη κατεύθυνση προβλέπεται η λειτουργία νέων χρηματοπιστωτικών θεσμών, οι οποίοι είναι οι Εταιρείες Αμοιβαίων Εγγυήσεων, οι Εταιρείες Κε-

φαλαίου Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Venture Capital), οι Εταιρείες Χρηματοδοτικής Μισθώσης (Leasing), οι Εταιρείες Σύμβασης Πρακτορείας Επιχειρηματικών Απαιτήσεων (Factoring), η Επιδότηση Επιτοκίου, η Ενίσχυση Πιστωτικών Συνεταιρισμών.

Προς την δεύτερη κατεύθυνση προβλέπονται οι ακόλουθες δράσεις: τεχνική βοήθεια προς τα Επιμελητήρια ή άλλους κλαδικούς φορείς, η βελτίωση της λειτουργίας των υφιστάμενων κλαδικών ινστιτούτων και η προώθηση των απαραίτητων μεταβολών του θεσμικού και ιδιοκτησιακού πλαισίου τους, η δημιουργία Μητρώου Δικτύου που θα περιλαμβάνει τις επιδοτούμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις και όλους τους φορείς υποστήριξής τους, η προώθηση της εταιρικής συνεργασίας, η προώθηση του θεσμού της υπεργολαβίας, η ενίσχυση της δημιουργίας νέων μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για αγορά υπηρεσιών-συμβούλων, η ανάπτυξη της χειροτεχνίας.

Επίσης δράσεις που αφορούν και στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις περιλαμβάνονται στο Υποπρόγραμμα 5 που στοχεύει στο ανθρώπινο δυναμικό και ειδικότερα στα μέτρα 5.1 (Ειδικές κατηγορίες ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης εργαζομένων), 5.2 (ειδικές ενέργειες για την υποστήριξη συγκεκριμένων δράσεων του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας), 5.4 (Προσαρμογή των εργαζομένων στην βιομηχανική αλλαγή), καθώς και στο Υποπρόγραμμα 1 που αφορά στις Υποδομές και ειδικότερα στο μέτρο 1.4 (ανασυγκρότηση φθινουσών βιομηχανικών περιοχών).

Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) αποτελούν ένα σύνολο ενεργειών και περιλαμβάνουν μέτρα που κατανέμονται σε συγκεκριμένους αναπτυξιακούς άξονες για κάθε μια από τις 13 περιφέρειες της χώρας. Έχουν πολυταμειακό χαρακτήρα και χρηματοδοτούνται από τρία Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΕΓΤΠΕ-Π).

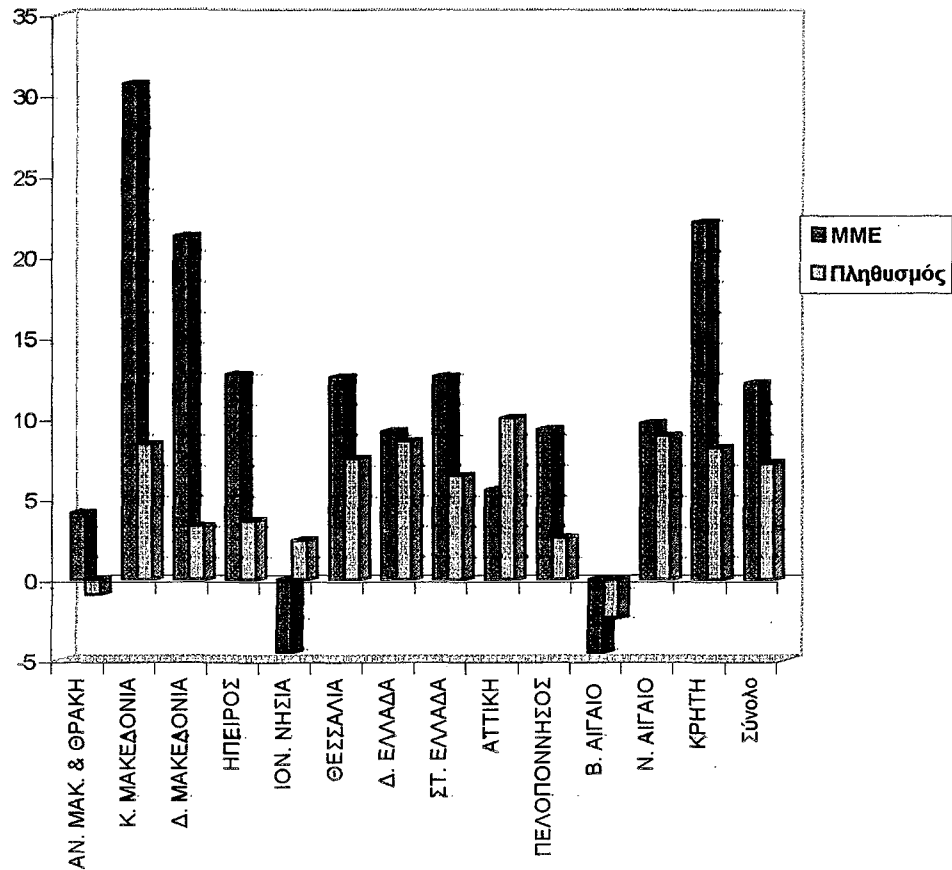
Τα μέτρα που περιλαμβάνονται στα ΠΕΠ και αφορούν στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν ως στόχο να βελτιώσουν τις επιχειρηματικές και παραγωγικές διαδικασίες, να προωθήσουν την χρήση προηγμένων συστημάτων και καινοτομιών παραγωγής, να βελτιώσουν την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων και να διασφαλίσουν την ποιότητα των προϊόντων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούμε και στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Τουρισμός-Πολιτισμός. Το Υποπρόγραμμα 1 "Τουρισμός" αυτού του προγράμματος περιλαμβάνει το Μέτρο 1.5 που αφορά στην παροχή υπηρεσιών προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τη δημιουργία δικτύου πληροφορικής, ενώ η Ενέργεια 1 παρέχει την δυνατότητα μελετητικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις για συγκεκριμένες δράσεις.

Σχετικά με την εξέλιξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα, παρατηρούμε ότι ο αριθμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αυξάνεται τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε κάθε περιφέρεια ξεχωριστά.

Η αύξηση ακολουθεί ανάλογες μεταβολές του πληθυσμού με εξαίρεση τις περιφέρειες των Ιονίων Νήσων και του Βορείου Αιγαίου, όπου εμφανίζεται μείωση του αριθμού των Μ.Μ.Ε. Αντίθετα στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης παρατηρείται θετική μεταβολή στον αριθμό των Μ.Μ.Ε. παρά τη μικρή μείωση του πληθυσμού.

Διάγραμμα 16.7: Συγκριτική ποσοστία μεταβολή ΜΜΕ και πληθυσμού κατά Περιφέρεια, 1978-88

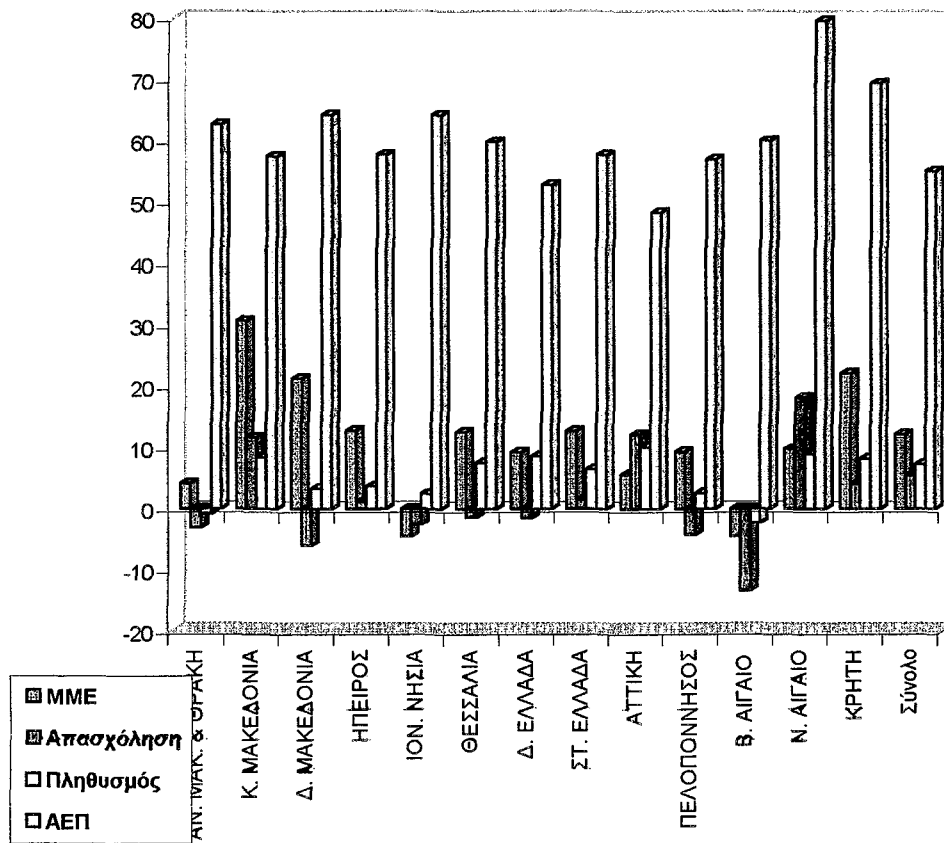

Πηγή: ΕΣΥΕ

Επιπλέον η αύξηση του αριθμού των Μ.Μ.Ε. φαίνεται να επηρεάζει θετικά και την εξέλιξη της απασχόλησης, αφού στις περισσότερες περιφέρειες η αύξηση του αριθμού των Μ.Μ.Ε. επηρεάζει θετικά και την εξέλιξη της απασχόλησης. Στις υπόλοιπες περιφέρειες η παρουσία της ανεργίας, που σε ορισμένες περιπτώσεις εμφανίζεται αρκετά υψηλή οφείλεται σε αίτια που αφορούν τη συνολική εξέλιξη της περιφερειακής οικονομίας.

Οι γενικότερες θετικές επιδράσεις της παρουσίας των Μ.Μ.Ε. σε περιφερειακό επίπεδο παρουσιάζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Διάγραμμα 16.8: Συγκριτική ποσοστιαία μεταβολή ΜΜΕ-Απασχόλησης-Πληθυσμού-ΑΕΠ, 1978-88

Πηγή: ΕΣΥΕ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- 1. Η θεωρητική διερεύνηση του περιφερειακού προβλήματος επηρέασε την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής στις διάφορες χώρες, με συνέπεια να παρατηρούμε τη σύνδεση των θεωρητικών απόψεων με την εφαρμογή συγκεκριμένης πολιτικής. Η διεξοδική εξέταση του θέματος αυτού ανά δεκαετία αντικατοπτρίζει εμφανώς την τάση αυτή.
- 2. Η στρατηγική, οι σκοποί και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής εξυπηρετούν μακροοικονομικούς και μικροοικονομικούς στόχους, που προσαρμόζονται στην ακολουθούμενη οικονομική και κοινωνική πολιτική κάθε χώρας και στην οικονομική συγκυρία. Η επίδραση της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ουσιαστικής σημασίας για τα κράτη-μέλη.
- 3. Η αμφισβήτηση της παραδοσιακής περιφερειακής πολιτικής στη δεκαετία του '80 ανέδειξε τα νέα μέσα καινοτομικού χαρακτήρα, τα οποία στηρίζουν την τοπική και ενδογενή ανάπτυξη.

- 4. Στην ευρεία έννοια της τοπικής ανάπτυξης εντάσσονται φορείς, μέσα και διαδικασίες, που δίνουν σημαντική έμφαση στην εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα των νέων μέσων.
- 5. Κορυφαίας σπουδαιότητας μέσο είναι η μικρομεσαία επιχείρηση. Το πραγματικά νέο αυτό μέσο για την περιφερειακή πολιτική αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμο στην κινητοποίηση της τοπικής οικονομίας και στην αξιοποίηση πόρων, που ενεργοποιούν την ενδογενή ανάπτυξη. Ο ρόλος αυτός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων συνεχώς αναβαθμίζεται και για το λόγο ότι ενισχύει την απασχόληση.
- 6. Η καινοτομική τεχνολογική τάση στην καθιέρωση νέων μέσων περιφερειακής πολιτικής εκφράζεται στις τελευταίες δεκαετίες με την επικράτηση του θεσμού των Τεχνοπόλεων ή Τεχνολογικών Πάρκων. Η σύνδεση έρευνας και παραγωγής αποδεικνύεται αποτελεσματικό μέσο προώθησης της διαδικασίας της ανάπτυξης.
- 7. Στα νέα μέσα της περιφερειακής πολιτικής εντάσσονται και οι αναπτυξιακές εταιρείες. Οι οικονομικές τους λειτουργίες συμπληρώνουν τις ατέλειες της τοπικής οικονομίας σε τεχνογνωσία και βοηθούν στην επισήμανση επενδυτικών ευκαιριών και στην πραγματοποίηση μικρής κλίμακας επενδυτικών σχεδίων.
- 8. Οι καινοτομικές δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση της περιφερειακής πολιτικής καθιερώνονται εις βασικό νέο μέσο της πολιτικής αυτής, με κλαδικές διαστάσεις και θεσμικές μεταβολές. Οι ενισχύσεις των δράσεων αυτών συνεχώς αυξάνουν και αποκτούν έτσι ιδιαίτερη σημασία για τις περιφέρειες που η αναδιάρθρωση των τομέων της παραγωγής παρουσιάζει προβλήματα, αλλά και δυνατότητες απορρόφησης νέων τεχνολογιών και καινοτομικών μεταβολών.
- 9. Η Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική στηρίχθηκε κυρίως στα παραδοσιακά μέσα, δηλαδή στην ανάπτυξη των υποδομών και στην καθιέρωση κινήτρων. Και στους δύο αυτούς τομείς οι δημόσιες επενδύσεις διαδραμάτισαν το βασικότερο ρόλο, που στη συνέχεια ενισχύθηκε με τις Κοινοτικές ενισχύσεις.

- **10.** Η διαδοχική προσέγγιση του προβλήματος της περιφερειακής ανάπτυξης με τους αναπτυξιακούς νόμους είχε σημαντικά αποτελέσματα, χωρίς όμως να αναστρέψει τις τάσεις συγκέντρωσης της μεταποιητικής κυρίως δραστηριότητας στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η πολιτική των κινήτρων είχε καλύτερα αποτελέσματα διασποράς των αγαθών της ανάπτυξης, με την ενίσχυση του κλάδου του τουρισμού.
- **11.** Η εφαρμογή των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης είναι σαφές ότι ενίσχυσε τις βασικές υποδομές της χώρας μας. Όμως με ορισμένα ειδικά προγράμματα ενισχύθηκαν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και επιχειρήσεις καινοτομικού χαρακτήρα. Η καθιέρωση ιδιαίτερα των Π.Ε.Π. (Περιφερειακά / Πολυτομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα) και η χρηματοδότηση των μεγάλων έργων υποδομής έδωσαν σημαντική ώθηση στην περιφερειακή ανάπτυξη.
- **12.** Στο θεσμικό τομέα σημαντική εξέλιξη για την Ελλάδα, ήταν η δημιουργία του θεσμού της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (δεύτερος βαθμός). Ο θεσμός αυτός πιστεύεται ότι θα ενισχύσει την τοπική ανάπτυξη, αν τελικά αποκτήσει ευρύτερες αρμοδιότητες και τα μέσα να τις ασκήσει αποτελεσματικά.
- **13.** Και ο θεσμός των Τεχνοπόλεων - Τεχνολογικών Πάρκων, αν και βρίσκεται ακόμη σε πολύ πρώιμο στάδιο, άρχισε να αναπτύσσεται στη χώρα μας, κυρίως με την πρωτοβουλία των Ανωτάτων Πανεπιστημιακών Σχολών Τεχνολογικής κατεύθυνσης. Η στόχευση προς τη «Ζώνη του Ήλιου» αποτελεί μελλοντικό στόχο για την περιφερειακή πολιτική της Ελλάδας.
- **14.** Οι Αναπτυξιακές Εταιρείες, εκτός ορισμένων εξαιρέσεων, δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα στη χώρα μας. Οι προσπάθειες όμως συνεχίζονται και ίσως το demonstration effect λειτουργήσει θετικά στο μέλλον.
- **15.** Παρά τα προβλήματα σε όλους σχεδόν τους τομείς της επιχειρηματικής δράσης, που παρουσιάζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα, η σημασία παραμένει πολύ μεγάλη για την περιφερειακή ανάπτυξη. Οι Κοινοτικές ενισχύσεις και γενικότερα η Κοινοτική πολιτική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι βέβαιο ότι θα ισχυροποιήσουν το μέσο αυτό για την τοπική ανάπτυξη.

- 16. Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση της ανάδειξης των νέων μέσων της περιφερειακής πολιτικής είναι ότι τα μέσα αυτά ανταποκρίνονται στις σύγχρονες οικονομικές εξελίξεις, γιατί ενισχύουν την αναπτυξιακή διαδικασία σε τοπικό επίπεδο, με άμεση συνέπεια την καταπολέμηση της ανεργίας και τη βελτίωση των συνθηκών της ζωής σε περιφέρειες που υστερούν στις τιμές των δεικτών της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας.
- 17. Η χρησιμοποίηση των νέων μέσων της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα είναι περιορισμένη. Ειδικά οι καινοτομικές δραστηριότητες βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης. Οι ενισχύσεις των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δεν είναι της τάξεως εκείνης που θα «απογειώσουν» τον κλάδο και θα τον εκσυγχρονίσουν. Και στο θεσμικό τομέα οι αποκεντρωτικές διαδικασίες δεν έχουν τη δυναμική άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.